

EGYSZERVOLT JEGYZŐ

DR. VINCZE FERENC VISSZAEMLEKEZÉSEI

Hajdúszoboszló, 2019

© Vincze Ferenc és jogutódai

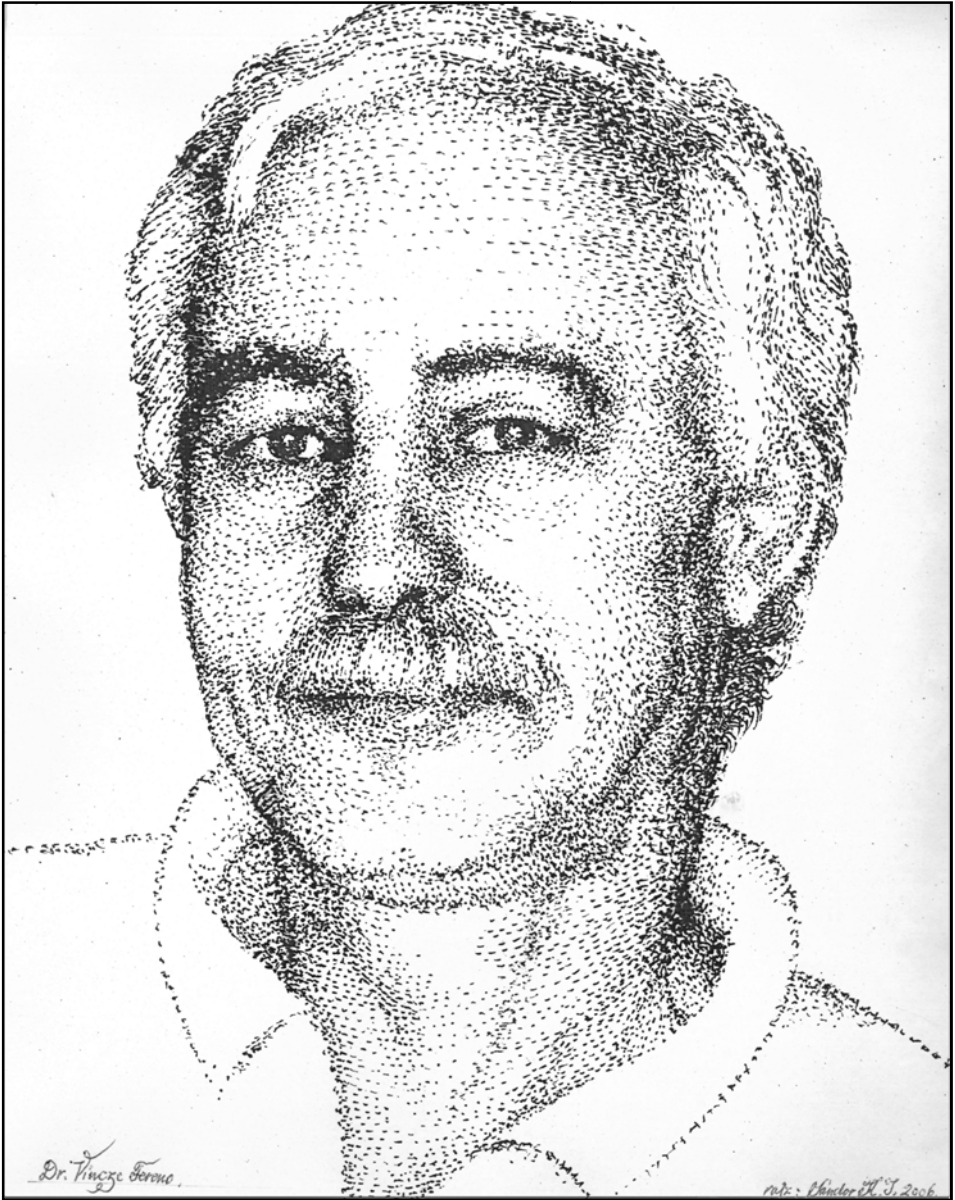
ISBN 978-615-00-5453-7

Kiadja: BOCSKAI ISTVÁN MÚZEUM
Felelős kiadó: DR. BIHARI-HORVÁTH LÁSZLÓ

Nyomdai munka: KAPITÁLIS KFT.
Felelős vezető: KAPUSI JÓZSEF

TARTALOMJEGYZÉK

EGYSZERVOLT (?).....	5
I. ÉLETÚT.....	13
1. Alapfok: (Budapest) Hajdúdorog.....	13
2. Középfok: Nagykálló (és jelentem: Kalocsa).....	32
3. Felsőfok: szép Szögedében	59
4. Szuper: Szoboszló.....	93
II. HIVATÁS	115
1. Pályáiv	115
2. (Hajdú)szoboszlóm.....	141
3. Jegyzőközösségi szerep	176
4. Jegyzőreform.....	197
III. MAGÁNÉLET.....	209
1. Világjárás.....	209
2. Világlátás	271
3. Életvitel	293
4. „Röpkék”	306
VÉGE (?).....	311
FOTÓK CSALÁDOMRÓL ÉS MAGAMRÓL.....	315

Dr. Vincze Ferenc (Sándor Károly grafikája)

EGYSZERVOLT (?)

Mese, mese, meskete

Egyszervolt, régen volt, talán igaz sem volt, ami az Óperencián innen történt. Magyarában, ahol urak uralkodtak, de csak majdnem mindig, mert egyszer (császár) asszony is. Ő nem idevaló volt, talán ezért is jónak emlegetik az itt lakók, meg igazságosnak az egyik nagy hazai királyt. Hajdanában-danában, amikor (Háry) János vitéz vezetésével a magyariai kikergetni többször segítették (engedték?) a szultáni-császári-vezérfőtikári betolakodókat, megnyílt az út előttük az önállóan boldoguláshoz. Ám ők ismét uralkodókat választottak, akik ritkán szolgáltak, inkább elvenni szerettek, adni kevésbé, mert mindig éhes volt gömböcük. Ez a gömböc benyelt mindent, amit csak ért. Ám csoda folytán volt egy kivételes húsz év, amikor a települések kis gömböceinek is jutott falat, vagyis inkább konc, amit az állam(i) vetett oda nekik. Mielőtt hízásnak indultak volna – amiben egy nagyobb, európai éléskamra is próbált segíteni nekik – az állam(i) visszavett tőlük mindent. Azóta csak ő habzsolja be a finomságokat, válogatás nélkül. „Élni vegetálva is lehet”, sőt „Európán kívül is van élet”, mondja alattvalóinak, mert abból mindenkinek mégsem adhatunk eleget, ami utánunk morzsaként megmarad!

Ezért van az, hogy a vándorbotot még nem vett magyarok most már lehorgasztott fejjel, búskomoran járnak, mert nézik a földön az elhullajtott morzsákat, hogy felszedegessék. Mivel a morzsa több a semminél, mindig újraválasztják az állami gömböcöt, hogy tovább hizlalhassák. Ez biztos addig tart majd, amíg az szét nem durran, bár a mesék úgy szoktak végződni: boldogan éltek (együtt), míg meg nem haltak!

Kiindulópontok

Visszaemlékezésemmel kapcsolatban szívesen idézek egyik régi kedvenc könyvből, amiből először nyerhettem betekintést a Horthy-rendszer (katona) politikájába, hallottam egy más hangot az addigiaktól. „Kádár Gyula: A Ludovikától Sopronkőhidáig (Magvető Kiadó, Budapest, 1978.)” című memoárjáról van szó, aki hivatásos katonaként – ezredesként – a II. világháború alatt a honvéd vezérkari főnökség 2. számú – hírszerző és kémelhárító – osztályának vezetője volt, egy ideig. A 6-7. oldalról következzenek egy rész:

„Életét az ember a legkülönbözőbb magasságokban, vagy mélységekben éli, így áttekintő lehetőségei is szélesebbek, vagy korlátozottabbak; ítéletei pedig erkölcsi adottságain, ítélőképességén, műveltségén és felelősségérzetén alapulnak. Senki sem számíthat arra, hogy az életútján tapasztaltakból az általa leszűrtek támadhatatlanok. Legfeljebb tiszta lelkiismeretének szavát érezheti, ha nem ferdített, nem nagyított, nem volt elfogult sem magával, sem másokkal szemben, legjobb emlékezete szerint rögzítette az általa átélt eseményeket.”

Másik emlékirat alapélményem a XX. század óriása (ez a róla készült dokumentumfilm címe is) „Winston Churchill: A második világháború” című könyve, amit a budapesti Európa Könyvkiadó 1995-ben jelentetett meg. Lenyűgöz már a kezdete is, amely így szól:

*„A mű erkölcsi tanulsága:
Háborúban: elszántság
Vereségben: dac
Győzelemben: nagylelkűség
Békében: jóindulat.”*

Nem véletlen, hogy megkapta az irodalmi Nobel-díjat. (Megjegyzésem: éppen a hatalomgyakorlók nagylelkűsége és jóindulata a folyamatos hiánycikk!)

Szegedi egyetemistaként futólag megismertem az akkor bölcsészkarra járó Temesi Ferencet, aki később feltalálta a „szótárregényt”, amivel megújította a műfajt. Ez a „Por” címet viseli és a budapesti Magvető Kiadó 1986-1987-ben jelentette meg a két kötetet. Szegeden („Porlód”-nak nevezve) játszódik, az általam egyetemistaként megismert helyszíneken. Később még idézek belőle, most legyen elég a 43. oldaláról a „baba” szóról írottak:

„Hogyan jutott át a székek barikádján, amelynek támláin pelenkái, a feltétel nélküli megadás zászlói száradtak, Szótáríró nem tudja megmondani. Mindenesetre ott állt a zömök vaskályha előtt. És akkor azt mondta neki: Baba! És akkor átölelte. Nem képletesen, nem szólásmondásosan, mint annyian. Őszintén és valóságos-

san. Ez a bizakodó pragmatizmus jellemezte a későbbiekben is, miután a kórházból kikerült.”

A helyiek közül „tetre serkentett” a nemrég sajnos elhunyt irodalom – és helytörténészünk, regényírónk Vida Lajos, aki visszaemlékezésem gondozását is – immár hiába – vállalta. Minden szempontból kiváló ember, jóságos egyéniség volt, csak jó szívvel tudok emlékezni rá. (Rangos elődeire, Dr. Juhász Imre „földimre” és Erdei Gyula bácsira is. Utóbbi kérdezte tőlem egyszer: te hány éve vagy itt? 27. Akkor te már „szoboszlaji” vagy.)

Kedvenceim közé tartozik a másik szoboszlói író, Papp András Térey Jánossal közösen írt, „Kazamaták” című, 1956-ról hitelesen szóló drámája. A nagyságok megemlézése jelzés is arra, hogy aki képes legalább kicsikét rá, az örökítse meg életének érdekesebb, netán tanulságos mozzanatait. Bátorságot, hitet és erőt a példaképek munkássága, művei adnak nekem is. Persze ne gondolja a nyájas olvasó, hogy bármilyen aspektusból hozzájuk merném mérni magamat, csak meghatározó élményeim közé tartoznak, több lettem általuk.

Visszaemlékezésemet nem szuszakolom bele egyetlen, több száz oldalas kötetbe, hanem három részben írom. Ezt a főként rólam szóló, szubjektív alapállású „Egyszervolt jegyző”-t követi az objektív „Jegyzőkönyv Hajdúszoboszló új önkormányzatának negyedszázadáról 1991-2015.” és a sort a közigazgatási-szakmai „Büro-ráció: hivatalfejlesztés Hajdúszoboszlón” zárja. Utóbbi „hivatalból szól a hivatalról” is, hogy ne csak személyem és az önkormányzat, a város közelmúltja jelenítődjek meg. Szándékom és reményem az, hogy „harmonika-szerűen” tükröződjének a történések, a harmonikát szélesebbre nyitva „intimebb betéteket” is találjon az olvasó a korról, a helyekről, a személyekről és a tettekről egyaránt. Céлом az is, hogy mindegyik kötet önállóan is megálljon a lábán, ezért előre elnézést kérek az esetleges – rövid terjedelmű – ismétlődésekért.

Azonban mielőtt ehhez hozzáfogok, következzenek egy kis irodalmi:

„Használati utasítás”

Mégpedig Örkény István korszakos művéből, az „Egyperces novellák”-ból, amit 1977-ben jelentetett meg a Magvető Kiadó. Ebből ajánlom figyelmükbe a

- Használati utasítás-t,
az ehhez kapcsolódó
- Arról, hogy mi a groteszk-et,
majd következzenek a
- Játékszabályok,
amit felfogva elgondolkozhatunk
- Az élet értelme
mibenlétén, s azon, hogy
- Mi mindent kell tudni
a boldoguláshoz, végül pihentetőül a
- Hír

két mondata.

HASZNÁLATI UTASÍTÁS

A mellékelt novellák rövidségük ellenére is teljes értékű írások. Előnyük, hogy az ember időt spórol velük; mert nem igényelnek hosszú hetekre-hónapokra terjedő figyelmet. Amíg a lágy tojás megfő, amíg a hívott szám (ha foglaltat jelez) jelentkezik, olvassunk el egy Egyperces Novellát.

Rossz közérzet, zaklatott idegállapot nem akadály. Olvashatjuk őket ülve és állva, szélben és esőben vagy túlszűfolt autóbuszon közlekedve. A legtöbbje járkálás közben is élvezhető!

Fontos, hogy a címekre ügyeljünk. A szerző rövidségre törekedett, nem adhatott hát semmitmondó fölíratokat. Mielőtt villamosra szállnánk, megnézzük, milyen jelzésű a kocsis. E novelláknak éppily fontos tartozékuk a címe.

Ez persze nem azt jelenti, hogy elég csupán a fölíratokat olvasgatni. Előbb a cím, aztán a szöveg: ez az egyetlen helyes használati mód. Figyelem! Aki valamit nem ért, olvassa el újra a kérdéses írást. Ha így sem érti, akkor a novellában a hiba.

Nincsenek buta emberek, csak rossz Egypercesek!

ARRÓL, HOGY MI A GROTESZK

Szíveskedjék terpeszállásba állni, mélyen előrehajolni, s ebben a pozitívában maradván, a két lába közt hátratekinteni: Köszönöm.

Most nézzünk körül, adjunk számot a látottakról.

Íme, a világ fejtetőre állt. Férfilábak kalimpálnak a levegőben, visszacsúsznak a nadrágszárak, s a lányok, ó, ezek a lányok, hogy kapkodnak a szoknyájuk után!

Ott az autó: négy kereke a levegőben, mintha egy kutya a hasát akarná megvakargatni. Egy krizantém: keljfeljancsi, vékony szára az égbe mered, ahogy a fején egyensúlyozza magát. Egy gyorsvonat, amint füstcsóvján tovarobog.

A Belvárosi Plébániatemplom a két tornyán levő két kereszten levő két villámhárító hegyével érinti csak a földet. És amott egy tábla a kocsma ablakában:

Ftissen csapolt sör!

Bent egy dülöngélő vendég - fejjel aláfelé - elhozza sörét a sön-tésből. A sorrend: lent a hab, rajta a sör, fent a pohár talpa. Egy csöpp nem sok, de annyi se csordul ki.

Tél van? Hát persze! Hiszen felfelé szállingóznak a hópelyhek, és az égbolt jégtükrén lóbálózva iringálnak a korcsolyázó párok. Nem könnyű sport!

Keressünk most már vidámabb látványt. Ímhol egy temetés! Fölhulló hópelyhek közt, fölcsepögő könnyek fátyolán át végignézhethjük, amint a sírásók két vastag kötélén fölbocsátják a koporsót. A munkatársak, ismerősök, közeli s távoli rokonok, továbbá az özvegy meg a három árva göröngyöt ragadnak, s elkezdik a koporsót hajigálni. Jusson eszünkbe az a szívettepő hang, amikor a sírgödörbe ledobált rögök megdobbannak és szétomlanak. Az özvegy sír, jajonganak az árvák. Milyen más érzés fölfelé hajigálni! A koporsót eltalálni mennyivel nehezebb! Először is jó göröngyökre van szükség, mert a porhanyósabbja félúton szétesik. Van hát kapkodás, lótás-futás, taszigálódás a kemény rögökért. És hiába a jó göröngy; a rosszul célzott rög visszahull, és ha eltalál valakit - pláne, ha egy gazdag, előkelő rokont -, kezdődik a vihorászás, a káröröm egészséges kuncogása. De ha minden stimmel - kemény a rög, pontos a célzás, s telibe találja a deszkakoporsót -, megtapsolják a dobót, derús lélekkel térnek haza, és sokáig emlegetik a nagy telitalálatot, a kedves halottat és ezt a mókás, pompásan sikerült szertartást, melyben nyoma sem volt a képmutatásnak, a tettetett gyásznak, a hazudott részvétnyilvánításnak.

Kérem, szíveskedjenek kiegyenesedni. Amint látják: a világ talpra állt, önök pedig emelt fővel, keserű könnyekkel sirathatják kedves halottaikat.

JÁTÉKSZABÁLYOK

Ennek a mulatságos és nevelő erejű társasjátéknak tetszés szerinti számú résztvevője lehet. Játshatja egy nyolc-tíz főből álló baráti kör, de nyolc-tíz milliós népek is jól elszórakozhatnak vele. Csak az a fontos, hogy a középén hely legyen. Mindenekelőtt ketten kimennek a társaságból, ha lehet, két olyan személy, aki nem túl jól ismeri egymást. A többiek összebeszélnek. Minden föladat jó, amit nem könnyű kitalálni, a játék ugyanis annál szórakoztatóbb, minél tovább tart. Épp ezért teljesen szabályos, ha nem egy, hanem két föladatot dolgozunk ki, és az egyik szereplőnek ezt, a másiknak pedig amaszt kell kitalálnia. (Példának okáért: örök ifjúság és tyúkszemvágás.) Amikor ebben megegyeztünk, a két szereplőt vissza lehet hívni.

Most kezdődik a játék. Valaki odalép az egyik szereplőhöz, beköti a szemét, aztán odalép a másikhoz, és néhány olyan mozdulatot tesz, mely a föladott dolgot sugallja. Ezután levesszük a kendőt, és a másik szereplő szemét kötjük be. Most megint föláll valamelyikük, odalép ahhoz a szereplőhöz, akinek nincs bekötve a szeme, és néhány ügyes gesztussal jellemzését adja annak a föladatnak, amelyet órá róttunk ki. Persze, miközben a szereplőket gondolkozásra serkentjük, arra kell ügyelnünk, nehogy idő előtt eláruljuk magunkat. Úgy helyes, ha a föladatnak csak egy tört részét mutatjuk be; a jelen példánál maradván mindkét szereplő előtt letérdelhetünk, hiszen tyúkszemet lehet térdén állva is vágni, másfelől viszont akkor is térdre vetjük magunkat örömmünkben, amikor megtudjuk, hogy örökké fiatalok maradunk. A tapasztalat arra mutat, hogy nyolc-tíz mozdulat bemutatása után a szereplők többnyire pedzeni kezdik a megoldást. Ilyenkor, hogy a játék tovább tartson, szabad "félrevezető" jeleket is adni, persze sohasem úgy, hogy azok a föladattal szöges ellentétben legyenek. Így például, ha a tyúkszemvágást akarjuk sugallni, nem szabad olyan mozdulatokat végezni, mintha ejtőernyővel akarnánk kétezzer méteres magasságból leugrani, mert ez a sport tyúkszemvágóknál nem gyakori. Ellenben bátran ugrabugrálhatunk úgy, mintha lepkét akarnánk fogni, mert egy tyúkszemvágónál, aki az ülőmunkától elhízott, könnyen elképzelhető, hogy reggelente egy kis könnyű testmozgásra vágyik. A szereplőknek három ízben van joguk találgatni. Aki sikeresen megoldotta a föladatot, jutalmul közénk ül, és másvalakit küld ki maga helyett. Aki azonban harmadszorra sem jött rá a megoldásra, újra meg újra kimegy, egészen addig, míg rá nem jön a dolgok értelmére.

AZ ÉLET ÉRTELME

Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú.

Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú. Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős. De mégse koszorú.

Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellékes, harmadrangú valami.

Hát akkor mi?

Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.

MI MINDENT KELL TUDNI

Érvényes két díjszabási övezet beutazására, egy órán belül, legfőbb négyzeri átszállással, a felszállóhelytől az utazás céljához vezető legrövidebb útvonalon. Átszállni csak keresztezéseknél, elágazásoknál és végállomásokon lehet, de csak olyan kocsira, melynek útvonala az előzően igénybe vett kocsik útvonalától eltér. Egy utazás során csak egy Duna-híd és minden útvonal csak egyszer érinthető. Kerülő utazás és útmegszakítás tilos!

HÍR

Ágyában dohányzott borsodbányai lakásán Haris Márton vájár. Miután végigszívta cigarettáját, lámpát oltott, falnak fordult és elaludt.

I. ÉLETÚT

1. Alapfok: (Budapest) Hajdúdorog

Szülve jöve

1953. december 5-én – majdnem Mikulásra – valamikor éjfél után születtem. (Apu neve után és az időpont miatt is lett két keresztnévem Ferenc, Miklós – így lehetett később név- és szülinapi „ünnepi hetem”.) Mégpedig Óbudán, a Margit kórházban – születési anyakönyvi kivonat megvan. Azért itt, mert hajdúdorogi származású szüleim ekkor „fent” dolgoztak – Apu a hajógyárban kazánkovácsként, Anyu pedig élelmiszerboltban eladóként – és a kórházzal szinte szemben, a Bécsi út 149. szám alatt laktak. A bérlakásunk – alacsony földszint 1. sz. – a Bécsi–Kenyeres út sarkán, egy többlakásos bérház szuterénjében levő szoba, konyha volt, „pottyantós” WC-k pedig az udvaron. Azaz nemcsak volt, hanem van is, de a lakások korszerűsítve, az udvari WC-k is vízöblítésesek lettek. A pincelakások felett vannak a nagyobb, jobb adottságú, komfortosabb kéklik. Szüleim kisgyerekként párszor elvittek megmutatni, amihez kellemtelen emlékem fűződik. Egy valamikor jobb sorsú matróna lakott benne, ágyban fekvve, aszottan is nyújtotta a kezét csókra. Ez ellen tiltakoztam, azóta sem csókoltam kezét senkinek, ami nem feltétlenül illett a társasági úri viselkedésbe esetenként. A lakást felnőttként is megnéztem néhányszor, arra járva és csodálkozva, hogyan maradhatott meg ez a ház, hisz körülötte minden ilyen régi épületet letaroltak. A Duna felé emeletes panel, kifelé, a hegyek felé pedig ugyancsak többszintes társasházak épültek. Lehet ez is a születésemtől hozzám szegődött szerencsémnek köszönhető, amivel általában örömmel és megnyugvással, néha meg a sorsot kísértve vagyok együtt „sülve-főve”.

Eszmélésem

Szüleim a sztálinista Rákosi-rendszer politikájának oldódására (Nagy Imre programja) visszaköltöztek Hajdúdorogra, gondolván, hogy az akkor még világvégi állapotú vidéki helyen is meg lehet élni. 1955. december 28-án megszületett János öcsém is, így ketten nevelkedtünk testvérekként. (Hasonlított sokáig rám, ezért a fényképeken úgy lehet felismerni, hogy a sírós kisfiú ő, mert kisgyerekként mindig-mindenhol elpityeredett.) Az 1950-es évek végéig Vincze Ferenc (és felesége Kis Márta) nagyszüleim két utcára (Kossuth–Görög Demeter) nyíló házában laktunk,

ahol volt minden, ami gyerekszemnek-szájnak izgalmas. Kis veteményes-gyümölcsös kert, tele csemegézhető finomságokkal, valamint házi és haszonállatok. Lovak, tehének, disznók, kecskék, tyúkok, pulykák, libák, kacsák, gyöngytyúkok, kutya, macska – egyik érdekesebb játékszer a másiknál. Nemcsak játszottam azonban velük, hanem gondozásukban is igyekeztem figyelni, segíteni, amit szüleim – nagyszüleim sok vidám helyzetet keletkeztetve próbálgattak nekem felkínálni. Faluhelyen (Dorog számomra mindig falusias maradt, hiába libikókázott a település a nagyközségi-városi cím között) ekkor a megélhetést elsősorban a földművelés-állattenyésztés biztosította. Családom is ezt csinálta, a kertben és a háztáji gazdaságban. Nagyapának volt tanyája is, a házától vagy tíz kilométerre, Kálmánháza-Újfehértó felé, régebben itt is laktak. Ezt legénység-vitézi telekként kapta (vitéz) Horthy Miklós Kormányzó (Úr Ófőméltósága) 1922-ben avatta. (Sorolási száma 397., az irattári 385.) Miért lett vitéz? Térdére ültetve történetét többször elmondta nekem, „lefilmező típusként” ma is látom őt így:

„Az Isonzónál szolgáltam gyalogosként a (első világ) nagy háborúban. Egyszer este a hadnagy úr felsorakoztatott bennünket és azt mondta: „Fiúk át kell menni éjszaka az ellenséghez á(l)gyút robbantani, erre önként jelentkezőket kérek.” Jól megijedtünk és nem jelentkezett senki. Erre ő kijelölt hármunkat – te, te és te fiam fogsz menni. Félelmünkben a kértnél több ágyút sikerült felrobbantatnunk és épségben vissza is tértünk.”

Nagyapa – aki 1895-ben született –1961-ben 66 évesen hirtelen meghalt. Amikor szekéren hazahozták és kiterítették a nagyszoba földjén én lefeküdtem hozzá és szolongattam. Szüleim beszaladva térítettek észhez: hiába már minden, mert meghalt ez a nagyon jó ember. (Nagymamát kevésbé szerettem, mert kis, alacsony asszonyként nagy hanggal korholt mindig mindenkit, mondhatom úgy is: fülsértően rikácsolt.) Egyébként szüleim kétfajta módszerrel neveltek gyerekként. Édesanyám jóságos, gyengéd, megértő, béketűrő, elnéző, feszültségoldó szülő volt, végtelen türelemmel („aranyos kicsi fiaim” mondogatta). Alaptermészete volt ez, másokkal szemben is így viselkedett. Édesapámnak valójában két arca volt. Az egyik a jókedvű, higgadt, határozott véleményalkotó, mindenki által kedvelt, elismert vezető egyéniség, a másik az elégedetlen, türelmetlen, felcsattanó, másokat hirtelen – sokszor ok nélkül is – megsértő, haragtartó ember. (A rokonokkal-szomszédokkal piti dolgokon képes volt

összezördülni és hosszú ideig „haragban lenni”. Többször rám szólt: te miért köszönsz X. Y.-nak, hisz haragban vagyunk? Azért, mert találkoztam vele, meg én nem vagyok haragban.) Persze „megcincálta” őt eléggé az élet. Kovácsmesterként tanácsstag, termelőszövetkezeti elnökhelyettes lett, utána pedig jogtalanul féléves „Állampusztai tanfolyam”- ezt választotta kérdésünkre Anyu – fűszerezte bukás jött. (A koncepciós történet: Az egyik „jóakarója” megkérte – mivel akkor ő már motorkerékpáron járt a tsz-be dolgozni –, hogy hazavinné-e ezt a zsák napraforgómagot és majd érte meg. Hazavitte, letette az istállóban, de a rendőrök jöttek, nemcsak a magért, hanem érte is.) Visszatérve szüleimre rögzíthető, hogy fiúk lévén munkára nevelésünk elsősorban Apu vállalt reszortja volt. Nagy – sokszor teljesíthetetlen – mennyiségű feladatot zúdított elsősorban rám, a nagyobbra, amiért nem mondom, hogy bátran, de többször ellentmondtam neki. (Persze alapvetően szófogadó, segítőkész, a munkát elvégezni szerető, vagyis jó gyerek voltam.) Soha nem kaptunk Aputól testi fenyítést, de a szavaival ütött, bírált, korholt, szidott, ami néha jobban és főleg tartósabban fáj, mintha kaptam volna egy nyaklevest. Utólag elmondhatom, - bár akkor, gyerekként sokszor nem így éreztem -, hogy az „érted haragszom, nem ellened” elv és a jó szándék, no meg a szülői szeretet vezérelte, viselkedésével a mi érdekünket, emberré válásunkat, fejlődésünket akarta elérni. Végül is nem vallott kurdarcot.

Az 1950-es évek végén a szüleim a Görög Demeter utcán – a 22. sz. alatt, ami később 26. lett -, szemben Oláh nagyszüleimmel, mert édesanyám leánykori neve Oláh Erzsébet volt – vásároltak egy régi – félméteres vályogfalú – kulákházat, 600 négyszögöl kerttel. Apu itt alakított ki kovácsműhelyt és volt, amikor maszekként, volt amikor tsz-tagként „mellékesen” dolgozva végezte akkor még elsősorban a lovak patkolását. Én ebben vézna gyerekként – no meg ritmusérzékem sem volt – alig tudtam neki segíteni, mert nem bírtam el a nagykalapácsot, a fűjtatót, taposni sem volt erőm. (Öcsém erősebb alkatúként kénytelen-kelletlen segített, mert ő elsősorban szerelgetni, járműveket – lopva is – vezetgetni szeretett. A ház körüli kerti, állatgondozási munkában persze ügyködtem. Házunk 2 szoba, konyha, spájz, pitvar (majd fürdőszoba is) és külső kamra helyiségekből állt, hosszú, oszlopos tornáccal, nagy pincével és padlásal, cserépkályhás fűtéssel. Kezdetben petróleumlámpával világítottunk, a 60-as évek elején vezethettük be a villanyt, mivel ekkor ért el az utcába. A gyakorlat sokáig a konyhában lavórban mosakodás volt, télen-nyáron a kinti, pottyantós WC-be jártunk, ami általában „rövid határidejű ügyintézés” eredményezett. Nekem nagy szerencsém volt, mert még működő-

ként láttam a több évszázada szinte ugyanolyan paraszti világot, majd a másik, jobbnak gondolt új születését és az emberek kezdeti reakcióit minderre. Néprajzhoz vonzódásomnak is ez a fő oka, alapja. (Amikor Vincze nagymamának a 70-es években néha mondtam, hogy ez a mai világ jobb az előzőnél, mert van munka, kereset is egyre inkább, megél, aki dolgozik, a válasza mindig így kezdődött: „dehogyan, mert amikor vitéz Horthy Miklós Kormányzó Úr Öfőméltósága nagyapádat vitézzé avatta”...nem folytatom, hisz a vitézi telek ellenére is szegényesen éltek. Nagymama 1896-ban született és 1982-ben halt meg.)

Hajdúdorog („bicskások”)

„Bicskás”, vágják oda nekünk, ha átmentünk például a közeli – 6 kilométerre levő – Hajdúnánásra, verekedősnek tartva bennünket, dorogiakat. (Én a verekedést értelmetlennek, emberhez méltatlannak tartottam, ha érveim nem ültek, inkább elfutottam, ha tudtam. Persze félelemből is futottam egyből, többször.) Ez elsősorban a görög katolikus vallás, mint a többi, református hajdúvároshoz képest unikum hit miatt lehetett így. A több mint 9000 lakosú város első írásos említése 1301-ből származik, Bocskai István fejedelem pedig az 1605-ös korponai adománylevelével hajdúbirtokként jelölte. Még az én gyerekkoromban is emlegették „Rácdorog”-ként, sokáig volt olyan álláspont, hogy a helyet az 1500-as évek végén a török elől felhúzódtak szerbek lakták. (Ezt annak igazolására is híresztelték, hogy a görög katolikus magyarok mind idegen eredetűek!) Igaznak az tűnik, hogy vegyes lakosságú lehetett. Támpont, hogy Thurzó György nádor 1616. július 4-i adománylevelével a tokaji várhoz tartozó, s pusztán álló Dorogot a Deli Száva lippai kapitány vezetése alatt rácoknak adományozta. Mivel az oklevél e katonákat név szerint felsorolta, meglepetés, hogy magyar hangzású neveket viseltek, kérdés azonban, hogy ők valóban megtelepedtek-e Dorogon? Későbbi névsor azt jelzi, hogy nem, inkább régebbi lakosainak egy része települt vissza a 15 éves háború felfordulása után.

A város felekezeti sajátossága, hogy majdnem teljes lakossága görög katolikus (nem ortodox, bár a szertartás majdnem azonos) vallású, a római pápa fennhatósága alá tartozóan. E vallási gyökerek régire nyúlnak vissza, hisz a hajdúdorogi egyházközség az ungvári unióval (1646) lépett egységre Rómával (a pápával). A XVIII. század közepén egy kivételes tehetségű férfiú lett Dorog paróchusa (a plébánosnak megfelelő), majd főesperese, Bacsinszki András (1732-1809), a későbbi munkácsi püspök.

Az ő paróchusi működése alatt kezdődött – az ószláv/román helyetti – a magyar nyelvű misézés és a magyar nyelvű liturgiaért folytatott harc, ami teljes eredményre csak 1965-től vezetett. (Milyen érdekes a világ: kb. másfél évtizede barátságba kerültem egy Bacsinszki-leszármazottal – Vasile Bacsinszki – Laci bácsi –, aki még Ceausescu Romániájából, Nagybányáról disszidált kényszerűen Svájcba. Onnan később Szoboszlóra, hozzánk közel költözött – amely házat még később fogadott lányom vette meg tőle -, tavaly pedig hazamentek Nagybányára.)

1900. év nyarán római zarándoklatokra indult 461 görög katolikus hívő, köztük 43 dorogi a pápához. A – későbbi – pápa 1912. június 8-án kelt „Christifideles Graeci” kezdetű bullájában székesegyházi rangra emelte Hajdúdorog templomát, egyházmegye székhelyéül jelölve a települést. (Persze a püspökök nem itt, hanem először Debrecenben, majd Nyíregyházán laknak.) Ma már metropólia – érsekség – metropolita irányításával a magyarországi görög katolikus egyház. (A hajdúdorogi metropolíához tartozik a három hazai – debreceni, nyíregyházi, miskolci – püspökség.)

A jelenlegi dorogi templom építése 1610-ben kezdődött, 1868-ban két oldalhajóval bővült. Legértékesebb része a kb. 200 éves, 54 képből álló ikonosztázion. Ennél a felekezetnél különös jelentősége van az ikonoknak, amelyek ablakok Isten világára.

Hajdúdorog másik „ikonikus” épülete az 1660-as években, a hajdúk laktanyájaként épült, de az 1780-as időszaktól már ilyen célra használt városháza. Meg a templomtól a városházát „elválasztó” lőréses erőd-fal, ahol sokat ábrándoztam múlt időkről. A „népi demokrácia” 40 éve alatt Hajdúdorogot „a klerikális reakció legerősebb fészke”-ként tartotta nyilván a hatalom, visszaszorítva az egyházi oktatást, bezárva a tanítóképzőt, akadályozva a település fejlődését. (Pl. az 1960-as évek elején még működő, nyitott termál- és kádas fürdőt is felszámolták, „helyette” a szomszédos Hajdúnánáson nyílt meg egy jó gyógyfürdő. A dorogi termálfürdő 1983-ban épült meg újra, az 1084 méterről jövő gyógyvízre alapozva.) A vallásgyakorlás e 4 évtizedben is virágzott, zajlottak a búcsújárások is a Máriapócsi Kegyképhez (proseció-nak hívják a Máriánapi kb. 50 kilométeres, leginkább szekeres és gyalog menetet) az életesemények – keresztelők, esküvők, temetések – szinte kizárólag így történnek ma is. Elsőként az országban, 1990. szeptember 1-el újra indult az 1700-ban megnyílt görög katolikus általános iskola – én is ebbe az épületbe jártam –, majd a gimnázium.

Mit ad Isten, az általam akkor még nem ismert későbbi fogadott lányom is idejárt gimibe egy évig, Nyíregyházáról. Más szokások is megmaradtak máig: a húsvéti pászka (kalács) szentelés a templomkertben, valamint a Krisztus-katonák, akik fekete – kucsmás, csizmás – egyenruhájukban, karddal őrzik Krisztus-sírját a templomban, húsvétonként. Az én időmben a karácsonyi betlehemezés is dívott („kóringyálás”-nak nevezték), én jártam párszor így házról-házra kisgyerekként.

A magyar országgyűlés 30/2012. (IV. 3.) számú határozatával – az egyházmegye felállításának 100. évfordulójára emlékezve

- kinyilvánította, hogy a magyar görögkatolikus közösség társadalmi szerepvállalása és az a missziós szolgálat, melyet különösen az ifjúság, a családok és a hátrányos helyzetben élő embertársaink körében végez, felbecsülhetetlen érték az egész ország számára;
- tisztelettel adózik azon személyek, kiemelten a hajdúdorogi görögkatolikus közösség emléke előtt, akik száz évvel ezelőtt fáradhatatlanul munkálkodtak a Hajdúdorogi Görögkatolikus Egyházmegye megalapításán, majd a nemzeti nyelvű magyar liturgia bevezetésén;
- elismerve a hajdúdorogi közösség ragaszkodását hitéhez és magyarságához, kinyilvánítja, hogy Hajdúdorog a „görögkatolikus hitéhez leghűségesebb város” és ezt a címet a jövőben büszkén használhatja.

Görög (még mindig, de már Demeter és utca is)

Engem 1953. december 25-én az Óbudai Római Katolikus Plébánián „rómaivá” kereszteltek, mivel görög katolikus templom arrafelé nem volt. (Keresztelési emléklap rendelkezésemre áll.) Édesapám nem volt vallásos, bezzeg édesanyám, aki kevés sikerrel próbált az maradni. Vincze nagymamám viszont nagyon, ideje nagy részét a templomban töltötte. (A kicsi asszony 80 felett is megevett 5-6 nagy töltött káposztát, megivott rá 2-3üveg sört, majd elrohant 3-4 órás templomlátogatásra.) Első áldozó viszont voltam, ami vallási „pályafutásom” végét okozta.

A szertartás után a templomkertben láttak vendégül bennünket, tejeskávéval és kaláccsal. A tejeskávé keserű volt, panasztam, mire Apu azt mondta, öntsem ki. Rögvest megtettem, a vállam felett

hátrafelé, az orgonabokorra. Gondoltam, hogy csak arra ment, de pillanatok alatt megjelent egy tejeskávé foltos ruhájú pap és lekent nekem egy pofont. Erre Apu vagy 20 centire emelte a földtől és a képébe mondta: maga az én gyerekemet nem pofozhatja, érti! (Ezt követően sokáig csak a templomkertben jártam, többnyire oda is csak az iskolaudvarról átrúgott focilabdáért, az egyházi személyzet pedig néha, „hitetlen”-t ordítózva meg is kergetett engem. Apu mindezt nem bánta, csak Anyu kesergett miatta. Hozzá tartozik, hogy házat szentelni sem jöttek többet hozzánk, - már előre kiabálták egymásnak a menetben, hogy Vinczээkhez nem megyünk – igaz Apu a kaput előre be is zárogatta előttük.

Amikor később vallásosságomról érdeklődtek, azt válaszoltam, hogy engem rómainak kereszteltek, görög katolikus első áldozó voltam és egy református városban dolgozok, döntse el más, milyen vallású vagyok. (Egyébként nem gyakorlom a vallást – magam vagyok a magam Istene - ,de maximálisan tiszteletben tartom mások hitét és lehetőségeim szerint mindig támogatom az egyházakat, Erdélyben is.)

Idetartozik, hogy a vallással és az élettemmel kapcsolatos „hitvallás kompozícióm” a következő:

„Mert mindegy bárki mily hitet vall,
Kövesse csak a megszokott utat.
Módot, legyőzni e világot,
Mindnek saját hite szerint mutat.
Óh, irgalmatlan fény felismerés,
a gonosznak ellent kell állani, s
nem fontos a gyors mennybemenés.

/Az első rész lelőhelye „Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás, Gondolat, 1981” című könyvének 140. oldala, a másodiké pedig „Mezey Katalin: Ha Krisztus még egy eszterdőt megér” című verséből való./

Szóval az 1950-es évek legvégén a Görög Demeter utcára költöztünk. A névadó Görög Demeter 1760. november 4-én (Hajdú)dorogon született és Bécsben 1833. szeptember 5-én halt meg. Polihisztor volt: író, nevelő, városi tanácsos, a magyar irodalom szervezője és mecénása, mezőgazdász, kartográfus, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja. Nagyváradon, majd Bécsben filozófiát és jogot hallgatott. Tanul-

mányait követően főúri családoknál, majd a császári-királyi családnál volt nevelő, szerkesztette a „Hadi és más Nevezetes Történetek” című lapot, amit később „Magyar Hírmondó” címmel adtak ki. Háza a Bécsben megforduló magyar írók találkozóhelye és központja volt. Értékes térképészeti munkásságot is kifejtett, meg szőlészettel is foglalkozott. Munkássága elismeréseként több külföldi tudós társaság is tagjává választotta. Az utcánk elején járogatva sokat merengtem rajta, vajon hol lehetett valamikor a szülőháza, hogy „vakarodott” ki innen egészen Bécsig jutva, meg erősítettem hitemet: ha neki sikerült kitörni ebből a sártengerből, nekem is sikerülhet majd. Utcánk egyébként a Telekhegy tizedben van, a másik három, a Hegytized-Gáttized-Vidítótized gyerekként egy más, távolibb világnak tűnt számomra. Szomszédságunk érdekes személyeket takart. Mögöttünk laktak Volosiné (eredetileg rutének/ruszinok), előttünk Lauferék (németek, aki két lányát folyton dolgoztatta, ha mást nem talált nekik, akkor árkot ásatott velük a kertben, majd betemetette), szemben Zelenkáék (egykor szlovákok) és Oláh János meg felesége (Schmíder Margit – német valamikor –) anyai nagyszüleim. (Ez a nagyapám 1892-ben született és 1962-ben halt meg, míg nagyanyám született 1896-ban és elhunyt 1973-ban.) Sokat voltam ennél a nagyszüleimnél is, csemegéztem a nagy eperfákon, a hatalmas kert egyéb gyümölcsceiből, na meg – persze már nagyobb fiúként – az ágyban fekvő beteg nagyapa éjjeliszekrényén levő cigarettából lopkodva. Ez a nagymám jószágos, jámbor lélek volt, sok mindent cinkosan eltűrt nekem is.

Életünk csendben zajlott, cseperedtem, segítettem szüleimnek. Például ivóvizet hordani, először a jó messze, a Nánási úton túl, a Mátyás király körúton levő kerekas ártézi kútról, majd a vízvezeték kiépítése után már az utcánkról, közelebbről. (A nehéz kannákat nem volt könnyű cipelni, ezért felnőtt férfi biciklivel próbáltam lavírozni, a kannákat a kormányra akasztva – persze így a döccenőknél sérültek -, a pedálokat a váz alatt tekerve, mivel a vázat-ülést még nem értem el. A járdán kellett így is közlekedni, mivel az utca vagy sártenger, vagy gidres-gödrös volt, hisz a traktorok – szekerek vályúkat vájtak a földbe.) Édesanyám-édesapám tanítgatott olvasni, ami az iskolába indulásomkor már egész jól ment, rövidesen kiderül, milyen fontossá válik majd ez. Ha a szomszédokat emlegettem, szólnom kell a tágabb családról is. Édesapámék-édesanyámék egyaránt hatan voltak testvérek, közülük négyen, illetve hárman más településre, zömmel Budapestre kerültek dolgozni, lakni. Nagy élmény volt számomra a helyi/távoli rokonsághoz látogatás, illetve figyelmem, amikor ők jöttek, mert érdekes dolgokat hallottam, vettem

észre. Az iskola előtti évben beíratk az óvodába is, ahová (az artézi kút közelében volt) magam tipegettem el és jöttem haza. Rövidesen hurcolnom kellett öcsémet is, mert bár beírati még kicsi volt, szó szerint kisírta ezt magának. Eljött az iskoláskorom, az 1960-61-es tanévben elsős lettem a tölünk messze, a görög katolikus templom melletti, Petöfi téri általános (valamikori görög katolikus fiú) iskolában.

Újjászületésem (feltámadásom?)

Alig pár napja jártam az iskolába (jártam, mert akkoriban csak az első néhány napban vitt motorral Apu, illetve kísért gyalog Anyu), amikor egy súlyos betegség hónapokra levert a lábamról. Ezt aztán tényleg soha nem felejttem el! Az egyik szeptember végi vasárnapon szüleimmel meglátogattuk az akkor Tiszafüreden élő rokonokat. Kora estig fürdöztem, ugráltam a strandon, bár sokszor érzetem, hogy fázom. Pár nap múlva 40 fokos lázam lett, szüleim orvost hívtak, aki rögtön bevitetett mentövel a klinikára, Debrecenbe (ahol a klinika szülészetén dolgozó nagynénem segített). Rögtön megállapították: vese- vesemedence és tüdőgyulladás lett. Alig egy nap telt el ott, amikor a vizitáló orvos este – mint oda nem valót – kidobta az ablakon a szüleimtől kapott bicskát. „Első életemből” ez az utolsó emlékem! Klinikai halálíg jutóan elvesztettem az eszméletemet. Éjszaka az orvosok feladták az értem folytatott küzdelmet, halottként letakarták az ágyamat. (Szerencsére lusták voltak levitetni a hullaházba.) „Új életem” első emléke, hogy a letakart ágyban felkiáltottam: hol a bicskám? Majd megláttam fekete ruhás, síró szüleimet és nagynénémet, akik akkor már halott ügyet intézni jöttek. (Anyukám el is ájult, rögtön.) A személyzet egy része pedig örült tempóban rohant le a fűben megkeresni a bicskám, amit meg is találtak. (Milyen volt a halál felé utazni? Elindultam egy nagy „fényesség” irányába, jó érzéssel, örömmel, boldogan, utamban pedig plasztikusan lepörgött addig volt kicsinyke életem, megjelentek ennek szereplői. Majd felébredtem, a bicskám kidobására gondolva.)

A kórházban töltöttem közel három hónapot, hiába próbáltam többször megszökni, mindig hamar, már a klinikán belül elkaptak. Hazatérve pedig folytatnom kellett az ágyban fekvést, újabb közel egy hónapig. Egészen a negyedik iskolai osztály végéig felmentettek a testnevelés alól, siralmas, élményszegény élet várt rám, amit nemcsak szüleim, hanem én sem akartam elfogadni. Elhívták hát az akkor már nyugdíjas, Do-

rogon sokáig szolgált és elismert körzeti orvost, Bezzegh, doktort, aki – bezzeg – azt mondta.

„Még hogy ágyban feküdni? Egy fenét, hisz abba hamar beledöglik az ember. Milyen legény lesz ebből a vékonyka fiúból így? Felkelni, mozogni minél többet, mert akkor van csak esély rá, hogy nem „kehes” lesz, mint a ló, hanem akár egészséges emberré is válhat!”

Megfogadtuk és örökmozgóvá váltam. Szerencsére, hisz azóta (immár majdnem 60 éve) nem voltam beteg, pedig fogadásból többször ráfeküdtem a jégre is, amíg fel nem olvadt alattam. Igazából a hideget – nemcsak sörben, hanem a vízben is – szeretem, csokolózhattam influenzással is, szóval nemigen kíméltem magam. Szerencsém volt abban is, hogy maradandó sérülés nélkül úsztam meg kalandos életemet, illetve a szerzett kisebb sebek, hegek (kutyaharapás, lóról leesés, kéz- és lábtörés, stb.) nyom nélkül begyógyultak.

Kezdő(dő) tanulmányaim

Általános iskolás időszakomra csak foszlányosan emlékszem, ezért lapozgatom „Tanulmányi értesítő”-met, meg a néhány, akkor még csak fekete-fehéren készült fényképet. Az egyik korai fotómon az iskolánk tanulóit által a helyi kultúrházban tartott színelőadás részlete látható, amelyben másodikosként apród voltam. Van még egy szintén másodikos fénykép rólam, iskolapadban ülve – ahogy akkor megszokott volt, „korai felnőttként öltözve”-, kiskabátban, ingben, ceruzával a kézben, füzetemre hajolva. A tekintetem pedig: tiszta, világos, érdeklődő, figyelmes, csak jót váró és arra számítóan optimista (azóta is). Megmaradt a ballagási osztály képünk, középpontjában általunk szeretett Tardi Márton osztályfőnökünkkel és iskolánk igazgatójával. Ezen én a felső, a magasabb fiúk által betöltött sorban állok egy padon (az osztályban a 2-3. legmagasabb voltam), alattunk pedig a „miniszuper” kivitelű fiúk, valamint a csitri lányok. Mondhatnám, mint egyesek, hogy mennyire meghatározó időszak volt ez életemben, részben igaz is ez, de inkább az a tény, hogy általam jórészt elfeledett, kevés iskolai eseménnyel teli időszak volt. Nem tűntem ki csak a fociban, tanulmányi eredményem pedig a jobbak közé tartozott.

A tanulmányi értesítő már érdekesebb dolgokat tükröz. Minde-
nekelőtt azt, hogy az alsó tagozatban (1-4. osztály) jobb jegyeim voltak,
mint a felsőben (5-8. osztály). Elsőben ugyan becsúsztott „írás” tantárgy-
ból egy 4-es érdemjegy, ugyanígy a negyedikben – azóta sem írok szépen
-, egyébként jeles (5) osztályzataim voltak. Érdekes volt az 1. osztály
első féléve, amikor 79 napot kellett mulasztanom, a már említett betegsé-
gem miatt. Örök hálával tartozom elsős tanárnőmnek, aki ágyban fekvő
betegként nap, mint nap eljárt hozzánk, segített nekem tanulni. (Most lett
nagy haszna annak, hogy Apu-Anyu még óvodáskoromban nagyjából
megtanított olvasni.)

Jött a felső tagozat, ahol már egyre nagyobb fiú mertem lenni, a
társaknak, lányoknak is imponálni igyekezve. Egyre érdekesebbé vált az
iskolán kívüli világ (pl. megjelent otthon is a televízió), nagyobb haverja-
im is félrevittek néha (idősebbnek néztek ki a tényleges koromnál) – szó-
val romlottak a jegyeim. Főleg a reál tárgyakból (számтан, mértan, fizika,
kémia), de a rajz, ének, meg nesze neked a testnevelés – pl. szertornából
gyenge voltam, buk fencezni sem tudok -, amit az atlétikában és a labda-
játékokban nyújtott „ügyességem” nem mindig javított ki jelesre végül. A
földrajz meg az élővilág is csak négyes érdemjeggyel abszolvált lett. (A
4,3, 4,6, majd kétszer is 4,4 átlagú tanulmányi eredményem nem lett vol-
na rossz, de öcsém kítűnőjéhez hasonlították és dorgáltak érte szüleim.)
Arra mindenesetre elég volt, hogy középiskolai továbbtanulásban gon-
dolkodhassak. Igen, de középfokra hová, merre? Törtük a fejünket szüle-
immel, egészen addig, hogy majdnem kifutottunk az időből. Így papírja-
imat beadtuk a szabályok szerint két helyre. Elsőként a debreceni Dienes-
szakközépiskolába, elektroműszerész képzésre, másodikként Hajdúná-
nára, általános gimnáziumba. Akkor az volt a hivatalos politika, hogy
szakmát célszerű tanulni, no meg Apu is biztonságosabbnak tartotta,
hogy legyen szakma a kezemben a megélhetéshez, ha továbbtanulni nem
leszek majd képes. Én azonban megmakacsoltam magam: a reál tárgya-
kat utálok, nem is voltam belőlük kiváló, meg bütykölni, szerelgetni sem
szeretek – annál inkább olvasni -, akkor meg minek menjek elektromű-
szerésznek! Nánás sem kellett, mert a provinciális, maradi szemléletű
Dorogról mindenképpen el akartam kerülni, oda pedig naponta át tudnék
járni otthonról. Majdnem elrontottunk mindent, mehettem volna paraszt-
nak, kapálni, kaszálni, amikor Apunak mentőötlete támadt: dorogi és
ismerőse a nagykállói mezőgazdasági szakközépiskola igazgatója, beszél
vele. Fel is vett oda, bár irtóztam tőle, mert a tájékoztató füzetben ilyet
olvastam: a diákok megtanulják a trágyázás, növénytermesztés, növény-

védelem alapműveleteit, én pedig hirdetem, hogy a sok, nehéz paraszti munka után a földön már csak járni szeretnék.

Gyerekelet faluhelyen

Kisgyerek koromban a paraszti-falusi világban az élet évtizedek (de mondhatnám évszázadok) óta megszokott keretek között zajlott. Tette mindenki a dolgát, gondozta az állatokat, művelte a földet, mi, kicsik pedig figyeltünk. Hallgattuk a felnőttek történeteit – rosszaságunk esetén kioktatásait -, lestük a fogásokat, hogy mi is képesek legyünk a nagyoknak segíteni, majd e munkákkal később önállóan elboldogulni. A nagyobb munkák (pl. vetés-ültetés, kapálás, betakarítás, disznóvágás, építkezés) a család, a szomszédok összefogásával zajlottak. Megjelent a gépésítés, amely a Hoffer „kőrmös” (fogas fémkerekes) traktorral kezdődött, pöfögésük szinte az egész településen hallatszott. A lovakat-szekereket lassan felváltották a gumikerekes traktorok, teherautók, amelyek próbáltak elkecmeregni a marasztalóan sáros utcákon. A mopedek, motorkerékpárok (például Apu Csepelje, majd Pannóniája), még inkább a személyautók ritkaság számba mentek. (Dorogon Vattamány paróchusnak volt egy Opel Rekord kocsija – nézegettem sokszor, lesz-e nekem valaha is hasonló, lett, Astra – az orvosnak egy Wartburgja, meg az iskolaigazgatónak egy Moszkvics 403-asa. Ennyi.) Az aratás-cséplés ekkor már géppel zajlott, néztük is sokszor ezt a csodát. Kezdetben én is gyalog jártam a messze levő iskolába, 12 évesen kaptam egy szovjet gyártmányú – ami nem a minőséget jelentette – felnőtt férfi kerékpárt.

A szórakozás pedig. Maximum a rádió, majd a televízió, nekem pedig az olvasás, focizás. Kedvencem volt Vernétől a „Rejtelmes sziget”, valamint az indián könyvek, amelyekkel jól el tudtam ábrándozni. A rádióban ekkor ilyeneket hallottam: Caamano elvtársat a fasiszta Franco kivégeztette; Indonéziában Suharto és Nasution tábornok támadja Sukarnót és Subandriót; Hruscsov és Kennedy, no meg Kádár János ....., stb. Megfejtést ezekre az öregek adtak, az esti „padon ülős” utcai beszélgetéseken, amikor is sokáig azt hittem, „Kruscsov” – mert így mondták – az amerikai vezető, mert őt jobban szidták. Mi meg fociztunk naphosszat, az iskolában, órák előtt, között és után – néha helyett is -, meg az utcán, meg „saját pályáinkon”. Vincente volt a Real Madrid kapusa, ezért én védeni próbáltam először, de lassan rájöttem: jobb gólt rúgni, mint kapni. (Praktikus szempont: nem szidnak ezért a többiek, hanem dicsérnek.) Az utcánk végén levő pusztaságban volt két „saját” pályánk, az egyikben fe-

szület és árok is található, a másik alapfunkciója pedig nyírfaliget volt. (Nem tesz semmit, legalább mindig volt mit kicselezni, ez volt a mi „Copacabana”-nk, a szomszédos olajütőben pedig olajos kenyérrel tudtuk elütni éhségünket.) Bandákba verődbe városrész-bajnokságokat is rendeztünk, meglátogatva mások saját pályáit is, ami sokszor verekedéssé fajult. Megjelent a televízió, először a tőlünk jó távol, a vasútnál levő ruhagyárban, majd 1966-ban utcánkban először nálunk is. (Hívás nélkül is mindig jöttek a közelben lakók székekkel hozzánk esténként „tévézni”, ha akartuk, ha nem.) Nyugovóra az egyetlen fűtött szobában tértünk (a cserépkályha estére 30 fokot termelt, hajnalra pedig lehűlt, fagyoskodhattunk), én a szüleim és a köztük alvó öcsém dupla ágyának végén levő sezlonon. Évekbe tellett, míg szüleim elfogadták, hogy jól bírom a hideget (ebbe belejátszott korábbi megfázásos betegségem) és a fűtetlen „nagy (tiszt) szobában” aludhattam, alattam és felettem egy-egy dunna módon (így csak belefeküdni és belőle kibújni volt keserves). Az olvasás mániámmá vált, még evés közben is ezt tettem, az asztal mellett egy ládán (korholtak is érte szüleim). Nézetem szerint a mai gondok egy részét az okozza, hogy már nem egy közös térben zajlik a családi élet nagyobb része, így nem beszélnek egymással, meg a gyerekek sem tudják ellesni a hétköznapi szülői ténykedés csízióit.

Voltak persze ünnepek is, a messzebb költözött rokonok látogatásakor, disznóvágáskor, név- és születésnapokon, lakodalmakon, meg az egyházi alkalmakkor. Ekkor ettek-ittak, énekeltek, táncoltak, szüleim kifejezetten jó hangú, kedélyű mulatozók voltak, amiből én sajnos keveset örököltem (mármint az énekhangból, táncolni szeretésből).

1966. többszörösen vízválasztó év volt számomra. Egyszer csak mennem kellett Apuval kétkerekű kézikocsival a főtéri áruházba. Először propán-bután palackos gáztűzhelyért (amivel felváltottuk a sparheltet), néhány nap múlva hűtőszekrényért (amivel felváltottuk a pincét és a gémeskutát), majd pedig (Horizont) televízióért (amivel „magunkat váltottuk le”, hisz innentől sokáig jóformán nem volt tv-t nézni jövőktől mentes esténk). Apu négytalálatossal nyert a lottón 28 ezer forintot. Legalábbis ezt mondta Anyunak, aki mindig bírálta a lottószelvényekre kidobott pénzért. A „nyertes” szelvényt utólag töltötte ki, aztán hónapokig böjtöltük a nyereményt, hasunkat a minimális finomságoktól is megfosztva. A tv-nek számomra annyi haszna volt – a foci világbajnokságon túl- hej az a magyar-brazil 3:1-es meccsünk - , hogy megnéztem „Mihail Romm: Hétköznapi fasizmus” című megdöbbenítő filmjét. Ebben az emberi aljasság és kegyetlenség olyan felfoghatatlan példáit láttam, hogy –

Apu olvasójegyével a felnőtt könyvtárból kölcsönözve – elkezdtem a II. világháború máig tartó tanulmányozását, mert nem értettem – ma sem – emberek miként sülyedhetnek ilyen mélyre!

A szórakozáshoz tartozott a főtéri presszó-étterem – Nájlonnak becézték -, ahová leginkább csak beleskelődtem néha, hallgatva a zenét, szüleim ritkán beültek sütit enni és Bambit inni, néha pedig társasággal voltak ott. A népdal-magyar nóta-szalonzene (amit házukban szüleimtől és társaságától annyiszor hallottam, hogy szinte mindegyik szövegét tudom ma is) mellett megjelent a „beat” is. Egyik unokabátyám (Péter, akit ki tudja miért „Szötyöm”-nek becézték), majd később öcsém is gitározni kezdett, leginkább iskolai tornatermekben rendezett bálokon muzsikáltak együttesükkel.

A dorogi élethez tartozott az ottani – hajdúsági – tájszólás, ami máig érződik rajtam, felvett hangomat néha visszahallva döbbenek rá igazán. Pl. ótó = autó; ítel=étel; fínyes=fényes, amit tovább színeztek az idegenszerű szavak (pl. németből „strumpfli”, szlovákból „kovárgya” – gyengébbek kedvéért utóbbi tej nélkül, pusztán szódavízzel készült palacsintát takar), amiket néha „kifordítva” magyarítottak. Dorogon az ételek „közép-európaiak” voltak, sütöttek-főztek eredetileg szlovák, ukrán, román kajákat is.

Maradandó élmények, csínytevések

Lángoló ég: Egyik első megmaradt – félelmetes – nagyobb élményem: 1961. augusztus 23-án és az azt követő néhány napban úgy vörösölt az ég alja, hogy Vincze nagymamámtól nem mertem hazamenni. Ezt a Hajdúszoboszló-Nagyhegyes melletti (akkor tőlünk több mint 50 kilométerre levő) olajkút-gázkitörés okozta, nappali fényeket varázsolván az éjszakai égboltra, 6 napon át. Ennek eredménye lett a ma is meglévő természeti ritkaság, a Kráter-tó, amely a fűrótornyot is elnyelve oltotta el magától a lángokat.

Jegenyefák sem nőnek az égig: Gyerekesen érdekes történet fűződik a Vincze nagyapám udvarán, az Apu kovácsműhelye melletti kerítésnél levő nagy nyárfához. Erre a jegenyére én többször felmáztam (pontosabban: elindultam az égbe), meg csodáltam a madarakat is (szerencsére repülni nem próbáltam, igaz, mégis sikerült egyszer). A fel-le mászásomat csak néha vették észre, de „fentre” nemigen mertek nekem kiabálni, nehogy lepottyanjak, így általában kisebb horzsolásokkal megúsztam

a kalandot. Nagyobb bajom csak egyszer származott belőle, ami furcsamód nem tőlem indult. Az történt ugyanis, hogy tréfából valakik egy közel lakó, „nyámnyila” ember új biciklijét valahogy felhúzták erre a fára. Az pedig sehogy sem akart magától lejönni, ekkor jutottam én a tanakodó felnőttek eszébe. Masíroztam szívesen – ugye most kérésre és segítőként – felfelé, de a biciklit elérve azzal sokáig nem tudtam mit kezdeni. Addig piszkáltam aztán, míg lepottyant, majd utána én is. A bicikli tört jobban össze, köves részre esve – ezért utána engem jól megszidtak, miért nem vigyáztam rá jobban -, én zúzódásokkal megúsztam, mert a füves árokparton landoltam. (Ugye kísér a szerencse, mert most repülnöm is sikerült.) Szereztem életre szóló tanulságot: a tanácsadó bekiabálók helyzete mindig könnyebb a cselekvést végzőknél, mert nem viselnek felelősséget, meg utána „mossák kezeiket”, cserbenhagyják a tanácsuk alapján cselekvőt.

Kutyaharapás (szőrivel): Említettem, hogy Vincze nagyszüleim Kossuth utcai ingatlana átnyúlt a mi Görög Demeter utcánkra is. Itt, átellenben volt két gyönyörű kuvasz kutya, amelyeket gazdáik és szüleink tudomásával többször simogattunk, játszottunk velük. Kb. 10 éves lehettem, amikor Apu öccsének a sátoros lagzijára készülődtek nagyszüleimnél. Öcsémmel otthonról mennünk kellett oda, egyszer csak a helyenként hibás deszkakerítésen vicsorogva kiugrottak az ebek, mi pedig – utólag „családilag” rájöttünk, hogy az volt a döntő hibánk – két irányba szaladni kezdtünk. Mindkét dög utánam jött és a porban hempergetve harapdálni kezdett. Percek múlta botokkal tudták csak leverni őket rólam. Csúnya harapásaim lettek a combomon, szerencsére nyom nélkül begyógyultak.

Képzeltető, hogy mit mondtam először, amikor jóval később kislányom barátnőjétől azzal hívott fel: egy kis szőrmók kuvasz kiskutya nem hajlandó az öléből leszállni, vonyít, ha megpróbálják levenni onnan. Ő lett Dani, legendás kuvasz kanunk, amely türelmes, intelligens állat volt, a „virág utcákon” vele sétálgatva büszkén arattam a dicséreteket. Betörőt is falhoz szegezett egyszer ott az egyik weekend-háznál, de kéretlenül hozzánk bejövő egyik kollégám is kénytelen volt hosszú percek át a házunk falánál, „vigyázzba állni” az ebünk előtt, amíg haza nem érkeztem.

Peches „küröm”: Amikor a magyar –akkor egyetlen csatorna volt – televízió a legendás Vitray Tamás által közvetíteni kezdte a műkorcso-

lya világvversenyeket, arra gondoltam, hogy meg kellene tanulnom korcsolyázni. (Ez a jégkorongozási kísérleteimhez is fontos lett volna.) Beöltöztem hát akkortájt „standard téli iskolába járó ruhába” (putina-hosszú alsóruha -, felette posztó sínadrág, síbakancs), és valamelyik rokonnál pedig találtam egy akkor ritkaság fém, bakancsra szerelhető korcsolyát. Bejelentés nélkül egyik estefelé – gondolván, hogy a sötétben nem látják szerencsétlenkedésemet elindultam a falunk közepén levő Nagy-tó jegére. (Könnyen elsütötték névadáshoz a „nagy” melléknevet, pl. a kb. 20 méter magas homokdombot Nagy-hegynek hívták. A tokaji 500 méterest így havasnak kellett volna nevezni.) Próbálkoztam talpon maradni a vason, addig, amíg egyenesen – és gyorsulva – haladnom már sikerült, de kanyarodnom és – utólag igazoltan – megállnom még nem. Későn vettem észre a jégből kb. 1 méterre kiálló fatuskót, amit kikerülni igyekezve a bal sípcsontom hozzácsapódott. Elájultam, majd életre kelve a véressé vált jégen csúszva-mászva lavíroztam kifelé, a közút felé. Ott egyetlen részegen dülöngélő embert láttam, aki segélykiáltozásomra csak nagy nehezen tudott a töltésen lecsúszni a tó jegére és mikor meglátott, elájult. Életre pofozgattam, majd jöttek mások és elcipeltek az orvoshoz. Nyílt sípcsonttörésemmel a debreceni klinikán ekkor ismerkedtem meg egy odavalósi, jégkorongozni próbáló emberpalántával, aki ott visszatérő vendég volt. (Egyszer-kétszer még én is kerültem kórházba kéz zöldgally-töréssel, szerencsémre minden törésem is nyom nélkül gyógyult.)

Ehhez hasonló eseményem volt, amikor az utcánk keskeny járdáján a kerítés és a közeli villanyoszlop között próbáltam biciklivel gyorsan átsuhanni – persze „felkenődtem” a kerítésre, fél szemöldököm – itt maradt ennek kis nyoma – és arcbőröm egy része leszakadt. (Az elvetélt ötletet a motorral járó édesapám adta – ő józanon mindig a poros, vagy sáros utcán közlekedett, de ittasan simán áthaladt e veszélyes szakaszon, pedig – lemérem – mindössze 10-10 centiméter volt a kormánytól az oszlopig, kerítésig.)

Nagyfiúnak látszani: Növekedve – pontosabban, ahogy akkor mondták „nyílvá a csipám” – egyre inkább igyekeztem én is nagyobb fiúkhoz csapódní. Utcánkól erre kínálkozott unokabátyám (Áncsán Péter „Szötyöm”), aki zenekarban gitározott. Vele „csavarogtam”, kezdetben leginkább csak nappal, később néha szökve este is. Vele kezdtem a cigarettát kipróbálni, nagyapámtól lopkodva azt. (Ez olyan jól sikerült, hogy később kezdve naponta egy dobozzal szívtam el, 36 éven át, amikor is bő tíz éve leraktam, amit sosem hittem volna, hogy nekem sikerülhet.)

Szötyöm egyszer valakitől szerzett egy kovaköves-benzines öngyújtót, megkért, fogjam meg, amíg ő egy literes benzinüvegből megtölti. Az ő keze is benzines lett, és amikor gyújtani próbálta az is égni kezdett, így az üveggel együtt eldobta, amitől az istállójuk szalmája, jászola is égni kezdett. Én hősiesen elszaladtam, kertjük egy bokra alól szedtek elő, amikor a szomszédok nagy nehezen eloltották a tüzet. Vele mentem el Debrecenbe is – lógva az iskolából -, hogy klinikán dolgozó nagynénét megkeresve gyógyírt keressünk bajainkra. Neki férfiasságát növelő szerre volt szüksége, nekem pedig „füleim fejemhez közelítésének megoldására”. Ő kapott valami farokkencét, az én füleimet pedig vidámságra könnyen kapható nagynéném körbekötözte fejemhez. Képzeltetik édesanyám reakcióját, amikor meglátott! Akkor is, amikor légpuskával véletlenül (Fodor) Ili unokahúgom szemei közé lőttem! Ettől kezdve nem szívleltem a lődözést, katonaként sem, azóta sem. Egyszer pedig favágás közben öcsémet vertem fejbe fejszével, amikor észrevétlen mögém került. Így aztán – noha eredendően jóra való, szófogadó, sokat otthon levő (dolgozó, olvasó) gyerek voltam, egyre kevésbé akartak elengedni úgy mond „csavarogni” szüleim (persze dolgoztak, így keveset voltak otthon napközben). Kihasználtuk az éjszakát is „bátorságpróbára”. Ez azt takarta, hogy sötétben végig kellett menni a cigánytelepen, majd a vele szomszédos temetőn, végül a Nánás felé, a közút mellett levő, levert lakatú ajtós kriptába lemenni és ott minél tovább tartózkodni a sötétben (amiben még csontmaradványok voltak). Egyszer pedig, festéskor Apu reggel elküldött biciklivel a tejszarnokba, a festékhez szükséges tejért. Vittem is, de csak délután, mert addig elmentem focizni. Kaptam is érte, verést is majdnem, de ágy alá bújtam, illetve elszaladtam („világgá” mondtam). Szerencsémre Apu verésemmel többször soha az életben nem próbálkozott.

Nyiladozik a világ: Amikor az orvos betegségemre gyógyírként azt mondta, hogy mozogjak minél többet, „nyakamba vett lábaimmal” nézegettem meg a környező, számomra egyre táguló világot, persze szülői féltéssel, de mégiscsak nagy felhatalmazással. Apu többször kivitt a házunktól 8-10 kilométerre levő munkahelyére, ahol ismerkedtem a növényekkel, állatokkal, bámultam az elérhetetlennek tűnő, 500 méternél nagyobb Tokaji-hegy látványát. El-elbiciklizgettem a hozzánk közelebb levő Szállásföldre – ahol Apu egy jó barátja lakott a város szélén – az ott dolgozó régészeket figyelni. Csodáltam a Dorogtól majdnem Debrecenig húzódó „sehol nincs vége” erdőt, ahová leginkább majálisozni, meg néha

a pajtásokkal máskor is tekertünk ki. Szüleim, illetve hazalátogató pesti rokonaink elvittek néhányszor a dorogi, majd a helyébe lépő nánási fürdőbe, ahol sok érdekességet láttam. Egyik rokonunk Görbeházán volt juhász (Nagy – „Sapki” – Antal), ahol minden nyáron élményekkel teli napokat töltöttem. (Itt tanultam meg „úszni” a Nyugati-főcsatornában, először keresztben – 4-5 méter széles -, majd hosszában is taposva.) Más világ, másfajta emberek által lakottnak tündek a környező települések, a már Szabolcs megyei Kálmánháza és Újfehértó, ahová napszámosokért mentünk legtöbbször, meg a megyénk széli Polgár, ahová a dohányt vittük, a dorogi beváltó megszűnése után. Debrecen pedig az a nagyváros, hűha, de Nyíregyháza egyharmaddal közelebb volt, ezért inkább odajártunk Apuval, motorral, majd kocsival. Az úttörőtáborunk pedig a Zemplénben, Pálháza–Kemencepatak–Kőkapun volt, a Károlyi-kastély melletti tisztáson, sátrakban. Innen kalandoztunk a gyönyörű füzérradványi kastélyba, valamint a sejtelmes-rejtelmes füzéri várromba. (Itt még láttam egy bácsit V-végű bottal viperát fogni.) Egymás után háromszor, egy-egy csodás nyári 2 hét, ez volt az úttörőtáborunk, aminek helyszínére máig szívesen látogatok vissza.

Azért kisgyerekként mégiscsak Budapest tűnt számomra a világ közepének. Ottjártunkkor a Bécsi úti szülőháznál merengtem, ha itt élnék merre kalandoznék a városban és a környező hegyekben – persze ezt szüleim nemigen engedték volna, mert veszélyesebbnek tűnt a dorogi barangolásoknál. Budáról Pestre és visszafelé villamosozva csodáltam – máig így érzem – a várost, a Dunát, a hidakat, a Parlamentet és a várat, a hegyeket, vagy a ritka szép panorámát, a Kossuth, Rákóczi úti reklámfényeket, kirakatokat, a Corvin Áruházat és a „Sajtóház” villódzó neonjait. Keresztanyu Csepel főutcáján, a II. Rákóczi Ferenc úton lakott, ahol a HÉV jár, egy többlakásos házban vándorolva egyre jobb, nagyobb lakásba, ahogy gyarapodtak anyagilag. Másik rokonom pedig Csepel kertvárosában, családi házban. Az ő egyetlen fiacskájuk a tőlem 4 évvel idősebb Karcsika, tűzrevaló rossz gyerek. (Persze mindig hízelgett szüleinek – édes, kedves apuka, anyukat, így meg úgy szeretlek benneteket –, ha érdeke úgy kívánta. Szüleim ezt az „érdekalapú szeretetet” csak később hitték el, sokáig hiába mondogattam nekik, hogy nem emlegetni, hanem érezni kell azt.) Karcsika „szórakozásból” kalapáccsal törögette össze a szomszédok csengőit, zárjait, kilincseit, legnagyobb haditette pedig a szülei – kerékpárgyári egyszerű melósok – által éveken át összekuporgatott Trabant-előd P-70-es műanyag személygépkocsi-szerúségük „lelapítása” volt. Az eperfáról ráugrott a tetejére, az pedig több ezer darabra

repedt szét – Karcsika alig sérült meg – amit édesapja több havi kínládással, EPOKITT-tal ragasztott össze. (Lehet jobb lett volna egyetlen P-70 „cabrio”-ként meghagyni?) Karcsika szöktetett el 1967-ben – idősebbnek néztem ki tényleges koromnál – a Kisstadionba, az angol Nashville Teens beatzenekar koncertjére. Bár a végén komoly balhé volt, gumibotozó zsarukkal, megúsztuk volna, ha Karcsika nem köt bele az egyik lovasrendőrbe. Az gumibottal orrnyergén vágta, ami az ájuláson túl maradandó nyomot hagyott arcképén. A szüleit (be)hízelegve (ál)szerető linkember később öcsém vadonatúj MZ-250-cm³-es motorkerékpárját is összetörte (felborult vele), majd eltűnt az „éterben”. (Összeállt egy cigány nővel, utána senki nem találta meg, nem adott hírt magáról többet, nem tudni él-e.)

Egy pesti utamhoz szép emlékem fűződik. (Ezek kisebb gyerekként úgy zajlottak, hogy szüleim Dorogon feltettek a debreceni vonatra, ott nagynéném átrakott a pestire, a Nyugati pályaudvaron pedig várt valamelyik rokon. Hazafelé ugyanez fordítva.) A Keleti-pályaudvar közeli Cserhát utcában lakó rokonom fejlesztő volt az Orion-televíziógyárban, így többször járt Nyugat-Európában. 1967-ben hozott nekem Bécsből ajándékba egy Sanyo zsebrádiót, meg 3 üveg Coca-Colát. Leültem egy ablak melletti ülésre és beüzemeltem a hangdobozt valamilyen zenére. Jött a kalauz és elcsodálkozott: jé, ez a zene meg honnan szól? Jöttek mások is és „tiszteletükre” felbontottam az egyik Coca-Colát – az „imperialisták kábító mákonyát”, ahogy akkor mondták idehaza – és a kupakjából megkínáltam a sereget. A másikat otthon vertem ugyanúgy csapra, a harmadikat pedig eltettem emlékül. Ez olyan jól sikerült, hogy többet nem találtam meg. Feleségem szerzett belőle „másolatot”, most megnézegettem ezt a régimódi üveg üdítőt.

Említenem kell az első külföldi utamat is, persze „szocialista relációban”, ahogy akkor lehetett. Szüleim „csencselni” (árut csempészni) jární Lengyelországba, Zakopanéba és vittek engem is (mivel én nem voltam sírós, mint az öcsém). Polgárig busszal, utána Miskolcon át Eperjesig (Presov) vonattal, majd Zakopanéig ismét busszal mentünk, ami télen a Magas-Tátrán át különösen nagy élmény volt, vágyakozhattam ott a csúcsra jutni, volt választék belőlük. (Bambulva a vonatból kifelé ekkor még nem értettem, hogy a magyarul „Igló” szlovákul miért „Spisska Nova Ves”, miért ilyen hosszú nevére fordították.)

Zakopanéba érkezve megrohmozta bennünket a szobakiadók, vittek, először sok ágyas tömegszállásra. Onnan, a hegyről sikerült jobb helyre lekecmeregnünk, majd rövid alvás után irány a piac, ahol folyt az

áruccsere, nyelvtudás nélkül is sikeresen (mi orkáncabátot, nejlon harisnyát és inget vettünk. Egyik 1968. augusztusi utunkon, hazafelé jövet Kassán át kellett szállnunk a később induló miskolci vonatra. A pályaudvaron csámborogva üres sörös üvegeket gyűjtöttem – pénzünk már nem volt - amit megpróbáltam visszaváltani, hogy egy magyar nyelvű Pajtás újságot vehessek unaloműzőnek. Magyaroknak nem váltották vissza az üvegeket, ezt mondták is, végül egy katonatiszt megsegített. Néhány nap múlva Apu hosszabbítóval kitette a kertbe Budapest rádióinkat és hallgattuk munka közben a Szabad Európa tiltott adón, hogy a szocialista országok hadseregei megszállták a baráti Csehszlovákiát (nehogy jobb legyen ott, mint nálunk, avagy milyen jó az ilyen segítőkész barát. Leesett az is, hogy Kassán miért utáltak engem magyarként a megszokottnál jobban.). Persze hímneműként is nyiladozni kezdett bennem a világ, „ébredezett” érdeklődésem a másik nem iránt. Többször elcsentem édesanyám „Dr. Hirschler Imre: Szülőszoba, tessék belépni!” című könyvét, amivel megszereztem az alapvető elméleti felkészültséget a női nemből. Megtalálgtam Apu eldugott szexújságjait is, amiből csodálkozva láttam, hogy mire képes egymás boldogításához két különnemű ember. Nosza gyerünk, elkezdtem kísérgetni, fogdosni, ölelgetni, majd csókolgatni (és viszont) a lányokat, akik általában nem tiltakoztak ez ellen elég meggyőzően. Gyakorlati ismereteimet a nánási strandmedencében fejlesztettem tovább, víz alatt úszva a nők lába közé nézve, néha nyúlva. (A sikongó ijedelem után a „kis hülye” jött jellemző reakcióként, de ez nem tántorított el az ingerlő felfedező munka folytatásától.) A lagzikban pedig az „előjátékig” (petting) is eljutottam több „alannyal”, több esetben, de az áttörésre, „szüzeségem elvesztésére” középiskolás koromig kellett várnom.

2. Középfok: Nagykálló (és jelentem: Kalocsa)

Nagykálló nemcsak a diliházból áll. (A városban ismert elmeógyógyintézet működik a valamikori megyeházában, amit „sárga háznak” becéznek.) Eljött 1968. szeptembere, amikor be kellett vonulnom a városba, a Budai Nagy Antal Gimnázium és Szakközépiskola elsős tanulójaként. Apu vitt Pannónia T-5-ös motorkerékpárjával, Újfehértón át, sporttáskámat a csomagtartóra szíjazva utaztunk oda. Még nem az iskolába, hanem a régi, Korányi professzor féle lakóház és kórházépületbe, a kollégiumba. Estére már majdnem „verve voltam”, mert korán érkezve a 30 egynéhány személyes, emeletes ágyas nagy hálóban – volt egy valamivel kisebb másik hálóterem is – el akartam foglalni a legjobb helyet, ami a nagyobb-

baknak végképp nem tetszett. (Végül megadtam magam nekik és hátra-hurcolkodtam a mosdó-WC csoport felé.) Apu ekkor már mezőgazdasági gépszerelekként dolgozott otthon, az Új Élet Termelőszövetkezetben, vagyis átképezte magát, mert a (patkoló)kovács foglalkozás létalapja a lovak, mint igavonó állatok eltűnésével megszűnt.

Kállai kettős: Ez egy helyi táncballada, civakodó, majd kibékülő és boldogan együtt mulató szerelmespárral. (Ezzel a névvel működött a néptánc együttes, ahol szikár, fekete, bajszos legény lévén engem is kipróbáltak a sulis kezdetén – én nem ment, „dallam és ritmus is lenne”, mondta az okító, én azonban képtelen voltam erre figyelni. „Táncatlan” maradtam későbbi életemben is, bár kedvencem a népzene – a komolyzene mellett.)

A városra magára is illik ez a „kállai kettős” fogalom. 1603-ban Bocskai István hajdúkat telepített ide, amivel hajdúvárosi rangra emelte, de halála után Báthory Gábor erdélyi fejedelem áttelepítette őket (Hajdú)Böszörménybe. (Tehát hajdúváros is, meg nem is Kálló.) 1747-ben Szabolcs vármegye székhelye lett, azonban 1867-ben Nyíregyháza vett át ezt a szerepet. Úgy mondták, hogy a leszálló ágba kerülés oka az volt, hogy a földesúr nem engedte át földjein a vasutat. Igaz lehet, mert a kuriális nemesi község, Földes is így süppedt a saját mocsarába, Nádudvar pedig a főúttal járt így (ezért az Szoboszlón át vezetve épült ki). Az idők szavát nem mindig sikerül megérteni. Szóval megyeszékhely is, meg nem is, a közel 10.000 lakosú település csak 1989-ben lett újra városi rangra emelve.

A város nevezetessége a Harangod nevű dombos, ligetes külterületrészt 75 hektáros mesterséges tóval, ahol folklór táborok (pl. Téka) zajlanak. Unikum az „ínségdomb”, tetején kilátóval, amit jobbágyok hordtak össze az 1700-as évek végén, éhínségkor, a földbirtokostól kapott kölcsöngabona fejében. Foci pályafutásom okán is fontos, a 42 fokos gyógyvízzel bíró, ám csak nyitott strandfürdő megemlézése. Híres emberek is születtek itt. Mindenek előtt Simonyi József óbester, a „legvitézebb huszár”, a napóleoni háborúkban, közhuszárból ezredessé emelkedő vakmerő katona. Ismert Korányi Frigyes a XIX. század belgyógyász akadémikusa, akinek szülőházából lett kollégiumunk, nevét viseli a másik nagykállói középiskola. Működött a városban régebben ez csodarabbi is. Szólni kell Kállay Miklósról, a leginkább a második világháborús hintapolitikájáról (kállai kettős ez is?) ismert, 1942-1944 közötti magyar miniszterelnökről is, aki a szomszédos Kállósemjénben született és volt földbirtokos. („Magyarország miniszterelnöke voltam” címmel írt me-

moárja egyik legjobb ilyen jellegű olvasmányom.) Na és Ratkó József költő, drámaíró, aki szerencsémre életem alakulásában meghatározó szerepet játszott, ezért külön is írok róla, nemsokára. Említhető még Torma András (bátyjának osztálytársa voltam), aki jogászként közigazgatási informatikával tudományos alapon kiemelkedően foglalkozott – így ismertük meg jobban egymást – és a miskolci egyetem rektorává emelkedett.

Budai Nagy Antal Gimnázium és Szakközépiskola: Ez utánunk nemsokára óvónőképzővé vált – mennyivel jobb lett volna ekkor járnom oda. Az első iskolai napom kezdetén rögtön behívott a hajdúdorogi lakos Balla József igazgató. Jóska bácsi elmondta, hogy lehet egy jó képességű gyereket kellett mellőznie, azért, hogy én bekerülhessek a helyére. Szóval viselkedjek és tanuljak jól, hogy ezzel igazoljam döntése helyességét. Kezdetben nem is volt semmi baj, szerényen, rendesen viselkedtem és igyekeztem tanulni is. Naponta róttam a kollégium – Korányi gimmi (itt kaptunk reggelit, ebédet, vacsorát) – Budai sulí háromszög utamat, amiben csak annyi változatosság volt, hogy nem csak oda, hanem visszafelé (mármint a sulinkból is) mennem kellett. Ezt csak a heti egy gyakorlókereti nap színesítette, ahová messze, Kállósemjén felé, Kiskállóra kellett gyalogosan caplatnunk, ha esett, ha fűjt. Kisebb csoportokba verődtünk, bandukolás közben fülünkhöz tartva hallgatva hordozható kis rádióinkat. (A suliban egyedül nekem volt japán – a Sanyo - , a többiek a legendásan strapabíró szovjet Sokol-t, illetve Orbita-t nyekergették, jó zenét keresve.) Vita, veszekedés, verekedés is előfordult eközben, hisz ekkor alakultak ki a vezérek és a hozzájuk csoportosuló körök. Nekem nem csak a rádióm, hanem a világlátásom is egyedi volt, abban a doroginál is maradibb közegben könnyebb volt kitűnnöm, amit foci és atletikus tehetségem is elősegített. Az első év végi átlagom 4,1 vagyis elfogadható volt, kedvenceimből (történelem, illetve magyar nyelv és irodalom) voltam 5-ös, közepes (3) pedig a matematikából (pedig értettem volna, ha akarom és energiát fektetek bele, de lusta voltam hozzá). A második tanévben a foci révén „nagyfiúskodtam”, elkezdtem lógni az iskolából, alig tanulni – szóval az átlagom csak 3,4 lett. Matekból majdnem megbuktam, három tárgy pedig közepesre sikerült, kedvenceim is csak négyesre. Ekkor mondta édesapám: „fiam dönts el, focista akarsz lenni, vagy értelmes ember?” Miért, a kettő együtt nem megy? Nem! Ez mellbevágott, észbe kaptam volna magamtól is, de segítettek. Kettőnket, akik pedig edzettünk is általában, nemcsak ittunk és kártyáztunk a pálya melletti strandon, mint a nagyobbak, kitétek a nemzeti bajnokság (NB) III. osztályában,

Zöld Mező Tsz. néven szereplő és kiesett csapatból. Így aztán 16 évesen, akkor, amikor mások kezdték, én már visszavonultam a versenyszerű nagypályás futballtól, igaz a katonaságnál és az egyetemen még próbáltam belőlem rövid ideig játékost faragni, sikertelenül. A harmadik és a negyedik tanévet már (4,0, illetve 4,2) jó átlaggal abszolváltam, kedvenc humán tárgyaimmal a jelesre, matematikából pedig a négyesre visszakapaszkodva. Ez nagyban köszönhető új, magyar-történelem szakos osztályfőnökömnek (Fekete Antal), illetve a költő Ratkó Józsefnek, akik igyekeztek kultúrembert faragni belőlem, felélesztve az irodalom iránti érdeklődésemet, a versírásra is „betanítva”. Ratkó annak a kornak a József Attilája volt, hitte a szocializmust, de a hatalmat gyakorlókat és módszereiket inkább kritizálta, mint elfogadta. Bizonyítják ezt versei, különösen pedig államalapító István királyunkról írt, 1985-ben bemutatott „Segítsd a királyt” című drámája. Annak igazolására, hogy „kultúr-emberségemben” több minden ragadt már rám, következzenek egy „Babits Mihály: Erato” című gyűjteményéből való középkori versike, fejből:

*„Colin, akit bolond szerelme egész megbűvöl s elvakít,
vizsgálta egy nap Rózája márvány combjait,
melyik nagyobb gond, melyik szebb rajz?
Nem tudom, szívem oly kétségek kínozzák:
egyforma szép a két comb és a láb!”
Barátom, szólta a nő, ne késs tovább,
jer: a kettő között van az igazság!”*

Kezdtem tehát emberré élni, de beérni csak jóval később sikerült, az érettségit – ugye ebben a szóban ez benne van –, katonaságot, egyetemet követően.

Ratkó József, aki született 1936. augusztus 9-én, elhunyt 1989. szeptember 13-án, mindenképpen megér egy kis kitérőt. Családja eredetileg Budapesten lakott, de édesanyja halála után, 1949-ben családja felbomlott. A gyerekek a tiszadobi „gyermekváros”-ba kerültek. A nyíregyházi Kossuth-gimnáziumban érettségizett, majd a szegedi tudományegyetem magyar-olasz szakára került, amit nem fejezett be. Amikor megismertem, a nagykállói Krúdy Gyula Járási Könyvtár igazgatója volt (haláláig). Szóljanak róla helyettem versei, amelyekből néhányat közlök:

APÁM

*Apám elitta mindenét
feleségét, hat gyerekét,
tagsági könyvét, bútorát,
elitta halotti torát,
csöpp húgom elől a tejet,
fogunk közül a kenyeret,
s filléres, rossz játékaink
eladta és elitta mind,
és ételéből nem hagyott,
soha egy szíves falatot,
csak mustot adott eleget,
s amikor nyögtünk, nevetett,
röhögött, könnye is kijött
és csúfolt és úgy röhögött,
és aztán elment és ivott,
hazatántorgott, ordított,
anyámba rúgott. Mindenét
elitta, egész életét
elitta: szívét és agyát,
tenyerét, emberi szavát -
és végül semmi sem maradt
belőle. Elpusztult. Kihalt.*

*Arcomat, vonásaimat
az a vasgyúró indulat,
az az eszelős szenvedély
formálta, amely az övét,
s időtlenül se emberi
fásult, bomlott ösztönei
itt fortyognak még sejtjeim
földmeleg, forró mélyein -
de sem örököse, sem fia
nem akarok lenni soha!*

*Napjaim: emberi szemek,
óvjatok, melegítsetek! -
néptelen lelkű ne legyek -*

*mindig veletek, értetek
szóljak, tegyek: miattatok
legyek én ember. Adjatok
annyi erőt, annyi hitet,
hogy értelmesen s szabadon
szolgálhassak mindenkinek!*

EGY RÉGI SÍRNÁL

*Ez áll a fejfán: Élt hetven évet.
Becsaptatok ott is, a hant alatt!
Hazudtatok az öreg legénynek:
talán tizet élt s gürcölt hatvanat.*

EGY HETVENKEDŐRE

*Hogy ostobának születtem, megértem.
Ámde, hogy az is maradtál, nem érdem!*

JUTOK MAJD

*Alávetetvén hét próbának,
ismét itt állok mosolyogva.
Arcomra ráforrt az idő.
Szánom magam nehéz dologra.*

*Állig szerszámban hadakoznak
csillagtalan, vékony szegények.
Értük halálig elszegődöm
énekes, minden es cselédnek.*

*Farkast, veszett varjút ijesztek -
S ha végül gondjaik kirágnak,
szikkadt földjükbe hull a testem,
jutok majd bogárnak, virágnak.*

EGY ÁGYON, EGY KENYÉREN

*Egy ágyon, egy kenyéren,
szemünkbe hulló fényben,
tétovázó sötétben,
szerelem fenyesében,*

*egy földön, egy hazában,
égve egyforma lázban,
hidegben, nyári lángban,
egyforma szó a szánkban,*

*torkot fájdtató perben
tanúként egymás ellen,
homlokod melegében,
homlokom melegében,*

*zárva eleven kőbe,
lélekben összenőve,
gyönyörű csecsemőnkre,
ráhajlunk az időre.*

Tévtutakon is járva

A sport lett az, amiben először kitűntem a többiek közül. No nem egyetlen sportágban, hanem mondjuk úgy: az atlétikában és egyes labdajátékokban. (Talán az asztaliteniszben ítélték akkoriban a leginkább tehetségesnek, gyors csuklóm révén. Azonban ebben is hamar meguntam az edzéseken gyötrődést, valóban játszani szerettem, egy jó „fonák lecsapásért” bármit feláldoztam, így játékban nem vagyok nyerő típus.) Nagykállóban ekkor a súlyemelés volt a „sztársportág”, (Szárazék) Európa-bajnokot is adtak. Az én 175 centiméteres hossz-, és 61 kilogrammos súly méretemmel nem igazán nekem való volt. (Persze a – akkor még ilyen is volt – nyomás, valamint a lökés és szakítás technikáit nekem is meg kellett tanulnom.) Az atlétikában képes voltam majdnem olyan gyorsan és kitartóan szaladni, mint a nyúl, ment a magasugrás is (különösen az ollózásos helyett akkor feltalált, háttal lécnék ugró Fosbury-stílussal), méginkább a távolugrás és – most kapaszkodjanak meg -, mi-

vel ehhez is technika kell elsősorban, nem pusztán erő, a kislabdadobás meg a gerelyvetés. (Akkoriban ebben a számban magyarok voltak az olimpiai bajnokok. A súlylökéssel a saját, a diszkoszvetéssel pedig mások testi épségét nem akartam veszélyeztetni. Ma már lehet, hogy furcsa, de akkoriban ezen sportágak mindegyikével igyekeztek alapfokon megismertetni bennünket, normál testnevelés órákon.) Szóval „hétpróbás” voltam a „nyári” sportágakban, amit testnevelő tanárunk ki is használt, a különböző bajnokságokon több ágban indított és pontokat biztosan hoztam a csapatunknak. (Egyik nyíregyházi megyei középiskolai versenyen megláttam, hogy 60 méteres gátfutásban csak két induló van – beneveztettem hát magam és lettem harmadik, így fontos pontokat szerző. Igaz sokáig diszkvalifikálni akartak, mert 1-2 kivétellel az összes gátat felborítottam.) Szóval „minisztár” voltam a nyári sportágakban, télen viszont tornatanárunk az órák elején megkérdezte: Vinczén kívül ki akar még egyest? – és mehettem kosárra dobálni. (A kosárlabdát kevésbé, a kézilabdát jobban, a focit pedig a legjobban szerettem.) A téli egyeseket aztán bőven feljavítottam nyáron. Azért is, mert tornatanárunk a helyi NB III-as futbalcsapat játékosedzője volt. Ekkor itt játszott az egy év múlva az első osztályú debreceni „Loki” oszlopos tagjává váló középhátvéd, Lipók Lajos, csapatunk esze és irányító összetartója. Egy osztályunkba visszabukott társammal (Nádasdi, aki „kerítésoszlopvastagságú” combjaival jó középpályás volt) együtt játékosedzőnk engem is kiszemelt a nagy csapat tartalékjának, mégpedig „kísérleti középcsatárként”. Azért kísérleti, mert cingár alkatommal azt a feladatot adta, hogy cikázzak a hústorony védők között, cselezzem hülyére őket és rúgjak minél több gólt, védekezni visszamennem pedig nem kell. (Így lettem néha bevetett titkos fegyver.)

Idejekorán, éretlen fejjel „menővé váltam” a falusias közegben, heti két edzés és egy mérkőzés töltötte ki időm egy részét. Egy másik részt pedig a józanodás, mert a hetente három focialkalmat a támogatóknak-drukkereknek köszönhetően evés-ivás, dínom-dánom követte. Én hiába utáltam a szeszt, belém töltötték az idősebbek, „igyon az értelmiség is velünk” kiáltásokkal. Amikor pedig nem ez volt, meglátogattuk osztálytársunk szüleinek kolink szomszédságában működő kocsmáját – egy szóval a hét majd mindegyik napján részegen botorkáltunk „haza” Nádasdival. Azért, hogy a többiek kevésbé vehessék ezt észre, beraktak bennünket a külön bejáratú korábbi betegszobába, ahonnan könnyen kilóghattunk, néha beszöktünk a lányok szárnyába is. Amikor harmadévben a kollégium diáktanácsának elnökévé választottak – micsoda másfaj-

ta népszerűség és karrier, immár jó tanuló, jó sportoló lettem – maradhatam a betegszobában. Arany életem volt, ide lányokat is be tudtam csempészni.

A gyöngyéletnek azonban hamar vége szakadt, szerencsémre. Ki-eső-jelölt csapatunk – immár Lipők nélkül – idősebb játékosai edzés helyett csak fürdöztek, ittak, kártyáztak, mi, páran fiatalok hiába erősködünk abban a néhány percben, amikor kidőlésük után megengedték, hogy edzőnk becseréljen közülünk valakit. A hátvédek meg rám készültek, fenyegettek (Öcsi eltöröm a lábad, ha még egyszer cselezni próbálsz!), no meg labdák sem jöttek, úgyhogy „hamvába halt” csapatunk. Kieséskor gyorsan kidobtak bennünket, kevésbé vétkes fiatalokat. A bajnok Szolnoki Vegyiművek próbált elcsábítani, de a focit – utólag látszik, hogy helyesen – „félretettem” 16 évesen és tanulni, ezáltal az életben boldogulni igyekeztem.

Volt még egy kerülő utam, mert igazgató bácsi második osztályos koromban rám „oktrojálta” a sulis Ifjú Gárda szakaszának parancsnoki teendőit. Erről azt sem tudtam, hogy eszik, vagy isszák, lapítottam a néha zajlott „kiképzéseken” is (ekkor málhával futkosnunk, akadályokon ugrálnunk, csúsznunk-másznunk kellett, meg kispuskával célba löni). Kaptunk pénzt is, ruházatra, felszerelésre, de közbe jött az 1970-es, Szamos okozta nagy árvíz. A kolezból gyorsan mindenkinek haza kellett költöznie, mert helyünkre menekített gyerekek kerültek. Az „ifjú gárdisták” maradtak, mert a rendőrökkel, katonákkal „rocsókon” (motoros rohamcsónak) az összeomló házak között lavírozva próbáltuk a padlásokról, tetőkről lecsalogatni, ha nem ment így, akkor leszedni a gyerekeket. (Ránk, fiatalabbakra jobban hallgattak, szüleik bennünk jobban megbíztak, hogy jó helyre visszük őket.) A gárdista felszerelésre kapott pénzt elköltöttem rájuk, a síró gyereket „vigasztaló” csemegékre, édességekre, amiért a kezdeti letolás után végül is dicséretet kaptam. Ősszel Tivadarban katonai sátrakban lakva újjáépítő táborban is voltam 2 hétig, bennünket Penyigére vittek építkezésen dolgozni. Ez a „helyállásom” is belejárt szott abba, hogy kóli igazgatója a harmadik tanévevtől diáktanács elnöknek jelölt (természetesen ugyanúgy meg is választottak, ahogy korábbi jelöltjeit).

Ezen tragikus, ám végül is felemelő élményemen kívül a tanulmányi időszak hétvégéi is hasznosan teltek nekem. Az első évben többször, később – pedig akkor már Zsiguli személyautó is lett szüleimnek – ritkábban jöttek értem, hogy hazavigyenek, mert vonat-busz Nyíregyháza–Újfehértó–Hajdúdorog „tömegközlekedési kombinációval” tudtam

csak hazajutni – kb. 3 óra alatt – a mindössze 31 kilométerre levő Hajdúdorogra. Néhányszor biciklivel is mentem, később pedig Komar mopeddemmel. Többségében azonban – a Ratkó-szemináriumok mellett – máshol lakó osztálytársaimnál vendégeskedtem, megismerve Szabolcs-Szatmár-Bereg megye tájait, településeit, nevezetességeit.

„Éretté válásom”

Első-második-harmadik tanév nyarán egy-egy hónapos nyári munkatáborba ment osztályunk (25 fiúból állt) Törökbálintra, ahol a Virág-tanyán lakva (ma szupermarket van a helyén, jól rémlik Cora?) az első alkalommal öszibarackot szedtünk. A hónap vége felé néhányunkat a délelőtt végzett szedésből kivettek és betettek a kora este a tárolóban kezdődött osztályozó munkába. Ezzel többszörösen jól jártunk, a következő két nyári alkalommal is. Ez a munka 19 órától kb. 22-23 óráig tartott, így a napjaink szabadok voltak (néha az éjszakát is azzá tettük), tanáraink nem ránk, hanem a többiekre próbáltak figyelni. Így jóval több pénzt kerestünk (havi. kb. 3000 forintot, ami egy jó felnőtt fizetésnek számított), volt miből szórakozni, nagy Budapestet becsatangolni, jól megismerni. Tudtunk venni az Ecséri-piacon az akkor divatos farmernadrágot és dzsekit, inget (nekem a menőnek számító Lewis és Wrangler cuccaim voltak) is. Koromnál idősebbnek látszotam, volt keresnivalóm a lányoknál. Először a velünk egy táborban, szintén a Virág-tanyán levő középiskolás csajokat hajkurásztuk, azután megjelentek a kurvák is. Ehhez tudni kell, hogy őket és egyes bűnözőket rendőri intézkedéssel kitiltották Budapestről, ezért a környező agglomerációs településeken „igyekeztek érvényesülni”. Engem ők vezettek be a szexuális életbe – próbáltam szorgalmas tanuló lenni –, a maguk módján szerettek is, furcsa ezt írni, de „hűségesen”. Igen, mert két nyáron át, műszakom után az ágyamban várt két üveg sörröcske, levélkével, hogy kinek köszönhetem, aki amikor csak akarom, díjmentesen rendelkezésemre áll. Nemcsak a szex hiányzott azonban újoncként, hanem a szerelem is, ezért igyekeztem úgy tenni, mintha azt is kapnék „barátnőimtől”. Például egyszer a Városligeti-tavon csónakázni vittem pillanatnyi társnőmet, amikor rendőrök rohantak be és a szomszédos csónak közönségével együtt bennünket is kikaptak az eszközökből. A yardon, kihallgatásomkor derült ki, hogy a másik csónakban egy gyilkosság miatt körözött bűnöző ült, társnőm barátnőjével. (Utóbbiak a fővárosból kitiltottként így tilosban tartózkodtak.) Nagy nehezen engedtek ki a szabadba, ami nekem olyan lecke volt, hogy jobban akarok ezután vi-

gyázni magamra, megválogatva társaságomat. Ezt a rendőröknek tett ígéretemet igyekeztem valóban komolyan venni és a lányokban nemcsak a szexuális készséget, hanem a szerethető társat is keresni.

A kikapcsolódásra, szórakozásra igyekeztem minden lehetőséget kihasználni. A harmadik tanévben Ifjú Gárda tagjainkból csapatot szerveztem – osztályfőnököm támogatásával – az Országjáró Diákok Országos Találkozójára (ODOT). Erre Dél-Baranyában, Harkány bázissal, Vilyány–Siklós–Beremend térségében került sor, ahová különvonat vitte Budapestről az ország minden részéből érkezőket. Tájékoztató verseny volt a térségben, amely a különböző (természeti, földrajzi, biológiai, történelmi, kulturális, sport) területekről adott feladatok megoldásával volt lehetséges. Mi a „futottak még” kategóriába, vagyis nem az élmezőnybe kerültünk, mégis maradandó élményt nyújtott ez a kirándulás. (Különösen a lányokkal barátkozás, aminek csúcsa a harkányi éjszakai fürdőzés volt. Egyszer csak bikini alsókat-fürdőgatyákat láttam úszkálni a medencében. Rajta hát, újdonsült párommal mi is hozzáfogtunk a mások által már végzett, egymást boldogító műveletekhez.)

A középiskolai nyári szünetekből a törökbálinti tábori munka mellett maradt lakóhelyemen eltöltendő idő. Ez azonban kevésbé a szórakozást – nemigen volt hol és kivel –, inkább a munkát jelentette, hisz a tsz-ben bevezetett háztáji gazdálkodás növelte a jövedelmet. Emellett árubőséget kezdett produkálni a boltokban, piacokon – zajlott a „kádári konszolidáció” („aki nincs ellenünk, velünk van” jelszóval). Hajtott tehát a paraszt és a gyári munkás egyaránt a többletjövedelemért, mert megérte. Anyagi gyarapodást, nem „munkaegységet”, amiért utólag, a zárszámadáskor löktek majd valamit, eredményezett, ami bővülő árukínálatra (konyhatechnika, televízió, motorkerékpár, személygépkocsi, ruhane-mű) átváltható lett. Műveltük tehát a kertet, a háztájiban kapott 1 hold földet – részben a tsz. gépei segítségével, valamint a hozzá bérelt további szántóterületeket, mert én sajnáltam volna szüleimet cserben hagyni. Legjobban a dohány munkáit utáltam, mert első leveleit az 1-1,5 méteres tövek aljáról (innen felfelé haladva értek be egymás után) kellett behajlongva-bújva kiszedegetni, amitől fekete dohányzsiros lett az ember, tétől talpig. A nők aztán ezeket a leveleket erre szolgáló méteres tüvel felfűzték madzagra, majd száradni kötöttük ki a pórékat gerendákból készített szabadtéri állásokra. Kb. 8-10 napos száradás után – hogy ne törhessenek össze – a hajnali harmat idején felhordtuk e madzagra felfűzött, kicsit már kiszáradt leveleket tartalmazó pórékat a padlásra, ahol, immár esőtől-szél-től-naptól védett helyen a szarufákhoz kötöttük. Télen

azután lehordtuk a kamrába, levelenként kisimígtattuk, csomóztuk, összeszekötöttük, majd bevittük a „beváltóba”, ahol minősítették – jellemzően lefelé osztályozva – de végtére is jó pénzt lehetett érte kapni. Persze például a kukorica kapálása sem volt leányálom. Egy reggel, amikor a helyszínen Apu letett a motorról, majdnem sírva fakadtam: nem láttam a sor végét és 9 volt belőle, amire tők egyedül voltam! A szomszédos területen meg csapatok kapáltak, akik megsajnálta és besegítettek. Így megdöbbenően kiváló eredményt értem el, Apu legnagyobb csodálatát kiérdemelve. Igaz azt mondtam neki ekkor: ebből az alantas és nehéz paraszti munkából mielőbb szeretnék kiszabadulni és utána a földön csak járni akarok.

Mivel a pénz kellett családomnak és nekem is a harmadév után, a nyáron visszamaradt időmben egy barátommal elszegődtem kőművesek mellé segédmunkásnak. Ezt ők hamar megbánták, akár úgy is fogalmazhatok, hogy megkeserülték, mivel egymás utáni mindhárom fogadásukat elveszítették. Először arra tettünk komoly anyagi tétet, hogy én, a cingár legényke 2 zsák cementet (aminek súlya 1 mázsa) a fejem fölé emelek. A meszes gödör két szélére tettem egy-egy bakot, rá, a gödör fölé két pallót és ennek az állványnak a közepére taszigáltam két zsák cementet. Ekkor már kezdett a döbbenet kiülni két mesterem arcára, hát még akkor, amikor nyakig teljesen zárt, vegyvédelmi ruhát vettem fel és bemenne a gödörbe (a pallóba kapaszkodva) aláálltam a súlynak, nyomni kezdtem, süllyedtem a mészbe, a zsákok így szép lassan a fejem fölé kerültek. Fizetni a fogadott tétet nem akarták, mert szerintük csaltam, döntőbíróként keresve napokon át különböző kocsmákban mesélték a sztorit (addig sem kellett dolgoznunk). Pár nap múlva megjelentek és csínyemért kipengették a pénzt. Néhány nap múlva újabb ötletem támadt. Mondtam nekik: fogadjunk, hogy legalább egy méterrel hosszabbat ugrok tőlük távolba. Belementek, vesztükre. Elegyengettük az építkezéshez hozott homok egy részét, dobantót is tettünk, aztán nekifutottam és ugrottam egy jó nagyot, majd mint aki jól végezte dolgát, leheveredtem nézni ellenfeleim kísérleteit. A lényeg: szinte egész délután próbálkoztak, újra meg újra, eredménytelenül. Aztán az izomláz miatt két napig nem jöttek dolgozni, így mi sem tudtunk, igaz nem is akartunk. A harmadik nyertes fogadásom már a brigádból való kirúgásomat hozta, hisz őket elzavarták az építkezők. Ekkor arra fogadtunk, hogy kiskapus fociban és „egyérintőben” mi, a két segédmunkás a 10-ig tartó meccseken öt gól előnyről is megverjük őket. Így is történt, lett újabb pénzünk, nekik meg ismét izomláz. (Dorogon ekkor az a mondás járta: „ahogy a segédmunkás

tréfásan túljárt mestere eszén”). Nem maradtam azonban építési segédmunka nélkül, mert „srégen” szemben lakó nagybátyámék belevágtak a házépítésbe, egy részeges, ideje nagy részét a kocsmában töltő mestert felfogadva. (Igaz, Gyuri bátyánk is itt dekkolta le munkaideje nagy részét, kéményseprőként.) Kérésükre öcsémmel sokat segítettünk, a mester távollétében a gázszilikát elemből falazni is próbálva. Amikor megjött, meglepődve konstataálta (szerencsére nem ivott túl sokat, még látott), hogy művünk, a falrész nem függőleges. Rögvest hozott egy gerendát, amivel néhányszor nekiszaladtunk a domborulatnak, igyekezvén egyenesíteni azt. Csak kicsit sikerült, ezért én „részeges fal”-nak neveztem el.

Érettségi, felvételi

Mivel szakközépiskolába jártam, a második tanévtől megjelentek a szakmai tantárgyak (géptan, növénytermesztés, növényvédelem, mezőgazdasági enciklopédia, munkaszervezés, meg a gyakorlatok), amiket nem igazán szerettem. Traktorvezetésből megszereztük a jogosítványt, meg motorkerékpárból. (Személygépkocsira csak azért nem sikerült, mert a szeptemberi vizsga idején én már katona voltam és nem engedtek el rá.) Tanárain különböző irányba kapacitáltak: legyenek növényvédő szakmérnök (mai kifejezéssel: növényorvos), agrármérnök, magyar-történelem szakos tanár, én azonban diplomata szerettem volna lenni, közgazdászként. Taktikusan nem mondtam senkinek nemet, ami jól jött az érettségi szakmai részén. Itt tanárom „bekonferált” a bizottságnak: „itt az osztály eklatáns tanulója, növényvédő szakmérnök akar lenni”, majd megkért, hogy mondjam meg melyik tételt szeretném kihúzni. Elhültem, most mi lesz, én választok és mégsem tudom (ugyanis nemigen tanultam ezeket a területeket). „Lucerna” – mondtam, de alig tudtam nyögni róla valamit. Ne viccelj, ez már az érettségi, na gyerünk, folytasd – kérlelt tanárom, hiába. Kiválóan szerepeltem viszont történelemből, meg magyar nyelv és irodalomból, valamint matematikából. Tanárain tanakodtak, hogy leszek így szakmérnök, majd arra jutottak: jelesről jóra „lerontják” matematika eredményemet és így a sikerületlen szakmai tárgyra is adnak egy négyest. Passz, ezzel lótték közgazdász álmaimnak, amihez a humán tárgyak mellett a matematika jeles is kellett volna, bár utólag látom, a vihető 8 pont így sem lett volna elég hozzá. Osztályfőnököm ezért azt mondta, menjek jogra, úgy is lehetek diplomata, mégpedig Szegedre, mert oda ugyan nehéz bekerülni, de kiesni is.

Jöhetett hát a felvételi, ezt azonban megelőzte az egyetem által meghirdetett előkészítőn részvétel. Én Debrecenből busszal „csordogáltam” le (valóban, mert 5-6 órás útra emlékszem) Szegedre és kiszálltam a József Attila sugárúton egy középiskolai kollégiumnál, ahol a szállásunk vagyon. Rendkívül jó társaságba kerültem – máig barátok vagyunk, fél-szavakból is értve egymást – s a hivatalos programok letudása után mindkét ott töltött estén jól kirúgtunk a hámból, meglátogattunk néhány kocsmát, majd hazafelé énekelve baktattunk. (Ekkor született az a mondanása egyik társunknak, hogy mi tulajdonképpen utáljuk a szeszes italt, de hatalmas akaraterőnk által mégis képesek vagyunk bőven fogyasztani belőle.)

Tehát a felvételi, amin nekem a maximális 10 pontot kellett megszereznem, hogy esélyem legyen bekerülni, mivel a középiskolából csak 8-at vittem, a lehetséges tízből. (Ekkor új, az előkészítőn megismert sors-társaimmal vonattal utaztunk Szegedre és a későbbi kollégiumunkban aludtunk egy kis időt az éjszakából.) Az írásbeli tesztet sikerült tökéletesen megoldanom (abban az életkorban a lexikális tudás az elsődleges, amit később, fokozatosan vált fel a tapasztalatokat is beépítő esszenciális véleményalkotó), a szóbelin pedig – most is kísért az emlegetett jó szerencsém – a szinte legjobbat sikerült kihúznom, Hitler hatalomra jutását. (A II. világháború máig „kedvenc” történelmi korszakom, ebből, illetve a legújabb korból több vetélkedőn sikerrel szerepeltem.) Bő félórás szóáradatom eredményeként már Hitler lett a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt vezetője – így a bizottság maximális elégedettséggel hagyta abba velem a szövegelést, inkább, minthogy újabb félóra múlva már tényleg hatalomra jusson a Führer. Az irodalomból is szuperül alakítottam, egyszerűen meglett a szükséges 10 pont (amit persze csak hetek múlva tudtam meg). Zárásként még érdeklődtek származásomról, „munkásparaszt” válaszoltam, előtérbe helyezve apu hajógyári melós és tsz. gép-szerelő foglalkozását, mivel a munkást jobban preferálták.

A produkcióm eredményeként reméltem a jogi karra bejutást, ám biztosat hetekig nem tudhattam. Hogy ne a földet kelljen otthon túrnom, Apu beajánlott traktorosnak a tsz-be, ahol ő dolgozott és mit gondolnak ki volt akkor ennek a szövetkezetnek az elnöke: korábbi középiskolai igazgatóm, Balla József. Rátettek egy Sz-100-as szovjet gyártmányú lánctalpas traktorra, hogy szántsak vele tarlót. (Természetesen éjszaka, mivel idősebb váltótársaim ekkor nem szerettek dolgozni.) A csörgő, csattogó, fülsértő zajjal működő gépben rádiót hallgatni nem tudtam, így unaloműzőnek kitaláltam, hogy olvasni fogok munka közben. (Vezetése

könnyű volt, irányban tartani is, mert két karral, nem pedig kormányke-
rékkel lehetett operálni vele.) Beszereltem fémről egy könyvet tartó ke-
retet, meg egy zseblámpát, aztán ment minden, mint a karikacsapás. A
harmadik éjszaka két lámpát láttam közeledni, majd megállt a terepjáró
GAZ és kipattant belőle elnökünk. Te mit csinálsz? Hogy mit? Hát szán-
tok. Akkor szállj ki és nézd meg hol van a barázda! Mintegy 20 méterre
volt tőlünk, mert elkanyarodtam az eddig felszántott területtől és mentem
a semmibe a traktorral (vagy ha jobban tetszik: új barázdát szánt az eke).
Jóska bácsi ekkor látta meg a fülkében „időt jobban töltő szerkezetemet”
és felkiáltott: te vagy az ország egyetlen munka közben olvasó traktorosa!
Csak voltam, mondtam, mert ha ilyen munka vár rám az életben, ak-
kor ebből inkább nem kérek – és ott rögtön elégettem traktorjogosítvá-
nyomat, otthagytam a tsz-t.

Lógni, vagyis nyáron csak „nyaralni” akkoriban nem volt divat
nálunk, ezért Debrecenbe, nagynénémék házába húzódtam be. A Gördü-
lőcsapágy Művekben dolgozó nagybátyám „beprotezsált” oda, ahol ő a
forgácsoló üzemben volt a csapágyak belső gyűrűjét készítő fél-, illetve
teljesen automata gépek beállító-karbantartója. 1972. június 19-től július
23-ig ott dolgoztam betanított munkásként. Eleinte az egymással szem-
ben levő két félautomata gép között ugrálva, majd néhány nap után az
automata gépek megbetegedett kezelője helyére protekciósan kerülve,
igaz állandó éjszakai műszakban. Lóghattam, kószálhattam bőven, más
üzemrészekbe is barátkozni, a nőkkel incselkedni, mert a gépek feltölté-
sük után maguktól dolgoztak, ha meg kellett, besegített nagybátyám.
Szóval hamar kiváló dolgozó lettem, ragaszkodtak volna hozzám, ám
megjött az értesítés, hogy felvettek az egyetemre. Pár nap múlva be kel-
lett vonulnom katonának, úgynevezett „előfelvételiként”. Ez már másik
történet, következzen hát.

2. Középfok – Jelentem: Kalocsa

Bevonulás:

Abban az időben még 2 éves kötelező katonai szolgálat volt, az egyetem-
re felvettek pedig tanulmányaik megkezdése előtt 11 hónapra vonultak
be, külön erre szolgáló alakulatokhoz. Az én 336 napos (1972. szeptem-
ber 1 – 1973. augusztus 2. közötti) szolgálatom Kalocsán zajlott, nem
mondható róla, hogy unalmasan. A debreceni hadkiegészítő parancsnok-
ságon felsorolták, hogy ki hová kerül, majd sorba rendeztek bennünket és
kikísértek gyalogmenetben a vasútállomásra. A főutcán haladva találkoz-

tam egy dorogi ismerőssel és megkértem, mondja meg szüleimnek, hogy Budapestre kerülök. A fene gondolta, hogy a 37. Budapesti Forradalmi Ezred Kalocsát, mégpedig a Jurinovich Miklós laktanyában lévő gépkocsizó lövész alakulatot takarja. (Volt még egy magyar harckocsizó és egy, a miénkkel szomszédos, hatalmas méretű szovjet helikopteres deszant laktanya is, a kb. 15000 lakosú katolikus érseki székhely így legalább 5000 katonával bírt.) Kerestek is rokonaim a fővárosban, persze nem találtak, amit a szüleim nem akartak elhinni, csak a szeptember 28-i eskütételre hívó levélből látták, hogy valóban nem a fővárosban leledzek. Erre – fővárosi pihenővel – elbumliztak szegények, de csak egy órácskát tudtunk együtt lenni, mert indult vissza a vonatjuk.

Vissza azonban a bevonuláshoz. A budapesti Józsefvárosi pályaudvarról külön vonattal utaztunk, szerencsére egy csapatba verődve a felvételi előkészítőn részt vett társainkkal. A pályaudvarról a laktanyába gyalogolva, oda este megérkezve megkopsasztottak bennünket (hiába nyiratkoztunk meg otthon), majd hozzánk vágták (szó szerint) a katonai ruházatot, amibe beöltöztünk, civil ruhánkat pedig az erre a célra kapott nejlon zsákba raktuk. Betereltek – igen, mint az állatokat – egy terembe, ahol eltölthettük – jellemzően ülve aludni próbálva – az éjszaka megmaradt kicsiny részét. Reggelire az étkezdébe masírozunk, majd sorakozóra az alakuló térre, de közben mindenkiről csináltak egy fotót a katonakönyvhöz. (Ehhez egy fehér fal elé állítottak bennünket, akár kivégzésre is gyanakodhattunk, pedig csak a nehezen elsülő fotómasina kattant.) Az alakuló téren mi, leendő szegedi joghallgatók együtt maradtunk, én a csoport közepén álldogáltam. Arra jött egy magas tiszt és szemezni kezdett velem, mire én, biztos, ami biztos süllyedni kezdtem, hogy ne lásson.

*„Az a bajuszos magyar legény, ott közében. Álljon fel!
Tengeribeteg szokott lenni? – Jelentem még nem voltam tengeren.
– Akkor toronylövész lesz.”*

és magával vitt, elszakítva társaimtól. Tetszik, nem tetszik így kerültem az 1. gépkocsizó lövész századhoz – 69/K alakulat, III. szakasz, 3. raj – gumikerekes páncélozott harcjárműbe, toronylövésznek (ami két géppuskát – egy 7,62-es és egy 14,5 kaliberűt takart). A hangja miatt „Recsegő” becenevű őrnagy lett a parancsnokom. Társaim szerencsére aknavetősök lettek, egy fél emelettel alattunk lakva (én „magasabbra” jutottam, egyből, na ugye). A században összesen 54 előfelvételis sorstársam a budapesti közgazdasági egyetemre felvettekből állt (szép magyar vitézek, ara-

nyos leventék, bárcsak én köztetek – mármint a közgázon – lehetnék). Zömében belvárosi úrigyerekek – pl. Varga József tv-bemondó Eörsi István író fia, stb. – nekik hatványozott megpróbáltatást jelentett a következő időszak, mert körülményeik eddig a séltől is óvták őket (például sepregetni sem tudtak, a lábuk között hátrafelé próbálkoztak ezzel).

Esküszööm:

Mihez tartás végett egész újonc (a 2 évre bezsuppoltak által „tudósoknak” becézett) seregünknek – kezdetben még egymást sem ismertük fel kincstári anzugunkban – már az első bent töltött napunk estéjén levetíteték az ezredről készült filmet, hogy tudjuk, valójában hová kerültünk. Alakulatunk elődje azért kapott „forradalmi” jelzót, mert 1956-ban annak a kettőnek egyike volt, amely Budapestre vonult, szembeszállni a(z) (ellen)forradalmárokkal. Nagy haditett volt, mondhatom! Parancsnokom többször látható élvezettel beszélte, hogy nyírták ki az alig felfegyverzett ellenállókat. Névadónk, Jurinovich Miklós felderítő tiszt pedig olyan „hőstettet” hajtott végre, hogy nyitott raj-GAZ gépkocsiban állva haladt az élen, persze, hogy könnyen és hamar kilőtték. Szerencsénkre „forradalmi” ezredünk ekkor már nyomokban sem hasonlított „hírneves” elődjére, jócskán lazult a fegyelem és a szigor.

Tehát PSZH-ban lettem toronylövész, amelyik vízen úszni is képes volt. Egyszer át is keltünk vele a Dunán, akkor bizonyosodtam meg róla, hogy arrafelé milyen baromi széles. Rájöttem arra is, hogy „Recsegő” őrnagy parancsnokom azért kérdezte tengeribetegségemet, mert nemcsak a Dunán, hanem úttalan utakon haladva a magasabb toronyrész szédítően imbolygott, dülöngélt. Ami ismét szerencsés csillagzatomat igazolja, mivel „irányzó” feladatom több előnnyel járt ugri-bugri „nyúl” egyszerű lövész társaimmal szemben. Egyrészt fedett helyen voltam (ide is csináltam állványt és zseblámpát), nemcsak időjárástól, lőtástól-futástól, kúszástól-mászástól védve, hanem unaloműzőnek olvasni is tudtam. Nem kellett „mordályt” (AK géppisztolyt, netán géppuskát, golyószórót, nem adj isten páncélöklöt, aknavetőt) cipelnem, mert mindössze egy PA-pisztolyt adtak, sok fenytésem miatt azt is csak ritkán, a kezembe. (Csak néha takarításra, egyetlen egyszer pár lövésre kaptam meg, persze egyáltalán nem hiányzott.)

Katonaéletünk kezdetben pörgősen zajlott, nemigen hagytak nyugtot nekünk parancsnokaink. Reggel 6 órakor: ébresztő föl, reggeli tornához sorakozó! Lemasíroztunk az alakuló térre nap, mint nap (eső-

ben, hóban, jégverésben egyaránt), ha hideg volt, akkor félmeztelen, ha meleg, naná, hogy trikóban volt elrendelve (hiába, a katonai logika). Utána a beton vályúknál (mosdókagylók helyett még ez volt épületeinkben) mosdás, majd masírozás reggelizni. (Enni alakzatban kellett menni, ebédkor, vacsorakor is.) Következtek a – alaki, fegyveres, járművekkel kapcsolatos – kiképzések, majd a politikai foglalkozások. („Ma még csak a világ 1/6-án van szocializmus, de lesz majd 1/10-én is!” – ezt a fejlődési ív fogalmat tényleg hallottuk mi is.) A kevéske szabadidőt pedig olvasással, tv-nézéssel, asztali focival (csocsó), a másik fő kedvencünkkel, a kispályás focival, beszélgetéssel töltöttük, hisz az eskü letételéig „emberek már nem, katonák még nem” voltunk, nem engedtek ki bennünket sehová, igaz büntetést sem kaphattunk. A hétvége lustálkodással telt általában. Színezte helyzetünket a velünk (közel 30-an voltunk egy szakaszban – amely 3 rajból, a század pedig három szakaszból állt – emeletes ágyakkal telezsúfolt körletben – helyiségben –) lakó, alakulatunkhoz tartozó „durungok” (2 évig katonák, akik nem műveltségükről, képzettségükről voltak híresek) áldásos tevékenysége. A napközbeni ugráltatások, kitolások mellett kedvenc esti szórakozásaik is voltak, a mi kárunkra. Felszerelésünk zöme az ágy végére akasztott hátizsákban volt, a napi ruházatot pedig egy – miért ne kisméretű – hokedlire (stoki-nak nevezték) kellett esténként „elvágoág”, meghatározott sorrendben ráhajtogatnunk. No ez kezdetben nehezen ment, sőt sokaknak egyáltalán nem, nemhogy elvágoág. Ha pedig csoda folytán mégis sikerült, valamelyik durung úgyis felrúgta, kezdhettük újra a varázsos, nekik szórakoztató műveletet. (Egyébként a durung bunkót jelent.)

Túrtem, ameddig túrhettem, de amikor a felettem alvó, szemüveg nélkül alig látó társamat (szemüvegét elvéve) próbálgatták újra meg újra hajtogatni, elszakadt bennem a cérna és kifogást emeltem a bánásmód miatt. Több se kellett nekik: kipurancsoltak a kőburkolatú folyosóra, kiöntöttek rá néhány vödör vizet, hogy szedjem, töröljem fel („fókázás”-nak nevezték ezt a szórakoztatási formát). Kb. egy órája csináltam (23 óra körül járt), amikor kisomfordált hozzám egyik társam, akivel meg egyeztünk, mi erősek vagyunk, mindent kibírunk, sőt mindent nevetve (inkább mosolyogva, akár kínunkban is) csinálunk végig, átvállalva a szenvedést szerencsétlenebb sorstársainktól. (Akik pedig látogatóiktól kapott finomságokkal honorálták kiállításunkat.) Ezután szinte naponként zajlottak velünk szemben a „megtorlások”, mi pedig mosolyogva végeztük az aljas indítékból elrendelt műveleteket. Néha pedig éjszaka felkel tettük a parancsot kiadó durungot, hogy csináljuk-e még? (Hisz tudtuk jól

az eskü letételéig mással büntetni nem tudnak bennünket, utána pedig „ör-nagy-főnökünk” maga vallotta meg „élen járó század”-ot akar faragni belőlünk, amit pedig a fogdafenyítés kizárna. Lassan-lassan ránk untak durungjaink, amit elősegített a velünk lakó, duguláselhárításra kiképzett, 24 hónapos katona Zavada József honvéd. Ő nekem hagyományozta, mint talpraesett legénynek a csapatunkban ezt a rendkívül fontos megbízatását, felszerelésével együtt (hízelegtek is nekem azután a többiek, hogy ne kelljen szennyvizet vödörözniük). Szolgálatvezetőnk (Kripta törzsőrmester volt a neve, bizony) pedig kiállt mellettem és bátorságomért – titokban – minden nap hozott nekem egy üveg sört.

Be(nn) a hadseregbe(n)

Milyen szívesen hallgattuk ezt a számot, még a seregben is. Szolgálatom lefolyásáról csak a színes történetek visszaadásával tudok számot adni, mert voltak bőven, ha akartam, ha nem, csak jöttek sorban, egymás után. Leendő évfolyamtársaim félemelettel lejjebb elhelyezve szintén bőségesen részeltettek ilyenben, tőlük is sok érdekes sztorit hallottam. Például az ő parancsnokuk, Rási százados legendás eseteket produkált, kezdjük ezekkel. Ő azt sem tudta kimondani, hogy „honvéd”, hanem „honvág”-at mondott. Például: kedves Csárli honvág, hát ide jutottunk, hüllyének „didulázzák” (titulálják) a parancsnokot és ez már mindennek a legnetovább csimborasszója! A történetek azért is élnek frissen bennem, mert 25 éve évenként megtartjuk volt katona-évfolyamtársaimmal a szakasztalálkozót, vándorolva különböző helyekre (5 évenként Kalocsára visszatérve), körletszerű – spártai – körülmények között. Erről is jöjjön egy jellemző részlet. Erdélyben, a Gyimesben, Kostelegen voltunk 2009-ben és Csíkszeredán a Mikó-kastélybeli múzeum vendégkönyvébe, a többiek által kapacitálva a következőket írtam (társaim alakulatának számjelzése 69/J volt):

*„Itt járt a magyar hadsereg! Valamikori 69/J alakulata,
múltidéző emléktúrán. Visszajövünk!”*

(A következő alkalomkor arra járva már hiába kerestem ezt az emlékkönyv-példányt.)

Következzenek a saját érdekes történeteim. Az eskütételt követően megszenvedtem a durungokkal folytatott küzdelmemért, mert pa-

rancsnokom 10 nap laktanyafogsággal honorálta ezt. (Szerencsére a konyhára kerültem kiségitőnek, ami jellemzően krumplipucolást és egyéb étel-előkészítést jelentett.) Ki lehetett bírni, legalább jókat ettem, eltávozásra – hétvégére – hazamennem pedig értelmetlen lett volna, hisz néhány óras otthoni tartózkodás után már fordulhattam volna vissza. A laktanyafogságom még többször ismétlődött – 72 napot töltöttem így fenyítve összesen –, mert néhányszor a kerítésen át én is kiszöktem a közeli kocsmába, meg az ezred politikai tisztjét – aki néhányszor csocsópartnerem volt – az előzetes figyelmeztetések ellenére elgáncsoltam a salakos focipályán. A fociról annyit, hogy először behívtak az ezred válogatottba is, majd a Nagykállóban begyakorolt cselező önzőségem (a labdát tőlem csak örökölni lehetett) miatt később a 9 tagú rajunk csapatába is alig akartak már bevenni. Őrnagy századparancsnokom festette a lakását (a tiszti lakótelep egyik tömbházában) és megkért a festőknek segíteni. Én azonban elszöktem a közeli orosz laktanya kántinjába, ahol beittam, utána pedig meghajkuráztam a két lányát. Ezt a „haditettet” is laktanyafogság követte természetesen. Sivár, fogságokkal dúsított katonaéletemben produkáltam egy jó intermezzot, hogy pár napra kiszabadulhassak végre a laktanyából. Az Ifjúsági Magazinban megjelentettem partnerkereső leveletem, amire 68 lány válaszolt. Rögvest szétosztottuk őket egymás között, én pedig kiválasztottam egy váci kislányt, aki meghívott hozzájuk, így legalább eltávozásra mehettem és láthattam a gyönyörű Duna-kanyart. (A lánnyal sokra nem jutottam, de nem is ez volt a fő célom.)

Nemsokára mindannyian kimentünk ám egy hétre a laktanyából. Nem gyakorlatra, hanem őszi mezőgazdasági betakarítási munkára, Békés megyébe, Csárdaszállásra. Mondhatom az odautazás volt a leginkább embert próbáló, hisz „cammogó” Csepel teherautó platóján ülve tettük meg. Ez önmagában még kibírható lett volna, de végig zuhogott az eső, a ponyvát pedig nem lehetett feltenni, mert egy nemrég, többek halálát eredményező árokba fordulásos baleset miatt generálisan megtiltották néphadseregünknek. Azt hittük, hogy mindannyian megfázásos betegek leszünk, de mindenki megúsza. Igaz, én már az első este közeli települések kocsmáiba elszökve gyógyítottam magam.

Persze a katonaélet (amit néhány hónapra minden fiatalembernek kipróbálni fontosnak tartanék ma is) nemcsak szórakozás volt, hanem kiképzés és hadgyakorlatozás is. Mi Pirtó mellé, Ládahomokra jártunk, ahol sátorban aludtunk (télen is). Az egyik alkalommal kézigránátot dobattak velünk, megmutatva két lehetséges módját: kihúzzuk a biztosító-

szeget és gyorsan eldobjuk, avagy „kislabdaszerűen”, jól megrántva dobjuk el, majd rögvest hasra vágjuk magunkat. A legszerencsétlenebb társunk kihúzta a szeget, majd elejtette a gránátot és kővé dermedt. Szerencséje volt, nem robbant fel, de azon melegében összetojta magát. Kegyetlen módon újradobatták vele, hiába tiltakoztunk.

Több szenvedő alanya lett a másik ládahomoki történetemnek. Ekkor lövészet volt, de a mi rajunkat későbbre tették, PSZH-nk velünk maradt a táborban, a két géppuskát pedig betáraztatták velem a lövedékekkel. Alakulatunk többi része kiment, a tisztek nagy része a célnál levő fás horhos melletti tanyához iszogatni. Elfelejtkeztek róla, hogy jönni fog a Zrínyi Katonai Filmstúdió forgatócsoportja filmezni, megmutatni, hogy a magyar gyártmányú PSZH fegyverzete milyen kiváló. Jöttek is, keresve a tiszteket, de egyet sem találtunk bent. Én felajánlottam, hogy irányzótoronylövészként megmutatom, amire ráálltak. Szerencsére csak egy távoli fát „borotváltam el” a géppuskákkal, amire visszakocsizott néhány tiszt, felháborodva, mert feléjük lőttem és hasra kellett vágódniuk. Hosszas vita következett tisztjeink között, hogy jót cselekedtem-e, avagy fenyítést érdemlek. A vita eldőléséig mindenestre ásattak velem egy gödröt és rám parancsoltak: ez a fogda, csücsüljek bele. Morfondírozva dekkoltam ott órákig, mígnem a parancsnokom nagylelkűen több nap laktanyafogsággal „dicsért meg”.

A kiképzéshez tartozik, hogy a járművek működéséről nem volt aki tartsa századunknak a foglalkozást, így parancsnokom növényvédő gépészként ezt reám testálta. Tartogattam az órákat becsülettel, de valójában senki sem figyelt rám, máshol jártak a gondolatok. Azt hittem ez a segítőkészségem nekem dicsőséget eredményez, de később kiderült, hogy korántsem. Jött ugyanis a vizsga, amit stílszerűen velem kezdetett őrnagyunk. A tengelykapcsolót (kuplung) kaptam a három tagú, idegen tisztekből álló vizsgabizottságtól. „Lerajzolom, hogy könnyebben megértésék.” mondtam, mire megbuktattak. Hiába tiltakozott őrnagyunk, említve, hogy a többieket is én okítottam, így mi lesz velük. Hát nem szerepeltek jól, ezért már az első vizsgánál kockára tevődött az „élenjáró század” cím elérése. Ami rövidesen be is következett, részben miattam. A politikai vizsgán belém kötött a vizsgáztató, nem hagyott beszélni, mindig belevágott, belekérdezett a beszédembe. „Nem azt kérdeztem, nem ezt kérdeztem...a kérdésemre válaszoljon...nem ezt kérdeztem...” zengte. (Arra gondoltam ez Rási maga, akire jellemző volt kijelentése: „én sosem azt kérdezem”, bármit is próbáltak válaszként előadni neki társaim.)

Passz, ezzel nincs mit tenni, abbahagytam a szövegelést, megbuktatott. Jött hamar a harmadik – mondhatom ez is szintén vétlen – bukásom is.

Laktanya-fogságosként egy reggel elvezényeltek gázolajat szállítani a tisztai lakások olajkályháiba. Megkínáltak ezzel-azzal bőven, így délre, a meló végére lerészegedtem. A laktanyába visszaérve – számomra derült égből villámcsapásként – következett az alaki vizsga, ahol én a hátraarcban hanyatt estem. Puff neki, meg a század élenjáró címének is – amihez persze társaim is hozzájárultak – , amiért parancsnokunk engem fogdával fenytett, majd még néhányszor ugyanígy tett. (A fogdával fenytett tulajdonképpen elítélt, az őrség épületében kialakított zárkában kuksol, éjszakára derékszíját, bakancsfűzőit elveszik, a falról lehajtható csupasz deszkaágyon próbálhat meg aludni. Napközben pedig őr kíséretében dolgoztatják, jellemzően sepregetéssel eltöltve a nehezen múltó időt.)

Apropó, van fogdás sztorim is. „Elítélt” társammal egy vasárnap délelőtt a főbejáratnál sepregettünk, mielőtt beengedték a látogatókat. (Hozzám persze sohasem tudtak jönni, a nagy távolság okán.) Társamnak mentőötlete támadt: amikor becsődültek én elájultam, ő pedig felettem jajveszékelt: „Napok óta nem ettünk. A vérkeringés alig működik. Segítsenek.” Erre a látogatók adni kezdtek nekünk inni és ennielót (pálinkát, sört, rántott húst, kolbászt, süteményt), amiből társam nekem is adott, így gyorsan életre keltem. (A tömeg pedig felháborodott azon, hogy bännak velünk, nehezen tudták lecsitítani őket, mi meg a röhögést alig bírtuk visszatartani. Fogdára nem tudtak ítélni bennünket, mert már abban voltunk nyakig.)

Öreg halként leledzve – „Doki” lettem

1973. februárjában leszereltek kétéves „durungjaink”, nem hullattunk értük könnyet. A helyükre érkezők sem voltak jobbak, mi azonban rutinosabbak, bátrabbak. Belátható közelségbe került a július eleji leszerelésünk, lassan vágni kezdtük a centit. Én ezred duguláselhárítóként kivételes helyzetet alakítottam ki magamnak, megmentve társaimat a végtelenített trutyi-meregetéstől. Volt ám hála, nem győztem enni a vegyes és az ananász befőttet. (A mi időnkben ezek voltak az általános egyenértékesek, mivel szeszt akkortáiban a kantinokban nem mértek. Szerencsére.) Egyik leendő évfolyamtársam elfelejtette a nevemet és elnevezett „Doki”-nak, ami az egyetemen (és részben utána is) rajtam maradt. (Tessék,

hamarabb lettem doktor, mint társaim, pedig később az egyik államvizsgán megbuktam.)

Következett a hegyi (vadász) kiképzésünk a Balaton-felvidéken, Reziben, hisz végtére a Varsói Szerződés keretében az olaszokkal kellett volna harcra szállnunk. (Kétséges, hogy bosszút tudtunk volna állni az első világháborús vereségünkért.) Ez érdekes két hét volt, épületekben, nem sátrakban laktunk. Volt itt minden: vízen átkelés, szakadékugrás, hegymászás jó nagy málhával és a legérdekesebb, a hegyi drótkötélpálya. Ezt mi építettük ki két csúc között, az odakészített drótkötélből, hogy ezt is megtanuljuk. Amikor elkészültünk vele próbaként néhány farönköt indítottunk el rajta. Szerencsére nem embert, mert leszakadt. Az esőben, a sáros talajon le kellett másznunk a hegyoldalon, megkeresni a kötél végét, majd felrángítani azt. Hihetetlen, de sikerült, majd a próbajarat is. Következhetett az első induló (carabinerrel a kötéltre csatlakoztatva), amire mondanom sem kell, hogy engem jelöltek ki büszke parancsnokaim. Betojva elindultam hát, kb. 40 méterről lenézve beleborzongtam helyzetembe és ... nem érkeztem meg a pálya végére, mert félelmemben kis lendülettel indultam. Hiába kiabálták, hogy engedjem el a drótkötelet, mert dobnak egy kihúzó kender kötelet, amit el kell kapjak, de ha két kézzel a drótkötélbe kapaszkodok, akkor ez nem megy. Nem, nem, nem és nem, féltem, hogy leszakadok a drótkötélről, ha elengedem, ezért a célba húzogattam magam két kézzel, így mindkét tenyerem véres cafat lett. Utána bezzeg nem akartuk abbahagyni, napokon át hegyre fel, hegyről le, élvezettel kötélpályáztunk órákon át.

Azonban jött a húsvét, amire a parancsnokság beleegyezésével kispályás labdarúgó tornát szerveztünk. Az utolsó pillanatban lefújták, azzal az indokkal, nehogy megsérüljünk (bezzeg a kötéllal szakadék átugráskor nem tartottak ettől). Hiába kéreltük feljebbvalóinkat, könyörtelemek maradtak. Erre azt mondtam – mivel kirándulni sem engedtek az ünnep alkalmából – , hogy meg fogunk szökni. Megakadályozására őrségbe raktak bennünket, mégis megszöktünk, örként is, ami a legsúlyosabb fegyelemsértések egyike, hadbírótság („futkosó”-ra ítélet) járhatott volna érte. Reggel mind a heten átmásztunk a kerítésen – a dróton mozgó órkutyákat a kerítésdrótfonatba dugott fával megakadályozva – és Rezi várromjának megtekintése után lementünk a Keszthely környéki főút melletti Gyöngyösi csárdába. (Itt megtekintettük Savanyó Jóska sírját, remélve, hogy mi nem jutunk az ő sorsára.) Jót ettünk-ittunk, amikor a személyzet elbújtatott, mert jöttek a katonai rendőrök. Megúsztuk őket, majd elindultunk vissza a táborba, hogy sötétedés előtt odaérjünk. Meg-

érkezve sorba próbáltak bennünket állítani kihallgatásra, de dülöngéltünk és beszélni is alig tudtunk. Mivel semmilyen kérdésre sem válaszolva ellenálltunk, a tornácon – csepegett az eső – őriztettek éjszaka bennünket. Reggel az egyik alezredest hallottuk, amikor „kurblizva” a telefont a következőket mondta: „Ezredes elvtárs, kérem az utakat felszabadítani, a 7 szökevény katona megérkezett.” Húha, ennek már fele sem tréfa – gyorsan kijózanodtunk és majrészva vártuk sorsunkat. Végül hosszas vita után megúsztuk 15 nap fogdabüntetéssel, mert a normálisabb tisztek „exkuzáltak” magukat a foci tiltása miatt.

Említeni kell még három kalandos gyakorlatunkat. A régi helyébe lépett új durung, debreceni lakos őrmesterünk (akinek néhányszor otthoni megveretést ígértem a szemétségéért) vezényletével szakaszunknak esős időben ki kellett gyalogolni alaki gyakorlatra a néhány kilométerre levő kalocsai gyakorlótérre. Mentünk, mendegéltünk, fegyverzetben – mármint a többiek – és az orosz laktanya mellett elhaladva megkértem őrmesterünket, hogy hármunkat engedjen be a kantinba, hogy vegyünk kis „útravalót” a többieknek is. Nem engedett, mégis bementünk és elkészítettünk. Szegény őrmesterünket ezért szemünk láttára megfuttatták és kúszatták a sárban főnökei, annyira, hogy sajnálni kezdtük. Persze utána mi következünk!

Éjszakai lövészetre – a PSZH tornyában volt infravörös éjjellátó készülék – az elhíresült Táborfalvára (már a neve sem hangzik jól) mentünk. Én persze szokásom szerint olvastam, majd egyszer a rádióban parancsot hallok: „Kilences, kilences, lőjön már, mire vár!” Megtettem, majd hallom: „Kilences, kilences, maga marha, hagyja abba, a társait lövi!” Az történt, hogy járművünk – őrmesterünk hibájából – lemaradt, míg a másik nyolc PSZH-nk már előrement a céltáblák irányába. Én meg az egyiket lőttem, szerencsére csak a kisebb géppuskával, ami nem ütötte át páncélját. (Benne ülő társaim mesélték, hogy kopogott rajtuk a sorozat, mire ijedtükben bezártak minden nyílást. Lett egy kis háborúsdiban részük.) Őrmesterünket megfenyítették, engem meg nem, hisz parancsra tettem, amit tettem.

A Bakony'73 hadgyakorlaton, Veszprém környékén, komolyabb magyar, valamint szovjet alakulatok mellett nekünk is részt kellett vennünk. Egyik este a szakácsok a gulyáságyúban elsózták a gulyást. Megkóstolva mondtam társaimnak, hogy ezt meg ne együk, mert vizünk alig van, szomjan halunk tőle. Egyetértettek, én pedig a vacsoránkat vodkáért eladtam a szovjeteknek. Másnap reggel megyünk a PSZH-val és mit lá-

tunk. egy pocsolyából isznak az oroszok. (Na ugye, bár mi meg a másna-
posságtól akartunk szomjan halni.)

Bajnok, parancsnok lettem

mégis leszere(pe)ltem. A katonaságból is megárt a sok, érzékeltük ma-
gunkon is, mert – hiába feleannyi időt sem töltöttünk bent, mint mások,
mégis – kezdett unalomba fulladni. Eseményként jött a katonai tájékozo-
dási futó csapatbajnokság, amire 5 fős csapatot (benne két helybelit)
szerveztem századunkból. Megint a szerencsém: az ezredbajnokságot
megnyertük – köszönhetően elsősorban a két helybelinknek, akik fejből
tudták a jó útvonalat – , így mehettünk, két hét komoly felkészülés után a
hadosztálybajnokságra, Kiskunhalasra. Azt is megnyertük, készülhettünk
az egy hónap múlva következő hadsereg szintű viadalra. Következett
„arany életünk” időszaka. Hetekig csak készülnünk kellett, leginkább
erőnléti edzésekkel, a katonaságot el is felejtettük. (Különösen úgy,
hogy már ezért a győzelmünkért papírt kaptunk ezredparancsnokunktól
10 nap, a hadseregverseny után igénybe vehető jutalomszabadságról.)
Napjaink bőséges, a tiszti étkezdében külön nekünk készített reggelivel
indultak – persze az ebéd és a vacsora is ilyen volt – majd a laktanya
sportpályáján edzettünk. Ebéd utáni pihenést követően – sport tisztünk
motorkerékpáros kíséretével – kifutottunk a kalocsai (meszesi) Duna-
partra, ahol ő feladatainkat kijelölve magunkra hagyott bennünket (intézte
maszek dolgait). Mi meg lézengtünk, iszogattunk az ottani kocsmában
és hajkurásztuk a nőket (többször sikerrel). Estefelé – a szeszt is áruló
orosz laktanya kávéházán át – visszafutottunk a laktanyába, a betegszo-
bákban elkülönített hálóhelyünkre (ahol nem mindig aludtunk, ha lányok-
ra tettünk szert). Mindezek ellenére reményekkel indultunk a versenyre,
felmálházott, ponyvás Csepel katonai teherkocsival, a Tatabánya közeli
Tarján melletti Vértestolnára. Későn érkeztünk, a vacsoráról lemarad-
tunk, kaját meg nem vittünk, ezért kértem a sporttisztünket, hogy sátorve-
rés után engedjen el kettőnket Tarjánba, valamilyen ételmet szerezni.
Nem engedett, ezért elszöktünk, de csak vaníliás krémtúrót kaptunk,
majd a kocsmában bánatunkban beittunk. Hazasurránva behánytam –
jobb híján – egy pár surranóba, ami – mint reggel kiderült – sporttisztün-
ké volt. Nem volt tőle boldog, sőt, de a közelgő versenyre tekintettel el-
nézőként próbált viselkedni. „Csakazértis” hajtottunk a versenyen, vezet-
tünk is, egészen az utolsó kilométerig – a táv 5 km volt, amikor „kipur-
cantunk és csak” – 12-ből - negyedikek lettünk. (Az 1-2. helyezett mehe-

tett Várnába, a Varsói Szerződés hadseregeinek bajnokságára.) Temetési menetként vonultunk laktanyánkba vissza, ahol az illetékes tisztek vitázni kezdtek: hibáztunk-e az eredményre kihatóan, avagy nem is olyan rossz ez a helyezésünk? Biztos, ami elmúlt, ezért én gyorsan hazamentem papírommal jutalomszabadságra, a bevonulásom óta először. Jött ám 3 nap múlva a laktanyába visszatérésemet előíró távirat. Apu ettől is rosszul lett, hát még attól, hogy csak két nap múlva indultam el, mert pofátlan-ságnak tartottam a szabadságom visszavonását. Debrecenből, a pályaudvarról már vittek a katonai rendészek, mert mint kiderült: indulófélben voltak értem Hajdúdorogra. Vissza érve mit gondolnak, mi lett a jutalomszabadságomból? Átváltozott fogdává, amit azóta is méltánytalannak tartok.

Fenyítésem letöltése után hálából (vagy netán büntudatuk miatt) „parancsnok-szerű” lettem. Laktanyánkban épülgetett a járművek tárolására szolgáló gépuvar, amihez „rabszolgák” is kellettek. Igen, mert a „lezsírozott” M-zárolt-földmunkagépek a majdani harchoz kellettek, meg olcsóbb az emberi munkaerő, különösen a katonáké! Úgy gondolták, hogy én már sokszor bizonyítottam hozzáértésemet és rátermettségemet, ezért főnöknek jelölve rám bíznak egy laktanyafogságosokból – amely fenyítési formában élenjáró voltam, de lassan a „fogdafenyítettségem” is közelített hozzá – álló 12 tagú munkabrigádot, mindössze pár héttel leszerelésünk előtt. Csapatunknak a tervezett kandeláber – oszlopok (volt belőlük vagy 50) gödreit kellett (volna) kiásnia. Volna, mert a lánctalpasok által is lejárt, letaposott, kőkemény, egyébként is köves talajon csak szikrázott a csákány, minden szerszám szinte visszapattant a felületről. De azért is „volna”, mert az öreg halak az újra szabad élet előtti napokban már motiválhatatlanok voltak (csak hanyatt fekvé a légyiszkot számoltuk fogadásból a mennyezeten). Nehéz helyzetemben annyit próbáltam elérni hű(tlen) csapatommal, hogy naponta néhány gödörbe kezdjünk bele 1-2 ásónyommal, míg nem helyszíni szemle következett. Lebuktunk az alibi munkával, és már vittek is a fogdába, ráadásul úgy, hogy büntetésem a leszerelést követő 6. napig tartott! Puff neki, igazából nem tehettem róla, majd csak lesz valahogy.

Mindenesetre szüleimnek megírtam, hogy olyan kiváló (ahogy itt mondták: fasza) katona vagyok, hogy pár napra még bent tartanak az újoncok fogadására. Eljött a leszerelés(ünk) napja, délután már civilben mászkáltak bent társaim. (Az utolsó ezredsorakozón még megalázva bemutatattak a „nép szégyene”-ként, azzal, hogy egyedül én szerelek majd le rang nélkül, honvédként. (Bánom is én ezt, gondoltam) Én meg sepertem

most is, de igazából fájó szívvel ténferegtem. Aztán este 7 órakor bevittek az ezredparancsokhoz, aki a szidalmak után azt mondta: adjam le mielőbb a felszerelésem és tűnjek el a színről a többiekkel, a 21.30 órakor induló különvonattal. Megörültem, ám üres körletembe visszatérve semmilyen cuccomat nem találtam, mindent elloptak. A mögöttünk lakó 24 hónapos légvédelmi tüzéreknel próbáltam ezt-azt vásárolni, karórám is érte kínálva, de alig kaptam volna valamit. Végül így is elengedtek, majd szüleim havi fizetésének megfelelő összegről küldött csekket nekem a sereg rövidesen. Szüleimnek írt állításomat időben leszerelésem ellenére sikerült betartanom, mert 3 napon át Budapesten, a másik 3 napon pedig Debrecenben dorbézoltam, leszerelt társaimmal, mielőtt hazamentem. (Később, katonakönyvemet megnézve derült ki, hogy „szakaszvezető” van beírva, én azonban „tiszteletbeli” honvédnak neveztem magam, akkor is, amikor meglett felnőttként már Szoboszló legmagasabb rangú – vezérezredes – katonájának könyvbemutatóját celebráltam.)

Később sem zaklatott a sereg – társaimat tartalékos tisztí képzésre még néhányszor behívták – igaz munkaköröm révén „meghagyás”-t kaptam, mígnem 1995. október 23-i hatállyal „érdemeim elismeréseként” – ugye, hogy voltak – hadnaggyá neveztek ki, így bent már lehetnék „kicsike parancsnok”. (Fiam kérdésére, hogy a honvédhoz képest mit jelent a hadnagyi rang, azt válaszoltam, így roham esetén nem nekem kellene legelől lennem.)

Mit nyújtott a sereg? Azt, amit másoknak is: megtanultunk magunkon és másokon segíteni, egyedül és közösség tagjaként nehéz pillanatban helyt állni, nem betojni (azonnal), emellett jól megismertük egymást, kivételes helyzetekben is, nyitott könyvvé váltunk a csapatban, meg a csapat tagjai is nekünk. Mindez az életben jól kamatozik, azóta is jóbarátok maradtunk. Nekem pedig „speciel” a pesti közgázós társaság révén életviteli, valamint intellektuális fejlődést is hozott, általános műveltségem gyarapodását, a másokon segítség élményének újabb megtapasztalását. Itt láttam először Kolynos és Colgate fogkrémet, én az elsőt szerettem meg. Persze „cserébe” én is adtam társaimnak, például villanyborotvát.

Ennek története az, hogy egyik, korábban a Szovjetunióban évekig hadifogoly (Hunyadi-páncélosként fiatalon, bután, hisz első bevetésén rögtön elkapták) rokonom lévén lett egy munkácsi ukrán barátnóm. Miklós bátyám beleszeretett a szovjet emberekbe és az orosz kultúrába, fogadott vendégeket lakásán onnan, így ismertem meg Galinát. Meg is látogattuk egyszer odahaza, kalandos körülmények között, amikor aján-

dékba adott nekem egy Harkiv-4-es márkájú, körkéses villanyborotvát. A kütyüm a seregben – mivel sokan használtuk – egy idő után megfáradni látszott, mert változó, lassuló-gyorsuló tempóban kezdtek a kései forogni. A dugaszolóaljzatán találtam egy tolókapcsolót, amit átállítottam 220-ról 110 Voltra, mire örült tempóban forogni kezdett, tartósan, nemcsak ideig-óráig. Talán ma is forogna, ha megtalálnám, mert hazahoztam, csak nem tudom hová tettem el, hogy biztosan megőrizzem. (Később a nagy Szovjetunióban barátságvonattal járva a moszkvai GUM-áruházban, próbáltam tartalék körkéseket venni hozzá, egy kopejkáért adtak is belőle egy kisebb zacskóval. Még mondja valaki, hogy ott a pénznek nem volt értéke.)

Leszerelésem után Hajdúdorogra hazakerülve még összejött ottani fiatalokból egy jó társaság. Jókat szórakoztunk – a Demjénnel felálló Bergendy-zenekar akkori slágereire leginkább, tudván, hogy rövidesen „de nehéz – lesz – az iskolatáska”. Például elindultunk egy Hajdúszoboszlón rendezett kispályás focitornán, – jól elverték bennünket –, ahol a délutáni fürdőzés és az esti séta során megállapítottam: itt tudnék élni.

3. Felsőfok: szép Szögedében

Nemrég felhívott egy volt évfolyamtársam, azóta is jó barátom. „Doki, én azt hittem, hogy te egy részeges, link alak leszel az életben.” Miért?- kérdeztem. „Hát a szegedi életviteled miatt.” – jött a válasza. „Mindennek megvan a maga ideje, ott akkor, annak volt, aki a jó egyetemista életet elmulasztotta, bepótolni sohasem tudja „– zártam le a diskurzust.

Az egyik évfolyam találkozókon – ötévente jövünk össze erre – amit az Öreg Kőrösi Halászsárdában tartottunk, anno, egyik társunk egyik asztalnál sem talált helyet. „Gyere hozzánk, húzunk az asztalunk végéhez egy széket.” – mondtam neki. „Kösz, egy feltétellel: elővehetem a kártyáimat.” – „Persze, hogyne.” (Ő egy Vágó István vezette televíziós szellemi vetélkedőn nyert, akkor országos ritkaságként.) Kiterítette a kártyáit és kérdezgetett tőlem általános műveltséggel kapcsolatos kérdéseket. Válaszolgattam, amit meg nem tudtam, azt asztalunknál ülő barátaimtól (Csucus, Tibcsi, Kohi) kérdeztem meg. Befogadott „vetélkedős” asztaltársunk a sokadik helyes válaszunk után felkiáltott: „Ez volt a vetélkedőm egyik legnehezebb kérdése! Ti nem is voltatok buták!” Erre azt mondtam neki: „Ha tanulnunk kellett, abban is, ha a tanulásunkhoz pénzt kellett keresni, abban is, ha sportolnunk kellett, abban is, ha szellemi vetélkednünk kellett, abban is igyekeztünk élen járni.”

Most pedig, az egyetemista korszakunkat hűen visszatükröző bevezető után nézzük konkrétan „gyöngyéletünk” jellemző epizódjait. Mivel mégiscsak egyetemre jártunk (van, aki ritkán), kezdem a tanulmányokkal, amiben segítségemre lesz indexem. (Egyébként felsőfokú intézményünket „József Attila Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kará”-nak hívták.)

„Magolj fiam, Bagoly”

Ezt állítólag egy ilyen madárszerű kinézetű/vagy nevű, – ki tudja már – jogászprofesszor mondta vala fiacskájának, miután sikertelenül próbálta lebeszélni a jogi tanulmányokról. (Én is így jártam gyerekeimmel, unokáimmal, vagyis Vincze-féle jogással lett tele a pince nálunk.) A magolást első évben én is bőszen gyakoroltam, becsülettel „seggeltem” az egyetem és a magyar jogtörténetet. (Meg is lett az eredménye jó – azaz 4-es – érdemjeggyel abszolváltam mindkettőt.) Sőt jelest kaptam filozófiából, jót pedig államjogból és szociológiából. Az első féléves tanulmányi átlagom 4,25 lett. Volt tehát miből engedni a második félévben, amikor közepes – 3,16-os átlag sikerült csak, mert két tantárgyból bejött 2-es, éppen „elégséges” osztályzat. Miért ne az államjog legyen az egyik, amit a korszak nagyhírű jogásza, dékánunk okított nekünk, vele sikertelenül próbáltam megküzdeni a jobb jegyért.

A római jogból vizsgázni akaróknak bőven volt szükségük bátorságra. Én azonban többször felemlegettem társaimnak, hogy a latin miatt is könnyen tanulom és füvel-fával összesen 37 korszó sörben fogadtam, hogy a rettegett tárgyból és professzornál jelesre fogok vizsgázni. Íme a vizsgám lefolyása:

A kollégiumban egyik szobatársamnak velem azonos napon volt a próbatétele. Ő azonban reggel még át akarta nézni egyszer az anyagot, ezért várnom kellett rá. Majd begomboltam az ingét, mert reszketett a keze és hősiezen elindultunk a csatába. A tanszék előtti folyosón egyetlen vizsgázót sem találtunk, a környéken levő, más vizsgára várakozók mondták, hogy a professzor már többször kinézett dühösen az ajtón, áldozatait keresve. (Aznap évfolyamunkról a sorstársaink úgy gondolták, ráérnek később jönni, hátha az öreg addig kirúgja a „szokott napi kvótát” a vizsgázókból.) Erre én társamat előre tuszkolva benyitottam az ajtón. „Jöj-jön maga is.” – hallottam a felszólítást. Persze, hogyne. Társam

lámpalázás lett, hebegett-habogott csak, amiért a prof. ki akarta rúgni. Én azonban megszólaltam: higgye el, hogy megtanulta az anyagot, láttam, tudom, csak nem képes előadni. Kérdezzen csak engem, mert én nemcsak tudom a tananyagot, hanem el is mondom. Erre megállt a szobában a levegő, majd kérdezgetni kezdett, amire mindig helyesen válaszoltam. A kérdezz-felelek „játék” közel egy órán át tartott, majd azt mondta a prof.: „Ugye, hogy megtanulni és előadni egyformán lehetséges az anyagot, ez a fejelet jeles.” Tessék beírni az indexembe, kértem, meg azt, hogy vizsgáztassa újra a társamat. Nagy nehezen állt rá erre, ő meg tanúbizonyosságot tett az általa megtanultakról. „Közepes” szolt a prof., azért mert bejiedni egy jogásszá lenni akarónak nem szabad. Társam elégedetlenkedett, hogy lesz így jeles tanuló, hogy kap majd tanulmányi ösztöndíjat, mire kérésemre a prof. mégiscsak adott neki egy négyest. (Este kedvenc kocsmánkban vártam fogadáspartnereimet. Szóltam a pincérnek, hogy 37-ig hozhatja a korsó söröket. Ezt elérve társaim „képebe vágtam” indexemet, jelezve: a cechet ők fizetik!)

A második tanévben véget ért a „tanulógép” időszakom, mert egy jeles mellett egy középezt és egy elégségest is produkáltam a vizsgákon, a tanulmányi átlagom így 3,33 lett, év végén pedig még rosszabb (2,75). Ekkor is volt egy ugyancsak fogadásból sikeresen teljesített vizsgám, mégpedig a rendkívül nehéznek tartott polgári jog általános részéből, ráadásul a rettegett vizsgáztatónál. Nézzük csak vissza ezt is.

A jeles római jog vizsgám után mondogattam, hogy a polgári jog is a kedvencem, azt is könnyen tanulom. „Ha lúd, legyen kövér” alapon kértem a tanszékvezetőt – akinél ki voltam írva vizsgára – , engedje meg, hogy a leginkább félt docensénél vizsgázhassak. Először azt hitte elment az eszem, de kitartásomra belement és szolt beosztottjának. Amikor nála megjelentem, hirtelen minden rájött: elment enni-inni, WC-re, majd mikor hosszú percek múlva visszatért még adott nekem egy menekülési esélyt. Maradtam, mire ő az oktatókból tanúkat hívott vizsgámhoz, majd kb. egy órán át keresztül-kasul bolyongtunk a vaskos tananyagban. „Jeles”-szolt utána. Köszönöm, de legyen szíves beírni az indexembe. „Igen, igen, persze, hogyne”, mondá, hisz arra még nem volt példa a praxisában, hogy valaki önként őt válassza vizsgáztatónak.

(A velem fogadók előtt sikeremet most estig nem tartottam titokban, azért is, hogy a kocsmába pénzzel jöjjenek, mivel megint ők fizetnek nekem.)

A sok későbbi gyengébb jegyem között kellett volna legyen még egy jeles, azonban ekkor hirtelen elpártolt tőlem a szerencse. Foci közben eltört a lábam és begipszelve kellett mennem a IV. évfolyamon a szintén számottevő utóvizsgát produkáló nemzetközi jog tantárgy professzorához vizsgázni. (Ez aztán tényleg a legfőbb kedvenc tárgyam volt – amely ugye a diplomatasághoz alapvető –, meg tanultam is az anyagot.) A professzor rám nézett és azt mondta, hogy ilyen „gipszelős trükk”-el még nem találkozott, de ő nem sajnál meg és kirúgott, hiába tiltakoztam. Három nap múlva nagy bátran újra elmentem, amikor meg azért rúgott ki ismét, hogy ilyen rövid idő nem elég az ő tárgyának (újra) tanulásához! Mivel hülye nem voltam – ezután –, inkább vártam három hetet és újra nekimentem. (Természetesen) mindent tudtam, aminek visszaigazolása-ként adott is egy középest, azzal a kommentárral, hogy utóvizsgásnak elégségesnél jobbat nemigen szokott adni.

Szelektív tanulás

A vizsgákra vonatkozó nézetem az volt, miszerint veszíteni valója csak annak van, aki mindent tud (lásd az előző részt nemzetközi jog vizsgámról). Egyetemi tanulmányaink jellemzője volt, hogy a félévenkénti 10-12 tantárgy közül kevés volt a gondolkodást igénylő, a „magolósok” voltak túlsúlyban – pl. jogtörténetek, államjog, állam és jogelmélet, eljárásjogok, szakjogi tárgyak, no és a büntetőjog. A „magolás” párnásabb feneket igényelt volna az enyémnél. Emellett a tapasztalat szerint az így fejbe szedett tudás olyan volt, mint a sportolóknál a formaidőzítés, a verseny után elillant, csak a tartósabb alapok maradtak meg. Mivel magam is úgy láttam, hogy kiesni nehéz a karról, hasznosnak és haszontalannak tűnőkre osztottam fel a tantárgyakat, azt is tudván: az egyesből előbb utóbb úgyis lesz legalább kettes. Kevesebb bajom származott volna ebből a nézetemből, ha nem hirdetem úton-útfélen. Mint ahogy azt is (hisz végképp nem szerettem volna „igazi” jogászként, kizárólag a jogból, a szavakon lovaglásból élni): kétfajta jogász típus van, az egyik az elhatároló, a másik a kombináló. Az elsöre példa a büntetőjog különös része, valamint az eljárásjogok. Az ilyen – elhatároló – embertípus fejben végigmondja a tényállásokat, fogalmakat, majd rátalál az általa jónak véltre és örömmel köz-

li percek múltán az éccát. A másokra példa a (római és) a polgári jog. A gondolkodva kombináló típus pedig megalapozott tárgyi tudásából kiszedegeti és összeilleszti a szükséges részeket, így állítva elő a „művet” (ők a rendszerező – rendszerszervező elmék), vagyis a lexikális tudásából produkál esszenciálist. Mondanom sem kell, hogy magamat ez utóbbi kategóriába soroltam a kezdetektől, későbbi szakmai fejlesztő tevékenységem állításomat remélem hitelesítette.

„Szelektív tanítás elméletem” gyakorlati alkalmazása újabb érdekes tanulási-vizsga történeteket eredményezett. Ettől részben független a lenézett logikából zajlott vizsgánk esete. Ebből a „tárgyszerűségből” teljeskörű „puska-készletet” készítettem, mivel híreim szerint ezek segítségével is lehetett dolgozni a vizsgán. Három évfolyamtársamat rábeszéltem, hogy tanulás nélkül jöjjenek el velem. A vizsga a bölcsészkar épületében, odavaló „elvarázsolt” típusú tanárnál zajlott. Nekem azonban előtte el kellett mennem WC-re, ahol nem volt papír, így kénytelen voltam puskáim egy részét elhasználni, amely tényt társaim előtt titokban tartottam. Bementünk, kihúztuk a tételt, ők hárman pont olyat, amire már nem volt „puskám”. Lincshangulatot szikráztak szemek, majd egyikőjük felállt és a tanár asztaláról elvéve indexét angolosan távozott. Rövidesen a másik két társam is ugyanígy tett. Egyedül maradtam és kértem a tanárt, hagyjon egy kis időt nekem a tételemből felkészülésre és vizsgám után tájékoztatni fogom a történetek okáról. Így is lett, majd jó nagy röhögés után kiegyeztünk egy közepesben. (Amit elmondtam a tételről, az jelest ért, de ahogy felkészültem rá, az elégtelent, így a kettő átlaga lett a jegyem.)

Küzdelmesebb volt a harmadévben állam- és jogelméletből tett vizsga kísérletem a nagynevű professzornál. Én úgy gondoltam, hogy könnyen vehetem ezt a tárgyat is, hisz érdekel a történelem, a politika, ezért kevés energiát fordítottam rá, szinte csak átlapoztam a könyvet. Vizsgámon a kihúzott tételemtől nagyrészt függetlenül, gátlástalanul nagyívű előadásba kezdtem, a professzor pedig az általa kinyitott ablaknál állva nézett kifelé. Egy idő után hátrafordulva megkérdezte: akar még valamit mondani? Ha szükséges igen – válaszoltam. „Nem szükséges, már ez is sok, hisz maga egy gondolkodó, egy új Hegel! Én azonban nem a gondolataira, hanem a könyvemben leírtakra lettem volna kíváncsi, úgyhogy tűnjön el innen!” Mivel hozzá még egyszer tanulás nélkül nem mehettem, „befociztam magam famulusához”, ahol sikerült kikínlódnom egy kettest.

Kétszer kellett nekifutnom a családi jog vizsgának is, amit egy fiatal, ráadásul csinos adjunktusnő tartott. Segíteni akart, ezért azt kérdezte, hogy mit mondott Engels a női egyenjogúságról? Az válaszoltam, hogy a mosónők helyett fel fogják majd találni a mosógépet, hisz a nők több területen, például az ágyban már igazán egyenjogúnak tűnnek. Kirúgott, de az ismétléskor kezembe adta a helyes válaszokat, így az eredeti, megismételt kérdésére már sikeres feleletet tudtam adni.

Furcsa afférom volt „tudományos szocializmus” tárgyából, pontosabban az azt nekünk okítani próbáló, nevével ellentétben különös lelkületű (Ördögh P.) tanárnővel. Ő üzent nekem, hogy látogassak el az előadására, mert különben nem fogja aláírni az indexemet a félévről, így nem mehetek majd vizsgázni. Elmentem és folyamatosan kérdezgetett, erről-arról. Meguntam és amikor újrászólitott, ráförmedtem: vitéz Vincze Ferenc vagyok, tanulja meg! Elájult, a teremben néma csend lett, ellenem pedig rögvést megindult a vizsgálat. Exkuzáltam magam ugyan, de azt is mondtam, hogy nagyapám tényleg az volt, legénységi vitéz, mégis majdnem éhen halt a család, szóval: jobb élni ma, mint akkor. Társaim is védtek („szocializmushívő, rendes ember vagyok”), végül abban egyeztünk ki, hogy a következő alkalommal tartok egy előadást a vitézi székéről. Kibírtuk röhögés nélkül, de vizsgázni inkább a segédjéhez mentem, aki nagy nehezen adott egy elégségest.

Élményt hozott – legalábbis nekem – a negyedik évben zajlott mezőgazdasági jog vizsgám, amelyen szintén komolyabb tanulás nélkül igyekeztem túl lenni. (Ugye korábbi rabszolgamunkáimkor megfogadtam, hogy a földön csak járni akarok.) Hosszú ideje várakoztunk már a tanszék előtti folyosón, amikor kijött a titkárnő és elnézést kért a csúszásért, mert külföldi delegáció van náluk. Telt-múlt az idő, amikor kijött egy férfi, én meg utána siettem, megállítottam és kértem, hogy mondja meg a professzornak: lejáróban a türelmünk, meg azt is, hogy mi sokáig várakozók odabent majd mindannyian egy jeggyel jobbat kérünk. Nagyot nézett, amit nem csodálok, mert ő volt a prof. személyesen, akit nem ismertem, mert egyszer sem voltam az előadásán. Kaptam is a fejemre a társaimtól bemondásomért. Bemasírozásunk után a prof. nevetve mondta, hogy „rááll az egy jeggyel jobbra”, nekem meg kiállításomért, ha szükséges, kettővel is hajlandó többet adni. Folyt a vizsga, a +1 segítségével társaim meglegedésére szolgáló jegyek születettek, ám egyikőjük jelest óhajtott az átlagához. Rögtön felajánlottam neki a „plusz kettőm” egyikét, így lett jelese. Ezt követően szóltam: én mehetek is, hisz nekem nincs tét, ne kérdezzen semmit, „átmentem”. Közepest adott cselekedete-

imért – tudásomért nem tudott volna – , a későbbi szigorlatokra már tanultam és jelesre vizsgáztam nála. Azért is, mert vállalkoztam szakdolgozatom személyi földtulajdonjogból megírására, a dolgozatért is jelest kaptam. (Professzorom kért meg arra, hogy a bigott, vaskalapos kommunista vezetésű Szegeden próbáljam igazolni az akkor leírhatatlan „magán” helyett a személyi földtulajdon célszerűségét, oldva az állami kizárólagosságot.)

Négy és fél éven át zajlott tanulmányaim során szerzett vizsgajegyeim átlaga 3,33 („GELKA”, mondogattam, mert ennek az állami szervizcégnek a telefonszáma 333-333 volt) lett, tehát a jellemző jelesek és elégségesek átlaga. Jöhetett az államvizsga sorozat, amit közepes (állam- és jogelméletből, illetve államjog-államigazgatási jogból kaptam), meg mit ad Isten, elégséges (kedvenc polgári jogomból, ennek a magolós különös részét utáltam, ezért hanyagoltam) jegyekkel három tárgyból sikerrel vettem. Nem így történt ez a – nekem leginkább utálatos – büntető jogból. Bementem, kihúztam a tételt, a vizsgabizottság meg elvonult ebédelni. Örömömre rám vigyázni egy tőlem alig idősebb tanársegéd maradt ott, aki kérésemre – inkább fenyegetésemre – ideadta a kis szürke büntetőjog könyvecskét, én meg „kipuskáztam” belőle a tételelemhez szükséges részeket. A bizottság visszajöve hallgathatta volna, hogy milyen szuperül tudom a tételemet, ám a professzor elkezdett a tananyag más részeiből is kérdegetni. Erről persze gőzöm sem volt, hisz utáltam az „elhatároló-seggelős” típust igénylő tantárgyakat, különösen ezt a „tárgybanit”. Kifogást emeltem, hogy összevissza kérdegetni nincs joga, ez szabálytalan, mert tételhúzás és arra válaszadás a menetrend, másokkal nem csinálja ezt, stb, stb. Mondanom sem kell, hogy nagyon beloptam magam a szívébe és a bizottságnál könnyen „harcolt ki” elégtelent nekem. Így aztán 1978. január 28-án – majd csak nyáron, a „levelezősökkel” – nem avattak évfolyamtársaimmal. (Ahogy a katonaságnál, itt is mondhattam volna szüleimnek, hogy „kiváló”-ságom miatt tartanak benn tovább a karon, hisz úgy éreztem magam, mint a seregből leszereléskor.) 1978. április közepén kaptam egy levelet, hogy jöjjek pót államvizsgára. Március 1-től már dolgoztam, e hó végén fiunk is megszületett, szóval „kisebb gondom is nagyobb volt” annál, minthogy államvizsgára készüljek. A vonaton azért átnézegettem a kis szürke könyvet. Megérkezve döbbenet láttam, hogy ugyanahhoz a „kedvenc” professzorom vezette vizsgabizottsághoz vagyok kiírva vizsgázni, amelyik kirúgott. A tanulmányi osztályon tiltakoztam, de azt mondták, csak ez van, ha nem kell, jöhetek máskor. Egye fene, lesz, ami lesz, belevágok. Beérkezve a prof.

megkérdezte, hogy tanultam-e? Persze, hogyan, egyéb dologom sem volt, képzelheti és elmondtam neki munkás és családi életem megkezdésének keserveit. Mire ő: megígérem-e, hogy életem során soha nem lesz közöm a büntetőjoghoz? Ezt könnyen megtehettem (és be is tartottam), hisz ha az egyetemen nem seggeltem be, utána már minék tennem. Rövid tanácskozás után közepessel bocsátott el, jó „kombináló életmódot” kívánva.

Egyetemista életvitel

„Ögyél könyeret möggyel, ha nem kő’, tödd el, majd mögöszöd reggel”. Ezt hallottuk példaként a szegediek „özös” beszédére. Azonban ez így hibás, mert nem „könyeret”, hanem „kinyeret” esznek, mivel az „ő” csak is zárt „e” helyén hangozhat. Úgyhogy, meg egyébként is „möggyök” tovább, mert „Szöged-Szeged”-nek – kocsmáin túl – más egyediségei is vannak. Ilyen mindjárt a papucs (nemcsak férj gyanánt), meg a paprika, mert ez különösen kell a tiszai halászléhez, ami, ha nem lett elég, Pick-szalámmal kiegészíthető, az evés-ivás miatt kifogást emelő hölgyek pedig szőregi rózsával kiengesztelhetők. (Persze csak azután, ha kellő mennyiségű pusztamérgesi rizlinget is fogyasztottunk.) A „napfény városa” – ott a legtöbb hazánkban a napsütéses órák száma, így ránk is ott sütött a legjobban az éltető napsugár – sorsában és mai városképe kialakulásában meghatározó az 1879-es nagy árvízvet követő sikeres, marandó értékeket hozó újjáépítés. (Az ebben segítő városokról vannak elnevezve a körút-részek: Bécs, Berlin, Brüsszel, London, Párizs, Róma volt a „Soros”.)

Ottlétemkor (1973-1977) meghatározó volt a több egyetem/kar, főiskola léte – jogi, bölcsész, természettudományi, orvosi, gyógyszerészeti, tanárképző, élelmiszeripari, védőnőképző és az első két évben a közlekedési. A felsőfokú intézmények külön városnegyedet alkottak, kollégiumaik helyezkedtek el kicsit szétszórtan – pl. Újszegeden is -, sajátos hangulatot árasztva. Azért is, mert hallgatóik zöme leány volt, a szexuális szabadság pedig ekkorra már nálunk is magasabb fokra jutott (szédelegettünk is benne), dívott a miniszoknya és a forrónadrág, hogy egyéb izgató „öltözékpótlókról” – pl. bikini – ne is beszéljünk. Csoda-e, ha elsősorban nem a szép épületeket nézegettük, meg a Boszorkánysziget éjjelente sóhajoktól, sikolyoktól volt hangos. Persze a házakat is, hisz bázisunk (kollégium, menza, focizóhely, kocsmá) történelmi környezetben, az Aradi vértanúk terén volt. Itt található (akkor eltakarva)

Aba-Novák Vilmos freskója, a Rákóczi-szobor (amire a ló farkán át rekordokat döntögetve másztunk fel sokszor, heccből, vagy az üldöző rendőrök elől menekülve), a dóm és körülötte a Panteon, a nyári időszakban a szabadtéri játékok. Horthyról, a nemzeti gondolatról és hadseregről csak „fű alatt” hallottunk, olvastunk ezt-azt, a vaskalapos kommunista Komócsin Mihály uralta a várost. Egyetemista életem kezdetekor megrázó volt számomra a chilei Salvador Allende elleni katonai puccs, majd Pinochet tábornok diktatúrája, ami ellen akkor a világban sokan felemeltek szavukat. Megölése olyan reakciót váltott ki, mint amikor korábban Kongóban (pontosabban a két ilyen nevű állam közül az egyikben) Csombe meggyilkolta Lumumbát. (Itt lett később komoly diktátor „Mobutu Sese Seko Ngebenyu Va Za Banga”, vagyis „a harcos, a hős, a kakas, amely nem hagy egyetlen tyúkot sem érintetlenül”.) Kongót azért is említem, mert ideig-óráig volt egy másik – Brazzaville – kongói joghallgató társunk a koliban, aki éjszakánként a WC-ben próbált magyarul tanulni, monologizálva.)

No de „lögyök” tárgyyszerűbb, vissza tehát a témához. Szóval ez a kivételes város várta akkortájt legnagyobb létszámú – a többi 80-hoz képest – 120 körüli évfolyamunkat. Ebben a csoportban meghatározó volt a katonai szolgálatot teljesített kör, amelybe lassacskán újabb tagokat – a lányok közül is – fogadtunk be. Míg el nem felejttem, évfolyamunk minőségének jellemzésére jöjjön egy rövidke történet:

Úgy emlékszem, hogy a 10 éves évfolyam-találkozóra mentünk néhányan, amikor a Széchenyi téren kereszteztük római jog professzorunk útját, aki szintén a mi rendezvényünkre sétált. „Jó napot kívánunk, tessék professzor úr!” – Nem, előbb önök, parancsoljanak! – „Á, dehogy, tessék, csak Ön után.” – Menjenek, mert én örömmel engedem előre ennek az évfolyamnak a tagjait.

Igen, lehet, sőt valószínű, hogy a jó korosztályok közé tartoztunk, mert jól együtt voltunk, tanulásban, más munkákban és a szórakozásban is. (Az előadások szünetében valaki felírta krétával a táblára: „Este 7-kor az Öreg Kőrösiben!” és a kemény mag – kb. 20-30 ember – határozatképes létszámában mindig jelen volt a mulatozáson.)

Én több volt katonatársammal együtt kollégiumban, 6 ágyas - 3 emeletes vaságy - szobában kezdtem, vizesblokk a folyosó végén. (Kincses sorstársammal már az első éjszakának jó felét a Jégkunyhó-bárban töltöttük, amiért másnap délben feddést kaptunk a portás nénitől. Később

tűnt csak fel, hogy ő mindenről tud, arról is, hogy ki csempészett fel nőt a szobába – a többieket moziba, buliba küldve – és az akció meddig tartott.)

Másodévben ezt a koleszt korszerűsítették, bennünket pedig egy teljes tanévre átpakoltak a két 6-6 (emeletes) ágyas egységekből álló, vagyis 12 személyes közeli másik diákotthonba. Itt az alapvető gondot és rendszeres vitát az okozta, hogy az első helyiséget rögtön lefoglalták a tanulóépek, így mi, „éjszakánként bulizók” hazatértünkkor át kellett menjünk rajtuk, felverve őket álmukból. Csereajánlatunkat persze nem fogadták el, „mi jöttünk elsőként” érveléssel. Ebből, meg a kollégiumi tömegéletből elegendő lett és a második félévtől albérletbe mentem. Először a Széchenyi (fő)térre, egy földszinti szoba, konyhába (több ilyen lakásocska közös WC-je az udvarról nyílt, zuhanyozni meg visszajártam a koliba), majd a Szent István térből nyíló Szűcs utca elejére, Cserba Lajos évfolyamtársam által bérelt 2 szoba + étkezős (utóbbiban a tulaj fia lakott) lakásba. Lakhelyünket éjszakai alvásra ritkán használtuk, mert vagy bulizni voltunk, vagy a „minden ujjunkra akadó nő túlkínálat részéből keletkezett alvás akadály”. A már említett halászcserda mellett másik törzshelyünk a vasútállomás melletti Sárkány szálloda és étterem (valamikor kupleráj, utánunk, meg nővérszálló) volt. Ide járogattunk sűrűn, kisebb-nagyobb csoportokban, fehér asztal mellett iddogni, eszegetni, beszélgetni esténként, amibe hamar belezavart a „disco” feltalálása. Én ezzel úgy szembesültem, hogy egyik kollégiumi társunk egyszer idő előtt hazakeveredett, azt mondta, hogy „discózni” volt és nemsokára vissza is megy. Én azt hittem, hogy ez olyan, mint például a tánciskola, aztán találkoztam a lesújtó valósággal. A mi – társadalmi – munkánk révén is létrehozott egyetemi pinceklubunkban discót rendeztek, aminek zenéje olyan hangos volt, hogy a szomszéd teremben és a folyosón sem értettük egymás beszédét. Ezzel az úgymond „szórakozási formával” engem ki tudtak volna üldözni a világból, ezért a zene-zaj keltő eszközöktől minél távolabb elhelyezkedve szenvedtem végig a bulikat. (Nemcsak azért, mert a Nagykállóban tánciskolában megtanulni próbált konvencionális táncformákat nem tudtam előadni.) Igaz egyszer én is „disco-rángani” próbáltam, amihez kölcsönkértem az akkor még leginkább az utcaseprőkön levő foszforeszkáló mellényt.

Amikor partnerem a fülembé ordította (így is alig hallottam), hogy miért nem mozgok tánc- szerűen, válaszoltam, hogy viszont a szememet forgatom! Ezek után nem csoda, hogy nem a diszkókban próbáltuk agyonütni az esténként/éjszakánként bőségesen rendelkezésünkre álló

szabadidőt. Persze moziba, színházba, előadóstre, kiállításra, múzeumba, foci-, no meg kézi- és vízilabda meccsre is mentünk.

Kincses barátom elhívott moziba és a pénztárostól megkérdezte, hogy mit vetítenek? Jött, hogy: „Mi van Doki?” Tessék? – szoltam, majd tisztázódott, hogy ez a film címe.

Életünk azonban nem volt ennyire „fenéig tejfel”, hisz önmagában az egyetemista létünk is pénzbe került, ösztöndíjat pedig csak a jó tanulók kaptak. Dolgoznunk kellett tehát, hogy „élhessünk” is egy kicsit. Kezdtek – ahogy jellemzően mások is – a paprika feldolgozóban végzett munkával, ez azonban nem bizonyult – jónak, mivel a bőrünk sokáig viszkedett az anyagtól (a por bőrünkbe került), ami ugye csípős paprikát is takart. Következett a vagonkirakodás, ám ebből is elégünk lett, mikor oltatlan meszet kellett kirámolnunk, ezzel pedig szemünk-szánk is tele lett.

Megpróbálkoztunk a rózsakertészeknél, Szőregen végezhető paraszti munkával is, ám ezt rabszolgáknak valónak ítéltük. Így keveredtünk fóliázó zöldség kertészhez, ásni, kapálni, kötözgetni, zöldséget szedni, csomózni. Én egyik alkalommal kezdődő paradicsomfertőzést vettem észre, amit jeleztem a munkaadónak. Megkérdezte, én ezt meg honnan tudom, mire mondtam, hogy ilyen középiskolát végeztem, növényvédő gépész a szakmám.

Gyorsan kiszékelővé tett segédmunkásból, majd amikor a paradicsom-ültetvény tényleg tönkrement, megkérdezte, hogy tudnék-e segítségére lenni a növényvédelemben. „Igen” válaszomra összeállt néhány kertész társával és közösen megbíztak ezzel a feladattal, jó pénzért. (Én meg „szocialista együttműködési szerződést” – ami szerint jut és marad is a kapott pénzből – kötöttem a megyei növényvédő állomás egyik szakmérnökével, aki rendszeresen adott nekem előrejelzéseiből, amivel sikerült kiegészítenem hézagos tudásomat.) Úri módon kezdtem ezáltal élni, de „fő mellékállásomon” túl beneveztem az egyetemi (kisebb felújítási munkáknál segítő) rohambrigádba is. Emellett „rikkancsként” Esti Hírlapot is árultam, aminek eredményét naponta elfogyasztottam, hisz kellett az „üzemanyag” a lőtás-futáshoz. Bekapcsolódtam a Dél-Magyarországi Akadémiai Bizottság kérdőíves felmérő tevékenységébe is, ami néha-néha szintén hozott a konyhára valamicskét. Kicsiben „csen-cseltem” a szabadkai-szegedi piac révén farmerekkel, szexújsággal, hanglemezzel, lakóhelyemen jó haszonnal, az NDK-ban pedig még na-

gyobbal eladva ezeket a csempészárukat. (Mivel a majdnem nyugati jellemzőkkel bíró Jugoszláviába kishatárátlépővel kijutáshoz 5 év állandó határsávban – pl. Szeged – lakás volt szükséges, mi ezt „látogató” útlevelel tettük meg, jól átverve hivatalos közegeinket. Az átverés: itthon megírtuk „meghívólevelünket”, átvittük és valakitől névjegyet kérve és azt is a borítékba téve feladtuk magunknak. Szóval: magunk hívtuk meg magunkat.)

Ezeknél érdekesebb lett a Móra Ferenc Múzeumban vállalt melóm, ami kiegészítő munkát jelentett (tedd ide, tedd oda, amoda, hozd ide, vidd el, stb.). Gyönyörűséges volt kiállítási anyagokért vonattal Budapestre utazni, ott a képeket, szobrokat a kamionba bepakolni, majd tűzni vissza Szegedre, hogy a lassabban érkező tehergépjárműből kipakolhassuk és kiállítássá rendezhessük azokat. Még „izgibb” lett később a régészekkel dolgozni, kubikolni Algyőn, az olaj-földgáz üzem mellett, ezen túl segíteni nekik a sírokkal-leletekkel zajló aprólékos pepecselésben. (Kiváló munkám elismeréseként egy szarmata gyereksírt én magam tárhattam fel.)

A lényeg, hogy nehéz, illetve ötlettel munkával megteremtettük a nagyvilágibb élet anyagi feltételeit. (Majd elfelejtettem: egyik tanárunk zártkerti birodalmának művelésében is sokat segítettem, a mai napig tartó jó barátságba keveredve vele. Kicsi a világ: később Szoboszlón örökölt egy ingatlant.) Nem volt mese, hisz egyszer élünk, húzzunk bele a kikapcsolódásba, nehogy később hiányérzetünk legyen!

Kirúgunk a hámból

Az egyetemista tanévek szorgalmi és vizsga időszakokra oszlottak. Én az első szakaszt jórészt mellőztem, vagyis ritkán jártam előadásokra, azért is, mert délelőtt voltak és az éjszakát ki kellett pihennem. Kb. 15-20 főből álló egységekre is bontották az évfolyamokat, e kiscsoportoknak a szemináriumok délután voltak, így ezeken már többször tettem tiszteletemet. Az előadásokon leadott anyagok megszerzésére szóbeli „szocialista együttműködési szerződést kötöttem” egy olyan társammal, aki bejárt és jól jegyzetelt. (Ellentételezéseként mulatozás finanszírozását, meg neki nők szerzését biztosítottam.)

A szorgalmi időszakban mozgalmas élet zajlott a város egyetemi (meg a hallgatók által látogatott egyéb) negyedében. Mi néhányan focizni szerettünk leginkább, „kispályaként” kisajátítva a lépcsőkkel, szökőkúttal színesített Aradi-vértanúk térrészt. Ha mégsem voltunk elegen, akkor az

„ülve dekázás” városi rekordere, még ifjúsági válogatottként megrokkant és így fiatal nyugdíjasként egyetemistává avanszált (Unkasz) barátom szórakoztatta a jövő-menő közönséget, összekalapozva a betevő falatra (és persze piára) valót.

Egyszer, délután úgy sikerült félre e pályának alig alkalmas terecskén az egyik lövés, hogy eltalálta a teret övező közúton szabályosan haladó tehergépkocsi ablakát, éppen a sofőr előtt. A szélvédő nem tört be, a kocsi azonban nekiment a TTK központi épület falának. Lett nagy patália, én pedig elszaladtam a közeli háztartási/vegyi boltba, fehér festékért és ecsetért. Míg a közönség az igazságtétellel volt elfoglalva, pillanatok alatt lefestettem a térre azt, hogy KISZ-pálya. Mikorra kijöttek a rendőrök, ezt mutattam meg nekik először. „Na ugye, miért nem figyelt jobban a vezetés-re!” mondták a sofőrnek korholólag. Így vált „hivatalossá” focira használt terecskénk, igaz nem túl sokáig, mert később csak rájöttek a turpisságra.

Kis(z)-pályánk méreténél, jellegénél fogva csak 3-3 fős csapatokkal kikapuzásra volt alkalmas, prompt (hirtelen felindulásos) fociszükséglet kielégítésére, illetve este (néha éjszaka), mivel nagyjából meg volt közvilágítva. Az Ady-téren, a bölcsészkar mellett volt az egyetem sporttelepe, ott igyekeztünk rúgni a bőrt, amikor csak lehetett, mert sok jó játékos volt közöttünk. (Én sem a rosszak közé tartoztam.) Mégis a különböző (kari-egyetemi-egyetemek közötti, ünnepi) focitornák, no meg a több osztályban, az egyik gimnázium bitumenes kézilabdapályáján zajló városi kispályás bajnokság volt az igazi. Az évfolyamunkon és baráti körünkben található sok jó játékos léte vitákhoz (ki játsszon és meddig), majd szakadáshoz vezetett. (Szabó) Tibcsi évfolyamtársammal, valamint a szintén évfolyamtárs Elefánttal, szurkolói körünk hangadójával a mellőzött sztárokból létrehoztuk a „Henger SE”-t, amelyet sokan támogattak, anyagilag is. Hatalmas reklámkampányunk eredményeként nagy és lelkes közönségünk Elefánt vezetésével zengte a versikéket. Pl.:

Igazság ez, nemhogy mese,
Bajnok lesz a, bajnok lesz a Henger SE.
Mi anyázni nem tudunk,
Sportszerűen szurkolunk.
Kurva anyád, kurva anyád, ...

Én vagyok egy Henger-drukker,
A Henger-drukker a legjobb ember.
Henger drukkerek vagyunk,
Sportszerűen szurkolunk. (kurva anyád, kurva anyád...)

Több csomópontban kihelyezett színes plakátjaink (amelyeken úthenger zúzza porrá ellenfelünket) komoly közönségcsábítónak bizonyultak, akiknek a mérkőzéseken ajándékokat sorsoltunk, szurkolói anketokat, kocsmai bulikat tartottunk. Jóval később ugyan terveztük, de megtartani nem tudtuk az eredetiből alakult három csapat (Henger, Silver, Veteres) találkozóját.

Az akkortájt néha elsőosztályú szegedi focicsapat – SZEOL = Szegedi Egyetemi és Olajipari Klub, amely egyszer szemünk láttára nagyon megverte az európai hírű Újpesti Dózsát is – kezdett egy kísérletet, egyetemistákból létrehozva a III. csapatát. Nem fülött a fogunk a komolyabb edzésekhez, lógtunk, ahogy tudtunk, no meg az edzőnk sem volt értelmiségi színvonalú – egyszer a koli portájának ablakába kitett, félol-dalas, kézírásos értesítésében 17 helyesírási hibát számoltunk össze- így hamar felszámoltak bennünket, pontosabban „eladtak” a járási bajnokságban szereplő, községek csapatainak. Én „Kolbász” becenevű, közép-pályás évfolyam- és csapattársammal Sándorfalvára kerültem. Amikor először kibuszoztunk oda játszani, a nagy szél olyan homokvihart kavart, hogy nejlonzacskót kellett az arcunk elé tenni, ami nem is esett le. Mindkettőnket a kezdőcsapatba rakott az edző, a közönség pedig érdeklődéssel várta, hogy megváltjuk a csapatot. Kolbásztól a labdák jövögettek felém – pontosabban a szél miatt valahol a közelemben becsapódtak –, egy-két ilyen passzt nehezen sikerült megszelídítenem, amikkel a mázsás hátvédek között örült cselezésbe kezdtem, egészen addig, míg egyikük kézzel a földre nem rántott. A bíró továbbot intett, hiába reklamáltam, edzőnk is neki adott igazat, erre cserét kérve lejöttem a pályáról. Mentem volna az öltözőbe, de nem engedtek be, nehogy kifürödjem a meleg vizet. Erre Kolbász is lejött, nehezen beengedtek és fürdés nélkül gyorsan a távozás hímes mezejére léptünk. Hát így ért véget „profi” futballista pályafutásom. Pontosabban csak majdnem, mert volt még egy kísérlet egyetemi válogatott létrehozására, ahová azonban – valószínűleg joggal – nem fértem be. Húsvétkor nem mentem haza „Bizáncba” és egyik barátommal kilátogattunk a SZVSE – pályán rendezett nemzetközi egyetemi tornára.

A nézőtéren meglátott bennünket a tervezett egyetemi válogatott edzője és ránk szólt, hogy miért nem öltözünk? Csodálkozásunkra mondta, hogy nincs ki a csapata, ezért segítsünk. Hamar jött ám a pofára esésünk. A csehszlovák csapattól még alig kaptunk ki, de másnap a „gőzzel hajtott” NDK-s legények kezdtek túlfutni és hülyére verni bennünket. Szedettvetett csapatunk akkor kapta meg a kegyelemdöfést, amikor ellenfelünk kb. 18 méterre kapunktól szabadrúgáshoz jutott. Ugyancsak a lelátóról leszedett kapusunk ekkor jobb kezét feltéve így szólt: „Bíró sporttárs, kiszálltam” és hátrafelé elhagyta a játékkeret. Erre csapatunk szégyenkezve szétszéledt, különböző irányban elhagyva a pályát – „szélnek eredt”.

Aki azt hiszi, hogy csak fociztunk, téved, mert nappalainkat és – főleg – éjszakáinkat több érdekes dolog színesítette. Ilyenek mindenek előtt a karon belüli, évfolyamok közötti, illetve a karok közötti szellemi és sportvetélkedők, amelyekben eredményesen szerepeltünk. Kapcsolataink révén többször eljutottunk a pécsi jogi karra, valamint – ugyancsak oda-vissza alapon – a miskolci – akkor még nehézipari műszaki – egyetemre is. (Velük kölcsönös volt a megdöbbenés: náluk nekünk azért, hogy mennyit küzdenek a bulijukon levő pár lányért, nálunk pedig nekik azért, hogy nekünk a nálunk levő sokért mennyire nem kell küzdenünk.)

Volt azonban mozgalmi élet is, abban a rendszerben kötelességszerűen. Évfolyamunkon a katonaviselték összefogott javaslatára a jellemben leggyengébb kvalitásúakat – ugye, őket milyen hamar kiismertük – sikerült megválasztanunk a hivatalos állami ifjúsági szervezet, a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) vezetőivé. Éltek, pontosabban vissza is éltek bőven vele, igyekeztek velünk, másként élőkkel (és kicsit a világról másként gondolkozókkal) kitolni, ahol csak lehetett. (Én akkoriban a konvergencia-elmélet híve voltam, abban bíztam, hogy a két – szocialista, kapitalista – világrendszer egymás előnyeit átvéve békésen összenő majd. Hát össze is nőtt, csak a hátrányokat akceptálva!) Türtük, amíg túrhettük, majd váltottunk néhányan. Létrehoztuk a „Joghallgatók Testvéri Közösségét” (aminek ugyancsak „JTK” a rövidítése, mint a Jogtudományi Karnak. Úgy véltük, így kevésbé lesz gyanús.). Igyekeztünk jó közönséget bevonni, kulturális programokon – pl. filmklub, aminek a bombázó vezetőnöje is komoly vonzerő volt - , kiállításokon, színházi, politikai, tudományos, történelmi előadásokon részt venni, néha Budapesten is. Emlékezetes volt, amikor az egyetem autóbuszával október 6-án át tudtunk menni Aradra, megkoszorúzva vértanúink szégyenszemre libalegelőn lévő, elkerített, elhanyagolt emlékművét.

Kibéreltük majálisra a Maros-Tisza torkolatnál levő megyei KISZ-iskolát is egy jó bulira. (Az akkor jelentős összegű – 27.000 Ft, értelemszerűen sok papírpénzből – bevételt farmerdzsekim felső zsebeibe szuszakoltam be. Így bandukoltunk hazafelé Kincses barátommal, betérve a még éppen nyitva tartó Tiszagyöngye étterembe, még inni valamit. Itt sokszor alig tudtuk kifizetni a fogyasztásunkat, ezért gyanússá váltunk, nem az italt, hanem a rendőröket hozták, akik bevittek hozzájuk mindkettőnket, ahonnan csak másnap tudtunk kiszabadulni.) Közösségünk egyre gyanúsabbá, védekezésünk egyre nehezebbé vált a potentátoknál. Súlyosabb szankcióktól megvédett ugyan karunk – később miniszterré is váló – KISZ-titkára, ám be kellett látnunk, kockáztatjuk az egyetemről eltávolítást is. Azért még csináltunk egy emlékezetes záró bulit, amelynek általunk nyomdában készített meghívója most is itt van a kezemben. Szövege a következő:

„A Szegedi Joghallgatók Testvéri Közössége szeretettel meghívja Önt a
„SÁRKÁNY” Szálloda és Étterem összes helyiségében
1977. évi október 20-án 18-24 óráig tartandó
CSENDES BARÁTI VACSORÁRA.
Ünnepi beszédet mond: Vincze Ferenc
Vezető, főrendező: Kincses Sándor
F.K: Nyúl Tamás – Szegedi Nyomda 77-4457”

Erre az alkalomra disznót vettünk és vágtunk a személyzettel, beszédemben – helyenként kifigurázva őket – megemlékeztem tanárainkról, megköszöntem nekik és a támogatóinknak, barátainknak a segítséget, az élményeket.

Változatosságot jelentettek a párszor nekünk szervezett őszi mezőgazdasági munkák. Emlékeim szerint a mi évfolyamunk először Telekgerendáson volt, kukorica-tarlózáson (én itt traktorista lettem és a tsz. lányait, asszonyait hajkurásztam leginkább), majd Zákányszéken. Ide vonattal zakatoltunk ki, azonban esett az eső, álldogálhattunk volna a nekünk készített fólia-menedék alatt. Mi azonban többen a közeli kocsmát választottuk, ahol hamarosan elpusztítottuk a teljes italkészletet. Hosszú sorban álltak kocsik és szekerek dohánnyal megpakolva a kocsmánál és ezek az emberek felháborodtak azon, hogy nekik nem maradt innivaló. Nemsokára rendőrök jöttek, majd évfolyam felelős tanárunk is megérkezett személygépkocsival. Én halaszthatatlan dolgomra hivatkoz-

va bekéredzkedtem hozzá, visszavitt Szegedre. Társaim vonattal jöttek később, ezért felmentem a vasútállomás hangosan beszélőjéhez. Megbíztatásomat és az általam közlendők fontosságát hangsúlyozva megkértem, hogy társaim vonatának beérkezésekor mondja be az alábbi szöveget (meghívtam érte egy Sárkány-vacsorára):

„Köszöntjük a társadalmi munkából sikeresen visszatérő joghallgatókat újra városunkban.”

Bemondta háromszor, majd este mondta, hogy vizsgálat indult ellene. Megúsztuk mindketten.

Kulturális területen buzgólkodóként jelentkezhettem ilyen tárgyú szociológiai felmérésre, amire rábeszéltem egyik legcsinosabb évfolyamtársnőmet is. Nagyszénásra kerültünk, velünk jött egy elfogadható kinézetű pesti közgazdász hallgató lány is. Ők végezték a felmérő terep munkát, én pedig a falu vezetőivel ettem, ittam. Szállásom a kultúrház színpad mögötti öltözőjében volt, ahová több villany kapcsolásával a nézőtérre át jutottam el. Beérkezve a tükrökben mindenhol magamat láttam, több példányban, megállapítva: társnőim szebb látvány lennének. Ezért a következő éjszaka a kerítésen, erkélyen át bemásztam az ottani szociális otthonban levő szobájukba, ahol évfolyamtársnőm befogadott ágyába. Semmi egyéb nem történt közöttünk, mert nem engedte, sajnos, de szobatársnője kifogására odaszóltam neki: holnap ő kerül sorra! Nem tudom, hogy lett volna esélyem, mert ezt elrontottam. Amikor felmásztam az erkélyükre, kiabálni kezdtem: megjött a szeretetházi Rómeó! Rögvest jött a személyzet és kidobtak az otthonból.

Szegedi kocsmák, leányok

A kettő összekapcsolása nem véletlen, hisz találkozni sok helyen lehetett a kikapós lányokkal, de „összemelegedni” igazából a szórakozóhelyeken. Temesi Ferenc hivatkozott regényében jól összeszedi ezeket a vendéglátóhelyeket, ezt is figyelembe véve – a teljesség igénye nélkül az alábbiak tolnak emlékezetembe:

- Gödör (az Aradi vértanúk terén, első kollégiumunk alagsorában);
- Sárkány (előtte kupleráj volt, később nővérszálló, szinte egyremegey);
- Hági-Kishági (utóbbi később „Brnoi-sörözővé” vált);

- Hungária-Kis-Hungária (itt ettük a legendás mustáros bélszín lángost);
- Búza-kocsmá;
- Felsővárosi söröző;
- „Béke-tanszék”;
- (Tóth) Liget Étterem Újszegeden;
- Tiszagyöngye Újszegeden;
- Szóke Tisza (hajóétterem);
- Gambrinus;
- Boszorkánykonyha;
- Tiszavirág;
- Bárka;
- Kis-Kőrösi-Öreg-Kőrösi Halászcserda;
- „Sótartó” Halászcserda (a hídnál);
- Virág Cukrászda;
- Égő Arany Presszó.

Bárok:

- Jégkunyhó;
- Szeged (étterem is);
- Csirke (étterem is);
- Kék Csillag (a lakótelepen, Tarjánban).

E vonalon is volt egy fogadásom, mégpedig a Brno-i söröző megnyitásakor. Arra fogadtam sörökben, hogy díszvendégként leszek jelen ezen az aktuson. Elegánsabban öltöztem – majdnem úgy, ahogy vizsgára – és bátran bementem, leülve az egyetlen szabad asztalhoz. (Fogadópartnereim az utcáról figyelték az ablakon át, hogy mikor dobnak ki.) Intettem a pincérnek, jelezve, hogy én Csehszlovákiából, Brno városából jöttem figyelni a ceremónia megfelelőségét és szeretnék ételt-italt rendelni. Ételként „syrovi, smazeny, sunkovy, rizek u majonézu”-t kértem. Erre kővé dermedt, én meg mondtam neki: ismertessen, hogy mi ez az étel? „Megköszöné” mondta, majd hamar hozta a Becherovkát és a brno-i korsó sört hálából. Rövid idő múlva megérkezett a sajttal, sonkával töltött sertésszeletem is, majonézes burgonyával. Ekkor társaim abbahagyták figyelésemet, eltűntek a terepről.

A kocsmákról hitelesen és érdekesen ír regényében Temesi, következzék hát tőle a lebujt, mint olyant jól visszaadó „duma” rész (a 130-

131. oldalról), már csak azért is, mert ez velem is megtörténhetett volna. (Csak egyszer vágta orrba, éjszaka, azóta sem tudom ki és miért?)

„Édeskésen csípős paprikaszag lengte be a lámpák bogarai által megvilágított Belvárost. Ősz volt, záróra, és mi Gall-lal a „Jégkunyhó” nevű bárba tartottunk, melyet mindközönségesen csak „Jégyárnak” hívtak. Gyár is volt: futószalagon gyártotta a részegeket. Lajos, a kidobóember, aki tulajdonképpen a meósnak felelt meg e munkafolyamatban, épp egypár elkészült munkadarabot lódított ki az utcára – de szelíden, hogy máskor is visszatérjenek – és minket választott az ajtónál ácsorgó, megmunkálásra váró, félkész darabok közül. Pontosabban Gallt: hamar híre ment, hogy a csórók arctalan tömegéből – amelyen vegyészdiplomája se változtatott – átment a menők közé, vagyis hogy benzinkutas lett.

Hetven kiló vagyok, őrikém, mondta Gall, és még a görbe nagy orra is mosolygott. Nem szeretném, ha valaki belém kötne.

Valóban megerősödött a jó kipufogógázzal teli levegőn, és föl is szedett néhány kilót. De igazából a pénz tette magabiztossá. A pénz, amin a teherautó-sofőrökkel összejátszva 2:1 arányban osztott. Leültünk az egyetlen üresen maradt asztalhoz a vécé mellett, amelyen még ott füstölgött az előző vendégek cigarettája. Pálinkát kértünk, hogy valamivel szétcsapassuk a délutántól estig tartó iddogálást.

A szomszédos asztalnál Trottyos ült, a városszerte ismert haramia, aki többet volt benn, mint kinn. Épp egy elbeszélés közepén tartott.

....Na szóval, baszdmeg, a csaj tette ott magát, baszdmeg, én meg mondom neki, hogy „Eriggy le szénér a pincébe, különben meghajtalak, mint Zinger a varrógépet, baszdmeg”; de az csak csinálja tovább, hogy nem tuggya hány óra, baszdmeg, erre előkaptam a kétkerekű kamiont; mondom neki: Eszt szopd le, baszdmeg, ne a csirkecsontot”, nézett, mondom: „Nem láttál még ekkorát? Az igaz, hogy ha bepólyálnám, egy hóbortos pap megkelesztelné!”? na erre rábukott, csókolgatta, mint kóduz az aranytallért, baszdmeg, hát má' majdnem elmentem, baszdmeg, amikó' jöttek, baszdmeg!...

Vártam, hogy folytatódik a történet, de Trottyos egész más hangon azt mondta:

Mit bámulsz, baszdmeg? Baszdki, megpandavázom a néződet, aztán bámulhatsz, baszdmeg! Kapsz egy akkorát, hogy az első hóval esel vissza, baszdmeg! Nem teccik valami, okostóbiás? Megcsaplak, mint az ipari áram, baszdmeg!

Gall arcán elképedés ült, körülnézett, de bizony Trottyos hozzá beszélt. Közben a haverjai csitítani próbálták, de Trottyos már állt is fel az asztaltól. Látásból ismerhetett bennünket, de most úgy döntött, hogy a smasszerok benti szekatúráját Gallon torolja meg.

Gyere ki a tegeződőbe, baszdmeg, és elverlek, mint libát a jégeső! Mint kamasz a faszát, baszdmeg! Mit mosolyogsz, baszdmeg? Majd rávésem az örökmosolyt az etetődre, baszdmeg!

Gall kiment vele a vécébe.

Jobbal mutatott, és ballal betakart, mondta a „Jéggyár” előtt, a vért köpködve.

Ha én ülök veled szemben, akkor engem, mondtam. Mint Moszkvát a hó.

Jó duma, mondta Gall.”

No de jöjjön már végre tőlem a lányokról szóló rész, vagy csak én izgulok miatta? A „felhozatal”, a „kínálat” valós és átvitt értelemben is nagymérvű volt, lépten-nyomon találkoztunk a női csáberővel. Találkoztunk, mondhatom így többes számban, mert egy olyan baráti kör tagja voltam-vagyok, akik férfiként nem vallottak szégyent. (Például a Széchenyi téren – Kárász korzón sétálgatva csábos tekintetek kísérték bennünket, azonban általában nem engem, hanem barátaimat illették, fél fejjel magasabbra irányultak. Persze ezekből csurrant-cseppent nekem is elég.) Hamar ismertek lettünk, mérvadó szegedi körökben, azért is, mert szinte minden buliban – és volt belőlük bőven – megjelentünk és a kocsmákban is iszogattunk rendesen. Mindegyik ilyen alkalom végén horogra akadt egy-egy hölgy, annak ellenére, hogy szinte semmit sem tettünk érte. (Barátom később mondta: mi lett volna, ha még táncolunk is!) Arattam is bőven a babérokra, hízelgett hiúságomnak, hogy 47-ig számoltam a velem aktuson átesett nőszemélyeket, akkor abbahagytam, minek tegyem ezt, semmi értelme. Azt is be kell vallanom, hogy „falusi gyerekként” büszkén viseltem ezt a népszerűséget, imponált a középponti szerep, tettem is érte bőven, néha rá is játszottam. Ma már szégyellem azt, ahogyan a lányokat akkor kezeltem, többször meg is alázva őket. (Például az egyiket a Tisza gátján „fejjel lefelé” tettem magamévá, fogadásból

persze. A másikat pedig bérelt lakásán, fejét a szekrény alá tolva – hogy ne lássam, mert nem volt igazán szép. Gyors távozásomkor az erkélyről könyörgött, hogy térjek vissza, én azonban a lent dolgozó munkásoknak ajánlottam a folytatást, felfelé rá mutogatva.) Engem is megaláztak néha, kikapós, „bombázó kinézetű” menyecskek – akikért általában hiába áhítoztam - , mert azt hittem imponálok nekik, pedig csak párjukat akarták megleckéztetni, vagy magukra a figyelmet még inkább felhívni a velem kiprovokált aktussal. (Így történt ez például az akkor Szegeden színészkedő híres énekes velem egy házban lakó egyik barátnőjével is - , bár hozzá kell tennem, én is utaztam rá.) Szörnyű esetet produkáltam az egyetem rektorának kifejezetten csúnya lányával, akit az ingyenes jogászbaí bejutásom, fogyasztásom és ottani – rám egyébként nem jellemző – részeges hőzöngésem érdekében szedtem fel egy alkalomra.

A lányok kihasználása nemcsak azért történt, hogy nagyobb „kannak” minősülhesek a társaságban, hanem főként azért, mert féltem a szerelembe eséstől, attól, hogy esetleg hamar lekötöm magam valakinél és akkor mi lesz a gyöngyéletemmel. A szerelemtől féltem, ugyanakkor valójában vágytam rá, epekedve néztem sokszor az így andalgó párokat: vajon jut-e majd még nekem ilyen társ, vagy a link életvitelem ennek akadályává válik?

Biztos, ami biztos korán szert tettem egy mackós kinézetű, jó kedélyű „állandó barátnőre”, aki belém zúgott és társaságomba is kiválóan beilleszkedett, elfogadott és népszerű volt baráti körömben. Jellemző rám, hogy „matracom”-nak neveztem, mert bármit tettem bárhol, bárkivel, mindig „ráfekhettem”, ha nem akadt más. Ő nekem abszolút szabadságot adott, rá meg mindig számíthattam. Nemcsak a szexben, hanem mivel angol-rajz szakos volt, a portrémat is megfestette, többször elvitt elit fürdőhelyekre is, hogy – vele – megpihenhessek a nőekkel folytatott küzdelmemben. (Jártunk Gyulán, Baján, Harkányban, Palicson.) Vajon mi lehet vele most?

Jött ám a szerelem is, egy kézilabdázó szép tanárképzős lány személyében. Vele büszkén sétálgattam, hisz sokan megfordultak utána, csodálva jó alakját, formás fenekét. Mégis dugába dőlt ez a reményteljes kapcsolatom, mégpedig bunkó viselkedésem miatt. (Nem azért, amikor drágaságom becsempészett a lánykollégiumba éjszakára, ahol egyedül maradt a szobájában, de én nem mehettem ki a WC-re lebukás veszélye nélkül, így az ablakban állva kellett levizelnem – pótesőként – az udvarra.) Szerelmem elhívott hozzájuk, egy Békés megyei román faluba, mert-hogy román nemzetiségű volt a lelkem. Szüleinél rögtön bevágódtam,

elfogadtak, ám a falusi presszóban berúgtam és botrányt okoztam. Azt kiabáltam többször: „azért vagyok veled, mert internacionalista vagyok, egyébként utálok a románokat”. Hajnalban ébresztett az édesanyja, mondta, hogy nemsokára indul a vonatom. „És Boci hol van?” – kérdeztem, mire azt válaszolta, hogy el kellett mennie a nagymamájához. Szomorúan és magamat utálva szedtem a sátorfámat. Később Szegeden még jelentkezett, hogy kezdjük újra a viszonyunkat, én azonban csökönyösen ellenálltam. Rajta kívül egyik évfolyamtársnőm is utazott rám, ami nem mindig volt ellenemre való. Végül mégis egy társamnak hagytam, azóta sem láttam, eltűnt a nagyvilágban.

Vakációs történetek

Cserba Lajos évfolyamtársam-barátommal még a hadseregben megállapodtunk, hogy az első egyetemi évünket követő nyáron autóstopos Jugoszlávia-Görögország-Olaszország körutat teszünk. Célunk az ókori emlékek és az ottani napi viszonyok megismerése volt. Pénztelenségünkben abban reménykedtünk, hogy találkozunk két jól eleresztett svéd csajjal, akik szponzorálnak majd bennünket. Mindenesetre próbáltunk felkészülni, Lajos segítségével Miskolcon élő görögök (a diósgyőri focista Teodoruék) által is. Velük leírtam egy görög alapszótárt noteszembe, amiben az útinaplónkat vezettük. Lajos túrhetően beszélt angolul, én pedig a görögöt és az olaszt próbáltam alapszinten beszélni. (Ezt az útinapló noteszt megőriztem, most nézegetem kicsit.) Itthon sikerült vásárolnom egy kisméretű „Újgörög társalgási zsebkönyv”-et, amit szintén megőriztem, „madárlátta ereklyeként”. (Akárcsak a magyar-olasz és fordítva útisztótáramat.) Az is le van írva noteszemben, hogy én mit viszek az útra, lássák most mások is: szalonnát, gyógyszereket, kést, törülközőt, pénzecskénknek farmernadrágba varrt belső zsebet, hálósákokot, kötszert, minimális piperét, 1 db színes dia és 1 db fekete fehér filmet (ki ismeri már ezeket, különösen az ugyancsak megőrzött Szmena8 – típusú, szovjet gyártmányú fényképezőgépet – amit ezennel megsimogatok jóságáért, kitaró működéséért). Csoda, hogy ennyi minden befért hátizsákunkba.

Aztán július 13-án Szegeden, a Rákóczi-szobornál találkozva nekiindultunk a kalandnak. Lássuk hát az úti történéseket a noteszünkbe naponta váltakozva írt „hiteles helyszíni napló” szó szerinti leírásából:

1974 nyara. Görögországban katonai diktatúra (ezredeseké) van, nálunk pedig szocialista rendszer, amely a görög juntát fasisztának nevezi. Magyarországon sok görög, korábbi polgárháborús menekült él, akik-

nek akkor semmilyen – még postai sem – kapcsolatuk nem volt az otthoniakkal. Ők segítettek nekünk nyelvi felkészítéssel, más ismeretekkel, cserébe leveleket vittünk kicsinyke hátizsákunkban az általuk megadott címekre. Nem dőzsölhattünk 137 dolláros „valutakeretünkből”, vittünk szalonnát, vettünk hozzá kenyeret, meg leginkább elvettünk a földről paprikát, paradicsomot. Ott tértünk nyugovóra hálózásunkban, ahol az éjszaka ért bennünket.

A görögök nagyon szerették a magyarokat, - az első fecskék között voltunk ott - egészen addig, amíg a katonai junta a ciprusi elnök, Makariosz érsek elleni puccsal meg nem próbálta Ciprus szigetét Görögországhoz csatolni (jelenlétünkben). Következménye a katonai diktatúra bukása, Ciprus 1/3-ának török katonai megszállása lett, közel 2000 görög áldozattal, eltűnttel. E viszonyok részben ma is fennállnak, a sziget „zöld vonallal” görög és török részre osztott terület. A háború Korinthosznál ért bennünket. (A falu bolondja mondta nekünk az útszélén: „türk piff-paff-puff”.) Ez megakadályozta eredeti tervünk teljesítését, a korfui nemzetközi hippy-találkozóra tervezett 2 hetes dekkolásunkat. Mindenki azt mondta hagyjuk el az országot, de gyalog hogyan, mert a háborús örületben az egyébként rendes görögök már nem vettek fel semmilyen járművel. Maradt lehetőségnek a vonat Patrasz-ig, majd a hajó Olaszországba, Brindisibe.

Az olaszok nemcsak nem vettek fel kocsijukba, hanem még dobáltak is bennünket belőlük üvegekkel, egyéb veszélyes tárgyakkal. Így Nápoly és Capri kimaradt, utazási eszköznek meg a vonat, amely azonban nekünk drága volt. Ezért „blicceltünk”, kalandokkal. Érthető, hogy Olaszországban már nem volt kedvünk a naplót vezetni, ezért az torzó maradt.

Következzék tehát a hiteles napló, amelyet naponta váltakozva írtunk (talán a stílusbeli különbségből is kiderülne, de ezt meg is jelöljük a gépelt változatban):

1974. július 13. (Vincze Ferenc)

Indulás Szegedről reggel hatkor, nyolckor már Jugoszlávia. Hála a magyar buszoknak és a bolgár sofőröknek, dél körül már Újvidék. Az első sör itt (Ju-Pivo), majd nagy nehezen egy teherkocsival 1/2 5-re Belgrád. Csomag a csomagmegőrzőben, egy kis belgrádi séta. Irány Nis, a buszmegállóban a „Belg”. Alvás az erdőben, elég jó (kiv.: szúnyogok, hőség).

1974. július 14. vasárnap (Cserba Lajos)

A reggeli 6-kor (a Belgánk sehol), utána egy villámstoppal tovább vagy 80 km-t. Már 7-kor megérkeztünk, utána egész 1-ig álltunk, de a hőmérséklet kb. 39 C volt árnyékban, csak árnyék nem volt sehol. Du. 1 –kor továbbvittek a buszok Nis-ig. Itt egy fürdő a folyóban, borotválkozás. Vasárnap este a piacon paradicsomot és paprikát vettünk, majd egy kényelmes pihenő a szőlőben, 8 óra alvással szűnyog, nélkül. Reggel 4-kor keltünk a meleg miatt, reggeli mosdás a harmatban.

1974. július 15. hétfő (Vincze Ferenc)

Úticélunk minimum Skopje, a kezdet biztató volt. 4 órakor ébredtünk a szőlőben, mivel jöttek a parasztnok melózni. Alig másfél óra után egy Zvezda-drukker zsarú és egy Fiat 500-as elvitt Leskovácig. Itt kb. 2 óra után – közben reggeli + ebéd, 1., zsír, 2. kenyér, 3. paprika. Minerálnaja Voda – a szerencse lovagjaiként szálltunk be egy ebédszállító kamionba, azt hittük meg sem állunk Skopjéig, de Predinjenél felébredtünk. Itt újabb 3 óra – Pusztuljon az összes német! – egy osztrákkal majdnem egy km. Nem vetettek biztató szemeket ránk a kragujevacok. Végre! Találkoztunk egy francia társasággal – 9-en voltak, közte 2 nő - akik megígérték, hogy elvisznek Skopjéig. Minden igényt kielégítő mikrobuszban utazás a hegyekben, nagy szakadékok, autóróncsok, sehol egy fűszál. Érkezés a határra, de „szétkaptuk” a határállomást, így ott marasztaltak reggelre. Gitárzenés, dalos este a tábortűznél. Majd meglátjuk mi lesz később. A fuvar ára: egy fél téliszalámi, este egy doboz Gitane-t kaptunk. (A két svéd csaj továbbra is késik.)

1974. július 16. kedd (Cserba Lajos)

Reggel 5-ig a határon aludtunk a határállomás 2x3 m-es parkjában, ekkor költött a határőr, hogy letapostuk a füvet. 11-kor már Szalonikiben sétáltunk, megkeresve a címet (senkit nem találtunk), megnéztük a tengert. A városban mindenhol a katonaság cirkál. Az emberek szívesen elmagyaráznak mindent és tudják is mi az „magyarok”. Délután négykor ismét megkerestük a címet, de a szomszéd mondta, hogy elmentek nyaralni. Délután 4-től este 21.30-ig meneteltünk 26 km-t. Majd a fák között

aludtunk, még ilyen szűnyogos éjszakánk nem volt. Nem hiába a vámpír filmek mellett a szűnyogírtót reklámozzák legjobban.

Ma szerda van. Traktorral jöttünk vagy 10 km-t. Tiszta por minden. Írom mindezt egy csatorna partján, miután Doki megitta az 5. liter vizet.

1974. július 17. szerda (*Vincze Ferenc*)

Ébredés – már leírva. Teherautóstoppal kb. 20 km, majd egy görög birra, nagyon prima. Ebéd az út mentén, szalonna, paprika. Piros pont a németeknek, egy német sráccal és csajjal – mindig 120 km fölött – Volos-ig (250 km.) A zord hegyekből egy göröggel kb. 10 km a síkságra. Alvás a szőlő helyett kukoricásban – rengeteg hangya. Tervünket ma is teljesítettük. Gyönyörű a táj.

1974. július 18. csütörtök (*Cserba Lajos*)

Reggel már 5-kor jöttek kapálni a kukoricát, és kezdődött is a munka. Egy digó a Lámiai elágazásig hozott, már 24 órája vezetett a srác, egyben tette meg a utat Torinótól Lámiáig, de vele megtettünk kb. 100 kmt. Utána felvett egy görög százados, beszélgettünk vele, kérdezett Görögországról és elmondtuk, hogy a mairól keveset tudunk. Mire ő reprezentálni akart, és elvitt a szebb üdülőhelyekre, mely az út mellett fekszik. Meghívott egy italra és emlegette a 7 éves fejlődésüket. Megérkeztünk Athénbe. Jaj, csodaszép / nem lehet róla többet írni. Egyéni hangulat, rohadt meleg. Bámulatos választék, tisztaság, kevesebb katona. Doki megitta a sört, mert ő látta meg az Akropoliszt. Találtunk egy frankó szállást, 41 drachmás. Este „Athén by night”. Kerestünk egy szexfilmet erre 21 drachmáért találtunk egy realista hülyeséget. A plakátok megtévesztőek. Éjszaka a tetőn aludtunk. Ja! Egy jót fürödtünk még délben a szálláson. Athénban vannak a legjobb nők a világon (phú!) Ez már mindennek a legnetovább csimborasszója.

1974. július 19. péntek (*Vincze Ferenc*)

Ébredés ½ 8-kor a teraszon. Csudajó éj volt! Reggeli a „Yousth Hotel” éttermében – kávé, tojásrántotta - , majd indulás az Akropolisra. Gyönyörű hely, a bazárok is rengeteg árut tartalmaznak. Egy-egy sörbontó 20 drachmáért. Nem volt diákigazolványunk, így a belépő fejenként 30 dr., de mivel Lajos nem hozott pulóvert, visszafizették a pénzét és nem en-

gedték be, ő erre bemászott. Fantasztikus szép. Ebéd a „hotel”-ben – sajt, paradicsom, kraszi (rettenetes, gyantás ízű.) Lajos itt erősködik a görög pincérsajjal . (Kala kapella.) A csaj megmaradt a görögöknek, fürdés után indulás Korfura. Mintegy másfél órai keresgélés után megtaláltuk a Daphni buszt, innen egy görög mini teherkocsival – ketten egy ülésen – eljutottunk Szalamiszig. Alvás az öböl felett a hegyen, de keresztülmászott rajtam egy kígyó, így maradt az autóparkoló.

1974. július 20. szombat (*Cserba Lajos*)

Elmúlt egy hét, a megtett utunk: 1409 km

Az úton ébredtünk, a szokott reggeli villámstoppal Korinthuszig hoztak. Tegnap is volt élmény. Alig, hogy elaludtunk, a kígyók miatt halálfélelem ült ki Dokin, amit én is elkaptam. Ma délben tört ki a háború, az emberek az úton kezdték magyarázni stop közben, hogy a rádió déltől indulókat játszik. Elrendelték a mozgósítást. A forgalom felgyorsult, stoppolni nem lehet. A benzinkútnál próbálkozunk, az emberek hazudoznak. Idegesek, pár óra alatt a népből kiül a szunnyadó Balkán. Hatalmas dudálás, tele 20-30 éves emberrel az országút, ki hogy tud eljutni a bevonulási helyre. Az asszonyok sírnak, a gyerekek nevetnek, vagy sírnak. Vonattal kell mennünk Patraszba. Mindenki azt ajánlja hagyjuk el az országot, menekülnek akiknek kocsijuk van. Tele az út rohanó német gépkocsikkal. Az állomáson nem lehet felszállni a vonatokra, mert azon csak a mozgósítottak és az őket kísérő családtagok vannak, egy 8 személyes fülkében 19-20 ember. Vízért kiáltanak. Érdemes lett volna kimenni a Niki randijára Athénban, több okból is. Ott talán tisztán látnánk. Az állomáson gyülekeznek a héderezők. Német junge csoport, francia csukások, holland gyerekek, őket nem érdekli semmi. A gázfőzőn főzik vacsorájukat. Szaguk ingerli a tömeget. A városban óriási a vásárlási láz. Kenyeret nem kapni, pár óra alatt elkapkodtak mindent, a máskor üres boltokban 10-20 m-es sorok állnak. 13.10 a katonavonatok zsúfoltsága enyhült. Velünk senki sem foglalkozik. Pedig lehetünk pár ezren. Érdekes lenne egy kijárási tilalom (Mi honnan nem járhatnánk ki?)

1974. július 21. vasárnap (*Vincze Ferenc*)

Egy ragyogóan, az állomáson egy fotelban eltöltött éjszaka után ébredtünk héderes társainkkal. Következett volna a kenyér, de még mindig nem volt kapható. Végre 8.47-kor jött egy vonat, - fele személykocsi a

katonáknak, fele teher a turistáknak – amelyre már mi is felfértünk. Átvágtuk a görögöket, a fékezőfülkében utaztunk ingyen. Patraszban hajóra szálltunk, - Poszeidonia -, amely 2 helyett 6-kor indult. – Micsoda bürokrácia. Ár: 810 drachma/kop. Egy ebéd Patraszban, nem sejtettük, hogy 2 napig nem eszünk utána. A hajó nagyon szar volt, de jót szunyáltunk. Reggelre mindketten megkaptuk a tengeribetegséget, tele volt a málhazsákunk a hajóval és a tengerrel is.

1974. július 22. hétfő (Cserba Lajos)

A hajón ébredtünk. Amikor fel akartam állni éreztem, hogy tengeri beteg vagyok. Az a rohadt hajó csak imbolygott, lebegett. Már rég kihánytunk volna mindent, ha lett volna mit. Végre egy óra körül kikötöttünk, jó óra hosszat sorakoztunk, majd kiszállhattunk végre a szilárdra.

Ismét hosszú gyaloglás, majd egy amerikai felvett és vitt vagy 10 km-t. Egész nap hiába integettünk. Egy faluban magunkhoz vettünk egy kis kenyeret és vizet, majd a fügefák alatt hunytunk.

1974. július 23. kedd (Vincze Ferenc)

Rettenetes szarfaszok a digók, millió üres kocsik ment el előttünk, de egy sem vett fel. Megebédeltünk (szalonna, kenyér, tej) és miután hajnali 6-tól 1/2 2-ig senki nem vett fel, felgyalogoltunk Ostuniba a vonathoz, amivel sumákolva eljutottunk éjjel 1-re Pescarába. Undorító, jól fésült, köpködő, szemtelenkedő, mocskos népség a digó, legalábbis délen.

1974. július 24. szerda

Itt véget ér a napló.

Úgy gondolom, a napló bizonyos részei igényelnek egy kis magyarázatot. Bolgár sofőrök magyar Ikarus-buszokat vittek Bulgáriába, ők vettek fel először (jó meleg volt bennük, hol volt még akkor „légkondi”). A „Belg” egy hozzánk csapódott belga fiatalember, aki percekig piruettezett a vacsora-szalonnához általunk adott csípős paprikától. (Közbevetőleg: Belgrádból küldtem haza szüleimnek a most is kezemben levő első ottani képeslapot.) Utunkon jellemző volt a hosszas álldogálás az útszélen – egymást váltva – míg fuvarhoz jutottunk. Pedig rengeteg német hasított a tenger felé, de egy sem állt meg közülük (bocsánat: később egy

fiatal pár az akkor megszületett VW Golfal). A kisbuszos francia társaság laza csapat volt, az akkor – segélykoncert miatt – népszerű Bangladesbe mentek. Szétkaptuk a határállomást, mármint ők, mert mafla sofőrjük a tetőcsomagtartón levő cuccal leszakította a mennyezeti neon világítást. A görögök utunkon többször bizonyították, hogy mennyire szeretik a magyarokat, a motorkerékpáros turistarendőrök mindig készségesen érdeklődtek, segítettek. Szalonikiből indulva a közel 600 kilométerre levő Athén felé, megállt egy traktor nekünk, a szíves invitálást képtelenség volt visszautasítani (jó porosok lettünk rajta).

Ne menjünk el szótlanul a Szmenámmal készített, megörzött fényképek mellett, mert az eseményeket fejembe is filmeztem. Nézegettem őket, látva, hogy Jugoszláviában csak fekete-fehéreket készítettem (ugye a szocializmus jellemző színe a sötét volt), látszik egy kis Belgrád az útról, felismerhetetlen tájak, francia kisbuszunk, majd az ominózus határállomás. Nicsak, ki ez a nyalka, hosszú hajú legény? Persze, hogy én, Szalonikiben, a tengerparton, bár a tenger helyén csak folt van a fotón. Hoppá: próbáltuk olvashatóan lefotózni a „katonai junta címeres”, Görögországot jelző határtáblát, de nem sikerült. A fekete-fehér képek sorát Szalonikiben és a görög tájakról készítettek zárják. Az utolsó éppen az „Archeologie Mussiu” utcában levő házat mutatja, ahová az első levelet kellett kézbesítenünk, kijátszva a „fasiszták” éberségét. (Igaz, ebben az igyekezetünkben délután Lajos egy tengerparti padon elaludt). A 21. dia zömét az Akropoliszon használtam fel, szívesen nézegetem most is őket. Ott egy japán csoporthoz csatlakoztunk, akik félméteres objektívakkal operáltak és csodálkozva nézték az én fotómasinámat. (Csereajánlatomat nem fogadták el, pedig mondtam, hogy a szomszédjukban gyártódott.)

Visszatérve naplónkhoz, feltűnő volt a végül Athénba bennünket bevívó görög százados mondókája: az emberek korábban csak sziesztáztak, nem dolgoztak, meg vitáztak, a katonák ezt megoldották, nézzük csak meg most. Ő nem tudja, hogy mikor ér véget a katonai rendszer, de jót tett az országnak, szerinte.

Lajos Athénban elolvadt a görög nőktől (én meg a hőségtől), randit szervezett a szállásunkul szolgáló „garniszálló” – ahol ágyat nem, csak hálózsákunknak erkélyt kaptunk – „Niki” nevű pincérnőjével (én Szamothrakéi Niki-nek neveztem), de végül inkább sétáltunk este a városközpontban, az Omonia és a Syntagma téren.

Amikor éjszakai alváskor keresztülmászott rajtam egy kígyószerűség, az nem volt akármilyen! Kővé dermedtem, amikor átzizegett hasamon

és fejét feltartva néhány méterre megállt. Rázogattam Lajost, aki nem akarta elhinni, míg nem látta. Rekordot javítottunk a hegyoldalról lefutásban. Az autóparkolóban török beszédre ébredtünk, hajnalban kávéfőztek, nekünk is. Felettem pedig sötét volt, mert a kamion „állt rajtam”, azt mutogatták, így védtek meg attól, hogy más jármű esetleg elüssön. Naplónk július 20-i bejegyzésében Lajos jól leírja a háborús légkört. Elképzelem szüleimet, mit érezhettek a háborús állapot hallatán, hisz a július 18-án Athénban nekik feladott képeslapomat – itt van a kezemben – csak jóval hazaérkezésem után, szeptember végén kaptuk meg. (A Rómában később, július 24-én postára tettét pedig jóval hamarabb, július végén, amiből értesülhettek, hogy a görögöktől a háború miatt el kellett pucolnunk.)

A Patraszból Olaszországba, Brindisibe induló Poszeidonia komphajóra feljutás is rendkívül kalandos volt. Természetesen mindenki tülekedett, hisz nem tudta hol és mikor lőnek (bombázásokról, tengeri csatákról is szóltak rémhírek), meg hol az a hely, ahol a hajójegy – itt van most a kezemben – „Embarkation Office” rovatába a bélyegzőt beütik, ami pedig kell a felszálláshoz. Mi egy jenki vezérletével, a hozzánk csatlakozott két svájccival trappolgattunk ide-oda, a különböző épületekhez. Végül a jenki kikelt magából és szó szerint felborította az asztalt az egyik irodában, így sikerült bélyegzőt kapnunk. Szegénységünk okán jegyünk pusztán a fedélzetre feljutásra – deck osztályra – szólt, ahonnan Lajos lement a vízvonal alatti „alagsori”, dönthető ülésekkel ellátott terembe aludni, én pedig a középfedélzeten csodáltam a kilátást, majd hálózásomban ledőltem aludni. Később arra ébredtem, hogy „csuromvíz” vagyok, mert átcsaptak ott a hullámok és zsákom nem volt vízhatlan. Nem volt mit tenni, bebújtam a velem már kacérkodó, kicsit dagi és szeplős francia csaj vízhatlan hálózásájkába, egy kis közös pihenésre (inkább pihetésre). Reggel aztán szédelegve – tengeri betegség jelei – kerestem lent Lajost, ahol sokan hánytak (mi is ezt tettük volna, ha az utolsó napokban ettünk volna). Föllavíroztunk a középfedélzetre és ott hanyatt, az eget nézve mozdulatlanul feküdtünk, mert így kevésbé éreztük a tengeri fenét, nem forgott velünk a világ.

Brindisiben földre szállva Bari felé kellett mennünk. Mostantól már „napló” nélkül folytatom, mert ott ehhez sem volt kedvünk. Ostuniból ment vonat Róma irányába, amire pénzünk alig volt. (Noteszünkben megvan a jegyre vonatkozó számításunk.) Cselhez kellett folyamodnunk: kinéztünk az állomáson kifüggesztett térképen néhány közelebbi helyet, én pedig a pénztárostól próbáltam megkérdezni, hogy

mibe kerül addig a jegy. A muki azonban kikelt magából, hogy én szicíliai vagyok – igaz, kinéztem annak, még maffiózónak is -, csak megjátszom a külföldit. Puff neki, most mi legyen, ám hamar jött mentőötletem. Most is nevetek rajta, amikor ezt nézegetem, ugyanis noteszünkbe leírtam a kérdéseimet Rómával kezdve, Termolival folytatva, Avezzanoval befejezve és a kipontozott helyekre beírtam vele a válaszokat. Rómáig 13000 líra, Termoliig 6400 líra lett volna fejenként a biléta, ezért csak Avezzanoig veszünk jegyet és bliccelni próbálunk, talán az éjszaka könnyebb lesz. Róma előtt azonban felfigyelt ránk a kalauz, ezért én félrelökve gyorsan elrohantam a WC-be. Amikor megállni készült a „treno” kivágtam rá az ajtót – „Scusi Signore, pardon, uno momento” hadartam neki – majd berontottam a fülkénkbe és kiugrottunk a kicsit még mozgó vonatból, megúsztuk büntetés és sérülés nélkül. (Ehhez tudni kell, hogy az ottani vonatok szinte minden fülkéjének volt ajtaja.) Hajnalok hajnalán azt sem tudtuk, hol vagyunk, de jött egy „munkásvonat”, amin nagy tömeg utazott, mi pedig a kalauz elől befurakodtunk a tömeg közepébe.

Nemsokára boldogan zuhanyozhattunk a Termini pályaudvar alagsorában (még „pacsulihoz” is jutottunk, hisz a digók a dezodorautomatából nemcsak egy fajtát választottak és az így keletkező illatfelhőn átmenve ránk is ragadt belőle). Kisimulva, felfrissülve nézegettük végig Róma ókori romjait, egyéb konvencionális nevezetességeit (pl. Colosseum – amely mellett éppen kommunista szakszervezeti tüntetés volt, legalább ilyet is láttunk –, Viktor Emánuel-emlékmű, paloták). Igen, de hogyan vonatozzunk tovább, más eszközünk és pénzünk nem lévén? Ismét előjött a szokásos szerencsém, mert sikerült egy olyan fülkébe „bepulnunk”, ahol egy jugoszláviai vajdasági, de a Német Szövetségi Köztársaságban dolgozó magyar volt, aki nemcsak vonatjegyet vett nekünk a határig, hanem kaját, piát is. Sőt vele tovább beszélgetve még pénzt is akart adni – diplomata táskájában sok márka volt, amit meg is mutatott nekünk. Nem fogadtuk el és azóta sem bánjuk ezt. (Monfalcone környékén vonatozva elgondolkoztam azon, mit érezhetett valamikor az itt „vitéz”-ül harcoló nagyapám.) Még megálltunk Velencében, ahol beruháztam egy fotósorozat szuvenirbe, valamint muszájból egy esernyőbe – de kelletlenül nézegettük csak a csodaváros nevezetességeit.

A határhoz, Letenyéhez gyalog érkeve mit látunk: egy svéd rendszámú Volvot, vezetője, ő szókesége pedig vízum ügyben vitatkozott. Gyorsan megkörményekeztek, kiderült, hogy magyar a drága és mellékesen szép teste árulásából egészíti ki a jövedelmét. Elöl ülve Lajos beszélgetett, szórakozgatott vele, én meg hátul aludtam, amíg ki nem tett a

Nyugati-pályaudvaron. (Lajos vonatja Miskolcra a Keletiből indult, ha egyáltalán kiszállt akkor ott.)

Kicsit bő lére sikeredett ez a görög-olasz turnéről írt rész, de akkoriban még nem szaladgáltak magyarok arra. (Rajtunk kívül Kazal László művésztől hallottunk, aki feleségével Volkswagen Bogárral utazott és karambolozott, amit a turistarendőröktől hallottunk.) Ígérhetem, hogy a folytatás már rövidebb lesz, annál inkább, mert 1975-ben (pedig aktuális barátnőm is ment) nem tartottam a társasággal a bolgár tengerpartra, mivel megsajnáltam szüleimet, hogy egyedül kell túrják a földet. 1976-ban a Balatonfüzfőn, a Nitrokémiában egy hónaposra szánt építőtábor következett csapatunknak, arra gondolva, hogy bulizhatunk a Balatonnál, meg a montreali olimpiát is nézhetjük a tv-n. (Közölünk egyesek minden nyáron mentek építőtáborba, jellemzően az NDK-ba, például a meissenai porcelángyárba.) Az én sorsom azonban másként alakult, mert veszélyes helyen akartak dolgoztatni. Először a nikecell (szigetelőhab) üzem azon részében, ahol az ilyen táblákat lapokká vágják, drótot használó gépekkel (az ott dolgozók egy részének ujjait ezek levágták), majd azt bízták rám, hogy kis szekérral hurcoljam ezeket a táblákat az udvari szabadtéri tárolóhelyre (itt pedig hamar „farkasvakságot” kaptam, a nap-sütötte fehér labirintusban közlekedve). Következő ajánlatuk a messzebb, egy hegy belsejében levő lőszergyár volt, ahol a helyiek elmondása szerint többször előfordult robbanás. Nincs hát mit tenni a munka terén, ezért társaim elmondása szerint „utolsó emlékükről” az volt, hogy – természetesen jegy nélkül – felugrottam a kikötőben egy éppen induló hajóra (majd bő két hét múlva visszatértem hozzájuk a munkásszállásra).

Szisztematikusan „körbejártam” a Balatont – ahol addig alig néhányszor voltam – s ahogy a görögöknél, itt is ott aludtam, ahol az éjszaka ért. Legjobban a parton szerettem tenni ezt, ahonnan napkeltekor „belefordultam” a fenséges érzést nyújtó tóba – mennyei állapotú volt ilyenkor a víz. Ám nem mindig volt lehetőségem erre, mert elcsábultam, avagy elcsábítottak. Az első azt jelenti, hogy valamelyik kocsmakörnyékén hajtottam álomra a fejem, mulatozás után, míg a második azt, hogy házibuliban, illetve (gyerek)táborban tettem szert a megérdemelt pihenésemre. Ha hagyták – volna – mert nő is akadt, ami ugye nem feltétlenül eredményez nyugodalmas jó éjszakát. (Nem liliomtipró voltam, hanem a táborok kísérő tanárnői, esetleg más közreműködői akadtak horgomra.) A kalandokba is bele lehet fáradni, meg a pénzem is elfogyott, így visszatértem építőtáborunkba, ahonnan egyből kivágtak. Mit tehettem, hazamentem.

1977-ben a Német Demokratikus Köztársaság következett, „saját szervezésű”, 4 hetes építőtáborként. (A „saját szervezésű” azt jelenti, hogy Hajdú Attila barátunk – évfolyamtársunk KISZ országos vezetésében dolgozó testvére teremtette meg a lehetőséget rá, hogy jó csapatot – a 8 fiúhoz a biztonság kedvéért 20 lányt is – vigyünk ki, a helyet is kiválasztva. Ez a Keleti-tenger Rügen szigetének „fővárosában”, Bergenben levő vágóhíd/húsgyár volt. Aki nem tudná, az NDK-s lányok híresek voltak „fogadókészségükről”, szerették a magyar fiúkat, könnyen engedtek a csábításnak, fesztelenül éltek (pl. a meztelenség, a nudizmus bevett volt), viselkedtek, egyáltalán nem voltak prúdek. Már csak ezért is – no meg a magasabb kereset miatt – ment sok magyar fiatalember oda ki dolgozni, évekre.

Megérkeztünk vonattal ebbe a „hőn áhított” környezetbe. Illetve csak részben, mert (Szabó) Tibcsi barátunk elaludt és nem szállt le Bergenben. Őt majdnem átvitte a komp Svédországba, de az éber határőrök még idejében leszedték, így másnap csatlakozott hozzánk. Még el nem felejttem, elmesélem egy napok múlva zajlott történéseinket. (Cserba) Lajos barátommal természetesen ide is csempésztünk hanglemezeket és újdonsült gyári kollégáinkkal megszerveztük az egy tételben, jó áron eladását. Berlinbe vittük tehát vonattal, egy külvárosi diszkóba. Meg is találtuk a rejtett helyet, de este, amikor a műsor ott már zajlott a pincében, hiába dörömböltünk a fémajtón. Szerencsére arra jött egy német és megmutatta, hogy kell ezen kopogni. Lábbal belerúgott néhányszor, mire a félhomályból előbújt egy kövérkés szőke fej, jó nagy monoklival a szeme alatt. (Bizalomgerjesztő, nemde?) Bátorságot merítve utánamen-tünk a homályba és nyélbeütöttük az üzletet. Amire én ittam először egy, majd több snapszot és sört, mert nem értettem mitől részeg az a néhány, a pultnál dülöngélő fickó. Lajos pedig elment táncolni, csajozni, mert a másik helyiségben tv-ről zene ment (éppen Koncz Zsuzsa egyik száma) és ott sok lány tobzódott. Nemsokára dühöngve visszajött: lekértek, mondta. Na és? De csaj kért le! (Igen, ott már akkor divat volt, hogy a lányok egymással táncolnak, a fiúk pedig maximum bambulnak.)

De folytassuk áldásos gyári tevékenységünkkel, amit helyenként munkavégzésnek is aposztrofálhatunk. Először is elosztottak bennünket a különböző munkahelyekre, mégpedig olyképpen, hogy engem egyedül tettek egy csarnokba, jó messzire a többiektől (biztosan azért, mert cigánynak néztek). Odaérkezve, munkatársaim körülálltak, én pedig próbáltam bemutatkozni. Ám hiába emlegettem különböző formákban – természetesen először németül a nevemet, láttam rajtuk, hogy nem fogják

fel. Erre rájuk förmedtem: „Franz-Joseph Strauss, értitek, a jó édes anyá-
tokat!” (A bajor politikus volt nálunk a karikatúrákban – konyakkal, szivar-
varral ábrázolták a kövér alakot – a gonosz imperialisták mintaképe.)
Felderültek, ölelgetni kezdtek, ettől kezdve népszerű voltam körükben,
annyira, hogy amikor látókörbe került egy nő, rögtön kiáltottak nekem:
„Joseph Strauss, kurva, kurva!” (Nekem pedig minimum meg kellett őt
tapogatnom, de később egyéb közös műveletekre is sor került – hisz a
világháború okán férfihány volt, vének is fiatal nőkkel éltek, kellett le-
gyen bennem egy kis szolidaritás a női nem iránt.) Pár nap alatt kiderült,
hogy ez a gyár egyfajta büntető hely, volt SS-eknek, politikai száműzöt-
teknek, ezért is arattam ekkora sikert „Strauss” bemutatkozásommal.
Főnököm, Ernst is SS-katona volt, a Balatonnál is harcolt, ami lassan
derült ki, mert nehezen nyílt meg. (Ebben segített fiatal felesége, aki kife-
jezetten szép nő volt, néhányszor sikerült „akcióznom” vele.) Mi lett a
munkám? A csarnokba konvejer-szalagon érkeztek lógva a levágott fél-
sertések, marhák, amiket itt daraboltak különböző részekre és raktak
alumínium ládába. Amikor egy láda megtelt, onnan ordítottak nekem,
én pedig odamentem kétkerekű kis targoncámmal és igyekeztünk felrán-
gatni rá a súlyos terhet (ez pusztán azért sikerülhetett, mert csupa zsír
volt a csarnok, így felcsusszant). Elvittem a mázsához, ahol Ernst meg-
mérte, aztán közölte velem a három raktár (16, 17, 18) közül az egyiknek
a számát, ahová elvonszoltam az anyagot a ládával/targoncával. (Eleinte
a biztonság kedvéért egy általa hozott palatáblára is felírta krétával, sőt
utánam is jött, hogy lássa, jól cselekszem-e? Amikor látta, hogy igen,
akkor jutalmul adott egy szem cukorkát.)

Munkám nem volt érdekesnek mondható – gondolkoztam is, hogy
mit érezhet az, akinek fémlétrára fokok hegesztése a dolga, élethosszig,
ebben élheti ki magát (később láttam ilyet is). A kajával akadt problé-
mám. Első ebédünkénél az önkiszolgáló kázinó üvegpultjában nagyon
gusztusos kinézetű kétfajta étel volt „kiállítva”, amiért mondtam is a
személyzetnek, hogy nagyon éhes vagyok és sokat kérek. Adtak bizony
bőven a sajnos ízetlen, fűszerek nélküli főtt krumpli, főtt tengeri hal, íz-
etlen szósszal kombinációból, amit alig bírtam a jövő érdekében magamba
gyötörni. Később bebizonyosodott, hogy az ételminőség standardan
ilyen, ezért váltani kellett: találtunk egy magánéttermet – nálunk ezek nem
mindegyikét államosították – aminek tulajdonosával megegyeztünk, hogy
mi visszük a kicsempészett húst, ő pedig majonézes burgonyát készít
hozzá.

Igyekeztünk minél több éjszakai műszakot vállalni, hogy nappal szórakozhassunk. Szerveztünk a vakációban szintén a gyárban dolgozó lengyel fiatalokkal focitornát is. (Egyébként én olyan jó munkaerővé váltam, hogy nemsokára „beosztottat” is kaptam, egy lengyel fiú személyében. Bár ne kaptam volna, mert dolgozni végképp nem volt hajlandó a németeknek.) Az első hét végén autóbuszos kirándulást szerveztek nekünk a szigeten. Nézegetem a buszon rólam készült fényképet, ami akkor rögzült, amikor szűrős szemmel éppen „rendre intettem” a közönséget. Tudtam én bunkó lenni sokszor, így a fotókor is, mert azt az előttem ülő lányt is megbántottam vele, akit én beszéltem rá a táborra. Szép szemű és hajú, filigrán barátnőm mégis sokáig kitartott mellettem, lehet, érezte, hogy képes leszek szerelmes lenni belé. Mégis férfiúi gögöm győzött, amibe ez is belejátszott, hogy sem Szegeden, sem a bergeni szállásunk tetőterében, egy üres szobában általam kialakított „szexológiai helyiségben” nem tudtam magamévá tenni, mivel nem nyílt meg ott, ahol kellett volna. Elszakadtunk tehát egymástól, a későbbi újabb szegedi próbálkozásai sem vezettek eredményre. (Nemsokára megláttam egy tőlem jóval nagyobb hapsi oldalán, zavaromban kölcsönös boldogságot kívántam nekik.) Sebaj, volt más lehetőség bőven, Bergenben is, a nappali, Binzbe tett „kirándulásainkon” is, ahová busszal jutottunk el többször. (Útközben az erdőben volt egy hatalmas, több száz méter hosszú, több emeletes épület, ami akkor rejtegetve orosz laktanyaként funkcionált. Később tudtam meg, hogy ezt maga a Führer építtette a néptársak kikapcsolódására, ahol biztosan „Ébresztő föl! Üdülést reggeli tornával kezd meg!” hangszóró-bömböléssel kezdődtek a pihenőnapok.) A tenger jéghideg volt, a parton tüzeknél ücsörögtek a vízpartra vágyók. Egyik alkalommal elvitünk néhány lányt is csoportunkból. Megérkezve jeleztük, hogy a nudista részre kívánunk velük menni. (Ezt a táblán kívül az erdőben csapás is jelezte, amit bámészkodó katonák alakítottak ki.) Lányaink persze betojtak, már attól is, hogy öltöző hiányában hogy vegyék fel a fürdőruhát. Javasoltuk, hogy álljanak körbe – amiben mi is segítünk – és a kör közepén levők végezzék el a műveletet. A kutya sem figyelt volna rájuk, ha nem visonganak, sikítoznak, de így... Szóval ruhában maradtak – legalább kevésbé fáztak – mi, fiúk pedig elindultunk az FKK (Freie Körper Kultur) rész irányába. A táblához érve vezényszóra letoltuk a fürdőgatyát és a legjobbnak ítélt helyen leültünk tanakodni arról, hogyan tegyünk szert lányokra. Az a kiváló ötlet nyert, hogy menjünk be a tengerbe, mert kifelé jövet szét tudunk nézni a placcon, hol a legjobb a felhozatal. (Persze előbb kisorsoltuk, hogy a felfedezendő leánycsapatot ki fogja meg-

szólítani. Szerencsém most is kísért, én lettem a nyertes.) Megfagyás előtt a vízből kifelé sétálva egy komoly gondot tapasztaltunk, mégpedig „szerszámaink” minimálissá zsugorodott méretét. Egye fene, majd lesz újra nagyobb, hősiesen elindultam a kinézett négy pucér fiatal lány ücsörgőhelyéhez.

Odaérkezve több nyelven próbáltam őket kedvesen megszólítani, tolmácsolni „illő ajánlatunkat”. Futásnak eredtek, én meg utánuk, rövidesen kiderült, hogy (cseh)szlovákiai magyar egyetemisták. Mindegy, pucéran a magyarok is úgy néznek ki, mint más nációk, siker lett a vége, hogy mi, ezt nem kell leírnom, kitalálható.

Éjszaka dolgozgatással, nappal szórakozással hamar eltelt a szabott egy hónapos idő, amit néhányan megtoldottunk pár napos keletberlini (Nyugatra átnézéssel a magasvasútról) és prágai kikapcsolódással. Itt, az Alexanderplatzon esett meg velem a „sportszatyor-vásárlás”. Ez hétköznapi dolog, lenne, ha nem ott történt volna. Az áruházban volt vagy 30, színben is azonos, egyforma táska, hát vettem egyet. Kint egy padon ücsörögtünk utána, de el kellett mennem WC-re, ezért őrzését rábízтам társaimra. Mire visszajöttem ők is elmentek valahova és az enyémmel azonos helyen még vagy tíz ilyen táska volt – ebből melyik az enyém, amibe már tettem kisebb dolgokat? Várnom kellett, míg a többit gondatlanul otthagyo szovjet ifjúsági csoport visszaérkezett.

4. Szuper: Szoboszló

Átállás egy más életvitelre

A szegedi kalandok az ötödévben lassan véget értek, mert szinte mindenkin örült államvizsgára készülési, munkahely, valamint férj-feleség keresési láz lett úrrá. A Szegedre egyetemistaként utoljára visszaérkezést megelőzte az augusztus közepétől kezdődött 6 hetes kötelező szakmai gyakorlat. Ezt ösztöndíjasként Debrecenben, a Hajdú-Bihar Megyei Tanács Titkárságán töltöttem. Későbbi életpályámhoz jó alapot adott ez az időszak, a kialakult személyes ismeretségeket is ideértve. Az agráregyetem kollégiumának betegszobájában laktam. Ide 3 nap – 3 éjjelre bezárkózva (kajával, konyakkal, sörrökkel) írtam meg hírhedtté, de jelessé vált egyetemi szakdolgozatomat a személyi földtulajdonjogról. Esténként az agrárhallgatókkal jókat kocsmaztattunk, de a szomszédban lakó csinos agráros lánnyal nehezen boldogultam. Völegényére hivatkozva mindig elutasított, egészen addig, amíg sikerült megnézetnem vele az egyik moziban – abban az időben kivételesen – vetített, Boccaccio Dekameronjára.

ból Pasolini által készített filmet. (Ez akkoriban nálunk bőven szexfilmnek minősült.)

Visszatérve Szegedre megváltozott világ fogadott, amibe, vagyis egy – szó szerint – józanabb életbe igyekeztem én is betagozódni. Reméltem, hogy könnyen fog menni, mivel tudtam magamról, hogy eredetileg szerelmes, hűséges típus vagyok, aki nagyra becsüli és értékeli a női nemet, valamint a stabil munkahelyet. (Utóbbit szakmai pályafutásommal tudtam igazolni, az igazán szerelmessé válás is elérkezett később. Azóta azt is igazolom, hogy akit szeretek, azt nem csalom meg, mert nem viselném el a keserűségét, csalódottságát.) Sikerült találnom egy tőlem 4 évvel fiatalabb, Szegeden kollégistaként nappalira járó joghallgatólányt (eredetileg egri) feleségjelöltnek, aki teherbe esett. Jött a mindkettőnknek kínos terhességmegszakítás, majd az újabb terhesség. Ekkor már komoly gondban voltam: van-e jogom egy újabb élet megszakítására, egy másik ember életének teljes tönkretételére. Vívódásomba bevontam barátaimat, mígnem az egyik komoly – természetesen fehér asztal melletti – tanácskozásunkon egyikőjük (Kincses) azt mondta: nincs jogom, ezért nősüljek meg, csináljak egy jó lagzit, amin ők is jól kiszórakozhatják magukat. Kati, immár menyasszonyom egyetértett ezzel, úgyhogy elkezdtünk jegyespárként viselkedni (pl. albérletbe költöztünk egy tarjáni tízemeletes házba) és készülni az esküvőre. Szüleinket tájékoztattuk tervünkről, az övéi (egyszerű melós édesanyja és mostohaapja) örömmel vették, hamar „bevágódtam” náluk és párom baráti körében. Az enyémekek pedig, szegények teljesen megdöbbenek, hisz nemrég, ritka hazalátogatásaim egyikén közöltem velük kérdésükre, hogy még sokáig nem kívánok megnősülni. Apu először nemet mondott, mire én egy liter pálinkával bevonultam szobámba. Rövidesen utánam jött, amikor is az üvegből bátorságot merítve, közöltem velük pálfordulásom fő okát: útban van a gyerek (újra)! Hamarosan megértették és lóhalálában elkezdtek szervezni a kb. 200 fős lakodalmat, úgy, ahogy Dorogon „illik”, megadva a módját. Meg is tartódott, 1977. november 26-án, hóesésben, a templomban és a tanácsnál, a buli meg sátorban, olajkályhával fűtve. (A sátor a tetejére az éjszaka torlódott hótól majdnem összedőlt, szerencsére volt még józan ember, aki észrevette. Talán ideillik: kedvenceim közé tartozik a „Házasélet” című francia film, az ingerlően pisze Marie-José Nat főszereplésével.)

Immár házasemberként kezdhettem albérletet keresni a rövidesen leendő munkahelyemen, feleségem pedig a félévi vizsgákat sikerrel letéve átment levelező tagozatra. Másfél hónapig a Hajdúszoboszló, Bocskai út 33. szám alatti, régi típusú polgárház nagyon rendes tulajdonosainál

(Kuruczék) laktunk albérletben, ide született 1978. március 31-én Tamás fiam. Április 19-én tudtunk beköltözni a frissen kapott, főutcán – 31/B szám alatt – levő másfél szobás tanácsi bérlakásba. Mivel 1979. április 21-én Andrea lányom is világra jött, kellett nagyobb élettér, amit ez év november 21-én, az ugyancsak a főutcán, a 28. szám alatt levő, kétszobás bérlakáshoz jutással értünk el. (Később az újonnan kialakított „Bartóktelepen”, az Erkel F. út 12. szám alatt építettünk családi házat, ahová 1985. november közepén költöztünk.) Gyermekeink gondozásában szüleim nagymértékben igyekeztek segíteni, pénzzel, elemózsiával, hogy átvészeljük az új élet kezdő időszakát. Feleségemnek aranyos gyermekeink nevelése mellett nem volt könnyű az egyetemet is végezni, de becsülettel teljesítette, ráadásul munka mellett, hisz dolgozott is a városi tanács hatósági osztályán. Én igyekeztem segítségére lenni: takarítottam, mostam (a pelenkákat is), bevásároltam, ételt hoztam, a főzésben közreműködtem, sétáltattam, majd bölcsibe-oviba-iskolába hurcoltam a gyerekeket, gyalog, később meg – háromszemélyesként – biciklivel. (Tény, hogy azóta is ilyen „házas” vagyok.)

A munkavégzéssel nem volt gondom, könnyen beilleszkedtem a tanácsi kollektívába. Április 26-i büntetőjog pót-államvizsgám után június 17-én engem is doktorrá avattak, főnököm, a végrehajtó bizottság titkára azt mondta: most már tegeződjünk! Szegény, leépülőben lévő, az élet által megtépázott ember, mit kellett elviselnie, erre gondoltam mindig, amikor megláttam reggeli kiflijei mellett a papírzacskóban a két decis konyakot. A munkám viszonylag érdekes, változatos volt, széles kitekintést, utánanézést igényelt. (Mindenesetre évfolyamtársaim szegedi életformám alapján nem hitték, hogy bürokrata lettem, néhányan el is jöttek megnézni, hogy tényleg?) Állításomra legyen példa két furcsa per, amelyben kezdő jogászként a tanácsot képviseltem. Az egyik Kígyós Sándor, szoboszlói születésű, de Pécs mellett élő neves szobrászművészünk kiállítási anyagával volt kapcsolatos. (Őt nagyra tartom, egyrészt mert „meghajlította a márványt”, másrészt a Kossuth Rádióban sokáig rendszeresen elhangzott művészeti nevelő műsora miatt. Be kár, hogy fiatalon eltávozott közülünk.) A kiállítandó alkotásokat Miskolcra hozták művelődési központunkba, közülük többet összetörve. Ránk akarták verni a felelősséget érte, de sikerült kivédeni és a dolgokat helyre tenni, amivel kivívtam művész úr elismerését. A másik esetben az egyik fürdővendég egy pénteki napon fürdőkben eltörte a karját, névrokon sebészorvosunk annak rendje-módja szerint ideiglenes rögzítést alkalmazott, felhíva hétfőn haza utazó vendégünk figyelmét, hogy hétfőn feltétlenül

keressen fel Budapesten szakorvost, a tartós rögzítés érdekében. Így is lett, ám ott elrontották a kezelését, amitől maradandó sérülése lett, amiért a „nagy pestiek” pedig természetesen ránk, a „vidékiekre” akarták hárítani a felelősséget. Hiába képeztem ki magam én is sebésztankönyvből – ami egyértelművé tette, hogy nem „lent”, hanem „fent” hibáztak – a fővárosiak az ottani bíróságon zajló perben bevetették a legnagyobb szak tekintélyt, a hadsereg fősebészét. Ő pedig képes volt értük hazudni, így legyőztek bennünket.

Jó gyakorlatot szereztem tehát a tanácsi jog szakvizsgához, amit 1983. március 23-án tettem le, ezáltal váltam „kész jogásszá”. Előtte, 1981. március 1-től, fiatalon, osztályvezetővé neveztek ki a Titkárságra. (Édesanyám sajnos nem érthette meg, mert február végén agyvérzés következtében elhunyt.)

Nem kívánok az akkori munkáról részletekbe bonyolódni, persze büszkén vállalom, akkori kiváló főnökeimmel együtt azt a szintén a várost szolgáló időszakot. Viszont egy történetet nem akarok kihagyni. A tanácsi ügyvitel korszerűsítését célzó program kapcsán kollégámmal részt vettünk egy veszprémi konferencián. Itt mindenki fellengzősen hengegett saját nagyságáról, okosságáról, ezért nekem is kellett tenni valamit. Azt hazudtam, hogy amit eddig elmondtak, az semmi, ahhoz képest, ahogy nálunk van. Gépírónk ugyanis már kész „modulokból” állítja össze a tanács, illetve végrehajtó bizottsága ülésére kerülő előterjesztéseket. Ez alkalmas akár az atomfizika mai állásáról anyag készítésének egyszerűsítésére is. Ejha, gyorsan kértek belőle többen, küldjem el nekik, amit megígértem és teljesítettem is. (Igaz, hazaérve hamar össze kellett ütnöm a sablonszövegekből álló modulrendszer, ami nem volt túl nehéz, hisz terjedelemlényegelfedő frázisok bőven szerepeltek nálunk is. Például: „vannak még hibák, de lesznek fényes eredmények” – amit Rákosi elvtárs mondott vala – „előrefele haladunk, kisebb visszaesésekkel”, „már eljutottunk oda, ahonnan nem térhetünk vissza a múltba”, „erényeink immár elfedik hiányosságainkat, hibáinkat”, „a korrekció mindig szükséges és hasznos, különösen ha, letértünk a kitaposott útról”, „ha az irányt tartjuk, a kitérők nem tévelygések” és így tovább. Bárcsak tudnám, hová tettem ezt a kiváló művemet.

Még annyit gyorsan, hogy „Szegedről leválásom” nem ment könnyen. Az első kispályás bajnoki focimeccsünket követő kocsmai „harmadik félidő” után nem haza, hanem bárba mentem, ahol elköltöttem a teljes havi fizetésem. Reggel aztán arra is ráébredtem, hogy ez így nem mehet tovább. Arra meg nem gondoltam volna, hogy évekig nem jutok

vissza ifjúkorom legjobb városába. Elég lett volna, ha egy helikopter elvisz, letesz a Kárász utca elején, majd felvesz a Széchenyi tér végén. Négy év múltán jelentkeztem egy ott tartott szociális konferenciára. Volt lakástulajdonosunk (Kondász Gyuszi, aki addigra már tanárrá lett) meghívott a Hágiba vacsorázni. Beültünk egy „fakkba”, az ott levő négytagú orvostanhallgató társasághoz, akik történeteket meséltek egymásnak. Fülelni kezdtünk, mert az egyik arról szólt, hogy amikor a Kincses (Sanyi) és a Doki (szerénységem) azt csinálta, hogy ..... Döbbsentem figyeltem, majd szóltam, hogy nem teljesen így zajlott a sztori. „Én ezt honnan tudom” kérdezték, mire válaszoltam: én vagyok a Doki. „Akkor igazoljam”, mondták, egyből rájöttem, erről nincs papírom, feladtam és hagytam a túlszínezett történetük továbbmondását.

Újra Szoboszlóra térve ismét nem a munkáról írok, mert egyszéni idő alatt az átlagnál többet tudtam belőle elvégezni. Köszönhető olvasottságomnak is, folytattam ugyanis a könyvek habzsolását, mert nagyjából munkába állásommal kezdődően már megjelenhettek nálunk is a világ- és hidegháborús, történelmi-politikai érdeklődésemet egyre jobban kiszolgáló művek, filmek, színdarabok. A tanácsból – nem az én kezdeményezésemre ugyan, de – kispályás focicsapat alakult, néhány vendégjátékoskal. Éveken át részt vettünk a városi kispályás bajnokságban, jellemzően a középmezőnyben végezve. (Kézbe véve a rajtengedélyemet az látszik belőle, hogy utoljára 2000 évben játszottam az akkor már polgármesteri hivatal nevezetű csapatban. Bár az első két félidők is jók voltak – a játék szeretete, nem igazán a tudása volt jellemző csapatunkra, valóban amatőrök voltunk, - de a harmadik félidők a Derbyben sörözéssel, beszélgetéssel, vacsorával minden igényt kielégítettek. (Természetesen ezért mi fizetünk, mégpedig rendes tarifát, sosem éltünk vissza funkcióinkkal, lehetőségeinkkel.)

Az 1980-as évek elején kezdődött el a kb. 250 lakásos – zömmel sor- és láncházakban – Bartók Béla úti „zenetelep” kialakulása a tanács által pénzért osztott telkeken. Én is szert tettem egy ilyenre, amit megmutatva Apunak az első visszahőkölés után – mivel drágállotta a csupa gödör területet – hajlandó volt finanszírozni. A többit pedig hitelből és jelentős saját munkával, „kalákázással” teremtettük elő. (Például több házat – esetenként kívül-belül egyaránt, mivel a mész volt a legolcsóbb festék – én meszeltem, illetve másoltam a nyílászárókat, ereszdeszkákat.) Az építkezés azért is jó volt, mert – a hivatali munkánknál biztosan jobban – látszott a tárgyiasult eredménye, a „fecskefészek” épülgetett, a társaság is jó volt, meg iddógáltunk is, mert a nehéz melót másként nehezen

bírtuk volna. A telep bejáratánál levő Derby-söröző volt a „vízumbüfé”, jövet-menet ott jelentkezett le a telepen dolgozó delikvens. A munkahelyről többször elkéredzkedve – néha ellógva – igyekeztünk mondhatom úgy „fő munkahelyünkre”, hogy legyen látszatja a befektetett energiának (pénzünk úgylis alig volt rá). Az újabb „aranyéletem”, amit néhány máshol tartott focitorna, szakmai konferencia is „megspékelt”, páromnak egyre kevésbé tetszett. Álláspontja pedig nálam veregette ki a biztosítékot, hogy miért nem érti meg nemes, családot szolgáló ténykedésemet. Ezek erodálták kapcsolatunkat, ami az idő haladtával egyre inkább kihunytt, hiába próbáltuk színesíteni közös programokkal. A kialakuló 3 családost (Lékai, Kozár és mi) baráti társaságunk kijárt a Keleti-főcsatorna valamelyik pihenőházába, esetenként néhány napra elmentünk más vidékre, meg behúztunk a szoboszlói éjszakába is jó néhányszor, a bárók visszatérő vendégeiként.

Mozgalmias élet

Rövid kapacitálás után elfogadtam a tagok és főnökeim kapacitálását, hogy vállaljam el a tanácsi KISZ-alapszervezet titkári teendőit (nesze neked „ellen KISZ” Szegedi Joghallgatók Testvéri Közössége). Én nem politikai képző szervezetnek, hanem életminőséget és a szabadidő hasznos eltöltését segítő eszköznek tekintettem, amit kihasználhatunk javunkra. Így is lett, kisebb vádaskodásoktól eltekintve – „nekünk jobb példát kellene mutatnunk”, jött néha ez kívülről – éltünk, mint „Marci a hevesen”. Sok jó – pl. ping-pong, tenisz-sport és kulturális programot szerveztünk, illetve élveztünk mások által szervezett ilyeneket. Legjobbaktak a belföldi és a „belkülföldi” – pl. Erdély, Felvidék – néhány napos kirándulások, Lengyelországba, Krynica testvérvárosunkba, Erdélybe többször, Rozsnyó-Dedinkybe, a Zemplénbe, Sopron-Kőszeg hegyaljára. A felvidéki Imrikfalva (Dedinky) lehetőségéről néhány szót papírra kell vetni. Megállapodtunk a Rozsnyói Járás Hivatallal csereüdülésről, így évtizeden át mehettünk a gömöri „szlovák paradicsom”-ban levő víztározóhoz üdülni, faházakba. Megismertük – mert a túrázást, hegymászást nagyon szerettem, a síelést meg nem – a gyönyörű vidéket, de a Magas-Tátrát is. Itthon meg járkáltunk cserére Zebegénybe és Balatonvilágosra, majd Balatonboglárra.

Külön téma kell legyen tíz napos utazásunk a Szovjetunióba, Kijev-Leningrád-Moszkva útvonalon, „barátságvonattal”. 1981. november 7. tiszteletére – utóbbi a NOSZF-ünnepe, ugye mindenki tudja, mi volt ez

a világmegváltoztató fordulat. Ezt a lehetőséget ötfős tanácsi KISZ-csapatunk megyei szovjet témájú vetélkedőn nyerte. Ezen végig vezetünk, az utolsó forduló előtt 12 ponttal. Az utolsó kérdés 15 pontot érő esszé lett és arra vonatkozott, hogy: „mi az ami biztosan nem valósul meg a történelemben?” Tiltakoztam, hogy így, a szubjektív döntési lehetőséggel az utánunk következő csapatot akarják „nyeretni”. Ezzel pedig elhasználtam a 15 perces felkészülési idő nagy részét, mert elsőként bennünket kértek válaszadásra. Feltalálva magam a nehéz helyzetben a következő választ adtam:

„Először megszűnik a barátság, utána a Szovjetunió, végül pedig a vonat.”

Döbrent csend ült a teremre, majd felugrott az egyik városi KISZ-es-párt-os „potentát” és magából kikelve mondani kezdte: „még ilyet, pont a szoboszlóiak és éppen a tanácsiak, szégyellem magamat miattuk, a magyar–szovjet barátság sohasem szűnhet meg, nem beszélve a szovjetországról.....” Én meg közbekiabáltam, hogy a feladat éppen a „mi nem”, nem pedig a „mi igen” megfogalmazása volt. Végül mégiscsak nyertünk néhány pontocskával. (Ezt a potentátot 1990-ben felhívtam telefonon, hogy „vonat még van”.)

Mehettünk hát a dicsőséges kommunista fellegvárba, nem akármilyen eseményeket átélve ott. Csak a „képbe hozás” és a viszonyítás kedvéért írok le most néhány viccet a világhatalomról:

- Iván elmegy egy üzletbe. Van hús? – kérdi. Nincs hal – válaszolja az eladó. Az az üzlet, ahol hús nincs, velünk szemben van.
- Szergej autót vesz, kifizeti az árát, majd megkérdi mikor jöhet a kocsijáért. A válasz: megfelel 25 év múlva? Szergej ere boldogan elindul, de visszafordul. Elnézést, délelőtt vagy délután jöjjen érte? Miért? – kérdi az eladó. Mert pont aznap délelőttre sikerült megszerezniem egy vízvezeték-szerelőt.
- Brezsnyev nem tudja megoldani a problémákat, ezért a Jóistenhez fordul: Elnézést, szeretném tudni, hogy megoldódnak-e a gondjaim? Igen – jön a válasz. Mikorra várható? Nem tudom fiam, de biztos, hogy nem az én életemben!
- Az órák óta sorban álló Alekszej nem bírja tovább és megkéri szomszédját, hogy tartsa a helyét, amíg ő elmegy és lelövi a párt-

főtitkárt. Ám hamarosan visszatér. Na, sikerült? – kérdi a „helyt álló”. Fenét, az a sor még hosszabb!

Most már jöhetnek a barátságvonat-történetek, úgy, ahogy megéltük. Győztes csapatunk, feleségeinkkel-férjeinkkel egyik este Debrecenben felszállt a hálókocsikból összeállított különvonatra, ami elindult velünk a nekünk akkor kínált jövőbe. Csomagunkban bőven volt prospektus Szoboszlóról, meg jelvények az ajándékozáshoz (amiből kilószámra vittem, mert mondták, hogy ezt imádják a legjobban) és szinte mindenkinél csempészett farmernadrágok. Az éjszaka ellenére próbáltam nézegetni majd az útba eső Kárpátokat, ezért a folyosón álldogáltam, némi pálinkával. Ettől bátorságot merítve próbáltam becserkészni a vagon két fiatal „örnőjének” egyikét. („gyezsurnaja”-nak nevezték őket, a szállodákban is voltak ilyenek.) Annak ellenére, hogy úgy voltak öltözve mint a szovjet katonanők a II. világháborúban, „megfickósodáshoz” elég volt fejük-hajuk-szemük kivillanása a ruházatukból. (Végig azt tapasztaltuk, hogy a nők nem látszottak ki a ruhákból, ami jobb esetben bunda-usánka/tatárka kollekció volt. Azt is láttuk, hogy mindenhol nők dolgoznak, fizikai munkán is, a férfiak pedig mindenféle, plecsnikkel teleaggatott egyenruhákban feszítenek.) Kudarcot vallottam a két „bárizsnyánál”, ám nemcsak én, hanem a magasnak ítélt szocialista erkölcs is, mert szexeltek bizony, de nem velem, hanem egymással! Bánatomban annyit ittam még a pálinkából, hogy az alig látható hegyvonulatokat még kivilágítva sem vettem volna észre. Azt viszont igen, hogy jellemzően nem volt függöny a házak ablakain, életük így jórészt „utcaszínházként” zajlott. No meg azt, hogy az egyik állomásnál a velünk párhuzamos úton haladt egy autóbusz, ami egyszer csak eltűnt egy gödörben (pedig nem bányajárat volt), szerencsére nemsokára feljött a pocsolyából ismét az útra.

Megérkeztünk Kijevbe, ahol mind a 360-unknak vacsorát, utána diszkót is adtak, ha utóbbi viszonylag borsos árát megfizetjük (megtettük). Leérve a rendezvényterembe azt láttuk meg először, hogy sok asztal mellett nincsenek székek. Majd azt is, hogy egyre több odavalósi jön be hozzánk, furcsamód székekkel együtt és ül le a nekünk szánk helyekre. Először ezt kifogásoltuk, hogy az általunk kifizetett helyeket foglalják el, majd a szintén általunk már fizetett italok kevésségét, azt ugyanis csak az ülőhelyen ülőknek adták. (Enni kénytelen-kelletlen állva is tudtunk, de italt nekünk, szék hiányában, nem adtak.) Bölcs vonatvezetőségünk azt javasolta a nehéz helyzet megoldására, hogy társaságunk fele táncoljon, addig a másik fele ül és vacsorázik. Igen, esetleg, de mikor iszik és főleg

mit? A vitázók csitítására kitoltak néhány gurulókocsi piát, amire lesből lecsaptam a szoboszlóiakkal és amiből majd osztottunk nagy kegyesen a mieinknek. A maradékot pedig eladtuk jó pénzért a székeinket elfoglaló „szovjeteknek”. (Annyian lettek már, hogy táncolni akaró társaink nem fértek tőlük, meg aki felállt, az többet már nem tudott visszaülni a székére, az már másé volt.) Szóval üzletileg jól jöttünk ki a buliból, különösen azért, mert néhány farmert is sikerült elsütnünk. Másnap kárpótolt benünket a Dnyeper-parti Lavra-barlang kolostor, benne az ott elhalt „aszalt apátok” különlegessége.

Észak-Velencéje következett, amit akkor Leningrádnak neveztek. A jó hosszú úton merenghettem II. világháborús olvasmányaim helyszínein áthaladva (pl. a brjanszki erdő, a legnagyobb partizánharcok színtere, ahol magyar honvédek is láttak el rendfenntartó feladatokat). Érkezésünk napján ebéd utánra szabadprogramot kaptunk, amit a mi csapatunk városnézéssel töltött, taxit is bőven felhasználva. (Később buszokkal – aminek ablakai utoljára a gyártáskor voltak talán lemosva – megmutatták nekünk a főbb nevezetességeit az elhanyagoltságában is gyönyörű városnak.) Lehetett választani ajánlott programok közül (pl. gyárlátogatás-állatkert-vidámpark), én azonban újdonsült, debreceni orosz tanár ismerősömmel a jégpalotát választottam, amit ma sem bánok. Felemelő volt – a kűrökben szó szerint – a műkorcsolyázó palánták, majd felnőttek bemutatója, ám legemlékezetesebb az első osztályú Krilja Szovjetov jégkorongcsapat edzése volt, amit a kapu mögötti plexi-palánk védelmében bámulhattunk meg. (Ösztönösen félreugráltunk, nemcsak a kaput elkerülő „pakkoktól”, hanem a kapura törő játékosoktól is, látva a nagy sebességet, úgy éreztük rögtön belénk rohannak.) Itt is sikerült pár darab, részben társaim által rám bízott farmert pénzzé tenni – jutalékot adtak belőle -, ezért az újabb szabadprogramkor meghívtam társaimat konyakra/vodkára/fagyira (miért ne, hisz alig esett a hó). Ám egyikük megkívánta a savanyú uborkát, amit az egyik üzletben dézsában látott. Rajta hát, kértünk az eladótól, aki - valamikor fehér, de a kosztól immár szürke köpenyben és gumicsizmában volt – könyékig belenyúlt a hordóba, 2-3 darabot rálökött a minden alátét nélküli, sok árut „kóstolt” mérlegre. Nese neked uborka és minden más nyalánkság, jöjjön inkább a dugaszolt vodka. (Amire ottani jelentkező is akadt rögtön, azt állítva, hogy én azt jeleztem kezemmel, hogy még egy ember kell az elpusztításához.)

A Leningrád-Moszkva viszonylatban közlekedő vonatot „Vörös Nyíl”-nak hívták. Hát a mienk nem volt nyíl, mert lépten-nyomon „félreállt” más szerelvények előtt, néha meg a határban is leparkolt. Ekkor ká-

posztát szüreteltek az étkező kocsiba, netán fát a kocsik fűtéséhez, bizonyítva a „mindenki szükségletei szerint részesül a javakból” kommunista tétel létjogosultságát. Egyébként is ekkorra már annyi, itt csak részben közölhető „dózis” ért a Szovjetunió és társadalma magasabbrendűségéről, hogy vezetőségünknek sokak által hallhatóan oda kellett kiáltanom: „ha nekünk ide kell fejlődünk, akkor inkább álljunk le!”

Pedig még most jött Moszkva, a főváros. Itt egy 37 emeletes, az olimpiára finnek által épített modern szállodába kerültünk. Vendéglátóink bizonyították, hogy milyen jól értenek a korszerű technikához, nekem kétszer is. Először: az elsőként megtelt lift gombnyomogatásra nem, csak rugdosásra indult el, majd nemsokára falfehér, halálravált utasaival tért vissza, akik menekülni akartak, hogy inkább gyalog cipelik fel csomagjaikat a 30. emelet környékére. Okát részben megtapasztalhattuk, mert a mi liftünk is olyan sebességgel „lőtt fel”, mintha rakéta lenne, de legalább nem állt meg két emelet között. Szobánkba érve kiderült, hogy az jéghideg, ezért szóltam a folyosó végén trónoló, „eleve barátságellenesnek létrehozott” gyezsurnajának, majd – miután füle botját sem mozdította – a recepción is. Nemsokára megjelent két „Áfonya a vagány” (ami a rendszert talán legjobban bemutató kedvenc Suksin-filmem) kinézetű öntudatos munkás, vállukon egy faládaival, kezükben egy kalapáccsal és egy nagy szöggel. Döbbenet figyeltük nejemmel, hogy ezek azt tényleg be akarják verni a fémablakba, hatásos problémakezelésként. Valóban találtak egy lyukat, oda be is verték, majd gyalázkodásunktól kísérvé büszkén távoztak. Lett folytatás, mégiscsak, mert éjszaka hazajöve a recepció másik szobakulcsot adott nekünk, ott már meleg volt. Ekkor figyeltünk fel arra, hogy vonatvezetőségünk komor arccal éjszakai ülést tart. Megtudakoltam, azon rágódnak, hogy egyik útitársunk bőröndje eltűnt, mert szintén hideg hőmérsékletű szobájában csak az általa párna alá tett pizsamáját találta. Mondanom sem kell, az ő szobáját is kicserélték hidegsége miatt csak a pizsamáját nem vették észre. (Boldogan ittam meg a megfajtásért felkínált vodkát.)

A november 7-i katonai díszszemlén vetélkedő-nyertes csapatunk, a vezetéssel együtt részt vehetett. A hideg miatt szerencsénkre a lezárt metróban a többszörös ellenőrzésen sikerült átcsempésznünk 1 liter vodkát. Kijelölt helyünk persze nem a Vörös-téri főtribünön volt, hanem mellette, az Ukrajna Szálló előtt, az eseményeket pedig a Történelmi Múzeum épülete eltakarta előlünk. Előttünk lánctalpasok által vontatott böhöm nagy rakéták álltak, amelyek egyszercsak éktelen zajjal és füsttel elmasíroztak szerepelni, a Vörös-térről megrettenteni a világot. Nem volt

mit tenni, fáztunk, ezért megiszogattuk vodkánkat, majd az ott árult, forralt bor-szerű langyos lét. Hozzánk keveredett egy magyar Debrecenből, aki állította: a mögöttünk levő szállóban a szovjet és baráti tábornokoknak, pártvezéreknek biztos ingyen mérik az italt. Bement hát felderítésre, majd intett nekünk, mi is menjünk be. Megtettük, néhányszor tényleg hozták nekünk is ingyen, mígnem kihajítottak onnan. NDK-sok, ráadásul Rügen-szigetiek között „landoltunk”, akiket estére meghívtam vacsorára a Vörös-térre. Előtte azonban el kellett költenünk díszbédünket, amely étterembe az Arbat sétálóutcát érintve botorkáltunk el. Az, hogy félig részegek vagyunk, nemcsak az ünnep, hanem a szovjet szokások – lehet, hogy másként ezt a rendszert nem lehetett túlélni – miatt nem volt feltűnő. A „meghitt”, kb. 1000 személyes étterembe elsőként érkeztünk meg, a személyzet pedig néhány jelvényért megmondta, hogy vietnami elvtársakkal szomszéd asztaltársaságban fogunk enni-inni. Erre gyorsan megcseréltük a vietnamiak asztalra kitett borai jó részét a mi, azonos egyenüvegekben levő ásványvizeinkkel. (Később láttuk rajtuk, hogy furcsán fintorogtak a jó szovjet borok szónok általi emlegetésekor, elképzelhető, hogy néhányan kóstoltak már ilyet.)

Délután kicsit józanodtunk, majd felkerekedtünk esti NOSZF-díszvacsoránkra. Mielőtt a Vörös-térre megérkeztek volna német vendégeink, engem megfosztottak az utolsó farmertől is. Ennek csak fél szára volt, mert korábban rövidnadrágot próbáltam belőle csinálni, de mafla vevőm kikapta a kezemből – pedig megmutattam volna neki – és a telefonfülkében próbálta sötétben szemrevételezni, de „ráverték” az ajtót, ezért eltűnt. (Szerencsére már előtte kezembe nyomta a kért pénzt, valódit, nem hamist, ami pedig szokásuk volt. Persze a farmerárusok átverése nagyban, másként is zajlott. Például Kijevben lélekszakadva jött hozzánk egy útitársnőnk, hogy bement egy nyilvános WC-be úgymond a nadrágot felpróbálni, vevőnek ígérkező jelöltje és régóta nem jött ki. Megnéztük, „átmenő”, másik ki-be járattal is rendelkező, mégpedig nem akármilyen „diszkrét” megoldást a bajra kínáló volt. Ugyanis kis szárnyas ajtócskák választották el egymástól a guggoló-terpeszkedő „szenvedőket”, de csak deréktól lefelé, hogy mindenkinek látszott a gyötrelmes küzdelmet viszatükröző feje.) A felszárú farmerdarabomat is jól eladva még több pénzem lett a 15 személyes díszvacsorára. No de hol legyen? Olvastam, hogy Sztálin, a szocializmus nagyobb dicsőségére a Nagy Színház – Bolsoj, ha tetszik, ahol láthattunk egy rövid balettelőadást is – mögötti Metropol Szállóba gyűjtötte össze a prostituáltakat, hogy valutát keresse nek a szovjet államnak. Nézzük meg hát ezt a helyet. Az először elért

teremben senki nem volt, én pedig angolul (szerűen), majd németül is rendeltem a csapatnak konyakot. Hozták is, de hamar kiderült ám, hogy ez nyugati valutával fizetős hely, amivel nem rendelkeztünk. Szerencsére a „plecsni-padárok” csomagocskám segített, így a rubel is jó lett. Átvittek egy homályos „hodályba”, ahol elfért sok száz vendég, a közepén egy szökőkút, felette üvegkupola volt, ahová belátszott később a tűzijáték. Itt kaptunk jó helyet az ünnepi mulatozók között, majd plecsni ajándékozást követően hozták is az első rendelésünket (kinek-kinek vodkát, konyakot, pezsgőt, Moszkovszkoje sört). Akkor még nem tudtuk, hogy második rendelést leadnunk már nem lehetséges, sőt az első is kivételes kegyből történhetett csak, mert itt kötelező előre, már a napokkal előbbi asztalfoglaláskor megmondani a várható fogyasztást, leginkább a teljes rendelést (ezt „programozott italozásnak” is nevezhetnénk), nehogy meglepetés érje a szolgáltatót. A pincéreknek vélt személyzet így üveges szemekkel, semmilyen figyelemfelhívást észre nem véve, tétlenül álldogált órákon át a fal mellett. Megkönyörült azonban rajtunk egy közeli asztaltól az egyik „elvtársnő”, akinek férje Magyarországon is katonáskodott, és rögvest eladott nekünk – no nem porszívót, színes televíziót, vagy hordozható atomrakétát, hanem – egy üveg vodkát és két üveg pezsgőt. Így aztán jó hangulatban fejeztük be az ünnepi estét, ami csak a metrón romlott el majdnem. A földalattin velünk szemben ült egy társaság, amelynek egyik – ráadásul csinos – fiatalasszony tagja „kókadozva” aludgatott, amikor is egyik melle kiesett a ruhából. Hősiesen „visszatettük” – igen, mert többen igyekeztünk ebben közreműködni -, majd nemsokára ez megismétlődött, de ekkor a férfiak már fenyegetően nézegettek bennünket. Szerencsére nekünk a végállomásig kellett utaznunk, ők meg hamarabb lekászálódtak.

A szovjet szocializmus agóniája az Afganisztánba bevonulással kezdődött, Leonyid Iljics Brezsnyev pártfőtitkárá pedig ottjártunkkor élesedett ki. A november 7-i ünnepi kalandozásunkról mámorosan visszaérkezve szállodánk személyzete úgy látta a tv-közvetítésből, hogy a vezér már nem élt akkor, csak odatámasztották. Csopra, tehát majdnem haza érkezve aztán értesültünk a tényről. Őt a „gerontokrácia holtodiglan uralma” követte, a pártfőtitkár temetések jöttek sorban. Többszörösen örültünk hát, hogy fejlettebb kis hazánkba visszaérkeztünk, remélve azt, hogy nem kell leállnunk a szovjet színvonalra (vissza) fejlődés érdekében.

A szocializmus (le)építése

Szoboszló az 1980-as években is a viszonylagos normalitás szigete volt a megyében és az országban. Kevés helyen történhetett meg, ami nálunk, hogy az akkori tanácsi igazgatási osztályvezető (a mai polgármester) a városi párt első titkárral szembeszállva sem „adott” tanácsi bérlakást az általa kiszemelteknek. Még kényesebb képlet volt a szomszédos, köz-igazgatásilag ilyen jellegű ügyekben hozzánk tartozó Nagyhegyes község ún. „Cucai-iskolájának” esete. Ezt a felszámolt tanyasi iskola épületét kinézte műteremnek az egyik ismert budapesti festőművész. Ebben a megyei párt és állami felső vezetésnek is ellenállt igazgatási osztályvezetőnk, jelenlétemben is, mivel főnökeim meggyőzésére felkértek. Mi történt végül? A megyei vb titkár – természetesen jogszabálysértően - „magához vonta az ügyet” és meghozta a kisajátítási határozatot.

Mi motivált engem munkámban? Az Államigazgatási Szervezési Intézet égisze alatt és szakmai segítségével zajló 4-5 osztályos (szakigazgatási szerves) modellkísérlet, benne egy korszerű lakosság (vagy legalább a szűkebb ügyfél) szolgálat létrehozásának lehetősége, vagyis a modern szakmai irányok meghonosításában részvétel, amit tanácsunk felső vezetése maximálisan támogatott. Néha azért – mivel fiatal voltam és bohó – kitortem az értelmetlennek, haszontalannak tartott dolgok miatt, amikor is vb titkár közvetlen főnököm egyik alkalommal megkérdezte, hogy mi akarok lenni? Vb-titkár, válaszoltam, mire szúrós szemmel nézett rám. De Marosvásárhelyen – egészítettem ki válaszomat.

KISZ (inkább „KISZ-szerű”) vezetői tevékenységemért rendszeresen kritizáltak egyes párttag kollégáim, taggyűléseken, amin csak az MSZMP (Magyar Szocialista Munkáspárt) tagjai vehettek részt, tehát én nem. Kitoltam ám velük, önként beléptem közibük, hadd mondhassák „szembe babám”. Majd – mivel a jogász-közgazdász képzés Debrecenben mégsem indult be – abszolút sikeresen felvételiztem az MSZMP Politikai Főiskolájára. (A felvételi tényleg nehéz kérdésekből állt, a pártfőiskola ekkor már nemcsak „kádertemető” volt, olvasógépként a tárgyi tudásom megvolt, mondhatnám úgy is: általános műveltségem részét képezte.) A fősuli azért is hasznos volt – a kupálódásunkon túl -, mert havonta egy hosszú hétvégés budapesti tartózkodást jelentett, nagyon jó csoportba kerülve eljutottunk színházba, moziba, koncertre, múzeumokba, sportversenyekre. A „polfő”-vel kapcsolatos a következő történetem. Ott tanított egy országosan ismert „vonalas” marxista filozófus, aki – mint korábban Ördögh Piroska Szegeden – rendszeresen kötözködött

velem, „anti-marxista orientációjú”-nak, „ego-centrista”-nak nevezett. Begurultam és papírra vettem „Filozófia” címmel neki szánt versszerűségemet, amit délben a padban felejtettem. Másnap a menzán ebédért sorban állva az előttünk 10-15 méterre levő hirdetőtáblánál csoportosulás és hangzavar volt. Odaérve megláttam, hogy versemet olvassák, néhányan döbbenettel, a többség azonban tetszésnyilvánítással. Ebéd után megindult ellenem a filozófusunk kezdeményezte vizsgálat. Eredményeként azért nem rúgtak ki, mert ekkor már – szerintük – elbírja a párt, hogy revizionista nézetű tagjai is legyenek. (Hozzátehetem, egyre többen váltak ilyenné, mondjuk úgy „szociáldemokratává”, a renegát Kautskyt és Bernsteint többre értékelve a fafejű marxistáknál.) E rész zárásaként jöjjön az 1988-ban született művem. Íme.

(Fel)ismeretlen szerző:

FILOZÓFIA

*Miért van most mindig
és miért lesz majd soha,
az élet és halál
miért ily ostoba.*

*Születünk egyszer s
nem tudjuk hova,
azt hisszük mindig,
de jó majd a soha.*

*Tehetjük dolgunk,
de lesz-e majd nyoma,
ha jó majd a soha,
s mennünk kell tova.*

*Ami befogad s körülvesz
az most minden,
fejlődünk egyre, de
nem látjuk hova.*

*Az ám: mi vagyunk a világ,
s az egyén kancsalul*

*festett egekre hág,
megtalálni véli benne önmagát.*

*Hasztalan reménnyel cselekszik
s folyvást azért igyekszik,
legyen csak mindig, s ezt a csodát:
végül mégis feltartott kézzel várja a sohát!*

*Pedig járja az élet-iskolát,
magolja: nem várhat csodát,
mert szorítja, nyomja, összefogja ám,
egyik dolog a másikat,
ugye: ezáltal mindegyik determinált.*

*„Csak ami nincs annak van bokra,
csak ami lesz az a virág,
ami van széthull darabokra”
minden mozog, a fejlődés örök.*

*Ami minden az az egész,
akarja, vagy sem, aki csak rész
ehet, ihat, ölelhet, alhat s kész,
a gépezet számít, nem a fogaskerék.*

*Kalkuláld be, vésd agyadba:
ajánlott a fő premissza,
fogadd el, mert axióma,
ezt tanítja, neked az irányzatista
filo-zófia!*

(Szerzette egy-kor: non profi, egyben ego-centrista)

Igyekezet a valódi helyi hatalomért

Nagyon egyszerű a dolgom, elég ide beemelnem a SZÓKIMONDÓ kulturális havi folyóiratunk 2014. évi 3. számában, a „Negyedszázad múltán” visszaemlékező keretben „A rendszerváltás egyes jelei, előzményei Hajdúszoboszlón” címmel közzétett írásomat (amit a végén kiegészítetek). Tehát:

A történelmi-politikai események jelentős részükben nemzetközi szintű új helyzetekben, nagyhatású intézkedések által meghatározottan valósul(hat)nak meg. Így történt ez a szocialista-kommunista „világrend” megszületésekor, ami az I. és a II. világháború következményeként történhetett, hisz a Szovjetunió létrejött, majd kelet-közép európai terjeszkedése jórészt ennek köszönhető. A II. világháború utáni viszonyok rendezésekor a jaltai és a potsdami konferencián térségünket a győztes nagyhatalmak gyakorlatilag áldozatul dobták oda a szovjet birodalomnak. Az új világrendnek hirdetett kommunizmus bukása a Szovjetunióban nagyrészt a Ronald Reagan amerikai elnök által felerősített „csillagháborús” fegyverkezési verseny, valamint Gorbacsov pártfőtitkár ténykedésének – peresztrojka és glasznosztj (átalakítás, nyilvánosság) – eredménye. A „gyarmattartó” gyengülése alkalmas alapot teremtett a „gyarmatok” rendszerváltásához.

Magyarországon a 1980-as évek második felében általános válságtünetek mutatkoztak a Kádár János állampárti első titkár által felépített és működtetett „legvidámabb barakk”-ban. Ennek leglényegesebb elemei: az 1970-es években a kőolaj-árrobbanás „begyűrűzése”, az ár-emelkedések, a hitelből fenntartott viszonylag kedvező életszínvonal romlása, a reáljövedelmek gyorsuló csökkenése, amelyek egyre nyilvánvalóbbá tették a politikai változások szükségességét. Az 1985-ös, kötelezően legalább két jelöltes országgyűlési választáson a 154 nem hivatalos – ahogy akkor nevezték: spontán – jelölt közül ugyan csak 71 maradt talpon a jelölési folyamat után, de közülük 35-en legyőzték a hivatalból indítottakat, bejutottak a parlamentbe. Ők alkották az állampárttól esetenként független frakció magját. Az ellenzéki személyek 1985-ben Monoron informális találkozót tartottak, majd 1987-től a fennálló rendszer kereteit feszegető, részben illegális – szamizdat – kiadványok jelentek meg (Beszélő, Társadalmi Szerződés, Fordulat és reform, Reform és demokrácia). A 75 éves Kádár János személyes hatalma és tekintélye gyorsan fogyatkozott, a szovjet kommunista párt 1988. júniusi XXIX. Kongresszusa pedig elutasította a Brezsnyev-doktrínát (amelynek alapján 1956-ban leverték a magyar forradalmat, 1968-ban pedig beavatkoztak Csehszlovákiában, úgymond „a szocializmus védelmében”). Az akkori Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) 1988. május 20-i országos értekezletén Kádárt leváltották. Ekkor már működött a Magyar Demokrata Fórum (MDF), 1988. márciusában megalakult a Fiatalkorú Demokraták Szövetsége (FIDESZ), novemberében pedig a Szabad Demokraták Szövetsége

(SZDSZ). Egyidejűleg reformmozgalom bontakozott ki az MSZMP-ben, a reformkörök vidéken jöttek létre, az első 1988. végén Szegeden. A mozgalom néhány hónapon belül – felsőbb jóváhagyás nélkül – vitacsoportok egymással közvetlen kapcsolatban álló országos hálózatává fejlődött, jelentős kihívást okozva ezzel a horizontális struktúrával a vertikális működésű (centralizált) állampártnak. A politikai pluralizmus újabb jeleként újrászülettek a magyar történelmi pártok is (Független Kisgazdapárt, Szociáldemokrata Párt, Kereszténydemokrata Néppárt, stb.). 1989. június 16-án a koncepciók perben korábban kivégzett 1956-os miniszterelnök, Nagy Imre és társai újratemetése tömegek által demonstráltan jelezte az egy párti diktatórikus rendszer végét. 1989. márciusában létrejött az Ellenzéki Kerekasztal, lebontották az ország nyugati határán levő vasfüggönnyet, június 13-án megkezdődtek a kerekasztal-tárgyalások, 1989. október 23-án kihirdették a Magyar Köztársaságot (addig „Népköztársaság” voltunk) és a módosított Alkotmányt. Preambulumában szerepelt, hogy „a Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam”, többpártrendszert is deklarált. A főként a reformkörök sürgetésére október 6-án összeült XIV. MSZMP-kongresszus létrehozta a Magyar Szocialista Pártot (MSZP). 1990. március 25-én és április 8-án sor került az első szabad és demokratikus parlamenti választásra, amelyet az MDF nyert meg.

Ez a cikk – címével is jelzetten – nem törekedhet átfogó képre a Hajdúszoboszlón akkorában történekről, csak egy szeletével, a helyi hatalom változásának egyes momentumaival kíván foglalkozni. Ráadásul szubjektív alapú is, hisz egyetlen ember idézi fel emlékeit, átlapozgatva az általa megőrzött, utókornak szánt dokumentumokat. Éppen emiatt szükségesnek tartom, hogy magamról, akkori benyomásaimról is írjak keveset, a bevezető rész folytatásaként. Mivel 1953-ban születtem, ifjúságom a konszolidálódott Kádár-rezsim időszakára esett. Agrár szakközépiskolai érettségi után felvettek Szegedre, jogi egyetemre, amely rendkívül jó „élet-iskolának” bizonyult. Bár Csongrád megyét akkor egy hírhedten keményvonalas párt első titkár uralta, a jogi oktatás felvilágosult és reformszellemű volt (pl. a háború előtti Magyar Zoltán-féle közigazgatási iskola szereplői is okítottak bennünket). A politikai gazdaságtan tárgy szemináriumát pedig egy magyarországi sváb fiatalember vezette, aki pár hónap után a Német Szövetségi Köztársaságba került gazdasági attasénak, és hozta nekünk a nyugati anyagokat diákkörre (pl. a Római Klub jelentését). Emellett a szomszédos Jugoszláviába átjárogatva egy

másfajta, nyugatiasabb jellegű szocialista kísérletet láthattunk. Egy barátommal 1974 nyarán autóstoppal bejártuk az akkor még katonai diktatúra uralta Görögországot – ott jártunkkor bukott meg -, valamint Olaszországot. Mivel az egyetemi Kommunista Ifjúsági Szövetséggel elégedetlenek voltunk, létrehoztuk és közel két évig féllegálisan működtettük a Joghallgatók Testvéri Közösségét. Ezeket nem azért írom, hogy az utólagos ellenállók számát szaporítsam, hanem, hogy jelezzem: nem vaskalaposként kerültem 1978-ban a városi tanács apparátusába. Itt szinte egyből KISZ-titkárrá választottak – amit az akkori fiatalok előnyére igyekeztünk kihasználni -, majd később beléptem az MSZMP-be. (A szocialista eszmében ugyanis sokakkal egyezően még hittem, csak én is úgy gondoltam, hogy rosszul csináljuk, no meg a két világrendszer összenövése is terítéken volt a konvergencia elmélettel.) Az akkori időkben felsőfokú politikai képzettséget jelentett a jogi egyetemi végzettség, de marxista iskolát (foxi-maxinak becézték) nem végeztem, így politikai iskolai végzettségem nulla volt. A kádertervben fontos pozícióba jelölteknek a Politikai Főiskola kínákozott, amit ugyanakkor „kádertemetőnek” is neveztek. Mégsem bántam meg, hogy felvételiztem oda, mert polgári közgazdaságtant, filozófiát és szociáldemokráciát is tanultunk, ami szélesítette látókörömet. (Elvégezni nem sikerült, mivel a rendszerváltás előszeleként az iskolát megszüntették, politológiát pedig nem akartam végezni egy felajánlott másik egyetemen.)

A rendszerváltásnak a legelső nagyobb indítólökést Hajdúszoboszlón az 1985-ös országgyűlési választások eredménye adta. Ekkor ugyanis a helyi spontán jelölt nemcsak a korábbi képviselő városi első titkárt, hanem a Szakszervezetek Országos Tanácsának megyénkből elszármazott főtitkárát is legyőzte! Akkoriban még megyénkben és városunkban is az állampárt diktált, szinte minden kérdés ott dőlt el. A tanácsi vezetés rendszeresen szembeszállt az egypárti uralommal, karakánul védte jogköreit, amihez jogi háttérrel is tudtunk általában találni. Számos özszeütközés történt emiatt, a viszony egyre ellenségesebbé vált. Mindezeket itt nem lehet részletezni, ahogy az akkori tanácsi végrehajtó bizottság – összetételéből adódóan is – új szellemű tevékenységét sem, mert ez másik cikk, vagy tanulmány témája lehet majd. Mi hárman, fiatal osztályvezetők szívesen vettünk részt ebben a munkában, feszegetve azt a kalodát, amit egyesek reánk próbáltak szorítani. Elindultunk a változások, az alapvető politikai reformok felé, kerestük ennek alkalmas formáját, szervezeti kereteit. Én először az MDF irányába tapogatóztam, de hamar eldöntöttem: az egyeduralmú pártok közül kell megpróbálni vál-

tozást elérni. Információt szereztem a reformkörü mozgalmról, majd megfogalmaztam a Hajdúszoboszlói MSZMP „Reformközösség” létrehozását célzó dokumentumot – amely a helyi lapban is megjelent. („Kör” helyett azért javasoltam a „közösség” formát, hogy ezzel is hangsúlyozzuk a csoportos összetartozást, a résztvevők egyenlőségét, az egymás iránti szolidaritást.)

Következzék tehát kordokumentumként az 1989. április 10-i, 9 társammal közzétett anyag:

„A magyar társadalom mélyülő válsága közegében a kialakult helyzetért elsődleges felelősséget viselő MSZMP nehezen képes szakítani múltjának negatív elemeivel, bürokratikus szervezeti rendjével, hitelüket veszített funkcionáriusaival. A jelenlegi keretek között a párt progresszív tagjai nem jutnak kellő cselekvési lehetőséghez, nem tudnak megfelelő befolyást gyakorolni a párt politikájára. Az MSZMP csak akkor lehet korszerű, mozgalmi jellegű politikai párt, ha alulról építkezve egyenlő emberek öngazgató közösségévé válik, ahol érvényesül a demokrácia, a platform-, vita- és vélemény szabadság, teljes a párton belüli nyilvánosság. A társadalom csak akkor fogadhatja bizalmába, ha dogmatikus, a mai viszonyokhoz és a jövőbeni célokhoz alkalmazkodni képtelen tagjai visszahúzódo hatásától megszabadul. Programjaként pedig az egységesülő, civilizált Európába integrálódni akaró és tudó demokratikus szocialista Magyarország megteremtését határozza meg. A lehetőség a párttagság kezében van, a felelősség elsősorban a mienk! Kötelességünk a követő magatartás és cselekvés helyett a kezdeményezés, az önálló szerepvállalás. Ezért megalakítottuk a Hajdúszoboszlói MSZMP Reformközösséget. Működésében szervezeti rend nem köti gúzsba, biztosított a résztvevők egyenlősége. Résztvevői nem válnak ki az alapszervezeti pártmunkából. Közösségünk igényli és vállalja az országos és helyi kérdések megvitatását. Véleményét, javaslatait megküldi az illetékes szerveknek, szervezeteknek. Célul tűzzük ki a valódi helyi hatalom, a települési önkormányzat megteremtését. A városi közélet és politizálás fórumává kívánunk válni. Reméljük, céljainkkal azonosulni tudnak olyanok is, akik nem tagjai az MSZMP-nek, de az MSZMP útja számukra nem közömbös.

A nyilvánosság elé lépünk és várjuk mindazokat, akiket napjaink körülményei nem elbizonytalanítanak, hanem cselekvésre, tettekre sarkallnak.”

1989. tavaszán az országban mintegy 110 párton belüli reformszervezet jött létre, megyénkben 5 kezdett működni, közülük 3 Debrecenben. Tevékenységük nemcsak a párton belül kapott nyilvánosságot, hanem a sajtó, rádió, televízió is rendszeresen hírt adott róluk, közzétette közleményeiket. Fontosabb dokumentumaik utóbb megjelentek a Kossuth Kiadó által 1999-ben kiadott „Rendszerváltók a baloldalon – Reformerek és reformkörök 1988-1989” című könyvben is (a mieink a 112. és a 277. oldalon). Már az elsőként létrejött szegedi reformkör ottani megyei lapban 1988. november 29-én megjelent kiáltványában szükségesnek tartotta „a politikai intézményrendszer olyan reformját, amely teret ad az egyének és közösségek autonómiájának és természetesnek tekinti a többpártrendszert.” E mozgalomban a fő kérdés akkor az volt, hogy (szocialista) modell, vagy (többpárti) rendszer váltás történjen-e az országban? Tevékenységük aktivizálásában jelentős szerepe volt az 1989. április 15-i kecskeméti „Reformműhely” tanácskozásnak, amelytől sokan a pártszakadást és a reformerők által alapított új párt létrejöttét várták. Május 20-21-én pedig Szegeden sor került az MSZMP reformköreinek I. országos tanácskozására, amelyen kiderült, hogy a mozgalom nem egységes, bár számos alapvető kérdésben egyetértés van – legfőképpen az állampárt és a pártállam elutasításában, egy valóban új baloldali párt létrehozásának szükségességében, a politikai pluralizmus és a jogállamiság elfogadásában -, azonban sok lényeges kérdésben nincs közös álláspont. Szeptember 2.-3.-án Budapesten tartották a II. országos tanácskozást, a megosztottság itt is plasztikusan érződött, hisz csak a kisebbség fogadta el a rendszerváltás igényét.

A Hajdúszoboszlói MSZMP Reformközösség a rendszerváltás pártján állt, működési formájával is igazolva ezt, hisz rendezvényeinkre mindig meghívást küldtünk a helyi egyházak, ellenzési pártok képviselőinek, közös akciókat is lebonyolítottunk. Szinte egyetlenként kiemelt hangsúlyt helyeztünk a valódi helyi hatalom, a települési önkormányzás megteremtésére, amit igazol az alábbi, általunk írt, az MDF, a Hajdúszoboszlói Kör, az SZDSZ, a Független Kisgazdapárt és a Veres Péter Társaság városi szervezeteivel az önkormányzatokért a Magyar Hírlap 1989. július 11-i számában közösen megjelentetett felhívás:

„Demokratikus államkoncepció együtt jár az önálló és önkormányzó helyi közösségek működésével. A valódi helyi hatalom a jogállam alapja, megteremtése kulcskérdés! Ennek ellenére szűk szakmai körökön kívül nincs közös gondolkodás a tanácstörvény helyébe lépő önkormányzati jogszabályokról.

A választási jogszabályok tervezete a tanácstörvény módosítását ajánlja, a helyi tanácselnökök választását a tanácstestületre bízna, noha általános igény a tanácselnökök egész lakosság általi választása.

A tanácstörvény módosítása nem megoldás!

Az autonóm önkormányzatok keretében helyi ügyekben teljes önállósággal bíró települési önkormányzatot deklaráló, gazdasági alapjait is megteremtő alkotmányerejű törvények választások előtti megalkotása elengedhetetlen! A törvények előkészítése, lakossági vitája az egész társadalom ügye és felelőssége.

Az idő rövid, ezért felhívással fordulunk az MSZMP-szervezetekhez, a reformkörökhöz és az MSZMP-n kívüli társadalmi szervezetekhez: településükön szakértők bevonásával mielőbb vitassák meg az önkormányzattal kapcsolatos kérdéseket, álláspontjukat, javaslataikat juttassák el a törvény-előkészítő és törvényalkotó szervekhez. A törvényelőkészítők a tényleges vita lebonyolíthatósága érdekében rövid időn belül hozzák nyilvánosságra az önkormányzati törvény(ek) koncepcióját.”

Csatlakoztunk a mozicsarnoknál a bejárati „bástyaépületek” – mint hajdúszoboszlói jellegzetesség – megmentéséért, valamint a várost elkerülő főút megépítéséért más helyi szervezetek által szervezett, szintén országos nyilvánosságot kapott nyári demonstrációhoz. A reformtevékenységhez viszonylag kedvezővé vált helyi légkört ugyancsak jelezte, hogy a városi pártbizottság szakemberekből munkacsoportot hozott létre, amely a városi pártértekezletre javaslatot készített az MSZMP hajdúszoboszlói programjára. Ebben a 15 oldalas anyagban – a pártról és annak megújításáról szóló, akkor haladónak minősülő megállapítások, célok mellett – szerepelt egy „Hajdúszoboszló Állampolgáraihoz” című, a város átalakítását, fejlesztését szolgálni akaró rész is. Célként kitűzte a helyi ügyekben teljes önállósággal bíró települési önkormányzat megteremtését, eléréséhez többpártrendszerű képviselői demokráciát deklaráló Alkotmány igényét, ma is védhető ágazati társadalmpolitikai teendőket is megjelölt. (Az más kérdés, hogy készítőiként mit kaptunk érte egye-

sektől az értekezleten, amelyről a megyei pártbizottság jelenlevő titkára feldúltan, idő előtt elrohant.)

Az MSZMP 1989. októberi –„pártváltó”– XIV. kongresszusa a reformkori mozgalom vizsgaidőszaka volt. Az országosan jórészt anti-demokratikus küldöttválasztás ellenére a reformkörök küldötteinek száma megközelítette az 50%-ot. Az itt kialakult „Reformszövetség” kompromisszumot kötött a Népi Demokratikus platformmal, az így létrejött a Magyar Szocialista Párt (MSZP) vezetése ragaszkodott a demokratikus szocializmus koncepcióhoz. A reformmozgalomban az események ilyen alakulása sokakat töltött el elégedetlenséggel, de az 1989. november 11.-én Nagykanizsán tartott újabb országos tanácskozáson a többség elfogadta az MSZP-t. Az itt még elhatározott decemberi székesfehérvári összejövetel már nem valósult meg, így a mozgalom csendben megszűnt létezni. A reformkori mozgalom céljait csak részben volt képes teljesíteni, az események kedvezőtlen alakulása és vezetőinek megalkuvó – avagy kompromisszumkötő – politikája következtében.

1990 végén következett a helyi önkormányzati választás, amelyen létrejött a valódi helyi hatalom. Hajdúszoboszló Város Önkormányzatának Képviselőtestülete 1991. január 1-től jegyzőnek nevezett ki. Ekkor MSZP tagsági viszonyomat felfüggesztettem, mivel szakmai feladataimat csak pártsemlegesen lehet megfelelően ellátni, majd 1994. október elején a pártból kiléptem. A városi MSZP-szervezethez írt kilépő levelemben rögzítettem:

- nem vagyok alkalmas párttagnak, mert annak bíznia, esetenként vakon hinnie kell, én pedig természetem szerint tudni szeretek és szakmai alapon, legjobb meggyőződésem szerint tenni akarok;
- korábban MSZMP – reformkörösként a párt átalakításáért és a demokratikus jogállam létrejöttéért vállaltam politikai szerepet, ez ma már – reményeim szerint – szükségtelen;
- alapállásom változatlanul baloldali, de a nemzeti irányt is fontosnak tartom, amelynek képviselői az MSZP-ben szinte semmilyen szerepet sem játszanak már;
- sajnálatos módon olyan jeleket tapasztalok a párt országos és helyi politizálásában, amit reméltem elkerül, tanul saját és más hatalmi helyzetű párt(ok) sorsából.

II. HIVATÁS

1. Pályáív

A pozíció megszerzése és feladása

A polgármester és egyes képviselők kapacitálására a határidő utolsó napján – 1990. november 24-én – beadott jegyzői állás-pályázatom érdemi részei (szó szerinti közlés):

„Hivatásomnak tartom a köz szolgálatát, ebben és az elmúlt tíz évben mindig ígért – de csak részben elkezdett – közigazgatási reformokban láttam értelmét munkámnak. A korábban a tanácsnál megtett egyszerűsítési, korszerűsítési lépésekben szerepet játszottam. Őszinte hive vagyok, a demokráciának, amióta egyáltalán a lehetősége felmerült a helyi önkormányzatnak minden rendelkezésemre álló eszközzel ezért ténykedem. Hajdúszoboszlót megismertem és megszerettem, tudásommal, tapasztalatommal szeretném továbbra is a város polgárainak érdekét szolgálni.

Szólnom kell politikai előéletemről is. Munkahelyemen öt évig voltam KISZ titkár, a közösség bizalmából. Nem az ideológia, hanem munkatársaim szolgálata vezérelt. 1982-ben lettem az MSZMP tagja abból a megfontolásból, hogy így többet tehetek. Korábban én is azt hittem: sorsunk az akkori szocializmus, csak ennek megjavításáért ténykedhünk, ez viszont a közösségi emberek kötelessége.

A rendszer bomlása, a gyalázatos tettekről szóló információk ráébresztettek: legfontosabb teendő az állampárt lebontása, a békés átmenet akadályainak felszámolása. Az elmúlt három évben ezért igyekeztem mindent megtenni, a volt MSZMP Reformközösség kezdeményezőjeként, az MSZP tagjaként.

Az elmúlt közel 13 évben úgy érzem, becsülettel, tisztességgel ténykedtem mind munkahelyemen, mind a város közéletében. Beosztásomat nem használtam ki jogtalan előnyök szerzésére. Vagyonom egy Bartók-telepi családi ház, amelynek terheit nyögjük. Munkaköröm jellegéből adódóan megismertem a korábbi városi tanács szakigazgatás teljes tevékenységi körét, úgy érzem ezt és a városismeretemet jól tudnám hasznosítani. A jegyzői munkakörhöz mindez szükséges, mivel nemcsak hatóságigazgatási ügyekben kell otthon lennie. Természetesen univerzális ember nincs, a jegyzői teendők jó ellátásához megfelelő kollegiális, apparátusi háttér – a számítástechnikát is beleértve – kell, csapatmunka. A hivatal

erre még csak részben alkalmas. Az önkormányzati hivatal felállítására vonatkozóan vannak szervezeti, személyi elképzeléseim. Tudom azt is, hogy az önkormányzatiság mindenki számára új, azt tanulni kell. A továbbképzést, új ismeretek megszerzését számomra is elengedhetetlennek tartom, azt szívesen vállalom.”

Az öt pályázót a képviselő-testület „informális ülésen” meghallgatta, az 1990. december 13-án tartott rendes ülést megelőző percekben ugyanilyen informálisan titkosan „előszavazott” a szavazólapra felvett 3 jelöltről. Ennek eredménye a 18 leadott érvényes szavazatból: reám – 10 szavazat, a másodiknak: 5 szavazat és a harmadiknak 3 szavazat. A percek múlva kezdődő ülésen pedig a következő határozatot hozta:

15/1990. (XII. 13.) képviselő-testületi határozat:

Hajdúszoboszló város Képviselő-testülete 1991. január 1-i hatálylyal jegyzővé Dr. Vincze Ferencet nevezi ki. Munkabérét 35.000 Ft/hó összegben állapítja meg.

(Csak a viszonyítás és az esetleges félreértések elkerülése érdekében: nyugdíjazásomkor fizetésem havi bruttó 525.000 Ft volt, ami munkateljesítményem alapján a kötelező mérték felett +10%-os eltérést tükrözött.)

2016. január 5-én az alábbi levéllel fordultam munkáltató polgármesteremhez:

„Szóbeli jelzéseimet megerősítve hivatalosan is bejelentem:

a hatályos jogszabályok értelmében 2016. december 5. napján betöltöm a rám vonatkozó (63 év) öregségi nyugdíjkorhatárt, azaz öregségi nyugdíj igénylésére válok jogosulttá. Mivel az öregségi nyugdíjhoz szükséges szolgálati idővel rendelkezem 2016. december 5. napjával nyugállományba kívánok vonulni. Jelzem, hogy amennyiben nyugdíjba vonuláso-mat követően önkormányzatunknál felmerül olyan feladat, melyhez képességeim, szakmai tapasztalataim és munka kapcsolataim hasznosíthatók, készséggel vállalom közreműködést annak megoldásában. Nyugdíjba vonulásom nem akadályoz abban, hogy városunk fejlődése érdekében továbbra is részt vegyek ilyen jellegű munkákban. Önnek és a mindenkori képviselő-testület tagjainak köszönöm, hogy 25 éven át Hajdúszoboszló város jegyzője lehettem.”

Levelemre 2016. június 20-i keltezéssel az alábbi választ kaptam polgármester úrtól:

„A 2016. január 5. napján kelt, nyugdíjazására vonatkozó szándéknyilatkozatát tudomásul veszem. Rendszeres munkavégzésére az Ön által megjelölt napig számítok, ezért jogviszonyát nem felmentéssel, hanem közös megegyezéssel javaslom megszüntetni, azzal, hogy a két havi felmentési időre járó bére kifizetéséről más jogcímen gondoskodni fogok. Amennyiben időközben olyat feladat jelentkezik a hivatalban, amely az Ön jegyzői közreműködését igényli (pl. pályázatok), abban az esetben, kérem fontolja meg nyugdíjba vonulási szándékát, mert továbbfoglalkoztatásának akadálya nincs.”

A „saját zsebre dolgozó” parlamenti döntéshozatal ékes példája, hogy egy országgyűlési képviselő, vagy egy polgármester – aki korábban még országgyűlési képviselő is lehetett, mert nem volt összeférhetetlen akkori jogszabályok alapján – fizetése mellett felveheti a nyugdíját is, míg egy közszolga, vagy más „átlagember” ezt nem teheti. Ez a strasbourgi emberi jogi bíróság ítélete szerint sérti a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. Persze én a korhatárt elérve mindenképpen nyugdíjba vonultam volna, tudván, hogy az ember életében ekkortól létezik más, szuverén élet, no meg azért is, hogy meg tudjam írni visszaemlékezés-trilógiám. Tény ugyanakkor, hogy 2 évig „projektszervező” – pályázatok, kapcsolatok szervezése, menedzselése – feladatkörben, havi 40 órában polgármesteri megbízással „visszasegítettem” egyes fontos teendőkből. Akkor mentem nyugdíjba, amikor – igaz állami átalakítások miatt kénytelen-kelletlen – tere nyílt az általam a „közhatalmi-uralmi” helyett mindig preferált, szervező – érdekegyeztetésen – együttműködésen alapuló „jó helyi kormányzásnak”. Ennek fő tartalma a közösségi élet feltételeinek javítása, valódi helyi, nem egyesek által privilegizált hatalom működése, amelyben az önkormányzat csak egy, de szinkronizáló-harmonizáló szerepe révén alapvető fontosságú szereplő, amely a hatalom ajtóit nem bezárja, hanem kitarja.

Jegyzővers

Azt, hogy miféle csodabogár a jegyző „líraileg igyekeztem pregnánsan megfogalmazni”. Alkotásom – történetével együtt – megjelent „Jegyző és

Közigazgatás” című szakmai lapunk 2006. évi július-augusztusi, valamint a szoboszlói SZÓKIMONDÓ 2006. decemberi számában. Jöjjön hát ide is a „születéstörténet” és a „Jegyző – no mit jegyez ő?” című versszerűségem:

Mikor írhat egy jegyző verset? Nem megrendelésre, mert szerencsére ez nem tartozik feladat- és hatáskörébe. Inkább „kínjában”, mert évek óta elvárás volt „Jegyző és közigazgatás” című szakmai lapunk főszerkesztőjétől a szerkesztő bizottság jegyző tagjaival szemben, hogy írjuk meg mi is a dolga egy jegyzőnek. Ezt egyikünk sem vállalta, mert a különböző szempontú feldolgozások szerint jogszabályi feladat- és hatásköreink száma több száz, vagy akár több ezer. Márpedig ehhez a lap kínálta terjedelem kevés, még cikksorozatként is!

A „jegyzőbecsület” megmentése érdekében azonban sokáig motoszkált bennem: hogyan tudnám mégis teljesíteni a jogos elvárást. Míg nyár elejére összeállt, hogy megírom egy „versszerűségben”, amit szerkesztő bizottsági ülésen be is vállaltam. A mű könnyen megszületett egy vasárnap reggel, ám jött a kétely: lett-e olyan, hogy újságunkban megjelenhet, nem kezdenek ki, vagy „cikiznek” majd érte. Egyhamar döntöttem: úgy is írtam már sokfélét lapunkban, hátha ez (is) valakinek jól jön, ha másként nem legalább elgondolkoztatja, vagy jobb kedvre deríti. Reméltem azt is, hogy senkit nem sértek meg vele (ez eddig bejött), kiderül belőle valódi szándékom. Ezért „beleegyezem” a szélesebb nyilvánosság általi megismerésbe, internet-portálunkra is feltettem, a jegyző web-terébe.

Véletlenül sem tartom magam költőnek, csak érzéseket és hangulatot próbáltam ebben a formában koncentráltan visszatükrözni, mégpedig ironikusan és optimista végkicsengéssel. Minden nap és minden percben meg kell birkózni azzal a lelki teherrel, hogy minden teendő elvégzésére úgyszincs idő (beszámítva a munkaidőn túlit is), ezért szortírozni kell a feladatokat halaszthatóság szerint. Jól van így a jegyző-konstrukció? Bármekkora is a munkateher és a felelősség súlya igen, mert páratlan történelmi esélyt kaptam én is a sorstól: helyben dőlhetnek el a városra vonatkozó dolgok, ezt a várost pedig nemcsak szeretni, hanem fejleszteni is

lehet és kell! Így tehát megtiszteltetésnek érzem, hogy lassan 29 éve első munkahelyemen dolgozhatok. Mindig van viszont bennem kétely: az idő haladtával az új kihívások felmerülésével vajon meg tudok-e felelni azoknak? A bizalmat tettekkel igyekszem megszolgálni Hajdúszoboszlónak, önként vállalva közvetlen nem jegyzői feladatkörbe tartozó munkát is (pl. hivatali ügyvitelfejlesztés, informatikai támogatás, pályázatkészítés-lebonyolítás szervezése). Azért is, hogy az utánam jövőknek a „jegyzői székben ülés” könnyebb legyen, nagyobb esélyük nyíljon a követelményeknek megfelelésre. Szerencsémre nálunk lehet és hagynak is dolgozni, ami erőt ad számomra. Az időm pedig másoknál relatíve több rá, hisz még sohasem voltam táppénzen. (Elképzelni sem tudom, ilyen esetben hogyan kezelném lelkiismeret furdalásomat, no nem azért, mert azt hiszem nélkülözhetetlen és pótolhatatlan vagyok. A tapasztalataim viszont sokat érnek.)

JEGYZŐ – no mit jegyez ő?

*Tűzoltó vagyok s katona, vadkárt is rendező jogász,
ha pedig valaki egy újabb jogszabályhelyre rábök,
kijön, hogy érettségi tételnök.*

*Hatásköröm tehát számos, jogszabályba foglaltan,
nem vagyok ám tőle álmos, hisz sokak által elvártan
gyakorlom, mert feladatom számtalan.*

*Az állam embereként hatósági jogkörök, önkormányzati szerepben
testületi–hivatalvezetői örömök, mindebbe belejátszik a törvényesség fő öreként,
– mert jót akar – a közigazgatási hivatal.*

*A parlament – mint jogszabálygyár – termel nekünk rendszeren,
nosza csak véleményezd, akkor aztán nem mondhatod, mint így,
hogy: valami s ellentettje egyszerre igaz hogyan legyen?*

*Időmet más osztja be, azzal én alig rendelkezem, hiába van
egyszerre sok gazdám - ki mind mást várna -, kitolhatnak tehát velem,
s mint kinek nincs párja, vagyok egy apátlan-anyátlan árva.*

*Választások adják főnökeim sorát (ezzel a meglevőket szaporítják)
rendje van ám ennek is, pluszként sorjázik a felelősség,
hogy valaki szabályosan nyerjen is.*

*Országosan és helyben: képviselő, polgármester, választott közéleti funkció,
ha betöltve van hamar levonódik a súlyos konklúzió:
az eredmény mindenkinek úgysem jó.*

*Ám ezzel úgymond végetért a haddelhadd, elül a csatazaj,
hihetjük, hogy demokratikusan folytatódik ... majd egyszer csak:
újfent kezdődik a kampányizű folyamat.*

*S míg zajlik a demokrácia szakasz, a jegyzői munka el nem maradhat,
szortírozhatok naponta: mi az amit képes vagyok elvégezni,
s az ami későbbre, vagy végleg elmarad.*

*Mire már a régi szerepeket megtanultam, elmélázni nincs okom,
mert bezúdult észrevétlen az európai uniós alkalmazkodáshoz
szükséges többlet-feladat halom.*

*Jogharmonizáció, uniós jogalkalmazás, kistérségi reform, pályázatkezelés,
közbeszerzés, belső ellenőrzés, ügyvitelkorszerűsítés ... nincs menekvés:
ha értem, ha nem mind az enyém és kész!*

*Bár egyedül vagyok, de szerencsés, ha van hozzá csapatom, hisz
rólunk egyre többen mondogatják: sokan vagyunk és
unatkozunk minden napszakon!*

*Szaktámamban nap mint nap előáll a váratlan,
rendkívüli helyzetek misztériuma, hogy kezdjek hozzá,
ki segít nekem, hogy jó helyen nyúlhassak oda.*

*A jegyző – no mit jegyez ő: átrágja magán teméntelen irományon,
megtanulja lényegét, s az egyszerre több rendező kívánsága szerint
megpróbálja jól játszani szerepét.*

*Olyan mint a színész, amihez szintén kell ész és kiállás
a jó ügyért, de a különbség alapvető: az előadást nem honorálja
taps, mert mindenkinek jól mégsem játszhat ő.*

*Ha nem fogja fel idejekorán, hogy véges ám a repertoár,
helyben állva, tátott szájjal sültgalambra vár,
egyszerre csak reá omlik a védelemnek hitt menedékvár.*

*Ő az egyszemélyi felelős, bárki bármit tesz, vagy nem tesz, kézzel fogható:
az önkormányzati szférában ő lesz az aki, okkal-ok nélkül
igazából felelősségre vonható.*

*A konstrukció mégis így jó, mert nagyon nagy az élvezet,
nem kell ehhez túl nagy hűhó, talpon marad sokáig az,
aki dolgozni is, nemcsak taktikázni szeret.*

*Amikor már túlteng a lelki teher, s a szelepen eresztetni kell,
a jegyző megjegyzi azt is, hogy mit iszik a zenekar,
ha lazításként egy jó nagyot mulatni akar.*

*Az összes versszak egy híján húsz, ráadásként íme itt van:
képzés és idő híján a jegyző csak autodidakta,
feladataira nem mondható, hogy akármelyik eltehető ad acta.*

*Számban szerencsés a huszonegy, tudjuk be hát azt is ennek:
hogya nem jön elismerés, lesz nekünk az kitüntetés,
ha a pályafutást fegyelmi nélkül ússzuk meg.*

Jegyzőségemről íródott

Könnyű helyzetben vagyok, mert a rólam – velem – általam készült cikkekből, interjúkból elegendőnek tartok csak kettőt beemelni. Fogadják szívesen őket:

Közelkép

A fürdőváros jegyzője

A rendszerváltozáskor a megválasztott új önkormányzati testületek, szinte minden településen leváltották a vb. titkárokat, de nem volt elég közigazgatáshoz értő tisztviselő, ezért általában egy másik település bizalmat szavazott számukra. Szoboszlón a második vonalban dolgozó

fiatal szakembert, Vincze Ferencet nevezték ki jegyzőnek. Azóta is betölti ezt a tiszteket. Ma ötven éves, energikus, nagy vitáktól, csatározásoktól edzett, kiteljesedett egyéniség. Tele van tervekkel, koncepciókkal, s nem túlzok, ha azt mondom, lobogó lelkesedéssel, amit azonban a törvényesség őre, a hivatali rend képviselője, kordában tart benne. Tehát mérték-tartó és türelmes, egyetlen ellensége az idő, ami soha nem elegendő.

- Hogyan emlékszik hivatalának első ciklusára?

- Viharos volt. Felkészületlenül ért bennünket az új helyzet. Minden szinten csak tapogatózás, hiányoztak a törvények, hamarabb kellett jogszabályt alkotni helyi szinten, mint ahogy az azokat befolyásoló rendeletek országosan elkészültek volna. Szülési kínokat álltunk ki. Nálunk ezt az első ciklusban színezte a döntéshozatal mechanizmusa. A legfontosabb ügyek eldöntéséhez minősített többség szükségességét szavazták meg a képviselők. A 18 tagból 13-nak kellett volna egyetérteni. Ez a legritkább esetben történt meg, ezért a fontos ügyekben elmaradtak a döntések. Hetenként követték egymást az éjszakába nyúló ülések, évente 48-50 összejövetel, s jobbra eredmény nélkül. Később jöttünk rá, előny is származhat abból, ha a képviselők nem tudnak megegyezni: rossz döntés sem születethet. Akkor olyan helyzet volt, - hiszen alig voltak jogszabályi korlátok, - hogy mindent szabad. A helyi hatalom mindent eldönthet.

- Mi volt ebből az ön számára tanulság?

- A politikai következtetés, hogy mindenki „ma született bárány”, várospolitika helyett viták, viszályok, politikai marakodások voltak. A szakmai következtetés pedig az volt, hogy ha csak keveset lehet is tenni, azt úgy érdemes, hogy a fejlődés esélye megmaradjon. Azt csak mellékesen teszem hozzá, hogy akkor az állami finanszírozás bőkezű volt, ha azt az állapotot 100- nak vesszük, most csak 66 százalékos a támogatás. Akkor ez a pénz „elfolyt” működésre. A meglepetés a rendszerváltozásban a nagy engedékenység volt.

- Ha az első ciklusról beszélünk, nem kerülhetjük el, hogy ne szólnunk az akkori polgármester tragikus hirtelenséggel bekövetkezett haláláról. Milyen vezető volt?

- Egyikünk sem volt felkészült, a polgármester sem, annyival neki még nehezebb volt, hogy ismeretlen volt számára az igazgatás, hiszen mérnök volt. A természetéből adódóan pedig nem szeretett konfliktushelyzetbe kerülni. Tehát mindenkinek igyekezett a kedvébe járni. Két mondást őrzök, az egyiket tőle: nekünk azért kell dolgoznunk, hogy az utánunk jövők számára ez a szék kényelmesebb legyen.

- Bölcs megállapítás, de mi a másik?

- A másikat édesanyám mondogatta: fiam, lehetetlenség nincs, csak tehetetlenség. Ezt megjegyeztem és el is fogadtam, de később rájöttem, hogy mégis van lehetetlenség, ez pedig abszolút értelemben az idő. S ez a főgond, az eltelt közel másfél évtizedben sose volt semmire elegendő idő.

- A következő ciklusra új (a jelenlegi) polgármestert választott a lakosság, és nagy többségében kicserélte a képviselőit. Áldás volt?

- Szoboszlónak legnagyobb előnye, hogy rendkívül bölcsek az állampolgárai, ezt akkor és azóta is bizonyítják. Egyetlen ciklusban sem nyert többséget egyik irányzat sem. Nevezzük jobb oldalnak, baloldalnak, lokálpatrióta középnek, nüansznyi különbségek vannak az eredményeik között, s ami a legfontosabb, készek a kompromisszumra. A polgármesternek rendkívül jó érzéke van a konszenzus teremtéshez, olyan képességekkel van megáldva, amelyek azt eredményezték, hogy 1996-ra kialakult az összhang a képviselő testületben. Ez már várospolitikai volt, a pártpolitikai színezettől független. A képviselő testület emberileg is együtt volt. Meghallgatták, s próbálták megérteni egymást. Ez azért példátlan az országban. Persze hozzájárulnak az ülések után, fehér asztal mellett eltöltött órák - egyébként mindenki zsebből fizet - a kötetlen beszélgetések, ahol az emberek megnyílnak, beszélnek személyes gondjaikról is.

- Szoboszlón tehát azóta nem volt, nincs olyan pártcsatározás, ami a város érdekeit befolyásolná?

- Nincs.

- Annyit azért tudok erről a testületről, hogy ha konszenzusra jutnak, még az sem jelenti azt, hogy aki megszavazta, egyetért a határozattal. Megtette, mert ígéretet kapott képviselő társától, hogy más ügyben visszazavaz. Ez engem sokszor nagyon zavart. Ön hogy éli ezt meg mint jegyző?

- Azt szoktam mondani, hogy a jegyző színész, aki képes átrágni magát tömérdek olvasnivalón, betanulni az éppen aktuális szerepét, s több rendező kívánsága szerint eljátszani azt. Következésképpen, nekünk taktikusnak kell lenni, másrészt figyelembe kell venni, hogy a képviselők is emberek, különböző beállítódással, életpályával, és úgy előkészíteni a döntés- hozatalt, hogy az vállalható legyen lehetőleg mindenki számára.

- Az ön hatásköre meddig terjed?

- Amikor elvállaltam a jegyzőséget, leszögeztem, a szakmai csapat irányítása az én feladatomban lesz. Akkor még ez abszolút a polgármester joga volt. Egyébiránt országosan is teljesen egyedi az a munkamegosztás,

ami nálunk a polgármester és a jegyző között van. Ezt a város jellege is befolyásolja, elég komoly civil élet van, a vendégforgalomról nem is beszélve. A polgármester a fürdővárosok szövetségének az elnöke, ez rengeteg kötelezettséggel, reprezentációval jár. A munkamegosztás tehát eredendően úgy alakult ki, hogy a szakmai munkát a jegyző vezette hivatal végzi, a reprezentáció, a kompromisszum keresés, a képviselő a polgármesteré. Ez a felhatalmazás is egyedi. Én, vagy a kollégáim bátran tárgyalhatnak befektetőkkel stb., anélkül, hogy a polgármester berontana a szobába, hogy ki volt, mi volt, mit csináltál, vagy miért nem tettél jelentést. Ez olyan bizalom, amivel mi nem élünk vissza, a polgármester nyugodt lehet. Nyugodt is. Mert amikor olyan fázisba kerül a dolog megkeressük, tájékoztatjuk, kérjük a véleményét.

- A jegyzőket, a hivatalt sok esetben azzal is vádolják, hogy uralkodnak a képviselő testület fölött.

- A törvény azzal a hatalommal, vagy kötelességgel ruházta föl a jegyzőt, amely a jogszabályokból következik. Én viszont azt gondolom, hogy ma a jegyzőnek menedzsernek is kell lenni. A város, a térség fejlesztését évek óta feladatomban tekintem. Számomra különösen fontos, hiszen ez az első munkahelyem.

- Mit jelent az ön számára Hajdúszoboszló?

Mindent. Az idetartozást, a hajdú származást, bár ez Hajdúdorogról ered. Nem szeretem a nagyvárost, ismerni akarom az embereket, akik körülöttem élnek, a város léptéke tehát nagyon fontos számomra, és a jellege, és a nyitottsága. Ha itt kitalál valamit bármelyik ember, az megvalósul. Ez a település már évtizedek óta nyitott a világra, hiszen a vendéglátásból él.

- Óbudán született, de Hajdúdorogon nőtt fel, két különböző világ...

- Csak néhány évet éltem Óbudán, ahol apám a hajógyárban volt kazánkovács. Aztán a szüleim visszaköltöztek Hajdúdorogra, ahol a világi pompára adó, görög katolikus vallás az uralkodó, s én ezt nem szerettem.

-Vallásosan nevelték?

- Felemásan. Anyám vallásos volt, apám nem.

- Hogy emlékszik a szüleire?

Édesanyám egyszerű ember volt, élelmiszerboltban dolgozott, apámat hurcolta a kor, hol felemelte, hol elejtette. Tsz elnökhelyettes lett Hajdúdorogon, utána „állampusztai kiképzés” mondván csinált ürüggyel, majd tanácselnök helyettes, aztán megint kovács volt a tsz-ben.

- Ezeket a változásokat érzékelte?

- Amikor fent volt, sok volt a barát, a mulatozás, amikor lent, csak a család maradt. Apám egyszerű emberként reálisan látta a helyzetet. Rengeteget olvasott, nyugodtan merem mondani okos ember volt, és számomra meghatározó.

- Mit hozott magával az általános iskolából?

- A focit. Nagy ígéret, nagy tehetség voltam állítólag. Szakközépiskolába Nagykállóba kerültem, akkor volt ott egy NB III-as futballcsapat, én is játszottam. Heti két edzés, egy meccs, utána ökörsütés stb. A jegyeim egyre rosszabbak lettek, másfél év után, amikor már majdnem megbuktam, jött apám. Elképzelheti... Végülis megembereltem magam, sikerült jól érettségizni, és felvettek Szegeden a jogi egyetemre. Oriási szerencsém volt a felvételin, a II.világháborúról kellett beszélnem - nem tudhatták, hogy ez a téma érdekelt legjobban - név szerint soroltam még a Wehrmacht tisztet is.

- Ezek szerint, ha valami érdeklí, alapos?

- Igen. Nem adok föl semmit sem. Azt hiszem ez egy hasznos tulajdonságom. A problémánál mindig a teljes megoldást keresem, legyen rendben egyszer s mindenkorra. Ha pedig olyan nehézségbe ütközöm, amit még nem oldott meg senki, azt nekem és a csapatomnak kell kitalálni.

- Szeged mennyire volt fontos az életében?

- Meghatározóan fontos volt. Engem a közjog és a polgári jog érdekelt és lehetőséget kaptunk, mint diákkörösök, hogy a könyvtárban tanulmányozhassuk a zárt anyagokat. Élénken emlékszem, hogy megborzasztottak bennünket Sztálin dolgai. Másodés harmad évben polgári gazdaságtant is tanultunk, de mi voltunk a Móra Múzeum rohamcsapata, kiállításokat utaztattunk, ásatásokon vettünk részt, versenyeken, vetélkedőkön indultunk, kinyílt az ember szeme a világra. Mindez együtt, s szemben vele a KISZ, és ahogy a 3/3-as kollégáink viselkedtek, arra sarkalt bennünket, hogy szervezzünk ellen KISZ-t. Ez lett a Szegedi Joghallgatók Testvéri Közössége. Politikai vitaesteket rendeztünk, október 6-án aradi koszorúzáson vettünk részt, tanulmányoztuk Bibó és Erdei Ferenc munkáit, készültünk az életre.

- Tehát politizált, ellenzéki volt?

- Nem mondanám. Azt gondoltam, hogy az eszme jó, csak rossz a végrehajtás. Majd mi! Majd mi, jobban csináljuk, ahogy akkoriban nagyon sok értelmiségi gondolta így.

- Baloldali?

- Nemzeti baloldali, de nem vagyok pártnak tagja. Régen kiléptem az MSZP-ből, mert rájöttem az idők folyamán, hogy nem vagyok politikus alkat. Aki politikus, annak hinni kell, én meg tudni szeretek.

- Mint a törvény őre, mint település menedzser, mint a város egyik főszereplője, soha nem tévedett?

- De. Többször. Mondok példát. Kitaláltunk egy idegenforgalmi rendszert, amit ráerőltettünk a vállalkozókra, a lakosságra. Sajnos nem gondoltuk végig, hirtelen akartunk sikert elérni. A legaktuálisabb kudarc pedig, hogy nem erőltettem eléggé a helyi építési szabályzat megalakítását. Az új építési törvény 1997-től lehetővé teszi ennek elkészítését, amely felváltja a korábbi rendezési tervet. Mi mondtuk, hogy nálunk sürgős, csináltunk előterjesztéseket, de nem elég hatékonyan. Nem a képviselők elsősorban a felelősök, hanem mi, kullancsként, levakarhatatlanul szorgalmazni kellett volna. Csak hát több mint tízmillióba kerül, mindenki sajnálta rá a pénzt. Most már látszik a városon, hogy a társasház beépítések nem ember léptékűek, és ebből rövid időn belül még nagyobb gondok lesznek.

- Ez azt jelenti, hogy nem volt lehetőségük megtagadni az építési engedélyt?

- Ha mi nem is adtunk engedélyt, másodfokon megkapták, mert az országos szabályozásba minden belefér.

- A vádak közül az egyik leggyakoribb, amivel a közhivatalokat illetik, a korrupció. Jogos ez?

- Felmerülhet. A jegyzői fizetés már elég jó, de például körülöttem is négy gyerek van, három egyetemista volt, pesti albérlet stb. Szóval elvileg a pénzre szükség van, de a becsületre még nagyobb. Túl tudom tenni magam nemtelen támadásokon, alaptalan pletykákon, de a becsületemre nagyon érzékeny vagyok, értem tűzbe teheti bárki a kezét. A hivatali csapatért is. Volt ellenpélda korábban, de olyan vénájú embereket próbálunk ide hozni, akik a szolgálatot tekintik elsődlegesnek, s nem az azonnali gyarapodást. Volt kísértés, rendszeres ez, le lehetne „szakítani,” bizonyos összeget, de én még az üzletszerzési jutalékot is - gépek, fénymásolók vásárlásánál kaptunk egy- két százalékot - befizettettem a hivatalba. Olyan rendszereket vezettünk be, amelyek kizárják, hogy bárki is megvehető legyen.

- Vesszőparipája a közigazgatás korszerűsítése, és ezt az informatika segítségével kívánja megtenni. Sőt jogi informatikus szakképzést szerzett. Több közigazgatási informatikai rendszer kidolgozásában is részt vett, most a települési önkormányzatok számára ír a témából mód-

szertani útmutatót. Ezt olvashattuk az interneten, de van egy terve, álma, mi ez?

- A város elvárható működésének, és lehetséges fejlődésének megszervezése az informatika segítségével. Cél, hogy az interneten, vagy telefonon minden elérhetővé váljon a lakosság és az ide érkező vendégek számára. Előbb a tartalmat kell megfogalmazni, ehhez persze ügyfél fejjel kell gondolkodnunk, aztán a szolgáltatásokat bevezetni. Azt szeretném elérni, hogy hivatal helyett egy közösségi szolgáltató központ jöjjön létre, ahol mi hívnánk fel az ügyfél figyelmét, például arra, hogy iskolakezdési támogatásra jogosult.

Vincze Ferencnek, gyanítom (meg se kérdezem), csak egy hobbija lehet: a munkája. Mikor mondom, tiltakozik: nem vagyok szakbarbár, szeretnék olvasni szépirodalmat is, - mondja, de nevet. Nézzük csak a magánéletét: az élettársa jegyző Földesen, a gyerekek között már három jogász van. Gyanítom, nem véletlenül. Még azt is feltételezem beszélgetőpartneremről, hogy amit hitvallásként nekem megfogalmazott, a gyerekeinek is tovább adta: aki helyzeti előnyben van, annak a környezetét kell szolgálnia.

Tatár Éva – SZÓKIMONDÓ, 2005.

Egy városi jegyző negyedszázada

Bevezetőként talán nem haszontalan egy rövid „jegyzőtörténelem”, idézgetve egyik kollégám „Jegyzői annotációk” címmel „Jegyző és közigazgatás” szakmai lapunk 2011/2. számában megjelent cikkéből. A tisztség a feudalizmusban jelent meg, földesúri pénzen szerződöttetett, írni-olvasni tudó személyként. Az 1897. évi 18. törvénycikk jegyzőtartásra kötelezte a községeket, vizsga letételét is előírva számukra. Magyary Zoltán 1942-ben a közigazgatásról írott munkájában írta:

„A jegyzőt a megfelelő képesítéssel bíró egyének közül a képviselő-testület élethossziglan választja. Ő a községnek, mint szervezett egységnek a tulajdonképpeni főnöke, az ő érdeme, ha a község vezetésében van előrelátás és iniciatíva, jó a szervezet, van parancsadás, azaz mozog a közigazgatás, van összhang és ellenőrzés a különböző szervekkel szemben és a jegyző mulasztása, ha mindez hiányzik.”

1948-ban a jegyzői állásokat megszüntették, majd 1950-ben, az első tanács törvénnyel az önkormányzati közigazgatást is. Ekkortól a jegyzői teendőkhöz hasonló, főként államigazgatási feladatokat a vb-titkár látta el. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény visszahozta az önkormányzati rendszert, ezzel együtt a korábbihoz hasonló jegyzői tisztséget is. 2002-től a miniszterelnök címzetes főjegyzői címet adományozhat, az előírt gyakorlati idővel rendelkező és tartósan kiemelkedő munkát végző jegyzőknek, amely már az önkormányzat által finanszírozandó – évenkénti egyszeri – anyagi juttatással is jár. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény, majd 2013. január 1-től a járási hivatalok létrehozása változtatott az önkormányzati és a jegyzői konstrukción, lehetővé téve reá is képviselő-testületi hatáskörök átruházását. A lényeg azonban nem változott, mert – különösen kistelepülésen – a közösség mindenese, polihisztor kell legyen. Ahogy én szoktam mondani: azért is felelős vagyok, hogy valami legyen (önkormányzati vonalon), meg azért is, hogy ne legyen (törvényességi jelzési, illetve államigazgatási hatósági feladat- és hatáskörben).

A rendszerváltást megelőzően, helyi közigazgatási dolgozóként én is felléptem a valódi helyi hatalom, a települési önkormányzat megteremtéséért. Amikor ez létrejött, öt pályázó közül a képviselő-testület Hajdúszoboszló jegyzőjévé nevezett ki, 1991. január 1-től. Nálunk az első ciklus folyamatos egyeztetéssel, ülésezéssel telt. Ez részben természetes volt, hisz szinte minden döntésre, átalakításra várt. Viszont sokáig hiányoztak hozzá a jogszabályok, helyben pedig a felkészültség, a tapasztalat. Emellett a kezdeti itteni demokrácia-felfogás az volt, hogy a kérdéseket képviselő-testületi szinten kell kivesézni, a vita hossza és nem az eredménye a mérvadó. Képviselőink a hatáskörök zömében 2/3-os döntést írtak elő szervezeti és működési szabályzatukban, amellyel az ügyek többségében tartósan, esetenként véglegesen megbénították a határozathozatalt, rendelet alkotást. Valódi helyett „korlátlan helyi hatalom” működött, kezdetben nálunk is, hisz a képviselők álláspontja visszatérően az volt: a testület mindent megtehet, amit az akkor még alig létező új jogszabályok nem tiltanak.

Az elsők közül az érdekesebb képviselő-testületi úgymond „döntések” (visszatérő kinyilatkozások több képviselő részéről):

- a várost megillető vagyont meg kell szerezni (ez többnyire sikerült, egyes képviselőknek a termőföldet is),

- a jegyző azért is felelős, hogy a polgármester, vagy más ne cselekedhessen a város kárára (majd négy év múlva az új polgármester és képviselő-csapat részéről: le kell törni a jegyző túlhatalmát!)
- az önkormányzati testület nem adja olcsón a szavazatát, mi bizalmatlanok vagyunk (és maradtak így 4 évig, mindig, mindenkivel, mindenben).

Az 1994-es választáson kicserélődött a polgármester és a képviselő-testület, 20 éves konszolidált, eredményorientált, városi érdekeket szolgáló működés következett. (Az első ciklusban én irigyeltem más kollegákat, utána ez megfordult.) Hajdúszoboszló és fő értékét képviselő fürdője eddig soha nem volt fejlődést produkált, a saját és pályázati forrásokat célorientáltan, hatékonyan, hitelmentesen felhasználva. Az önkormányzat működési, fejlesztési eredményességét a kompromisszum orientáltság is elősegítette, mivel egyik választáson sem szerzett többséget párt, vagy civil szervezet. (Igaz kormánypártiak sem lettünk soha.) A Magyarország dobogós turisztikai központjává fejlődött város alkalmas terepe a máshol kitalált jó megoldások adaptálásának, ilyenek hiányában a helyi kreatitásnak, innovatív megoldások kifejlesztésének. (24 000 fős lakosságával, nyári csúcnapokon kb. ugyanennyi vendégével „kisvárosnak nagy, nagyvárosnak kicsi” éppen emberi, ismerhető, kezelhető léptékű, hajdúmultjára büszke, de a világra nyitott.) Szoboszlóról nem lehet szólni – még itt sem – a fürdője nélkül. Pávai Vajna Ferenc 1925 októberében találta meg a város szélén a 73°C-os gyógyvizet, 1927. július 26-án pedig már megnyílt a fõvenyfürdõ. Közbevetõleg errõl egy helyi történet.

A gyógyvíz megtalálását – amely szabadon folyt az árkokban, gödrökben – követően egy 3 helyi potentátból álló delegáció kereste meg irodájában a város polgármesterét, azzal, hogy „feredõt” kellene építeni. A polgármester az ablakhoz intette õket és lenézve az utcán álló városi parádés kocsira, így szólt: „Feredõt? Az a két szíp lú, az a jövõ!” (Ha akkor a város tényleg a lúra tesz ...)

Eleink jól döntöttek, folyamatosan fejlesztették kincsünket. A fejlődés üteme 1995-től felgyorsult és egy évtized alatt a vendégforgalom megduplázódását eredményezte. A végig önkormányzati tulajdonú fürdőkomplexum, a Hungarospa Hajdúszoboszlói Gyógyfürdő és Egészségturisztikai Zártkörű Részvénytársaság által üzemeltetve egyre népszerűb-

bé vált bel- és külföldön. A saját és pályázati támogatási források sikeres felhasználásának eredményeként a társaság vagyona harmincszorosára növekedett. Európa legnagyobb fürdőkomplexuma összesen 30 hektáron fekszik, 17 600 m² vízfelülettel rendelkezik, a gyógy- és strandfürdőből, Aquaparkból (csúszdák), fedett uszodából, AquaPalace Élmenyfürdőből álló létesítmény-együttes egy időben 27 000 ember befogadására képes, látogatóinak száma évente több mint 2 millió fő.

A Hungarospa-objektum és a ráépült turisztikai infrastruktúra révén Hajdúszoboszló 2014. évben 305 347 vendéget fogadott, akik 1 063 721 éjszakát tölthettek nálunk. Az önkormányzat tavalyi idegenforgalmi adó bevétele 383 246 000 forint volt. Hajdúszoboszló – Budapest és Hévíz után – Magyarország stabilan 3. turisztikai központja.

A jegyzők szerepe is alakult a negyedszázad folyamán, először jónak tűnő, majd 2006-tól rossz irányba. Kezdetben pusztán a „törvényesség öre”, majd a „mindenhez érteni kell”, végül a „településmenedzser” szerepet szánták nekünk. A felelősségünk súlyos terhében nem történt változás, jogi védelmünk viszont szinte a nullára redukálódott. A köztisztviselők javadalmazása évtizede változatlan, létszámuk csökkenő, a növekvő, meg fajsúlyosabbá váló feladatok teljesítéséhez profi csapat kell, ami egyre nehezebben oldható meg. Jegyzőképzés direkten nincs, a továbbképzések hasznosíthatósága sokszor kérdéses, a jegyzői szakmai szervezetek pedig leépültek. Kezdetben nagy szakmai segítséget jelentettek a térségekben létrejövő jegyzőklubok, majd az 1994-ben megalakult a Jegyzők Országos Szövetsége (JOSZ), amely az utóbbi évekig működött. Gondjainkra az egyik jó segítségnek az ügyvitel-korszerűsítést tekintetem, ezért 1994-ben vállaltam az országos jegyzőszövetség javaslatomra létrejött informatikai munkacsoportja vezetői szerepét. Cikkeket, szakönyveket írtam, előadásokat tartottam, az infokommunikációs technológia, mint mással pótolhatatlan „közigazgatás-javító” eszköz szakmánkban történő alkalmazásáról, konkrét rendszerek kifejlesztésében is szerepet vállalva. (Jegyzőberkekben „e-Ferinek” becéztek, ami eleinte az „eszementet” takarta, később már megjelent az „ésszerű” is.) A saját rendszerfejlesztést azért is kellett vállalnom, hogy ne csak beszéljek a dolgokról, no meg mert az állam nemigen csinálta nekünk. Szerencsére az európai uniós pályázati kiírások ezekhez finanszírozást is biztosítottak.

A JOSZ munkacsoport, majd bizottság vezetői funkcióm is biztos „állásnak” bizonyult, mert senki sem akart a helyembe lépni – sajnos. Közigazgatás-fejlesztő munkásságom főleg ezen a vonalon zajlott. Megpróbáltam szakmánk nyelvére lefordítani az informatika rejtelmes vilá-

gát, érthetővé tenni, hogy mit és hogyan lehet ezzel a nélkülözhetetlen és hasznos eszközzel elérnünk. A szakcikk, előadások mellett megírtam az „Ajánlás a jegyzőknek az önkormányzatok (polgármesteri hivatalok) informatikai stratégiájának elkészítéséhez” című, a 2003-2006., majd a 2007-2010. évekre szóló segédanyagot. Két szakkönyvvel is igyekeztem segíteni a hivatalok fejlesztését:

- A polgármesteri hivatalok korszerűsítésének, informatikai támogatásának hatékony módszerei (2003.);
- A polgármesteri hivatali (kistérségi) összehangolt minőségirányítási, pályázatkezelő és informatikai rendszer dokumentumai (2005.)

A jegyzőegyesületek égisze alatt részt vettem egyes állami közigazgatás-fejlesztési stratégiai dokumentumok előkészítésében, több település polgármesteri hivatalának „átvilágításában”, korszerűsítési koncepciójának elkészítésében. A TÖOSZ kiképzett trénerem vagyok, tartottam tréningeket képviselők képzésében, valamint a járási és a polgármesteri hivatalok együttműködésének erősítésére. Ezek már átvezetnek az elméleti „okoskodásból” a gyakorlathoz. Aki informatikáról, ügyvitelfejlesztésről sokat beszél, publikál, attól elvárható, hogy vegyen részt rendszerfejlesztésben is. Közreműködésemmel, európai uniós (GVOP) pályázati támogatással két élenjáró megoldás jött létre, 2004-2005-ben, több mint 20 település összefogásával:

- IKeR – Integrált Kistérségi e-Közigazgatási Rendszer (2009-ben elnyerte a Miniszterelnöki Hivatal „e-Közigazgatási Díj”-át.)
- ADATSZTÁR közigazgatási adatvagyon kezelő és információszolgáltató rendszer.

Mi a siker számomra? Nemcsak az, hogy 54 éve nem voltam beteg, avagy hogy 56 éves koromig tudtam focizni, hanem például az IKeR (valamint egyéb, általam „vezényelt” közigazgatás-, illetve városfejlesztési pályázati projektek). Miért? Egyrészt mert a szoftver fejlesztésében jól tudtuk hasznosítani Magyary Zoltán professzor 1930-40-es évekbeni közigazgatás-korszerűsítési iskolájának módszertanait, így az IKeR-nél az ügymenet-modellezést, az ADATSZTÁR-nál pedig a közsé-

gi adattár elképzelt. Az IKeR-ben 150 ügyfajtát elektronizáltunk, közülük több mint 20-hoz elektronikus ügyintézészt kínálva az ügyfélkapus regisztrációval rendelkezőknek. A közigazgatási eljárási törvény lemondásával készítettük az egyes ügyfajták anyagi jogot is tartalmazó, speciális ügymeneteit, biztosítva, hogy ügyintézői és ügyféli oldalon pusztán a számítógép és internet elegendő legyen a munkavégzéshez, illetve ügyintézéshez. Az ügymenetkezelő workflow tudásalapú szabályozott kényszerpályaként vezeti végig az ügyintézőt a folyamaton, ügysegéd funkciójával pedig elektronikusan kezelhetővé teszi a még jellemzően inkább papíron beérkező ügyeket is. ASP (alkalmazás)szolgáltatásként a pályázatból kiépült szerverfarmon levő programcsomagot partnereink az interneten érik el, így költségtakarékosan, érdemi munkabefektetés nélkül használhatják termékünket. Jogszabályoknak megfelelő aktuális állapotát fejlesztő partnerünk (debreceni eKÖZIG Zrt.) szakember gárdája biztosítja. Rendszerünk nemcsak számítógépes szoftver, hanem komplex ügyvitel-fejlesztési megoldás együttest jelent. Igazi sikerré akkor válhatott volna, ha – netán állami segítséggel – minél több település vehette volna használatba. Nemrég egy újabb pályázati támogatással „Élethelyzetek”-et kezelő, az érdeklődőknek, ügyfeleknek még inkább segíteni képes ügyintézési kalauzzá alakítottuk IKeR-rendszerünket. (Lásd: www.hajduszoboszlo.eu/Élethelyzetek)

S hogy milyen a közérzetem most? Alighanem sok társam nevében mondhatom: romló! Ürességet érzek, egyre inkább ritkuló levegőt, körülöttem is, a korábban – legalábbis Szoboszlón – érvényesülő „bizalom – felhatalmazás – felelősség” triászából az első kettő eltűnését, a még mindig fontos jegyzői funkció rangjának, elismertségének erodálódását. Változatlanul hiszek az önkormányzatiság erejében, ami sajnos napjainkban oszlóban van. Jönnek az ukázok, a rövid határidők miatt, vagy egyébként is teljesíthetetlen adatkérés-özön, a megmagyarázhatatlan döntések, az „elolvasni is képtelenség, nemhogy végrehajtani” jogszabálydömping. Röviden: a helyi önkormányzati közigazgatás egyre kevésbé tényező az állami, társadalmi megítélésben, ezt a negyedszázados jubileum fénye sem képes eltakarni. (A TÖOSZ felkérésére írtam, önkormányzati jubileumi kiadványukba.)

Teljesítményem (hivatalos) értékelése

Azt, milyen jegyző lehettem, jelzi, hogy – mivel gyalog, esetleg kerékpárral, tehát a földön járok - , még egyszer sem köptek le vagy gáncsoltak el. Akinek ennyi nem elég, annak igyekszem példákat is hozni. Pár alkalommal kitüntetéssel is megpróbáltak „megkínálni”, de zömében sikeresen ellenálltam a kísértésnek. (Itt is meg kell jegyeznem, hogy a minimális számban jelentkező korrumpálási próbálkozásokkal pedig mindig rögtön szembeszálltam, mert vallom: a becsülete az ember legnagyobb értéke, meg a gerinc, ha egyszer meghajlik, az többé soha nem lesz egyenes.) Bevallom, hogy még a tanácsi érában elfogadtam a „Kiváló Munkáért” kitüntetést, mert egyrészt boldog-boldogtalannak odalökték, másrészt alig-alig volt elég a pénzünk a nem nagy igényű létfenntartásra, mellette a családi ház építésére. (Majd elfelejtettem: egy havi bér járt vele.)

A rendszerváltás után a regionális köztársasági megbízott belügyminiszteri aranygyűrűt akart adni nekem, „honvédelmi, katasztrófavédelmi tevékenységemért”. Meglepődött kérésemen, amikor az ügyben felhívott (korábbi megyei vb titkári funkciójában is korrekt, jó emberi viszonyt ápoltam vele): gyűrűt nem hordok, így nincs, ami leessen az ujjamról, nem kaphatnám meg inkább az árát? Elintézte és a BM-ben 1993. augusztus 18-án kitüntetett csapatban szinte én voltam az egyetlen pénzt is kapó, így az ott elismert néhány polgármesterrel, jegyzővel gyorsan el is ettük-ittuk – hiába, „ebül szerzett pénz ebül vész el”. (Mit kaptam feleségemtől, igaza volt, hisz ezer helye lett volna.) Aztán később próbálkoztak utódai is, amit elhárítottam. Mégis kaptam pénzzel nem járó plaketteket, például „Tudományos munkáért”, az „Információs társadalomért”. Jó történet, hogy az egy ideig létezett Informatikai és Hírközlési Minisztériumnak javasoltam az „Év internetes jegyzője” cím megalapítását, ezzel is serkentve a kollegák körében az informatika alkalmazását. Létrehozták és 2003-ban a II. díj serleget adták nekem, pedig itt tényleg az elsőt érdemeltem volna. Jött majd a „kompenzáció”, mert 2009-ben a Miniszterelnöki Hivataltól rangos, emellett ténylegesen szakmai díjat kapott a „Hajdúszoboszlói Kistérségi Többcélú Társulás”-unk, „az elektronikus közszolgáltatások és az azt támogató informatikai rendszerek fejlesztése terén elért kiemelkedő eredményei elismeréseként”. E-közigazgatási díjünk rangját igazolja, hogy rajtunk kívül önkormányzati vonalon csak Szombathely kapott ilyen. Végül csak kaptam egy visszautasíthatatlan személyes szakmai elismerést is, mégpedig 2016. október 26-án, a jogászai hivatásrendek (bírák, ügyészek, közjegyzők, jogtudo-

mány, ügyvédek, közigazgatás) egy-egy képviselőjének évente adományozott Deák Ferenc kitüntető jelvényt és plakettet, „a jogász hivatás példászerű gyakorlásának elismeréseként”. (Ezt márcsak azért sem utasíthattam vissza, mert nem is tudtam róla. A végre Szoboszlóra került országos jegyzőkonferencián ugyan öltönyös szakmai rendezvényre hívt meg Budapestre a Kúria elnöke, azt hittem workshopra, hisz együtt ebédelvével informatikai fejlesztő tevékenységéről érdeklődött.)

A kitüntetéséről egyébként az a véleményem, hogy a végzett munkáért fizetés, a jól végzettért jutalom is jár(hat), a rendkívüli teljesítményért – tettért pedig mehet a kitüntetés, ezért sem utazom helyi önkormányzati díjra, címre, avagy fogadnám el azt. (Lehet memoárjaim „teljesítik be annyira” az eddigi, átlag jegyzőin túli – pl. közigazgatás és informatikai fejlesztés, tudományos tevékenység, városfejlesztési pályázatmenedzsment – szerepvállalásaimat, feladat végzéseimet?)

Nélkülözhetetlennek sohasem hittem magamat, azt azonban mégsem gondoltam, hogy „nyugdíjas címzetes főjegyző részére” megjelöléssel, felette a nevemmel, 2017. szeptember 28-i keltezéssel hivatalos levelet kapok a Nemzeti Infokommunikációs Zrt-től, mely szerint, az alábbi, 2018. évi választással kapcsolatos feladatokat „szíveskedjek elvégeztetni”. Első reakcióm az volt, visszaírok nekik, hogy kivel, esetleg a családommal, barátokkal. Aztán, mivel mindig „igyekszem mások fejével is gondolkodni” jókedvre tértem: szegények, ők nem tudják, hogy nyugdíjasként jegyzősködni nem lehet, polgármesterkedni, parlamenti képviselősködni annál inkább. (Én meg azt nem tudom, hogy régen ami – vagyis minden – „népi” volt, az most „nemzeti” lett és az Országos” Széchenyi Könyvtárat hogyan felejthették ki ebből a szórásból.)

Kaptam ám rangos címet is, mégpedig a legelső között. A jegyzői érdekképviseleti szervek noszogatására is megszületett a címzetes főjegyzői címről szóló 44/2001. (XII. 27.) BM rendelet. Ez alapján a hajdúszoboszlói kötődésű, általam így ismert Dr. Medgyessy Péter miniszterelnök 2002. július 1-jén – az akkor még volt Köztisztviselők Napján – a parlamentben nekem is „címzetes főjegyző” címet adományozott, amely a jegyző településének képviselő-testülete megyei közigazgatási hivatalnak tett javaslata alapján, az országos jegyzőegyesületek egyeztetésével történhetett. Az jöhetett szóba, aki meghatározott, hosszabb idő óta kiemelkedően végzi jegyzői tevékenységét. Ez még pénzzel is járt, mégpedig sokáig az állam által fizetett plusz havi egy bérrrel! (Hadd egye a fene a kollégákat, meg az irigység, legyen „pletykaalap”, az ünnepségre elvittem a fiatal és csinos fogadott lányomat, Annát, hogy csókoljon ke-

zet és adjon virágot neki a miniszterelnök. Keltettünk bizony figyelmet, a tábori evés-iváson is, ahol így könnyebben sikerült „beengedtetnünk magunkat” a VIP-sátorba. Itt bőven gratuláltak címemhez a frissen – néhányan, pl. a nyelvtudásra vonatkozó kegyes csalással – főtisztviselői címet kaptak, akik havonta jutottak annyi plusz pénzhez, amennyihez mi évente.)

Talán helyet kaphat itt még egy másik sztorim. Nemsokára /második/ feleségem megkért, hogy egy következő rendezvényen az általa adott selyemsálra – miért ne erre, hisz írni alig lehet rá – szerezzem meg a miniszterelnök autogramját. A Duna Palotában tartott egyik rendezvény végén, a testőrök éberségét kijátszva kezébe adtam a kendőt és a filctollat. Igen, de hol végezze el a nehezen bonyolítható műveletet – kérdezte. Jó lesz a belügyminiszter asszony háta – válaszoltam. Így is lett, hálából miniszter asszonytól és államtitkárától is kértem autogramot, egymás hátát felhasználva erre.

Gondolom, a kivételes teljesítményemhez tartozhat az is, amit az egyik siófoki országos jegyzőkonferencián, a testőröket szintén kijátszva elkövettem. Párom mondta nekem, hogy az akkor ott miniszterként előadó korábbi főnökét szeretné megcsókolni és megkért, segítsék ebben. Nosza, gyerünk, mi sem egyszerűbb ennél. Látván, hogy a zuhogó eső miatt az épület falánál, az eresz alatt sompolyognak kocsijuk felé, az egyik nyitott ajtónál kinyúltam és berántottam a kisméretű embert mondván neki: meg akarnak csókolni. Döböntően nézett rám, mivel „akarlak”-ot értett. Aztán jót derülve lezajlott az eltervezett cselekedet.

Komolyabban folytatva a címzetes főjegyzői történetet, szólok arról is, hogy a jogszabály alapján a képviselő-testületnek – közös boldogságunkra – a polgármester javaslatára két évenként felül kellett vizsgálnia, fennáll-e még a kiemelkedő teljesítményünk és az előírt egyéb feltételek. Ez minden alkalommal megtörtént, teljesült.

A másik ilyen sajátos köztisztviselői törvényi kötelezettség volt a dolgozók vezetők – esetemben a polgármester – általi, időszakonkénti írásbeli minősítése. Ehhez polgármesterünk szakmai véleményt kért a törvényességi felügyeletet ellátó megyei közigazgatási hivataltól. Ezekből idézek most, azzal a feltevéssel, hogy a közlendők nem tűnnek „öndicséret gyalázat”-nak.

Elsőként az 1996 tavaszán kapott vélemény egyes részei:

„A hajdúszoboszlói jegyző a jogintézmény újdonsága ellenére már az önkormányzati rendszer kezdeti időszakától fogva kimagaslóan

jó szakmai színvonalon teljesítette feladatát. Az önkormányzat működésének törvényessége a többi település közül kiemelkedett. Ebben komoly szerepe volt a felkészült, szakmailag kiváló, igényes, jó vezetői adottságokkal rendelkező jegyző személyének. Természetesen előfordult, hogy törvényességi észrevétellel kellett élnünk, de ez elsősorban a nem egyértelmű jogi normák eltérő értelmezésére volt visszavezethető.

Emellett nagyon sok önálló szakmai kezdeményezés, úttörő szerep felvállalása is jellemezte a jegyző munkáját. Példaként említhető, hogy ő vetette fel először – és saját szervezetében meg is valósította – az aljegyzői poszt létrehozását, amelyet az 1994. évi önkormányzati törvénymódosítás – valódi indokoltságára tekintettel be is vezetett. Az önkormányzati vagyonnal gazdálkodás helyi jogszabályi alapját képező önkormányzati vagyონrendeletet Hajdúszoboszló elsőként alkotta meg, amit a többi település mintaként használt. A két példával is érzékeltetett kezdeményezőkézség, az új utak keresése a mai napig jellemzi a jegyző szakmai tevékenységét. Nem véletlen, hogy személye a jegyzői karban is komoly tekintélynek örvend.

A polgármesteri hivatal hatósági munkáját a megye települései körében a legjobbak között tartjuk számon. Ezt a megállapítást a felterjesztett, fellebbezéssel érintett ügyiratok, illetve a kialakult jó munkakapcsolat alapján tehetjük. Dr. Vincze Ferenc szakmai véleményem szerint a megyében működő jegyzők közül az egyik legkiválóbb. Szakmai felkészültsége, igényessége, alkotó, újtó, megoldást kereső törekvése példamutató. Vezetői készségét, rátermettségét igazolja, hogy színvonalas munkavégzésre képes vezető munkatársakat talált és a polgármesteri hivatalban olyan személyi feltételeket teremtett, amely biztosítéka az igényes, törvényes közigazgatási tevékenységnek.

Részben a kényszer, részben a települési fejlődés, részben talán Dr. Vincze Ferenc belső indíttatása alapján az elmúlt időszakban tapasztalataink szerint komoly energiákat fordít úgynevezett településmenedzseri elképzeléseinek megvalósítására, amelyek időnként talán hátráltatják a hagyományos értelemben vett jegyzői tevékenység maradéktalan ellátásában. Nem tartom kizártnak, hogy mint kiváló gyakorlati szakember esetleg a jegyzői feladatkör jövőbeli változására érzett rá ezzel a szerepváltással.”

A 2002. elején érkezett levél lényeges elemei (már egy másik hivatalvezetőtől):

„A jegyzői feladatokat nagymértékben meghatározza Hajdúszoboszló város idegenforgalmi szempontból kiemelkedő szerepköre. A város dinamikus fejlődése igényli a konstruktív vezetői hozzáállást. A jó vezetői készséggel rendelkező jegyző megfelel ennek az elvárásnak, tevékenysége leginkább a város és a Polgármesteri Hivatal működésének menedzselésére irányul.

Az informatikai fejlesztés elkötelezettje. Ez megmutatkozik abban, hogy a Polgármesteri Hivatalban az elektronikus igazgatást próbálja bevezetni, de az országos „kormányzati portál” megteremtésében is tevékenyen részt vett.

A köz szolgálata, a szolgáltató típusú közigazgatás iránt elkötelezett. E körben országos tanulmányokat végzett, pályázatokat nyert, s megvalósította, bevezette a hivatalnál a „KÖZ-ÜGY” (Közigazgatási Ügymenetek) programot, melynek eredményeként polgárbarát kulturált ügyintézés jött létre.

A jelzett feladatok a jegyző munka- és szabad idejének jelentős részét lekötik.

Szakmai tapasztalatunk az, hogy a jegyző az írásos törvényességi észrevételeinkben foglaltakat „apró nézetbeni különbségként” interpretálja a képviselő-testületnek. Emiatt a testület észrevételeinket fenntartással fogadja, illetőleg „túlkapásként” értékeli.

Úgy látjuk, hogy a testület elé kerülő ügyek intézésében, végrehajtásában a jegyző sokkal nagyobb terhet vállal, mint amennyi a jegyzői feladatokból adódna, ezért kevesebb idő marad a szakmai munkára. A jegyző úr szakmai munkája – az egyes területeken elért kiemelkedő tevékenységét, érdemeit elismerve – még színvonalasabb volna, ha a szakmai-közigazgatási tevékenység, valamint a város és a hivatal menedzselése közt megtalálná a megfelelő összhangot, s a végrehajtásban kisebb terhet vállalna magára.”

Íme az utolsóként, 2006. végén érkezett vélemény fontos részei (immár a harmadik hivatalvezetőtől):

„A jegyzői feladatokat nagymértékben meghatározza Hajdúszoboszló város idegenforgalmi szempontból kiemelkedő szerepe. Mutatja ezt az is, hogy a testületi döntések többsége a város – ki-

emelten idegenforgalmi – fejlesztését célozza. Hajdúszoboszló dinamikus fejlődése igényli a konstruktív vezetői hozzáállást, ahol a jegyző is menedzseli a várost.

A jegyző az informatikai fejlesztés elkötelezettje, személyéhez fűződik a 26 települést felölelő e-társulás, amely közös és egyenkénti elektronikus ügyintézés és szolgáltatást tesz lehetővé a társulás tagjai számára.

Véleményem szerint Dr. Vincze Ferenc jegyzői munkássága példamutató, kiemelkedő a kezdeményező szerepe nemcsak az elektronikus ügyintézés, hanem általában a közigazgatási reform terén. Szakmai véleményem szerint a megyében működő jegyzők közül az egyik legkiválóbb, aki tevékenységével folyamatosan méltó a címzetes főjegyzői címre.”

Így aztán végképp nem meglepő, hogy polgármester úr minden minősítésében „kiválóan alkalmas”-nak ítelt a jegyzői feladatok ellátására. Engedtessek meg az utolsó, 2010 végén készült minősítem indokolásának szó szerinti idézése:

„Az adott pályaszakaszban is kiemelkedőnek értékelem jegyző úr munkavégzését, munkateljesítményének értékelésekor. Azonban egyes vezetői feladatai (pl. ellenőrzés) ellátása kapcsán még további fejlesztési lépéseket látok szükségesnek. Jegyző úr néha olyan problémák megoldását is magára vállalja, amelyek igazán nem jegyzői feladatok. A város érdekében, okkal bízva a várható kedvező eredményben, vállalja a szükséges kockázatot is.

Elismerésre méltó szakmai felkészültsége, igényessége, követésre hivatottak alkotó, újító, megoldást kereső törekvései. Megítélésem szerint jegyző úr és a hivatal jó úton halad a szolgáltató, ügyfélbarát hivatal megteremtése felé, elképzelései többségét megvalósításra érdemesnek tartom. Azonban ezek az előrevivő törekvések még nem váltak általánossá a mindennapi hivatali működésben, a város lakosai sem érzékelik a szolgáltató jellegű hivatali működést minden esetben.

Jegyzőnk azon kevesek egyike, akik az ország közigazgatásának korszerűsítésében is közreműködnek. Könyvei, számos cikke jelent meg, több előadást tartott már ebben a témában. Alkotó munkájával városunk hírnevét öregbíti, azonban e tevékenysége esetenként hátráltatja jogszabály szerinti, egyébként is nagy leterheltséggel

járó jegyzői teendői egy részének magas színvonalú elvégzésében. Emellett sokszor szabadidejét is kötelező és vállalt feladatai teljesítésére kell felhasználnia.

Jegyző úr humánus és segítőkész ember, vezetőként képes a hivatalt csapatként összefogni, irányítani. Alapvető jó emberi tulajdonságai és kiemelkedő vezetői képességei a hivatal szellemiségét is meghatározzák, az itt dolgozók oldott, nyugodt körülmények között végezhetik munkájukat.”

Régmúlt jegyzőség

Arról, hogy nem volt mindig ilyen szerteágazó és komplex feladat a jegyzősködés – szerintem legalábbis – hűen tanúskodik (persze másról is) Temesi Ferenc „Por”-ából az „idő” szóhoz írt történet (334-336. oldal). Íme:

„Taschler József főkapitány, aki egy időben a város polgármesteri tisztét is ellátta, két fiúgyermeket hagyott maga után élő tanúságnak, folytatásnak a földön.

Folytatás az bizony nem lett a dologból. A két fiú, Endre és a kisebbik, Jóska sokban különböztek egymástól, de egyben kitarotlak: abban, hogy nem nőszülnek. (Hogy özvegy édesanyjuknak milyen szerepe volt ebben, azt most ne firtassuk.)

Hogyan jövök én ahhoz, hogy égy vadidegön embör lányát életöm végéig eltartsam? - szokta mondogatni Endre, aki jegyző volt a torony alatt, és többre tartotta a nagy tajtékpipáját meg a maga keverte csetneki és kóspallagi dohányt akármely lánymosolynál.

A hozomány olyan, mint a griffmadár, bólogatott erre Jóska, a királyi törvényszéki bíró. Beszélnek, írnak róla, lé is füstik – de látni még sénki sé látta! Ugyanezen okból az volt a tanácsa: lányos háznál sose idd le magad, mert másnap rád fogják, hogy megkérted a házikisasszonyt.

Taschler Endrét már fiatalon „Nagytatának” szólította mindenki. Kedélyes és rejtélyes mosollyal fogadott minden földi hiúságot, emberi törtetést. Mint a nagyon öreg és nagyon bölcs emberek. Az ember sohasem lehetett bizonyos, hogy finom mosolya elismerése, vagy a természetes fölény gesztusa. Történhetett akármilyen, jöhe-

tett millennium, világháború, forradalom – Nagytatát meg nem rendíthették az események.

Ki köll várni a végét, akár a jégesőnek, mondta, anélkül hogy széles szájából kivette volna a pipáját. És élte tovább nyugalmas, semmitől és senkitől meg nem háborítható agglegényi életét. Egyszer bosszankodott föl, amikor egy napidíjszámlát nyújtott be a tanácshoz valaki, és egy kisbárányt mellékelte hozzá nyomatékul.

Micsoda embör maga, hogy képes volt elszakítani ezt az ártatlan jószágot az anyjától?

Hát mit csináljak?, kérdezte a megszeppent delikvens.

Hozza el az anyját is, majd eljátszogatnak az udvaromon, mondta a Nagytata.

A munkában sem szerette a sietséget. A topolyai jegyző háromszor is megsürgette a várost egy illetőségi ügyben, de csak nem kapott választ. Erre negyedszerre megnyomta a pennát: „Csodálkozom, hogy Disznóverő Antal illetőségi ügyében megkereséseim eredménytelenek maradtak.” De ezzel is csak azt érte el a nyomorult, hogy újabb akta született a Nagytata keze alatt a „Topolyai jegyző csodálkozása tárgyában.”

Hanem Zatykó Fridolin kalaposmester még ennél is rosszabbul járt egy ízben.

Uram, rontott be a városházára a Nagytatához, három és fél esztendővel ezelőtt kértem éggy engedélyt a nemös magisztrátustul, aztán ehul ni, ma már 1896-ot írunk!

A Nagytata megtömte pipáját, rágyújtott: nézte a füst kacskarिंगóit.

Istenöm, hogy elröpül az idő!, sóhajtotta.

Tréfál velem az úr?

Én csak a halállal tréfálkozok, barátom, mondta szelíden a Nagytata, és arra gondolt, hogy nincs már sok neki hátra. Az utóbbi időben sokat rendetlenkedett a szíve. „Nem csupán a földön, hanem az időben is vannak sivatagok”, mondotta Francis Bacon, aki nem volt más, mint Shakespeare. Úgy ám!

A Nagytata éjszakánként angol és francia regényeket, filozófusokat olvasott eredetiben. De ezzel sem hivalkodott. Miként európai körútjáról hazatérve is csak annyit volt hajlandó mondani: „Zrínyinek volt igaza: Éggy népnél sé vagyunk alábbvalóbbak.”

Ránézett az értetlenül pislogó kalaposra.

Hát Csukonyi Fausztint csak ösmeri?

A borbélyt?

Nem, az író.

Azt nem ösmeröm.

Akkor elmöhet kend Isten hírvél. A kérvénye el van utasítva. Felállt, az ablakhoz ment: „Óh idő, ki a végtelen szikláján ülsz magányosan...”, dűnnyögte maga elé Csukonyi egy sorát.

Zatykó Fridolin elszontyolodva kisompolygott. „Szógál ugyan az idő, de nem vár sénkire”, ez volt minden bölcsesség, amit ő e tárgyban tudott. Hazáig ezt mormolta magában.

A Nagytata a halálát is ugyanolyan szelíd könnyedséggel, fölényes mosollyal vette, mint az életet.

Mulattam, most fizetők, mondogatta élete alkonyán, amikor már főjegyző volt. Kézlegyintése is mintha azt mondta volna, hogy e világon semmit sem szabad túl komolyan venni.

Egy ragyogó májusi reggelen találtak rá, a verandán ülve, kedves virágai között. A keze még szorította a tajtékpipát.”

Az élet halállal végződik, „esetemben” is, bár nem tervezek ilyen projektet. Szertartást meg pláne nem, mert hivatásom révén sok ilyenben kellett közreműködnöm, illetve temetésen részt vennem. Átérezem az ebből adódó nehéz helyzetet, különösen a szomorúságot, ezért megkímélek ettől mindenkit. Nyilvános temetési szertartást nem kérek, hamvasztás utáni búcsúztatásomon csak szűk családom vehet majd részt, az általunk már megvásárolt urnasírhelynél. Jól néznék ugyanis ki, ha szertartásos temetés kellene ahhoz, hogy felfigyeljen rám, aki akar! Az időmúlás mindent megold majd, nyoma meg, legalábbis memoárommal úgyis marad életemnek.

2. (Hajdú)szoboslóm

Erről a tág témáról aztán tényleg „foszlányosan” beszélhetek, azért is, nehogy helytörténésznek tűnjek! Szerencsére voltak (ma már kevésbé vannak) városunk múltjával foglalkozók, csak azokat említve itt, akiket ismerhettem: Dr. Juhász Imre (a múzeumalapító dorogi földim), idősebb Erdei Gyula (a történeésekből kifogyhatatlan „publikátor”), Vida Lajos (irodalomtörténészként Szép Ernő piedesztálra emelője, emellett regényíró is), de a három nagy után szorososan kell említenem Cs. Nagy Zoltánt (a kitartó szervezőt, a Bocskai-kultusz fáradhatatlan ápolóját), valamint Csetnyák János és Kiss József is írogatott múltbéli dolgokról.

Affinitásom nemcsak történelmi érdeklődésem miatt, hanem hajdú(dorogi) származásom okán van erre. Amikor városunkról kellett „bemutatólag” szólni bárhol, három évszámmal kezdtem:

- 1075. „szoboszlóvásár” első írásos említése a garamszentbenedeki apátság alapító levelében;
- 1606. Bocskai István lovashajdúkat telepített a Kis-Szoboszló jobbágyfalu melletti birtokára;
- 1925. Dr. Pávai Vajna Ferenc főgeológus kutató-fúrása nyomán kedvező összetételű, hőmérsékletű termálvizet talál.

(Említést tettem még az 1660-as Szejdi-dúlásról, meg Thököly Imre fejedelem városunkhoz kapcsolódásáról is.)

A SZÓKIMONDÓ 2018. márciusi Vida Lajos emlékszámában tőle megjelent, „A szoboszlóiságról beszélek” című írásából idézek, mert ez tükrözi legjobban azt, amit mondani/írni szeretnék:

„A szoboszlóiságnak, a szoboszlóiak városszeretetének sok-sok történelmi alapja van, amiből kiemelkedik a hajdúszármazás, a város hajdú múltja, mely tükröződött a város településszerkezetében, a tizedekben..... A lakosság már a XVII. század végén a hajdúkból és az elpusztított, vagy elhagyott jobbágyfalu lakóiból tevődött ki. A szoboszlóiságot táplálja az a városépítő munka, ami évszázadokon át formálta ezt a települést, táplálja a sok vér és verejték, amelyet a város védelméért itt elhullattak. A szoboszlóiak tudatában és emlékezetében élnek a hős hajdúk, a városnak kapitányt, bírót, polgármestert adó családok, a tudomány, és a művészetek hajdúszoboszlói nagyjai. De bennünk élnek a szabadságharcok, a forradalmak, a háborúk, világháborúk áldozatai, csak úgy, mint templomaink, iskoláink, középületeink működésének áldásos eredményei, közösséget teremtő szervezeteink, áldott emlékü prédikátoraink és tanítóink. Élnek bennünk évszázados hagyományaink, ünnepeink fényessége, van történelmi, művészeti örökségünk, magyarságunk, világhírű fürdőnk, múltunkra épített kultúránk. Ez mind a miénk, melyben osztozik velünk az ide látogató magyar és nem magyar vendég, aki ha nem is úgy, mint mi, de szereti Hajdúszoboszlót. A szoboszlóiságot nem egyformán éljük meg, talán mindenki másként, élethelyzete, műveltsége, érzelmei

szerint. Sokszor tapasztalom azt, hogy a Hajdúszoboszlóról elszármazottak erősebben és őszintébben szoboszlóiak, mint mi itt élők, minden előny vagy érdek nélkül.”

(Szomorúan jegyzem meg – önkritikaként is -, hogy mégsem sikerült az elszármazottaknak rendszeres találkozózt szervezni, ennek oka lehet a régóta nem szoboszlói származású városvezetés is.)

A „foszlányos” jelzöt mentséggként is tettem e részhez, mert képtelen lennék teljeskörűsége, ezért előre elnézést kérek a hiányokért, a hézagos megjelenítésért, egyesek nem említéséért. Aki többre vágyik, bőven talál várostörténeti anyagokat. Mindenek előtt az 1975-ben megjelent „Hajdúszoboszló monográfiája”, majd 2006-ban újraírt, bővített változatában, amelynek címe: „Tanulmányok Hajdúszoboszló múltjából és jelenéből.” 2001-ben pedig Erdei Gyula tollából megjelent a „Szülőföldünk, lakóhelyünk Hajdúszoboszló”, majd 2013-ban Vida Lajostól a „Szilfákajla utca” című kötet. Végül, de az infokommunikációs technológia korában nem utolsó sorban meg kell említenem az általam indulásakor felkarolt magánkezdeményezést, a „Szoboszló képeskönyve” honlapot, amely a www.hajdusoboszlou.eu önkormányzati portálról érhető el.

A 2018-as év – amikor e művem részben papírra kerül – különleges, hisz a reformáció 500, míg az európai vallásszabadság első megnyilvánulásának – tordai országgyűlés 1568. január 13. – 450. évfordulóját ünnepelhattük.

Bocskai szabadságharc

*„Jöttek az erdők zord öléből,
Dúvadak közül, zsombikos rétről.
Nincstelenségben hol bujdosának,
Árva fiai, árva hazának.
Kirablott tanyák földönfutói,
Bécsnek fejére villámot szórni.
S követték mind, mind Biharnak hőseit,
ott virult ki a hajdú dicsőség.”*

(„Sas Ede: Krónikás ének Bocskai Istvánról” című verséből hagyományörző egyesületi tagtársam, Bakó Endre irodalomtörténész idéz a

SZÓKIMONDÓ 2018. novemberi számában, amikor leltárt készít „Bocskai István alakja a szépirodalomban” tárgyú cikkében. Természetesen ebben említi egyik kedvenc könyvemet, „Szántó György: Hajdútánc” című regényét is.)

Bizony-bizony, ma már csak néha hallani arról, hogy az 1500-as években évtizedekig törvény szólt arról, hogy a rabló hajdúkat bárki büntetlenül megölheti.

Kik voltak ezek a hajdúk? Jellegzetes magyar néprajzi csoport, eredetileg állathajtással foglalkoztak, felfegyverkezve védve a szürkemarha csordákat, amelyeket német és észak-itáliai piacokra juttattak el lábon. A kezdeti idők hajdúinak többsége a török hódította délszláv vidékekről származott. A török háborúk katonai igényének megfelelően fegyverforgató csapatokká alakultak át, egyre jelentősebb katonai erővé válva, a XVI. századi magyar hadszervezet legütőképesebb elemét képezve. Harcmódoruk lényege a portyázás és a lesvetés volt, harcéljárásuk briliánsan idomult a törökkel való folytonos és egyenlőtlen küzdelem szükségleteihez. Nevük a magyar gyalogos katona szinonimájává vált, ám később puskás lovassá váltak. A hajdúk sokfelé csatáztak, de török zsoldban sohasem voltak hajlandók harcolni. A XVIII.-XIX. században már nem katonai, hanem uradalmi rendfenntartó alkalmazottak, ekkor már egyre inkább a hajdú kiváltságok megvédésére vívott politikai harcok jellemzőek.

Az 1593-tól 1606-ig zajló Tizenöt Éves Háború, majd a XVII. század végén a török elleni felszabadító harcok pótolhatatlan veszteséget okoztak a magyar etnikumnak, anyagi javakban, meg emberéletben, egyes területeken kritikus népességfogyást, elnéptelenedést okozva. A Habsburg császári udvar a reformáció térhódításának megállítása érdekében felségsértési pereket indított magyar főurak ellen, amely jellemzően fej- és jószágvesztést eredményezett.

A hajdúság történetének legjelentősebb momentuma a Bocskai-felkelésben betöltött főszerep volt. Bocskai István a felségsértési per elől menekülve, korábbi nézeteit megváltoztatva vállalta a nyílt katonai szembeszegülést a császári erővel, amihez a török porta is segítséget ígért neki, de ő inkább a hajdúkat akarta megnyerni. 1604. október 15-én Almosd-Bihardiószegnél (a csatateret Nyúzó-völgynek nevezik) lesből győzelmet arattak Pezzen ezredes vonuló csapatával szemben. Bocskai felkelővezérből hamarosan szabadságharcos fejedelemmé vált, az „Istenért és Hazáért!” (Pro deo et Patria) jelmondatú zászlók alatt felszabadítva az ország jelentős részét. Bocskait a székelyek Nyáradszeredán, a szá-

szok Medgyesen Erdély, Szerencsen pedig Magyarország fejedelmévé választotta az országgyűlés, a szultán pedig koronával ajándékozta meg (amit ő bölcsen „nem használt fel”).

Következett a hajdúk letelepítése. Ezt Báthory Gábor erdélyi fejedelem kezdte, Bocskai pedig 1605. december 12-én Korponán adta ki kollektív nemességet biztosító szabadalomlevelét 13 hajdú kapitánynak és embereinek. Így jött létre a 7 „öreg” hajdúváros, amelyek közül később polgár kivált. (9254-en kaptak házhelyet és földet.) A Halasi Fekete Péter kapitány vezetése alatt álló lovas hajdúk később, 1606. szeptember 2-án kaptak adománylevelet, Szoboszlóra, mintegy 700-an. A szoboszlóiak mindig büszkék elit lovaskatonáikra, gyalogos társaiknál magasabb cenzusukra.

Bocskai István 1557. január 1-jén született Kolozsváron, mivel Izabella királyné édesapját itt tartotta fogva. (Szülőháza Mátyás királyé mellett van, 2003-tól benne működik a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Rektori Hivatala.) Édesapja Bécsben a királyi kancellária vezetője, ő pedig a török ellenes harc egyik vezéralakja lett (pl. Gyurgyevónál győzelme). Rövidesen feladták császárhűségüket és visszatértek Erdélybe. 1583-ban megházasodott, egy fiatal özvegyet, Hagymássy Katalint vette feleségül, aki hozományként hozta Kereki várárt. Harmincöt évesen Várad kapitánya lett, amivel a fejedelemség legelső katonai vezetőjévé vált. A tetteivel meghatározott időszakból ki kell emelni:

- az erdélyi és magyarországi fejedelmi uralom egyesítését (az 1605. február – április közötti fejedelemmé választásokkal),
- a magyar rendi és vallási szabadságjogokat szentesítő bécsi békét (1606. június 23.),
- a tizenöt éves háborút lezáró zsitvatoroki békét (1606. november 11.).

1606. december 17-én kelt végrendeletében így tesz hitet és politikai vallomást (máig mérvadónak tekinthetően):

„Meghagyom s írom, szeretettel intvén mind az Erdélyi és Magyar Országi Híveinket az egymás között való szép egyességre, Atyafiúi szeretetre az Erdélyiekért, hogy Magyar Országtól, ha más fejedelemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A Magyar

Országiakat, hogy az Erdélyieket töllök el ne taszítsák, tartsák őt atyafiaknak, és ő véreiknek, tagoknak.

Szívem örvend rajta és Istennek érte nagy hálákat adok, hogy én az országot, mint édes Hazámat most mindenféle ellenségtől megszabadult állapotban hagyhatom.”

A fejedelem Kassán 1606. december 29-én, három nappal ötvenedik születésnapja előtt hunyt el. Gyulafehérváron, a székesegyházban, Hunyadi László ekkorra már üres szarkofágjába temették el. Bocskai „Istentől küldött szabadító, Magyarok Mózese”-hirdették hívei. Nagy hajdú-telepítése történeti példa arra, hogyan lehet egy kallódó népcsoportnak életlehetőséget biztosítani, egyben egy háború által kipusztított vidéket a magyar etnikum számára megmenteni. Egyetlen, győztes szabadságharcunk mégis kevésbé ünnepelt napjainkban, megítélése vegyes. Ennek igazolására idézem a Népszava napilap Szép Szó mellékletében 2018. október 27-én megjelent, ráadásul sokáig Debrecenben élt újságíró „Az árulók koronája” című – ugyan Orbán Viktorra utaló – cikkének végét:

„Volt már ilyen szabadsághősnek hitt főemberünk, Bocskai, aki mindenkit elárult, hogy a saját vagyonát és hatalmát gyarapítsa. Sorozatos árulásait nem bocsátották meg neki és korai halála után azt rebesgették, hogy megmérgezték – nem segített rajta a török szultántól jutalomképpen kapott magyar királyi korona sem.”

Hajdúság

Számomra mi jeleníti meg ma legjobban hajdú eleinket? Lehet, hogy furcsa, de a szürkemarha. Mégpedig külleme, tulajdonságai és létkörülmenyei okán. A magyar pusztá szürke királya a tágas alföldi ősgyepen legelve „maga válogatja össze” azokat a füveket, fűszer- és gyógy növényeket, melyeknek ízvilága megjelenik húsában is. Százezer számra indultak el csordáik – akár ezer kilométeres utat is megtéve – a nyugati vágóhidakig. A magyar szürke fejét magasan hordja, megjelenése tetszetős, tartása szép, nemességet, erőt és szívósságot sugároz. Testarányai szembetűnőek, elülső része erőteljes, hátul gyengébb („elől oroszlán, hátul kutya”). Az igénytelen, pusztán „rideg tartással” (istálló nélkül) nevelhető fajta, sok évszázados jelképe a magyar állattenyésztésnek. Eredete a történelem kódéba vész, a vele való kereskedésünk korai írásos

emléke a XIV. században, Nürnberg városában keletkezett. Évente 300.000 körüli állat került a piacokra, a régi időkben, minden testrészt hasznosították.

A Hajdúkerület alatt azt a középfokú törvényhatóságot értjük, amely a XVII. században fokozatosan vált külön Szabolcs vármegyétől, s 1691-től szerveződött meg az „öreg” szabadalmas hajdúvárosokból (Böszörmény, Szoboszló, Nánás, Dorog, Hadház, Vámospércs). Élén a király által kinevezett, de a városok által választott főkapitány állt, a vármegyékkel egyenrangúként funkcionált, követői 1790 után részt vettek az országgyűléseken. A Magyar Királyság szabad kerületének sorába tartozott, melyeknek lakosai összesen tesznek egy nemest. (Hasonló jogai voltak a Jászkun kerületnek és a fiumei tenger melléknek.) A hajdúvárosok iskolái a debreceni református kollégium partikulái voltak, tantervüket, tanítóikat onnan kapták. A XIX. században felgyorsult polgári átalakulással eltörölték a hajdúvárosok rendi kiváltságait is, majd az 1876-os országos közigazgatási átalakítás keretében Hajdú vármegyévé szervezték, a Biharhoz tartozó Debrecen székhellyel.

A Hajdúkerület központja a legnépesebb, egyben központi fekvésű hajdúváros, Böszörmény volt. Ide Báthory Gábor erdélyi fejedelem 1609. szeptember 13-án kelt oklevele szerint, mint saját birtokára (Nagy)Kálló városából települhettek át a hajdúk. A város máig megmaradt, klasszikus, egyedi értékű településszerkezete szinte kör-körös alakú, sugaras-körgyűrűs, nevesített nemzeti érték. Történeti örökség, mely védelmi, gazdasági és településszervezési okokból alakult ki évszázadok során. A város központjában van a négy hektár területű főtér, - korábban erődített – templommal, oktatási, művelődési, közigazgatási épületekkel. Alföldünk egyik legmonumentálisabb, látványban is impozáns főtere – szerintem is.

A hajdúvárosok településszerkezete jellegzetes, hármastagolású. A legkülső védelmi öv az ún. „latorkert”, amit a tolvajok távoltartására sűrűn egymás mellé állított hegyes karókból álló kerítés övezett. Kapuk voltak rajta, ezeken át lehetett bejutni az ún. „huszárvár”-ba, ami gyakorlatilag a kertséget, a gazdasági tevékenység terepét jelentette. A harmadik védőv a vízzel telt árokkal, partján hajdúpalánkkal védett belsővár, amelyben a bástyákkal ellátott kőfallal erődített végső menedék a templom volt. Hajdú múltunk kiemelkedő műemléke a Böszörményben levő, ma már Hajdúsági Múzeumként funkcionáló hajdúkerületi székház. Am „ki lakott benne legtovább” – természetesen szoboszlóiak, mégpedig a három Csanády Sámuel. Az „apa-fia konstelláció” 1711-1790 között volt

hajdúkapitány, közülük a II. az összesen 11 hajdúkapitány között a legtovább, 1734-1777 között, vagyis 43 évig. A Csanádyak Bocskai István rokonsági köréhez tartoztak, a fejedelem után a nagykereki vár birtokosai lettek. Címeres nemesi oklevelet 1690-ben kaptak I. Lipót királytól, ők voltak Hajdúszoboszló és a Hajdúkerület egyik legelőkelőbb családja, döntő érdemekkel a Hajdúság megóvásában, fejlődésében, jó, egyben ravasz diplomataként. 1806-ban épült házuk ma is megvan városunkban, a víztorony mellett, egy vállalkozó által szépen felújítva „borház”-ként üzemel. (Ez a teljes Hajdúság történeti értékét képviselő épület többszöri igyekezetünk ellenére sem vált önkormányzatunk tulajdonává, mert polgármesterünk nem támogatta.)

Szoboszlói specialitás volt az 1822-1824 között zajlott „Dórolárma” (felkelés-szerű lázongás). Az egyre jobban elszegényedő hajdúk nem tudták fizetni a város által kivetett adót, a behajtási kísérlettel szembeálltak. Vezetője Dóro István hajdúnemes volt, akit egy ideig a „rettentő lármázás” miatt nem tudtak letartóztatni. Ez 1825-ben sikerült, 1831-ben négy év börtönre ítélték, de ítélethirdetés előtt, a kiállott szenvedések következtében meghalt.

Az 1990-es évek elején az ilyen nevű önkormányzati képviselő – többek szeme láttára – dühödten berontott irodámba, jogtalan, jogosulatlan cselekvésemet követelve. Persze ezt nem tettem, ő pedig megfenyegetett, hogy tudom-e kicsodának az utóda ő és ezer munkanélküli élén, ráborítva az íróasztalt kipenderít a pozíciómból. Erre én – nem csendben, ugyancsak mások hallatára, láttára – kitaszítottam irodámból, hogy ezután csak akkor jöhet ide, ha megtanult viselkedni. Ő meg bepanaszolt a képviselő-testület ülésén, hogy a jegyző kidobta és nem fogadja. A képviselők inkább nevettek az eseten, nem álltak a pártjára, mert tudták, hogy nem szellemi képességeiről és türelméről híres. Így aztán elmaradt a Dórolárma újrajátszása.

Szejdi-dúlás

Számomra legjobb megoldás az, ha „beidézem” a 2018. április 29-i 358. évfordulón elmondott beszédem lényegét. Tehát:

„Hajdúszoboszló gyásznapijának történetéről az álláspont egységes abban, hogy a tragédia eredőjeként II. Rákóczi György erdélyi feje-

delem lengyelországi hadjárata nevezhető meg. A fejedelem terveiben az első lépés Lengyelország trónjának megszerzése volt. Ezt a törökök még nem utasították el, de feltételül szabták: mint török vazallust válasszák meg lengyel királlyá, ezzel akarták uralmukat kiterjeszteni Lengyelországra. Rákóczi második lépése az egységes lengyel-erdélyi királyság lett volna, majd harmadikként fordult volna az oszmán és a Habsburg birodalom ellen. E tervekkel mindkét nagyhatalmat ellenségévé tette, mások mellett (orosz cár, krími tatár kán). A török porta hallgatott, amit Rákóczi fejedelem terveivel egyetértésnek vett, de akcióját ellenszegülésnek vették, s büntetőhadjárat indításáról döntöttek. (Rákóczi csapatai árulás folytán tatár fogságba kerültek, csak háromszázadmagával tudott hazatérni, ahol a török lemondásra felszólító parancsa várta. Egyetlen hadra fogható ereje maradt, a hajdúk, török elleni harcában csak a szabolcsi „7 öreg” hajdúvárosra számíthatott.)

A török nagyvezér a büntető hadjárattal Szejdi Ahmed budai basát bízta meg, aki cserkesz származásúként gyermekadóval került Egyiptomba, majd végigjárta a katonai ranglétrát. Szoboszló abban az időben két részre oszlott: Nagy-Szoboszló volt a hajdúváros, 2-2,5 ezer körüli lakossal, mellette a kb. 500 lakosú Kis-Szoboszló jobbágyfalu. A város, első embere, a fiatal Kecskeméti Balázs hadnagy vezetésével, kb. 300 fegyveres hajdúval, a vizesárokka körülvevett erődtemplomban szembeállt a török túlerővel. Miután a többi hajdúváros és az erdélyi fejedelem csapata is cserbenhagyta, igazából esély nélkül. Mind odavesztek. Az ellenállás felbőszítette a kegyetlenségéről hírhedt Szejdit. A férfiak fejét levágatta, megnyúzatta, szalmával kitömte és szekereken Sztambulba küldte. Ez elősegítette a veszét, mivel nem rabokat, csak fejeket küldött, de igazából önfejűségéért, parancsok megszegéséért a szultán 1661. augusztus 28.-án megfojtatta. A szászfenesi csatában Szejdi csapataitól szerzett sérüléseibe Rákóczi György fejedelem is belehalt. Erdélynek a magyar szabadság és függetlenség közel két évszázadon át ragyogó csillagának fénye is egyre jobban kihunyott. A Szejdi-járásnak közvetett következménye volt, hogy önálló katonai hatalomként megszűntek létezni a hajdútelepülések.”

A szomorú eseményt évtizedek óta egyre újabb oldalról megismerve sokat gondolkodtam azon: micsoda bátorság, hősiesség kellett ahhoz, hogy Kecskeméti Balázs kicsiny csapatával, a biztos halál tudatában szembe szálljon a hadseregnyi török túlerővel. Azon is, hogy nekünk, mai városi vezetőknek mit lehet és kell tenni azért, hogy hőseink emléke

ne halványuljon. Erre indított az alábbi kis történet is. Évekkel ezelőtt a strandbejárat előtt zenélt a MEHTER török (janicsár) katonazenekar, akik a debreceni fesztiválról látogattak hozzánk. A tamburmajor megkérdezte van-e valakinek kívánsága. Én kértem két valamikor Magyarországon született katonainduló eljátszását, a

- Széles a Duna folyó, valamint
- Esztergomnak híres vára

címűeket. Ekkor a közönségből valaki (azóta sem tudom ki) bekiáltott:

- és Szejdivel mi lesz, te törökkel barátkozó?

Pillanatnyi indulatom után rájöttem, hogy igaza van, múltunkat, hőseinket nem feledhetjük. Kecskeméti Balázsék hőstettét a spártai Leonidász Thermopüla-i cselekedetéhez tudom hasonlítani, a hajdúság pedig sok egyéb haditettet hajtott végre. Ezért 2012-ben (mindeddig eredménytelenül) megkértem akkori, egyben mostani országgyűlési képviselőnk, aki még a megyei önkormányzatnak is elnöke volt – segítsen abban, hogy méltó elismerésük megtörténjen. Arra gondolok, hogy az országgyűlés más településekhez hasonlóan (pl. leghűségesebb, avagy legbátrabb, illetve leghősiesebb város – Sopron, Balassagyarmat, Szigetvár) törvényben ismerhetné el az érdemeket, nagyobb megbecsülést nyújtva eleinknek. Igyekeztem – amit tavaly megismételtem képviselőnknek – eredményre nem vezetett.

Thököly kultusza

Az „üstökös kegyeltje”, avagy „üstökösből hulló csillag” késmárki Thököly Imre? Az első állítás a Hajdúszoboszlón négyszer – 1978-ban, 2005-ben, 2007-ben, 2017-ben – is tartott nemzetközi történész konferencia 2007. évi előadásait tartalmazó, 2010-ben kiadott kötetünknek a címében szerepel. A második pedig a Rubicon folyóirat 2018. évi 11-12. számában megjelent tanulmány címében és végső konklúziójaként, hogy az 1682. késő nyarán feltűnt Halley-üstökössel érkezett, majd hulló csillagként távozott. A Magyar Idők napilap 2016. március 12-i „Lugas” című hétvégi mellékletében „Forgószínpad” címmel interjút közölt történészekkel. Ebben az általam munkássága okán nagyra becsült Hermann Róbert a következőt is nyilatkozta:

„Jó néhány olyan szobor van jelenleg is, amely nem találkozik az ízléssel. Thököly Imrének szobra van a millenniumi emlékművön, pedig alig volt nála kártékonyabb figurája a magyar történelemnek. Egyetlen jelentős tette, hogy a három részre szakadt Magyarországot négy részre szakította, és amikor 1683 után váltania kellett volna, még évekig az oszmán hatalom mellett állt. Tehetséges ember, komoly vezető, aki azonban abszolút kártékony szerepet játszott, ennek ellenére, mint a reformáció bajnoka épült be a nemzeti emlékezetbe. Egyik kollégám szokta mondani: Thököly az volt a XVII. században, mint Szálasi 1944-ben.”

Ezek után először is arról, hogy mi köze Szoboszlónak mindehhez? Pusztán annyi, hogy

- a grófot 1680. január 8-án nálunk választották a kuruc hadak generálisává (fővezérré);
- itt írta meg Zrínyi Ilonát feleségül kérő levelét;
- hazánkban egyedül nálunk van intézmény – általános iskola – róla elnevezve;
- városunkban Thököly Imre utca is van;
- Hajdúszoboszlón komoly kultusza érzékelhető ma is.

Ki volt valójában? Hogyan tudnám eldönteni, megpróbálni sem merem, hisz az eltelt századokban sem vált egyértelművé személye és működése. Azonban véleményt mondhatok, mégpedig a 2007-es konferenciáról kiadott kötetünk, egyik kollégámmal írt előszavát felhasználva. Előtte még idézek ebből a kötetből, Kalmár János: A Thököly-kép napjaink történetírásában. A „törökösség kérdése” cím előadásának (59-69. oldal) elejéből és végéből:

„Nem történettudomány az olyan, amelyik hagyja maga felett az érzelmeket uralkodni, de nem történetírás az olyan, amelyik engedi magából az érzelmeket száműzni. Úgy vélem, a történész akkor jár el helyesen, ha nem húzza fejére a vádló ügyész némely országokban dívó parókáját és nem ölti magára az ítélkező bírótalárját sem. Amíg nem szabadul meg e nem rászabott, nem hozzáillő kellékektől – s mi, magyar historikusok valahogy nehezen szoktunk megválni ezektől – addig hőseink mellett mindig szép szám-

mal lesznek gyűlölt árulóink is. Igaz ez nálunk ritkán végleges, hisz időnként fel szokták cserélni őket.”

Ezek után jöjjenek előszónk beígért részei:

Thököly Imre az egyik legérdekesebb, de egyben legellentmondásosabb és legvitatottabb személyisége a magyar történelemnek. (Élete nemkülönben, illetve méginkább – 14, avagy csak 4 évvel idősebb? – feleségéé, Rákóczi Ferenc özvegyéé, Zrínyi Ilonáé kész kalandregény, kevés örömmel – pl. szerelmük – annál több keserűséggel.) Üstökösként felívelő színes életpályája romantikus, magasztos és tragikus, már a kortársakat is lenyűgözte, nemzeti hőst azonban csak a XIX. század romantikus hőhülete formált belőle.

Ismeretlenségből feltűnt családjá vagyona bor- és marhakereskedelemből alapozta meg, majd grófi címet kaptak és Késmárk örökös uradalmát. 1657-ben született, amikor I. Lipót néven magyar királlyá koronázták azt a Habsburg-uralkodót, akinek „trónolása” komoly politikai, vallási elégedetlenséget szül a királyi Magyarországon és akivel egész életében hadakozni fog. Kritikusai szerint legnagyobb bűne „törökössége” volt, hogy vállalni merte azt, ami a magyarság helyzetében logikus lépésnek tűnt, de valójában már nem volt időszerű. Az 1526-tól térségünkben dinamikus terjeszkedő Oszmán Birodalomnak törekvése volt, hogy a Magyar Királyságot vazallus államként, nagyfokú önállóságot biztosítva számára láncolja magához, ami értelemszerűen óriási ellenállást váltott ki a Habsburg uralkodóházból. (Erre mondta Thököly: az üllő és kalapács közé kerültünk.) A Habsburg-hatalom és az általa bírált „ütközőállam-szerep” korlátja volt a felelős magyar politikának, meg a hatékony önvédelemnek. Ez – különösen az 1664-es szégyenletes vasvári béke – felőrölte erejét, a magyarság végromlását vetítette elő.

A másik utat az Erdélyi Fejedelemség példája jelentette, amely török vazallusként, különleges státuszának köszönhetően széles körű önállóságot élvezett. A török elleni hatékony fellépés lehetőségét a lengyel trón megszerzése kínálhatta volna, amelyre több kísérlet történt. Az oszmán állam gyengült, de Érsekújvár és – Szejdi dűlása során – Várad esete kijózanítólag hatott a reménykedésben, erősítette azt a vélekedést, mi szerint a császári kompániának nem célja a magyar területek felszabadítása. A főurakat sokkolta Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc kivégzése a Wesselényi-féle szervezkedésben részvételük miatt. (Ez Zrínyi Ilona életén is maradandó nyomot hagyott.) Ez után a király erőszakos főkor-

mányzót nevezett ki Magyarországra, aki fanatikusan üldözte a protestáns nemeseket, gazdag polgárokat, komoly adókat vetett ki. Észak-Magyarország hamarosan lángba borult, és a felkelés szétterjedt a török által el nem foglalt országrészen. Vezére 1678-ban az ifjú Thököly Imre lett, eredménye pedig a török vazallus negyedik országrész, az „Orta Madzsar”, eszközként a török, szálkaként a császár szemében.

A hajdúkat riasztotta Thököly „törökössége”, de érdekeik hozzá kapcsolták őket is, fontosak voltak a mozgalom hadigépezetében, a hajdúvárosok és Debrecen térsége pedig fontos ellátási terület. Szoboszlón a kuruc had többször táborozott.

1682. június 15-én Thököly Imre összeházasodik I. Rákóczi Ferenc özvegyével, Zrínyi Ilonával, a bécsi udvar és a török porta jóváhagyásával. Ebben látható az a törekvése, hogy a szuverén nemesség sorába emelkedjen, az is valószínű, hogy ebben az aktusban részéről volt hatalmi, politikai és vagyoni megfontolás is egyaránt. Zrínyi Ilona azonban őszinte szerelemmel – amit később többször igazolt – kapcsolta életét az ifjú Thökölyhöz és tartott ki mellette haláláig, száműzetésben is.

Ugyancsak 1682-ben Ibrahim budai pasa uralkodónak kijáró tisztelettel és – általa Bocskaival azonosan szintén nem használt – méltóságjelvényekkel fogadja Thökölyt Budán. Felkelése török támogatásának ára a Bécsset ostromló török sereg katonai segítése (végül csak távolabb helyezkedett el csapataival). Még egyszer, Zernyestnél (Hannibál tettehez mérhetően), átkelve a Fogarasi-havasokon briliáns győzelmet aratott a császáriakon, az ekkor általa elfogott Heisler (avagy Heister – mindkét változatát láttam) generálisért és Doria ezredesért cserélte ki Bécsben tartott feleségét.

Házasságkötésüket Gyöngyösi István hosszú versben örökítette meg, romantikus szerelmi történetükből több korabeli francia regény is született. Zrínyi Ilona második férje oldalán – „családi hagyományként is” – egyik szervezője volt a kurucfelkelésnek, vagyonából is támogatva azt. Végül a török pasa önkényesen rabságba vetette Thököly Imrét, Zrínyi Ilona pedig három évig hősiesen védte Munkács várát a császáriaktól, majd osztozott férjével az emigrációban. Száműzetésben halt meg 1703. február 18-án, férje pedig 1705. szeptember 13-án, az akkori török Nikodémiában (ma Izmit/Karatepe-nek hívják a Márvány-tenger parti települést), ahol a fejedelemtől utcát is elneveztek, a helyi Thököly Baráti Társaság pedig 2008-ban emlékművet állított nekik, sziklába vésett képmásukkal. Hamvaikat 1906-ban, „fiukkal”, II. Rákóczi Ferencével együtt

hozták haza és helyezték el, Thökölyt Késmárkon, az új evangélikus templomban, Zrínyi Ilonát és fiát pedig Kassán, a dőmban.

Míg a mostohaapjával negatívan elfogult II. Rákóczi Ferenc is elismeri „Vallomásai”-ban, hogy édesanyja „nagy szellemén is volt hatalma a szerelemnek”, mostohaapját azonban hozományvadásznak tartotta, aki csak színlelte a szerelmet. Annyi bizonyos, hogy Zrínyi Ilona – leánya meglepő házasságától függetlenül – boldog anya volt, s a férje mellett jóban-rosszban kitartó asszony szimbólumává vált. Thököly Imre pedig kalandor volt, vagy tehetséges államférfi? Reálpolitikus, avagy a keresztény ügy árulója? A kérdések megválaszolása ma sem könnyű. Időleges sikerében az előnyös kül- és belpolitikai konstelláció mellett nem kis szerepet játszottak személyes adottságai: megnyerő fellépése, műveltsége, vezetői képességei, szerteágazó tehetsége, lendületes személyisége. Okos ember volt-e Thököly Imre? Hátrahagyott leveleiből, gondosan vezetett naplójából egy nagyon művelt, kiváló stilisztá ismerhető meg. Haditettei, gyors rajtaütései katonai erényeit dicsérik. Azonban nemigen volt mestere az előrelátásnak, a politikai bölcsesség sem tartozott erényei közé, naivan, gyermeketegen - talán szülei korai halála miatt is - bízott mindenkiben, a két nagy hatalom ígéreteiben, eszközükké vált, kiszolgáltatták a török szultánnak és nagyvezéreinek – pedig a hitszegést, mint a korszak fő jellemzőjét számításba kellett volna vennie a mérlegelésnél, ami nem volt erőssége (bezzeg a feleségének az volt). Talán – legalábbis számomra – első, száműzetésbeli sírfelirata adja vissza a történelmi személyiség lényegét:

*„Itt nyugszik a hősi tettei révén kiemelkedő
kézsmárki Thököly Imre Úr,
Magyarország és Erdély fejedelme,
a harcok, aki hazája felszabadításáért vívott bátor
küzdelseivel egész Európán hírnevet szerzett.
Elhunyt 47 éves korában, az Úr 1705. esztendejében.”*

Hitvесе, Zrínyi Ilona, történelmünk egyik legkiválóbb személyisége, tulajdonképpen miatta emlegetem annyit Thökölyt is. Lássuk hát az ő első sírfeliratát:

*„Itt nyugszik, hősi tettei után a férfilelkű asszony,
nemének és századának dicsősége
Zrínyi Ilona*

*a Zrínyi és Frangepán nemzetségek utolsó dísze,
Thököly és Rákóczi fejedelem mindkettőnek méltó hitvese,
kitűnő a horvátok, erdélyiek, magyarok és székelyek között,
Nagy tettei által még híresebb az egész világon,
a sors szeszélyét erős lélekkel tűrve nagy volt a jó,
és még nagyobb a balszerencséjében.
Keresztényi kegyességgel tetőzve erős lelkét visszaadta az
Úrnak, meghalt a virágmezei birtokán, Bithyniának
nikodémiai öble mellett, a megváltás 1703., az ő
életének hatvanadik évében.
Nyugodjék békében, ámen.”*

(Ilona hithű katolikus volt, Thököly Imre protestáns, aki élete utolsó szakaszában, helyzetének javulását remélve ettől majdnem áttért a katolikus hitre.)

Ezek után illő röviden megnézni, hogy az utóbbi időszakban mit tett Szoboszló és mit személy szerint én a két kiváló ember emlékének fennmaradásáért.

Mindenekelőtt említhetem a Thököly-évfordulókhoz kapcsolódóan megrendezett négy nemzetközi történész-konferenciát (1978, 2005, 2007, 2017), szerencsére mindegyiknek hallgatója, az utolsó háromnak pedig szervezője is lehettem. Fontosnak tartom leszögezni, hogy mindegyik konferencián sokszor ellentétes vélemények ütköztek a fejedelemmel kapcsolatban, mert célunk a róla kialakult végletes kép (törökök eszköze, keresztény ügy elárulója) árnyalása és a hazájáért nehéz körülmények között tenni akaró – és próbáló is – „reálpolitikus” bemutatása volt. 2017. szeptember 25-én volt a fejedelem születésének 360. évfordulója. Előző év nyarán Késmárkon, a hírneves ELRO-népművészeti vásáron jelen levő szoboszlói kulturális delegációt tájékoztatta akkori kassai főkonzulunk a szülőváros jubileumi terveiről. Erre csatlakozva kollégáimmal többször tárgyaltunk Kassán, hazánk főkonzulátusán – abban az épületben, amely Bocskai-fejedelem „székháza” volt, meghatottságomat fokozta, hogy itt 2006-ban emléktábla-avatás részese voltam, na meg Zrínyi Ilona és fia „szomszédvani” sírja – Késmárk illetékeseivel (akiknek 1994-ben, egy társammal ott tartózkodva javasoltuk a testvérvárosi kapcsolat létesítését) az évforduló megünnepléséről. Ők „születési” konferencia rendezést terveztek, amit mi Hajdúszoboszlón kívántunk folytatni, meg Thököly-szobor tervről is számot adtak, amihez önkormányza-

tunk/városunk anyagi hozzájárulását is felajánlottuk. (A Kassán tárgyalás azért volt célszerű, mert így szállásigény nélkül, egy nap alatt megjárható távolságban ülhettünk le többször egyeztetni egymással.) Tervezett ünnepi rendezvényünk – amelyre hívtuk volna egymás testvérvárosait is – finanszírozására 13000 eurós pályázatot nyújtottunk be a Visegrádi Alapra, amely azonban sajnos nem nyert. Végül a szűkebb léptékű konferenciára önkormányzatunk biztosított 1,5 millió forintot, amely 2017. október 20-án volt, felvidéki barátaink előadói részvételével. (Anyaga megjelent a Bocskai Múzeumunk 2017. évről 2018. végén kiadott évkönyvében.) Testvérvárosunkban több megemlékezési esemény zajlott, így a születésnapos konferencia, de október közepén az 1906. évi újratevésre is visszatekintettek. (Feltűnő volt nekem ennek beharangozója a Noviny Kezmarok városi újságjukban – „Király élt Késmárkon” címmel.)

Megtettük, hogy kértük „Thököly Imre Hajdúszoboszló által megyei és országos szinten is egyedülállóan őrzött kultuszának” megyei és országos értéktárba felvételét 2015-2016-ban, eddig sikertelenül. Berek Lajos, részben szoboszlói származású szobrászművész – akivel együtt többször ténykedtem a Bocskai Hagyományőrző Egyesületben – ismerve rajongásomat iránta 2007-ben hivatali irodámban helyezte el Zrínyi Ilona általa készített gyönyörű mellszobrát. Azért is, hogy segítsék pénzt szerezni férje mellszobrának elkészítéséhez. Pár év múlva sikerült megvásárolnunk hivatali pénzből (137 ezer forintért) egy második világháborúban lebombázott templom harangját, 72 kg bronzot. Így anyag már volt, de pénz a szoborra azóta sem. Zrínyi Ilona szobrát nyugdíjba vonulásomkor múzeumunkban helyeztük el, ahol, ahogy az életben, itt, nálunk is sokáig hiába várta párja érkezését. 2018. nyarán művész úr felhívott: otthon vagy- e hétfőn, mert viszem a Thököly-szobrot! Nem bírta már tovább, elkészítette, saját pénzén kiöntette és elhozta nekünk. Így a szerelmespár szoborként is újra találkozott, most nálunk. A történet hasonlít „életbeli modelljei esetére”, viszontagságaira. Úgy gondolom, nem az én szégyenem, hanem polgármesterünké, hogy közel 10 év alatti többszöri próbálkozásomra sem volt partner néhány millió forint biztosításában e célra! (Pedig emlegette az ilyen típusú kezdeményezéseimre másoknak: jegyzőjének múltgondozó „hobbyja” neki megér évente néhány millió forint költségvetési pénz. Csak viszonyításul: művész úr a két szobrának csak az öntési költségét kéri, így az igény mindössze kb. 2,5 millió forint lenne!) Azt sem sikerült elérnem, hogy misztikus történetük szolgálja városunk turisztikai vonzerejének növelését, alkalmas konstrukcióban – pl.

„Trevi-kút-szerűen” – mint a „szerelmesek (újra) találkozóhelye”! Vagy csak én vagyok ilyen romantikus, mások sorsán elgondolkozó, az emberi nagyságot tisztelő, a múltat a jelenhez, jövőhöz felhasználni igyekvő alkatú?

Huszadik század

Az 1990-es évek vége felé – előzetes értesítés után, de hirtelen – lerohant Budapestről a „Jani házhoz megy” televíziós panaszforum stábja és megszállta irodámat. A téma egy piti egyedi ügy volt, természetesen azzal a hivatal-ellenes kiindulóponttal, hogy ezek buták, rosszindulatúak, nem intézik el az ügyeket, a panaszkodó ügyfélnek meg „alapból” mindig igaza van a gonosz hivatalnokkal szemben. Így aztán jól összevitakoztunk, de a végére azért kiderült: a panaszkodónak a konkrét ügyben sincs igaza, rosszindulat pedig részéről tapasztalható. Jeleztem a csapatnak, hogy ez közöttünk telefonon is rendezhető lett volna, felesleges volt ennyi időt és pénzt pazarolni rá, egyben kértem, legyenek körültekintőbbek. Azt is megemlítettem, hogy lenne mit, hasznosabb dolgot bemutatni Szoboszlóról, televíziós szinten. Hogyne, a turizmust kellene reklámozni, de arra költsünk pénzt, mert ingyenreklámot nem csinálnak nekünk-mondták. Mire én: más is van – és megmutattam nekik a városháza főter felőli falán levő, az 1919-es „vörös terrorra” emlékező márványtáblát. Dicséretükre legyen mondva rögvest csináltak belőle egy jó felvételt, amit leadtak műsorukban.

Hogyan lett a Szejdi-dúlás (ugye 1660. április 29.) mellett városunk másik gyásznapja 1919. április 24. Közzéteszem Hajdúszoboszló képviselő-testületének 1919. május 8-án kiadott gyászjelentését:

„Hajdúszoboszló rendezett tanácsú város képviselőtestülete mély-séges megdöbbenéssel és fájdalommal jelenti, hogy: Dr. Fekete László a város polgármestere, Körner Béla városi képviselő és Tokay József rendőrfogalmazó folyó évi 24-én du. 5-6 óra között áldozatul estek a város területére benyomult vörös hadseregbeli terrorcsapatok és a helybeli izgatók és árulók bujtogatásai következtében minden emberi érzésből kivetkezett csöcselék forradalmi dühének.

Emléküket örökre megőrizzük.

Isten áldja és védelmezze meg e sokszor szenvedett nemzetet.”

Az történt, hogy Szamuely Tibor csapatával páncélvonatán Püspökladányból – ahol meggyilkoltak egy csendőrtisztet – azon a csütörtöki napon Szoboszlóra jött. Ekkorra már a román hadsereg közeledte miatt a városi direktórium kereket oldott, a polgármester pedig a városházára sietett és kitűzette a megadást jelentő fehér zászlót. Szamuely megérkezve lefogatta a város elöljáróságát és a felheccelt csőcselék buzdításától kísérvé a főtéren levő akácfaszakra felakasztotta a három vezetőt. (A keregett rendőrkapitány egy pincében a szén alatt megbújva úszta meg a vérengzést.) Az eseményeket hitelesen leírta Dr. Csiha Márton főjegyző és Kerekes Béla aljegyző, meg más szemtanúk – borzongva olvasom őket ismét, azt remélve, hogy nem jön újra ilyen vészhelyzet ránk -, akiket lefogtak és Szolnokra hurcoltak a vonattal. Szerencsére pár nap múlva hazajöhettek. A legszörnyűbb az volt, hogy a „csőcselék-közönség” szurkolt a kivégzésen és megalázta, gúnyolta a szerencsétlen áldozatokat. Sokszor gondolok erre, mert lehet bármilyen tisztességes, emberséges vezető valaki, adott esetben ez nem lesz mentség számára, mondhatom úgy is: a magukból kivetkőző emberekből összeálló horda nem ismer sem Istent, sem embert!”

1927. október 23-án leplezték le a református templomkertben felállított első világháborús emlékművet, Somogyi Sándor szobrászművész alkotását. Ezen 1051 szoboszlói hősi halott neve olvasható, a város 17 ezres lakosságának 6%-a, az országos „elesett-aránynak” több mint kétszerese. Az avatáson – Turán vonatával 12 órára érkezve, 16 órakor pedig elutazva – részt vett Horthy Miklós, Magyarország kormányzója, aki a nemrég nyílt fürdőt is meglátogatta. Látogatásán többek között a következőket mondta:

- „Hajdúszoboszló vitézei tudták, hogy mivel tartoznak az ősi lovas hajdúk emlékének. Évszázadok múltán is hívek maradtak Bocskai zászlójához, amely ma büszkén hódol az alatta harcolt vitézek késső unokáinak szent emlékezte előtt. Hősiességük, önfeláldozásuk, hazaszeretetük jellemzésre nem szorul. Az emlékszobron tündöklő nevek száma önmaga beszél. Bátrak voltak küzdelmükben, a haza áldozatos fiai voltak hősi halálukban. Áldott legyen emlékezetük.”
- „Ezt a hőforrást érdemes fejleszteni, kihasználni, mert ennek és ez által Hajdúszoboszlónak nagy jövője lesz.”

„Strand up”, vagyis „fürdőre fel” – ez határozta meg Hajdúszoboszló XX. századának háromnegyedét, a gyógyvíz Pávai Vajna Ferenc főgeológus általi megtalálásától az „Európa legnagyobb fürdője” állapot eléréséig, folyamatos fejlesztéssel. Mondhatom úgy is: nem a hajdúk foglalták el Európát, hanem a kontinens a hajdúk fontos fészket. Így lettünk a Hajdúság legtöbbször által látogatott „fő városa” napjainkra, ami különös kötelességeket és felelősséget ró ránk a múlt értékeinek megőrzése és korszerű megidézése terén is. Említenem kell itt is az általam sokszor idézett történetet a „fürdőkezdeti idők” jellemzésére. A gyógyvíz megtalálását követően nemsokára egy három tagú delegáció kereste fel a város polgármesterét, azzal, hogy „feredőt kellene építeni”. A polgármester ablakához hívta őket és lemutatva a város paradés kocsijárá, azt mondta: „Feredőt? Az a két szíp lú, az a jövő!” Ha akkor a város a lúra tesz – ám egy év múlva megnyílt a fővenyűrdő! Szerencsére az idők szavának megértése és a tétovázás nélküli cselekvés jellemzi azóta is a várost.

Következzék egy, a korszakot jól visszaadó irodalmi alkotás, mégpedig a szoboszlói „Fehér Gábor: Történetek a szoboszlói strandról” című novellájának kezdete, az élvezetes nyelvezetű darab beajánlójaként is.

„Túl jó dolguk van az uraknak fenn a községházán. Ha néha-néha rájuk nyitja valaki az ajtót (amit takaros ember csak a legvégső esetben cselekszik), akkor kikérdezik, kivallatják a folyamodót pipaszó mellett, azután beiktatják, azután kiiktatják, mindezek után pedig hazaküldik szépen. Otthon aztán várhat szegény, amíg a köd leszáll, ők maguk meg megint elnyújtóznak az íróasztalon, mint a kabai kutya a garadján.

Akinek pedig nincs dolga, kapható az minden éretlenségre. Ennek okáért lehet az urakat a kinyesőhöz is hasonlítani, mert nincs azoknak nyugtok soha. Mindig izegnek-mozognak, matatnak össze-vissza és mindig olyasmi jut eszükbe, amire még idáig senki se gondolt.

Ilyen nagy bolondéria volt az is, amire négy esztendővel ezelőtt egy tavaszi reggelen felállítottak a Morgó szegletin – éppen szemben az öreg Kisis házával – három nagy gerendát, láncot, meg egyéb szerszámokat, hogy aszongyák: majd petróleumot ásnak ki ilyenformán a földből. Röhögött ezen az egész alvég. Maga az öreg Kisis, mint afféle higgadtabb cseléd, egyelőre szóra se melltatta ezt a nyilvánvaló tökéletlenséget, majd csak úgy két hét múlva legyintett egyet a kezével:

-Kidöglenek űk abbul őszre. Főd az, nem homok!

Több szó nem esett Kuisiéknál a fűrásról, csak majd úgy ősz felé, amikor egyszer csak kipriccolt a földből a forróvíz. Akkor kiment az öregember, beledugta az öklét nagy hitetlenül a vízbe, de ahogy beledugta, vissza is rántotta azonmód.

-Affekily! – sziszegte magában és meglóbázta a kezét, hogy hamarabb kihüljön. Azután hazament, de útközben kétszer is megcsóválta a fejét. Attól kezdve nem beszél többet a fűrás ellen, bár mellette se nagyon, mert tudnivaló, hogy az urak könnyen vérszemet kapnak, ha megdicséri őket az ember.

Pedig hát hovatovább akadt e tárgyban beszélni való. Mert ha nehezen is, fürdőt építettek az urak a gyepen, amiből jó haszon nézett ki az alvégen lakóknak. Nyaranként kiadták a házakat, volt olyan, aki három pengőt kapott érte egy napra. Régi dolog, hogy hamar betalálja magát az emberiség abba, ami jó. A második esztendőben már senki se emlegette a kvártélyosokat; egészen természetes volt, hogy mindenkinek van belőlük kettő, három.”

Múltgondozó igyekezet

Még KISZ-titkárként, az 1980-as évek elején „társadalmi munkát” szerveztem a városháza padlásának „lomtalanítására”. Ekkor több érdekes régi irat között találtunk egy márvány emléktáblát, a következő felirattal:

„Áldott emlékü jóltevőjének, Bocskai István fejedelemnek emlékét s a hajdúság letelepítésének 300-dos évfordulóját ezen közgyűlési teremben ünnepelte meg Hajdúszoboszló rendezett tanácsú város képviselőtestülete, díszközgyűlés tartása által. 1906. szeptember 2.”

Az eltörve talált táblát az iratokkal együtt átadtam Dr. Juhász Imrének, múzeumunk alapító igazgatójának. A rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakról kezdve még egy ideig aktívan működő Hajdúszoboszlói Kör vezetője, Erdei Gyula helytörténész helyi lapokban megjelent írásaiból kiderült, hogy a táblát – más történelmi ereklyékkel együtt – az 1950-es évek elején távolították el a közgyűlési teremből. Nagyrabecsült helytörténészünk akciót indított visszahelyezéséért, amely összeragasztva végül az emeleti folyosó lépcső melletti részére került, 1989. szeptember 2-án. Majd következett a régi városházi épület teljes

külső és belső felújítása és ezért 1999-ben a munkálatok idejére le kellett vennünk. A felújítást végző cég vezetőjének figyelmét nyomatékosan felhívtam megóvására, jól becsomagoltuk és a munkák által nem érintett padlásfeljáró helyiség lépcső alatti, védett részére tettük el. A munka végeztével azonban hiába kerestük, ráadásul közben a cégvezető közlekedési balesetben elhalálozott. Lett is nemulass, Erdei Gyulától a polgármesterrel együtt kaptunk „hideget-meleget”, a SZÓKIMONDÓ 1999. májusi számában „A hely szellemének megaláztatásai és feltámadásai” című írásában is. Nem volt mit tenni, készítettem egy hiteles másolatot róla, igaz, azon a „jóltevőjének” eredeti szó helyett „jótevőjének”-ként lett írva, mert ők – rosszul emlékezve – ezt állították. Aztán jött a „happy end”: az emeleti gondnoki, újabban pályázatkezelői irodában, a súlya miatt elszállíthatatlan, használaton kívüli páncélszekrény mögött – mást keresve – egyszerűen megtaláltam az eredeti táblát, amit kicseréltünk a másolattal.

A tanácsi éra vége felé 5000(!) példányban ki lett adva a helyi hatalom által „Szép Ernő: Felnőtteknek” című önéletrajzi, a korabeli Szoboszlót „szépirodalmian” bemutató könyve, amit szívesen olvasgattok. Ebben szerepel ez a mondat:

„Mert Szoboszló az én képeskönyvem, örökösen nézegetem, olvasgatom: jól esik belé merülni, abban gyönyörködni, vigasztalódní, tanulni belőle.”

Én is így vagyok vele, ezért örömmel és szívesen támogattam egyik korábbi „mindenes” kolléganóm párjával közös ötletét a „digitalizált helytörténet” megvalósítására vonatkozóan. Ez a www.szoboszlokepesskonyve.hu webcímen általam felsorolt magánkezedményezésként elindult és működik azóta is. (A SZÓKIMONDÓ 2006. júniusi számában közölt róla ismertetőt.) Számomra a múlt nem cél, hanem eszköz a jelen jobb megértéséhez és a jövő hatékonyabb megtervezéséhez. Szándékom szerint alapállásomat igazolja a 2005-ben, karácsonykor „belőlem kijött” vers-szerúségem, amikor az ünnepek alatt is LEADER-pályázatot kellett írunk három kollégámmal. Vigaszként és köszönetként szántam érte nekik. Íme:

*„Ki a múltra tekint, a jövőbe lát,
Ismeri a helyet, ahol él, s a földet,
Amely majd rejti és megőrzi porát.*

*Nem visszafeszül, nem lesz renegát,
Bár eltölté élte sorát, szolgálja
Lakhelye javát és ezzel teremt a jövőnek
Egy modern új Hungáriát.*

*Európa részeként, vonzva a sok turistát,
S ha vissza is néz, előre halad, mert így
A történelem nemcsak elmúlt epizód marad,
Előbúj rejtekéből a régmúlt s a megalkotó honfiak.*

*Mottóként vallja: filléres emlékeink, oly drágák nekünk,
Hogy közkinccsé tesszük, vegyétek, vigyétek,
A dolgokat csak az, hogy őrizzétek és megjelenítsétek.”*

Azt, hogy szerencsés időszakban éltem – legalábbis életem javát – az is igazolja, hogy cselekvő részese lehettem a győztes Bocskai-szabadságharc és a hajdútelepítés 400. évfordulójának. (Amikor egyszer külhonban polgármesterünk hiányának okát kérdezték, azt válaszoltam: azért nincs itt, mert ő már az 500.-ra készül.) Számomra – szerencsére sokakkal azonosan – Bocskai István nemzetünk történelmének kiemelkedő személyisége, tettei pedig maradandó példaként állnak napjainkban is. E szabadságküzdelemben a nemzet minden rétege részt vett, a nemesek együtt küzdöttek a szabad székelységgel, a nincstelen, hajléktalan hajdúkkal, a szökött jobbágyakkal. Kossuth Lajos 1849-es Debreceni Kiáltványában így ír:

„Láttam a vitéz hajdúkat, kiknek kebele oly gazdag dicső emlékezetben.....s kik hívatva vannak megtartani a hazának azon szabadságát, melyet őseink szereztek..... A vitéz hajdú nép méltón neveztetik a magyar szabadság elsőszülött fiának.”

Ady Endre 1906-ban így ír Bocskairól:

„Az Európától meghíletett erdélyi kultúrában felnőtt, protestáns jeles újító, nagy elme. Főképpen pedig bátor és bölcs magyar....Fáklyát gyújtott a magyar géniusznak.... Korába helyezve ő igazán elődje az igazán európai nagy magyarnak.”

Bocskai István Hagyományőrző Egyesület-et alapítottak Hajdúszoboszló székhellyel 1998. május 19-én a Hotel Délibábban neves „bel- és külmagyarországi” hajdú patrióták. Az egyesület fő céljaként a Bocskai-szabadságharc 400. évfordulójának időbeni előkészítését, a győzelmes felkelés értékeinek megőrzését, hagyományainak ápolását, szemléletének továbbvitelét határozta meg. Alapítója és máig vezetője a már majdnem 90 éves, rendíthetetlen igyekvő Cs. Nagy Zoltán nyugalmazott tanulmányi felügyelő, (amatőr) történész (egyébként ilyen szakos tanár eredetileg, de ezért a historikusok egy része mégis orrol rá). Az egyesületi működés 3 fő szakaszra osztható:

- 2004-ig a 400. évforduló előkészítése,
- 2004-2006. között az évforduló méltó megünneplése,
- 2007-től az eredmények megerősítése, egyetemes kapcsolatok elmélyítése.

A kitartó szervező egyesületi elnök („kiteszik az ajtón, rögtön visszajön az ablakon” típusú) igyekezetének és el nem múltó érdemeinek köszönhetően itt felsorolhatatlan az a cselekvés, amit az egyesület véghezvitt. Magam nem alapítóként, csak kicsivel később kapcsolódtam be az egyesületi munkába és maradandó emlékeket, élményeket köszönhetek ennek. Mindenekelőtt neves, kiváló emberek közeli megismerését (pl. valamennyi hazai és határon túli református püspök, itthoni és „közelkülföldi” rangos történészek, kisebbségi vezetők, művészek, hagyományőrzők, politikusok, stb.), no meg Korponától Kassán-Szerencsen-Álmosdon-Bihardiószegen-Nagyváradon-Kolozsváron-

Nyárádszeredán át Medgyesig az emlékőrző ünnepségeken részvétele. (Igen, mert alakult városunkban erre egy kisebb csapat, én pedig az utazásokhoz biztosítottam a hivatali mikrobuszt.)

Ne múltjék el történetek nélkül ez a rész sem, jöjjön hát néhány:

Bihardiószegen 2004. október 17-én került sor két emlékeseményre. Bocskai első győztes csatájának helyszínén, a mai határ melletti Nyúzó-patak völgyben emlékszikla avatás volt. Jó szeles hűvös lett, én pedig neves böszörményi hajdú-történészünk társágában caplattam árkon-bokron át oda. Ő mindössze zakóban volt és nehogy megfázzon, vitára ingereltem – vehemens, gesztikuláló volt -, hogy ezáltal is melegedjen. Érkeztünkkor az ott levők azt hitték veszekszünk és pálinkával békítettek össze bennünket.

Ezt követően bent a faluban, a református templom kertjében került sor Dr. Berek Lajos ezredes, katonai műszaki főiskolai dékán, szobrászművész tagtársunk Bocskai-mellszobrának avatására. Megkértem a már ott levő debreceni huszár hagyományörző barátaimat (közötte Csontos János, aki szocialista parlamenti képviselő volt), hogy álljanak díszőrséget nekünk. A Királyhágó Melléki református püspök megkérdezett, hogy ők kicsodák. „A testőreim” – feleltem, majd fejcsóválására korrigáltam: „Szoc. Huszárok.” – Tessék? - Szoc. Huszár, mert szocialista (párttag) is lehet nemzeti érzelmű!

Következett Kassa, amellyel – pontosabban az Óváros polgármesterével és a református lelkészével – egyesületünk különleges kapcsolatot ápolt. Az óváros polgármestere akkor magyar nemzetiségű volt, ráadásul szülei Debrecenből, annak 1944-es bombázásakor kérték áthelyezésüket Kassára és ott ragadtak. Ez a kapcsolat sem volt azonban elegendő, hogy a szobrászművész tagunk által készített Bocskai-mellszobrot a Rodostó-kertben elhelyezhessük. Végül a református templomkertbe került. 2004. december 2-án pedig nemzetközi konferencián és a már említett, Bocskai által is lakott, ma főkonzulátusunknak helyet adó házon emléktábla avatáson vehettünk részt.

Ezen a konferencián előadást tartott Dr. Nyakas Miklós, híres hajdú(böszörményi) történész tagtársunk. A rendezők úgy csináltak, hogy a szlovákiai előadók előadásának szövegét – sajnos csak elhangzásuk után, hogy konkrétumokat ne kérdezhessünk – magyar fordításban pár példányban kitétték az ablakba. A mellettem ülő Miklós előadása alatt átfutottam az előd-előadás szövegét, visszaérkeztek pedig kérdésére említettem belőle neki egy fontos furcaságot: a szlovák előadó szerint a szlovákság XVII. századi kassai jelenlétét az is bizonyítja, hogy a városban szlovák evangélikus lelkész is működött. „Igen, de a németeknek, meg magyarok sem nagyon voltak akkor ott” – válaszolt Miklós, amikor kérdést kapott szlovák előadó barátunktól. Kérdése imígyen szóla: „igaz-e, hogy Bocskai hadinépében sok cigány volt?” Miklós válasza: „igen, például fegyverkovácsként, de az akkor nem volt pejoratív jelző, akárcsak a tót.”

Majdnem elfelejtem, hogy minden általunk meglátogatott emlékező településre jutott valami maradandó az egyesületünk által adományozva, jellemzően emléktábla, vagy Berek Lajos által készített szobor. Kiemelt szerepet kapott Kolozsvár, ahol szülőházába került általunk márvány-emléktábla. (Azért belülről, mert akkor a magyargyűlölő Georghé Funar uralta a többre hivatott várost, a padok és az utcai szemétesek román nemzeti színekbe öltözve hirdették a hatalom dicsőségét.) Egyébként a szülőház 2011. április 19-én – jelenlétünkben – kapott külső emléktáblát a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzattól.

Maradandó emlékként külön említenem kell az álmosd-diószegi csatateri, - Nyúzó-völgyi – népünnepélyeit. A korhű öltözetekben, magyar hadtörténész katonatiszt – persze, hogy ő is egyesületünk tagja – betanításával, vezényletével és konferálásával lezajlott hadijátékokra emlékeim szerint – segítenek a megőrzött meghívók – 2006-tól kezdődően, 6 vagy 7 alkalommal került sor, ahonnan csak egyszer hiányoztam. A szántóföldön (tarlón) öröm volt látni a sok járművet, embert, kitelepülést, árust, főzőcskésző társaságot, a sok ismerőst, akikkel egy kis étkező és itóka kíséretében jól lehetett „kvaterkázni”. Mikrobuszokkal, néha személygépkocsikkal (sőt egyszer református egyházközségünk autóbusszal) mentünk oda, élvezni a színvonalas kísérő folklór műsort is. Mindezen élvezet nagyrabecsült Gellért Gyula bihardiószegi református esperes egyesületi tagtársunknak volt köszönhető, nyugdíjba vonulásával az „imitációs játszadozás” meg is szűnt. Következzék innen is pár történet:

- Egyik alkalommal néhány ultrajobbos anyaországi ifjanc hűbörögött („Erdélyt vissza!” – minimum követeléssel) az emlékszikla koszorúzásakor. Az érettebb közönség felháborodott, ezért „leszerelésük céljából” meghívtam őket egy sörre. Majd elsétáltunk a „határpatakhoz” (Almás, illetve Nyúzó-patak árka, avagy Malomárok) és átlépkedtem nekik egyik országból a másikba, mondván: ennyit már elértünk és most ez a legtöbb, amit tehetünk.
- Máskor pedig a csatához használt pukcancsoktól-durrancsoktól kigyulladt a tarló. A mindeneként konferanszié is volt Gellért Gyula a mikrofonját használva követelte az erre kijelöltektől a tűz eloltását. Ilyen azonban nem került elő, mire konferansziénktől elhangzott a „Csata állj!” parancs. Mindenki kövé dermedt, majd a szomszédos kukoricásból elővánszorgott egy fiú (a vele ügködő leány nélkül) és egy 2 literes kólásüveggel, felrázása után elol-

totta a veszélyessé válni kezdő tarlótüzet, miután folytatódhatott a csata.

- A pár kilométer földúton megközelíthető „csatater” esőkor vált veszélyessé, amint arról egyszer meg is bizonyosodhattunk. A lezúduló zivatar hamar véget vetett a népünnepélynek, a járművek, emberek evickélni kezdtek kifelé a kövesútra. Mikrobuszunk erre képtelen volt, még traktor sem bírta kivonszolni. Végül egy hatalmas, egyébként lószállító utánfutót vontató angol terepjáró ráncigált ki bennünket. Járművünk tologatásától pedig nyakig sárosak lettünk. A határállomáson a román közeg megkérdezte, hogy nyertünk-e a csatában. „Igen, mégcsak az osztrákok ellen, most pedig a románok következnek” – válaszoltam, ennek ellenére fejcsóválva átengedett bennünket hazafelé. Hazaérve úgy láttam jónak, ha garázsunkban megszabadulok sáros gúnyámtól. Alsógatyában a lakásba érkezve a feleségem szörnyülködött: annyit itál, hogy gatyában keveredsz haza, ráadásul világos nappal. (Magyarzokodhattam sokáig, hogy milyen jó csata volt.)

A 400. éves jubileumon, 2006-ban önkormányzatunk finanszírozásával és az e célra létrehozott Programkoordinációs Bizottság szervezésében méltó emlékező események zajlottak Hajdúszoboszlón is. Közülük kiemelkedő az újjáírt városmonográfia és a „Szoboszló képeskönyve” internetes múltportál, valamint Sándor Károly „festőmester” – ahogy ő nevezi magát – 400 éves „selyemhernyó gubós” várostörténeti grafikája, meg a szeptember 2-i emlékünnepeket követő „Hajdúk Bálja”, amelyeken 5 akkori testvérvárosunk delegációja is részt vett. A Bocskai Hagyományőrző Egyesület emlék-tölgyfát ültetett, történész konferenciát rendezett, aktívan szervezte a szeptember 1-i, fiataloknak rendezett „Hajdú utódok napja”-t (amelyen Dinnyés József és a GHYMES-együttes is koncertezett). A megyei levéltárból kikért eredeti Bocskai-alapítólevél is „vendégeskedett” hivatalos programunkon. Eredményeinkről a Hajdú-Bihari Napló szeptember 6-án négyoldalas mellékletben tájékoztatta a szélesebb nyilvánosságot. Ebből érdemes idézni néhány mondatot:

„Elődeink nemes cselekedeteire az utódoknak kötelességük emlékezni. Persze a semmiből nem lehet „előrántani” színvonalas műsort, tartalmas előadásokat, testvérvárosi barátságot, nemes emberi érzéseket, de még példamutató életű, tevékenységű személyiségeket sem. Mindehhez évek, évtizedek, emberöltők nemes mun-

kájára, állhatatosságára, valamint a mindezt megtermékenyítő nemes lélekre van szükség. Ebben pedig nincs hiány az ezredfordulót követő éveit élő Hajdúszoboszlón, bizonyítván azt, hogy él tovább a városlakókban a hajdú virtus, a város pedig megmutathatta: ma milyen értékeket tart fontosnak, hol tart a fejlődése, szellemi élete. Annyi bizonyos: sok ilyen városra lenne szükség.”

„Hajdú Történeti Emlékhely” projekt koncepciókat egy Norvég Alap pályázati felhívásra benyújtásra állítottuk össze, képviselő-testületünk 2007. szeptember 6-i ülésén döntött róla. (Az általunk megjelölt célterület a felhívásban az „Európai Örökség megőrzése, azon belül „Múzeumok felújítása, gyűjtemények létesítése az európai örökség bemutatására” volt.) A 85%-os támogatást ígérő programunk lényege a hajdúmult ápolásához, megőrkítéséhez és kor követelményeinek megfelelő bemutatásához kötődött. Bocskai-múzeumunknak égisze alatt – épületeinek felújításán túl – a magánszemély tulajdonában, akkor éppen Tihanyban levő „Magyar Királyok Panoptikuma” (kiegészítve Bocskai István és Thököly Imre fejedelemmel) elhelyezése az évek óta nem használt Oláh Gábor utcai vízerőmű-irodaházban. Emellett kalkuláltuk a bánomkerti Tessedik utcai fás részen „Hajdú Történeti Emlékpark és Sétaerdő”, valamint a Jókai soron „Vásárok utcája” kialakítását (ehhez az utcán kívül az ott levő önkormányzati tulajdonú telket is felhasználhatóan.) A pályázati konstrukció két szakaszos volt, az első fordulóban egy űrlap-formátumon projekt-koncepciót kértek, a beérkezők 150-et választottak ki, amelyek legfeljebb 2,5 millió forint előkészítési támogatást nyertek a részletes kidolgozásra. A mienk sajnos nem került közénk, pedig a magyar panoptikum-cég mellett hazai (Kelet-Magyarországi Európai Kezdeményezések Alapítvány) és norvég (Norvég Királyi Fejlesztési Társaság) partnert is magunk mögött tudhattuk.

Kockázatos kaland lett a „Hagyományok, ízek Hajdúszoboszlón” program-központú turisztikai fejlesztési koncepció előkészítésére irányult igyekezetem. Ez úgy indult, hogy – amint képviselő-testületünk 2008. szeptember 18-i ülésére tett előterjesztésemben leírtam – 2007. októberben egy berettyóújfalui cég által nyújtandó szakértői támogatást nyertünk az Országos Foglalkoztatási Közalapítványhoz benyújtott „A turisztikai vonzerő kihasználása a foglalkoztatásban Hajdúszoboszló (kis)térségében” című pályázatunkkal. (Később erre alapozva ugyancsak pályázati támogatással készítettük el kistérségünk foglalkoztatási stratégiáját.) A projektvázlatot széles társadalmi partneri körrel (Kereskedelmi

és Iparkamara, Gazdakör, Vendéglátók, valamint Fizetővendéglátók Egyesülete, Kulturális Közösség) fejlesztettük tovább újabb ötletekkel. Legfontosabb eleme az „Ízek utcája” városunkban történő kialakítása a Fesztivál-téren – Jókai soron, a gasztronómia mellett a folklórt, meg egyéb kulturális lehetőségeket is bekapcsolva, no meg, a „Hajdú Történeti Emlékhely” létrehozása. Célunk mindezzel jelentős történelmi hagyományaink, értékeink, adottságaink, helyi identitást és turisztikai vonzerőt fokozó megjelenítésére és felhasználásukkal infrastrukturális fejlesztés is (szabadtéri színpad, József A. út legalább elejének felújítása, a mélyen alulhasznosított Jókai sor bekapcsolása a vérkeringésbe). További részei:

- Szoboszlói Integrált Hajdú múlt Műhely (az infokommunikációs technológiát is felhasználva).
- Turisztikai „kézműves” (népművészeti) felsőoktatási részintézmény alapítása (Galánfi András javaslatára, valamelyik egyetem, vagy főiskola részeként, a volt Széchenyi Kollégium ingatlanán).
- Múzeumi épületeink korszerűsítése.
- Tematikus utak (pl. „Hajdúk” vagy „Bocskai” útján).
- Új programcsomagok kidolgozása a meglévő hagyományőrző rendezvényeinken túl, a turisztikai szezon kiterjesztésére is.

A cég ajánlatát elfogadva képviselőink megbízták őket ellenérték fejében a jelzett koncepció megvalósíthatósági tanulmányának elkészítésével. Ezzel elindult a lavina, aminek téves feltételezéséből adódóan részben magam is okozója voltam. Ekkor már jobban nyomulni kezdtek a pártokhoz kötődő – vagy magukról ezt állító – pályázati tanácsadó cégek és mögöttes szándékom a „fideszesnek tartott” cég megbízásával az volt, hogy a nagyobb volumenű, vagy a hivatal fejlesztését célzó projektektől távol tudjam tartani, hogy csak a szakmaiság érvényesüljön, politikum nélkül. (Akkor még nem tudtam a párton belüli viaskodásokról e területen.)

Vezérletemmel csináltunk is valami tanulmány-szerűséget velük, szinte „belediktáltam” részeket, mert az ő anyaguk vérszegény volt. Lakossági, szakértői viták, internetes előzetes publikálás, kis részvételt eredményező fórumok tartása, néhány „véleményecske” – kivéve a Hungarospa-ét, mert az határozott és erősen kritikus volt anyagunkkal szemben – után a 2009. június 11-i képviselő-testületi ülésen előzetes munkaanyagként, részletesebb kidolgozást kérve fogadták el döntéshozóink. Most aztán szenvedhettem tovább vele, mert a cég a menetet látva

bedobni készült a törülközőt, ráadásul a velünk foglalkozó dolgozójuk is eltávozott tőlük. Az általam mindig elismert Vida Lajos a SZÓKIMONDÓ 2009. szeptemberi számában „Hagyományok, kultúra, feladatok” címmel írt anyagunkról, leginkább hiányos leltárnak minősítve, a szerinte – és szerintem is – fontos teendőket azonban megjelölve. Bár az októberi számban „Hagyományaink értékek – ízek is lehetnek?” címmel reagáltam rá, de a címben szereplő kérdőjel azóta is az maradt. Azért is, mert képviselő-testületünk 2009. november 26-i ülésén továbbra is csak „kiegészítendő, bővítendő munkaanyagként” fogadta el, a cégnek díjának csak egyharmadát kifizetve. Mit tartalmaz hát a „www.hajduszoboszlo.eu (Letölthető dokumentumok) idegenforgalmi stratégiák” web-helyen ma is „eredetiben elérhető” – hisz senki sem nyúlt azóta hozzá – anyag? Nekem a leglényegesebb a 41. oldal tetején található alábbi célmegjelölése:

„Közös, szép feladatunk, hogy a hajdú hagyományok megőrzésével, felelevenítésével egy mai korhoz illő szellemiséget, európai értékű helyi évszázadokhoz illő kultúrát formáljunk a városban, vagyis Hajdúszoboszló egyedi jegyekkel bíró értékes település legyen, a globalizáció viszonyai között is.”

Lehet, hogy ebben a „leltár” mellett a programcsomag-alképek (pl. „Hajdúmúlt a jelenben – Ízek utcája/tere – Gyógyító szerelem”, utóbbi valamilyen módon – akár Thököly Imre-Zrínyi Ilona romantikus szerelmi történetére alapozva – a misztikumot is „behozná” városunkba) segíthetnék e cél elérését, ha lennének, akik komolyan akarnák.

Ugyanakkor bizton segítheti a 2020-ban múzeumunk toldalék épületrészében létrejövő „Fejedelmi kincstár”, benne Bocskai István töröktől kapott koronájának hiteles másolatával. Ezt szerencsére évtizedek óta kitartóan akarják többen, ami szintén említésre méltó történet. A szinte Bocskai halála óta Bécsben, a Kunsthistorisches múzeum kincstárában őrzött ereklye visszaszerzéséhez 1926. július 2-án Hajdúszoboszlón alakult meg a Bocskai Koronaszövetség, amelynek a magyar királyi kormányhoz és a miniszterelnökhöz intézett feliratához 926, vagyis minden ötödik magyar település csatlakozott. Megindultak és rövid ideig folytak a tárgyalások az osztrák kormánnyal, de az igyekezet – részben az I. világháborús emlékművek készítése miatt – hamar elült. Újabb megbeszélés a két kormány között 1932-ben Velencében volt egy svájci népszö-

vetségi bíró vezetésével. Az ezt lezáró jegyzőkönyvet 1932. november 27-én írták alá, melyben az alábbi lényeges kitételek szerepelnek:

„Az osztrák szövetségi kormány ..... tudomásul vette, hogy a magyar királyi kormány is követeli a Bocskai-korona kiadását. A román királyi kormány tiltakozott ez ellen és a korona kiadását a maga számára kívánta. Az osztrák szövetségi kormány nincs abban a helyzetben, hogy jelenleg figyelembe vehesse a magyar követelést. A két kormány abban egyezett meg, hogy a fenti ügyet az alapjául szolgáló kérdés együttes tisztázásáig nyitva hagyja és addig a jelenlegi állapot fennmarad.”

Az állapot máig a „fennmarad”! 2009-ben, a megyénkben korábban alakult Bocskai-munkabizottság egyik országgyűlési képviselő tagja Bécsben járt és a következő lényegi választ kapta a „sógoroktól”: egy kormányhatározat tiltja a kincstár értékes műtárgyainak az országból való kivitelét, így még kölcsön sem adhatják nekünk a jubileumokra. A rendszerváltást követő hónapokban megalakult „Hajdúvárosok Szövetsége” keretében akkor olyan megegyezés született, hogy a turisztikai központ Hajdúszoboszló próbál pályázati forrásokat szerezni a hiteles másolat elkészítéséhez és a többiek által is esetenként használható – kölcsönvehető – módon a munkát elvégezteti. (Ezt nyilatkozta a Hajdúnánási Újság 2012. június 21-i számában a város polgármestere is, mégis elkészítettek egy „másolat-szerűséget”, igaz fizetőeszközként Bocskai-koronát is bevezettek a településen.) A Thököly Imrének ugyancsak a törökök által adott korona nem maradt fenn, ezért korabeli ábrázolások, analógiák alapján lehet – ne – csak újra alkotni.

2011 végén Bocskai Múzeumunk 2012. évi 4,5 millió forint költségvetési pénzt igényelve kérelemmel fordult képviselő-testületünkhöz a Bocskai-korona hiteles másolatának elkészíttetése érdekében, azért, hogy növelje a múzeum és a város turisztikai vonzerejét az egyedi alkotással. Kedvező döntést azonban nem sikerült elérnünk. 2013. közepén 100%-os támogatási arányú, LEADER-vidékfejlesztési pályázati lehetőség nyílt meg, amelyre a Hajdúk Vidékfejlesztési Egyesületének támogatásával benyújtottuk tervünket. Azonban a pályázatot papírunk beérkezése előtt lezárták. Képviselő-testületünk 2014. április 24-i ülésén adott támogatásával tettünk újabb kísérletet, mégpedig a Norvég Alapra „A múlt megidézése Bocskai fejedelem koronájával a hajdúszoboszlói református templom jövőjében” című pályázatunkkal. (Ebben a koronamásolat – és

vándoroltatásához tárolója – elkészítéséhez és a templom felújításán túl, szintén utaztatható 3 dimenziós installációt is produkáltunk volna, a kor, a hajdúk, Bocskai és tettei, valamint a református vallás bemutatására.) A benyújtott pályázatokat kormányzatunk norvég állammal csatározása miatt csak 2016. május elejére bírálták el, mely szerint pályázatunk „támogathatónak minősül, ugyanakkor a rendelkezésre álló keretösszeg szűkössége miatt támogatásban nem részesülhet”.

Kitartó igyekezetünk szerencsére napjainkra eredményre vezetett, mégpedig a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat koordinálásával, 7 térségi település alkotta konzorcium nyertes európai uniós pályázatával (szürkemarha-hajtóút felelevenítése program) szereztünk 100 millió forint támogatást. Ebből toldalék-szárnnyal bővül múzeumunk Bocskai u. 14. sz. alatti épülete, amelyben a létrejövő „fejedelmi kincstár” részeként helyet kap a „Hajdúság Szent Koronája” másolata is.

Szoboszló kincses város

Bizony, mert ha az eddig írtak ennek igazolására nem elegendőek, mutatok még egyediségből párat. Mindenek előtt néhány a városban született/élt országosan is nevezetes személyiséget. Talán a legismertebb a melankolikus Szép Ernő író, de a művelődéspolitikus Gönczy Pál, a „magyar Pasteur” Hőgyes Endre, avagy a klinika alapító Kenézy Gyula orvosok, a történész Acsády Ignác, az ének-zene mestere Balla Péter, a néprajz nagyasszonya Borbély Jolán, avagy az ejtőernyős-rekorder Hüse Károly tevékenysége országos kihatású, akárcsak a könyvtartudós, korábbi kultusz-államtitkár Kovács Mátéé. Kevesebben ismerik az író Fehér Gábor, illetve Szívós Béla, meg másik jegyző-elődöm Pénztáros István munkásságát, akárcsak a huszár Harsányi Bálint, szabadságharcunk hőse, vagy korábbi polgármestereink között az országgyűlési képviselővé vált Kovács Gyula nevét. Művészeti vonalon sincs mit szégyenkeznünk, hisz tőlünk indult a világhírűvé, illetve országosan ismertté vált szobrászművész Szabó László, illetve Kígyós Sándor, a festőművész Miskolczi László, Rácz György, Sándor Károly, Maklár Kálmán és a résel alumíniumharangok feltalálója, Oborzil Edit képző- és iparművész. (Jaj nekem, ha valakit kifelejtettem.)

Elsőként közülük Kígyós Sándorral találkoztam, pár hónappal idekerülésem után. Műveit Miskolcra részben összetörve szállították hozzánk kiállítani, a nyertes perben én képviseltem tanácsunkat. Neki, aki „meghajlította a márványt” a rádióban többször hallottam művészeti

műsorát. Sajnos fiatalon eltávozott az élők közül. Szabó Lászlót néhány-szor láttam városunkban, de vele nem ismerkedtem meg. Miskolczi László művei pedig az erdélyi Cseh Gusztáv grafikáival kerültek múzeumunk külön részébe, amelynek megnyitásán jelen lehettem. Az itt is tanító Fekete Borbálát személyesen nem ismertem, viszont máig őrzöm azt az általa néhány tusvonallal „előállított”, virágszirmot szagoló gyönyörű nőt, ami számomra a művészet egyik csúcsa. Rácz Györggyel többször beszélgettem, néhány-szor angyalházi kis csőszház-kunyhójánál is. Kérdésére azt kértem tőle, hogy fessen nekem pusztát. Adott is rövidesen, mégpedig a szobám falán levő egyik képet, amelynek teljes szürkeségében alig válik el a föld az égtől. Téli pusztta. – mondta, majd fejszöválásomra nemsokára készített egy másik alkotást, Angyalházán a földben észrevéve Szoboszló „térképrajzolatát” és kiegészítve nekem ezt a földdarabot. Ez az új stílusát tükröző mű hosszabb ideig hivatali irodám falán volt, eljőve onnan pedig átadtam múzeumunknak. Öröm számomra, hogy tagja lettem a halála után alakult baráti körnek, meg hogy közöm volt emlékházának kialakításához. Maklár Kálmánnal is többször találkoztam, adott egy képet is, megköszönve segítségemet. (Nyugat-európai, jellemzően svájci kiállításokra utazásához többször megkapta tőlem hivatalunk mikrobuzsát, amivel akkori, korábban kamiont is vezető alpolgármesterünk önzetlenül vitte-hozta őket.) Joseph Kadarral is természetesen sokszor találkoztam, elismerve benne a Nemzetközi Modern Múzeumunk létrehozását, valamint széleskörű művészeti gyakorlati és elméleti tevékenységét.

És hát végül Sándor Károly, aki 1956 után az angliai Yorkban telepedett le. A kétezres évek elejétől úgy gondolom baráti-vá vált a kapcsolatunk, évenkénti kétszer egy hónapos (április, szeptember) látogatásai-ko- nap, mint nap váltottunk szót. Lakásomon is volt néhány-szor, elvittem hosszabb erdélyi útra is, tartottam benne az amúgy erős „hajdú(szoboszlói) hitet”, emberséggel viszonyultam hozzá. (Neki az fáj, hogy az emberek egyre inkább lelketlenek, kevesen állítják meg néhány szót váltani – külföldre szakadt hazafias művészként neki ez az átlagnál jobban hiányzik. Karcsi, a „festőmester”, ahogy magát nevezi, nagyon vágyik a város, a hajdúutódok általi „befogadásra”, a múltban gyökerező, részben monumentális alkotásait „adóssága lerovásaként nyújtotta a ma Szoboszlójának”. Nálunk legnagyobb istápolója, barátja Galánfi András.) Örülök annak, hogy a korábban Rácz Gyuri által használt múzeumi épületrészben egy szoba, összkomfortos lakást sikerült bérelnie képviselő-testületünk támogató döntésével. Itt – Angliát egy ideig tartósabban el-

hagyva – lakott 2013. áprilisától 2015. szeptemberéig, amikor is szinte „köszönés nélkül” távozott tőlünk. (Emlegette, hogy szeptember végén végleg hazamegy, de hamarabb elment, szó nélkül.) Aztán egy év múlva, egy péntek délután egyszer csak találkoztam vele, kultúrházunk előtt. Rápirítottam a távozásért és azóta a nem telefonálásért, mire azt mondta, hogy elromlott a telefonja. Mit csináljak, ha ő ezt akarja és így? Büszke vagyok – kapcsolatunk mellett – arra is, hogy a teát általa szerettem meg, méginkább pedig arra, hogy 2014-ben, 75. születésnapjára sikerült könyvet kiadnunk róla, „Festmények, grafikák Hajdúszoboszlóról – Sándor Károly festő-grafikus” címmel. (Egyébként Karcsi kiváló portrékészítő – engem is jól elkapott pityókás állapotomban -, valamint kert- és belsőépítész is, a világ sok részén végzett ilyen tevékenységet, saját kertjei is méltók a csodálkozásra.)

Zenében sincs szégyenkeznivalónk. Szép hagyománya és jelene is van a kórusmuzsikának, a Bárdos Lajos Városi és Pedagógus Énekkar rangos nagykövete ennek a világban, 50 éven át Török Zoltán karnagy és „menedzseri” irányításával működött. (Életem maradandó élményei közé tartozik a velük tett néhány külföldi út, így Párizsba, a csehországi Luhacovicébe, valamint Erdélybe, többször is.) Az ifjúsági fúvószenekar is rendszeresen ér el szép sikereket. A zeneiskola, meg az ének-zene és egyéb művészeti tagozatos általános, illetve az alapítványi művészeti iskola folyamatosan bocsátja ki a művészethez értő tanítványokat, képezi és istápolja a tehetségeket.

A néprajz a történelem mellett kiemelt érdeklődési területem, népzeneire ébredek és alszom el, szinte mindig. A népdalénekesek, néptáncosok között évtizede segítem a gyimesi csángó Kosteleken tanító Vaszi Leventét, tehetséges tanítványát, Vrencsán Anitát, meg a pusztinai (moldvai) Nyisztor Ilonát és dalos tanítványait, emellett erdélyi testvérvárosunk, Dicsőszentmárton Kökényes Néptáncegyüttesét (továbbá lassan három évtizede az amatőr színjátszó Népszínházát is). Ők mindannyian visszatérően fellépnek Szoboszlón, színesítve programkínálatunkat.

Hajdúszoboszló népművészete is élő, gazdag jelene is. Szoktam mondani, hogy „az 1000 lakosra jutó népművészek száma különösen magas városunkban”, a Nádudvaron működő iskolának is köszönhetően. Ez legteljesebben a már lassan három évtizedes nyári Folkhétvégén, a „Kézművesek Utcája”-ban mutatkozik meg, de kevés olyan múzeum van hazánkban, ahol a helyi alkotók rangos kollekciójából áll a népművészeti anyag döntő része. A bőség zavara okán is megemlíthetetlen e helyen mindegyik tárgyalkotó népművészünk. Közülük leginkább az előadómű-

vészként is kiváló Galánfi Andrással, valamint korábbi gépkocsivezető kollegámmal, Szabó Istvánnal (ők a közelemben is laknak) kerültem leginkább kapcsolatba, de Fazekas Pista bácsival is volt szerencsém többször eszmét cserélni, ugyanúgy Vetró Mihálllyal.

Ez a bőség kínálkozik arra, hogy még több bemutatkozási, illetve árusítási lehetőséget kapjanak kiválóságaink. 2011. évre eljutottunk oda, hogy a szabadtéri színpad melletti 2 db pergola árusítóhelyet kedvezményesen megkapták erre a célra népművészeink. 2017. közepén pedig támogatást nyert „(H)ősök terein ....” című funkcióbővítő városközpont-revitalizációs pályázatunk II. üteme. Ezzel „teret nyert” a helyi termék és kézműves piac kialakítását célzó elképzelésem is (nyáron a volt kertmozi nézőterének – ami télen jégpálya – helyén, télen pedig a mozicsarnok melletti korszerűsített „lepényépületben”).

Említenem kell Rápolthy István egyedülálló művét, a Tuba-tanyát is, ahol – egyik turisztikai újságírónk fogalmával – „gasztroterápiában” részesültek a vendégek. Mintegy 5-6 óra alatt a tulajdonos kiemelkedő adottságai, a régi kort idéző tanyakomplexum, a konyhai kemencés re-mekék és a kiváló citerazenekar varázslatosan élményszerűen ismertette meg a látogatókkal tájegységünket, a pusztát, annak értékeit, hagyományait, viseletét, zenéjét, énekeit, táncait. Le a kalappal előtte!

A „kincses város” jó alap a települési értéktár létrehozására, ami a 2013. július 4-i, majd a 2015. július 2-i képviselő-testületi ülésen történt meg, múzeumunkat bízva meg ennek kezelésével. (Ahogy utóbbi előterjesztésemben írtam, most is megjegyzem: nem az én ötletem, de szerintem is fontos lenne „Hajdúszoboszló Élő Panteon”-jének létrehozása, melyben a még élő, a kulturális és a közéletben meghatározó szerepet játszó, köztisztületnek örvendő személyek foglalnának helyet és a városi elismerési rendszer újabb eleme lehetne). A 2015. november 12-i képviselő-testületi ülésen létrehozott „Települési Értéktár Bizottság” 15 elemet vett fel a helyi értéktárba, amelyekről pályázaton nyert támogatásból 2016-ban szép könyvet készített „Városi kincsek, helyi értékek Hajdúszoboszlón” címmel. Ezek a következők (azzal a reménnyel, hogy „folyt.köv.”, hisz van még miből válogatni):

- A Bocskai István Múzeum állandó kiállításai
- Képzőművészeti gyűjtemények Hajdúszoboszlón
- A szilveszteri csergetés
- A hajdúszoboszlói lovas reprezentáció hagyománya

- Bocskai István, illetve Thököly Imre kultusza Hajdúszoboszlón (2 elem)
- Gönczy Pál polgári népoktatást megalapozó életműve
- Szép Ernő hajdúszoboszlói kultusza
- Kovács Máté művelődéspolitikus, könyvtartudás munkássága
- Hajdúszoboszló épített öröksége, műemlékei, valamint természeti értékei (2 elem)
- A hajdúszoboszlói gyógyvíz
- Pávai Vajna Ferenc geológus munkássága
- A vendéglátó kultúra hagyományai Hajdúszoboszlón
- Termelői piac Hajdúszoboszlón

Értékeinkhez tartozik, hogy Joseph Kádár önzetlen adományaként a 2015. október 8-i képviselő-testületi elfogadó döntéssel önkormányzatunk tulajdonába került a Nemzetközi Modern Múzeum 174 tételből álló gyűjteménye.

2009. év elején felhívott egy derecskei fémipari vállalkozó, kérdezve, hogy egy régi gépekből álló gyűjtemény elhelyezése ügyében mikor tudnám fogadni. Most, máris – válaszoltam, majd kis döbbenet után nemsokára érkezett is (meglepetése oka: otthoni polgármesterével csak hetek múlva találkozhatott volna). Otthon már alig férő, értékes gyűjteményének elkezdünk helyet keresni: szakmunkásképzőnk ingatlanán, a repülőtéren (hisz ott úgyis kell hangárokat építeni). Csak hetek múlva „esett le” nekem az evidens megoldás, amely előtt naponta eljárók: a TIGÁZ Árpád utcai eleji, barakkokkal teli, használaton kívüli ingatlana. Méginkább örültem, amikor barátunk meg is tudta vásárolni, ráadásul támogató levelem alapján kedvezményesen. (Ebben leírtam a tulajdonos cégnek, hogy „nem jövedelemszerző célra kívánja közérdekűen hasznosítani”.) Sokak örömeire működik tehát ott a „Géptár”.

A sikerek mellett személyes kudarcomnak tartom, hogy törekvésem ellenére nem sikerült a városházán a korábbi polgármestereket (netán a nevesebb jegyzőket is) megjeleníteni, meg a polgármesteri iroda korábbi bútorzatát visszavásárolni. (Erre polgármesterünk egyáltalán nem volt vevő, ugyanígy a főbejárati lépcső mellett értékeinket bemutató vitrinek készítésére.) Nem koronázta siker a főtér városháza melletti megújított, „Emlékezés tere” részénél levő „siratófal” várostörténet neves eseményeivel díszítésére irányuló ténykedésünket sem. Talán majd ezután történik ott valami és jó. Történt.

3. Jegyzőközösségi szerep

Bevezetőként szólnom kell néhány szót a magyarországi jegyzőszövetségek történetéről. Alapja a kiegyezést követő új közigazgatási rendszer kiépítése, oka egy a jegyzők számára sérelmes, vármegyék által kiadott szabályrendelet-sorozat volt, amely alapján negyedévi fizetésük kiadásával állásukból bármikor elmozdíthatók lettek. Erre reakcióként érdekeiket képviselő kisebb szervezeteket hoztak létre, amelyek működésük törvényes elismerése érdekében a belügyminiszterhez folyamodtak. A belügyminiszter elsőként 1868. december 11-én hagyta jóvá Bihar vármegye sárréti járása népjegyzői egyesületének alapszabályát. 1869-ben „Magyar Jegyző” néven szaklapot alapítottak, 1869. június 23-án megtartották az első országos jegyző kongresszust, amelyen létrehozták az Országos Jegyzői Egyletet. A lap és az egylet egy év múlva megszűnt. A Bihar vármegyei jegyzők tisztségük rendezését kérő felirata alapján született meg az 1871. évi XVIII. számú törvény, amely alapján kötelezővé vált a községeknek a jegyző tartás. 1875-től újra megjelent a Magyar Jegyzők szaklap, a benne megjelent felhívás segítségével 1877. szeptember 12-én létrejött a Községi Jegyzők Országos Egyesülete, amely 1948-ig működni tudott. (Ezeket boldog emlékü elhivatott kollégám, Varga Ferenc, Bér község rendszerváltó jegyzője munkájából vettem, aki sokat tett az új térségi és országos érdekképviseleti szerveink létrehozásáért.)

Hajdúsági Jegyzők Klubja (Egyesület)

Varga kolléga a Magyar Közigazgatás minisztériumi szaklap 1991. júliusi számában „Elképzelések a jegyzőklub működéséről” címmel felhívó írást tett közzé ilyen térségi összefogások létrehozására, amelyek aztán tömörüljenek országos szövetségbe. Térségünkben nem kellett erre várni, hisz – tudomásunk szerint - hazánkban ekkor először- nálunk alakult jegyzőklub. A felettes állami szerveink által a hajdúszoboszlói polgári védelmi bázison megyénk jegyzőinek 1991. március 22-én szervezett képzésen Hortobágy akkori jegyzője- ma polgármestere- az alábbi, általa kézzel írt felhívást köröztette (amelyet előtte néhányunkkal megbeszélt):

„Szeretnénk megszervezni a „Hajdúsági Jegyzők” klubját, melyhez, kérünk csatlakozz! Terveink szerint bizonyos időközönként –mindig más településen- összejönnek és kicserélnék tapasztalatainkat, közös problémáinkat megbeszelnénk.”

A tagsági szándékot a felhívás aláírásával helyben 39 kolléga jelezte. 1991. áprilisában ismét nálunk, a MOL Keleti főcsatorna menti pihenőházában jött össze a csapat, ahol részt vett városunk akkori, az országgyűlés önkormányzati bizottságának alelnökeként is funkcionáló parlamenti képviselője (mai polgármestere) is. Tőle még éveken át első kézből kaptunk információkat, anyagokat. A következő –hortobágyi-júniusi összejövetelen meghívásunkra részt vett az akkori térségi köztársasági megbízottunk is (Ezután mindig jöttek hozzánk felügyeleti szerv és jogutódja vezetői, szakemberei.) Az összefogás igénye azért volt különösen erős, mert a jegyzők az akkori újdonsült önkormányzatiságban, a dömping szerűen zúduló jogszabályok között magukra voltak utalva az eligazodásban, a kistelepülések előjáróinak még hivatali szakértőik (specialistáik) sem voltak, illetve pénzük ilyenek külső megbízásához hiányzott. A lényeg, ahogy én láttam az volt, hogy minden jegyzőnek (önkormányzatnak), hivatalnak adott időben jellemzően ugyanolyan feladatot kellett megoldani, akkor meg miért kínlódjon magában mindenki, inkább fogjunk össze, adjuk be a közösbe tehetségünket, ötleteinket, a szakértelmet, vagyis csináljunk mások által is használható, adaptálható minta megoldásokat, anyagokat, könnyítve ezzel helyzetünket. Külön előny volt rendezvényünk változó helyszíneken tartása, mert így megismertük a térséget, a településeket, a polgármestereket, nekünk tartott tájékoztatójuktól is. No meg egymást, szinte baráttá váltak többen, mert a fogadó településeken csurrant-cseppent mindig egy ebéd, valamint itóka csapattunknak. Nemsokára bihari jegyzőklub is létrejött megyénkben. .

Klubunk- amely 1992. november 20-án egyesületté alakult, bár én ezzel kötöttségei miatt nem értettem egyet- elnökévé Debrecen mindenkori jegyzőjét, titkárává pedig engem választottak. Csináltuk is, ahogy tudtuk ezt a közösségi megbízatást lelkiismeretesen, elsősorban szakmai vonalon, de szabadidős alkalmakat is igyekezve teremteni, gazdálkodva az 1000 Ft/fő/év tagdíj befizetéssel.

Már nem emlékszem melyik évben, a kezdeti időszakban kedvezményes feltételekkel kibéreltem egy hétvégére Tiszacsegén ahol fürdő is van- a honvédség üdülőjét, meg a Tiszán működő kirándulóhajót egy standard hajókirándulásra (kb. 2-3 órás út kikötésig és vissza). Már a meghívóm is okozott félreértést, mivel polgármestereinket is meghívtuk és kértem a kollégákat jelezzék egy vagy két szobát kérnek (férfi-női konstellációnál ez furcsa kérés volt). Megérkezve a hajóval kezdtünk, ami rendben el is in-

dult. Ment is egy darabig, amikor egyre nagyobb felzúdulás moráját hallottam a csoporttól. A szúnyogok okozták, amelyek egyre nagyobb sűrűségben jelentek meg a hajón. Nem volt mit tenni, bementünk a fedett részbe, én meg mondtam: a menetszél majd kiviszi őket innen! Nem vitte, a hőség miatt pedig fulladozni kezdtünk a próbaként bezárt ablakú utastérben. Vissza kellett fordulnunk és ahogy illik, a kikötőben a kapitánnyal együtt utolsóként hagytam el a hajót. A parton aztán már senkit sem találtam, mindenki elmenekült a községből is, haza, én pedig egyedül maradtam a számlákat rendezni a lehető legjobban.

A más jegyző egyesületekben lévő, sok közösségi munkával járó funkcióim miatt, meg egyébként is, közel tíz év után, 2000. év nyarán lemondtam titkári megbízatásomról és az egyesületi – általam akkurátusan hiánytalanul összegyűjtött- dokumentumokat, a 90 000 forintot tartalmazó kasszával együtt átadtam az egyesületünk elnökének. Ő titkár nélkül vitte tovább az egyesületi tevékenységet, egészen addig, amíg fel nem adta a jegyzőséget. Az ezt követő években nagy nehezen sikerült másik elnököt választani, de az országos politikai környezetben történt változások miatt szervezetünk 2011-től elhalt. Utolsó elnökét, Nagyhegyes korábbi jegyzőjét szinte máig üldözi az állami adóhatóság az elmaradt beszámolók miatt. Keserűség számomra, hogy az egyesületi dokumentumok is szórén-szálán eltűntek, valahol, valakinél.

Városi Jegyzők Egyesülete

Megtudtam, hogy van egy ilyen szerveződés, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Szerencs székhellyel és első megyénkön kívüli tagként „bejelentkeztem” hozzájuk. Volt tanácsi vb titkár főnökömmel –aki Hajdúböszörményben lett jegyző- 1992. őszén elmentünk Szerencsre, egyesületi szakmai rendezvényre.

A város központjában levő OTP-tárgyalóteremben várnunk kellett, mert neves előadóink, Kilényi Géza professzor balesetet szenvedett út közben, azért késik. Mikor megjött, megkérdezte hol is van, majd ezt közölte velünk:

„Városi jegyzők? Á, a megyei főjegyző az a jó: van rangja, sok a külföldi út, nagy a fizetés, munka meg alig. Hát mit mondjak én magunknak?”

Szóval ezt a speciális országos szervezetet az egymást ismerő BAZ- megyei jegyzők alapították 1992-ben. Célja a jegyzők szakmai és tudományos együttműködésének előmozdítása, az egységes közigazgatási jogértelmezési és jogalkotási gyakorlat elősegítése, valamint a városok jegyzőinek érdekvédelme. (Külön szervezetbe tömörültek a megyei jogú városok jegyzői, illetve a megyei főjegyzők.) A kis-és középvárosok jegyzői hasonló szakmai problémákkal kerülnek szembe, hasonlóan képzettek, érdekképviselőik, védelmük is sok rokon vonást mutat. Közülük 61-en voltak tagjai a csúcsidőszakban az egyesületnek, az ország minden részéről. A kiváló kollégákból álló, baráti társaságokból alakult csapat vezetői szinte erre születtek, ritka „történelmi pillanat”, hogy ennyi szuper, szakmai és közösségi ember kerüljön egy „bokorba”. Az itt szerzett élményeim bőségesek, feledhetetlenek, szemezgetek is belőlük bőven memoárjaimban. Itt és most azonban a működésről csak leírt adok, a kiemelkedő egyesületi szakmai és szabadidős, meg a külkapcsolati tettekről más helyen még írok könyvemben, illetve írtam-szóltam publikációmban, előadásaimban.

Jöjjön tehát az egyesületi tevékenységi leltár.

- Kb.kéthavonta szakmai napot rendezett, változó helyszíneken, így országunkat is jobban megismertük, a gyakorlati haszon mellett.
- Önkormányzati mintadokumentumokat készített (pl. szabályzatok, rendeletek), mindenki hasznára.
- Közreműködött az „Alapítvány a Választásokért” munkájában, a választások előkészítésében (pl. „Választási füzetek” sorozat).
- Véleményt, javaslatot adott a minisztériumok jogszabály előkészítő, közigazgatás- fejlesztő tevékenységéhez, hatékonyan, közös előnyök alapján együttműködve velük.
- Több városban- az önkormányzat felkérése alapján- hivatali specialista szakértők bevonásával szakmai vizsgálatot végzett és a hatékonyabbá váláshoz javaslatokat tett a költségvetési szerveknél - intézmények, polgármesteri hivatal- (pl. Hajdúszoboszlón is végzett ilyet, meg én is közreműködtem máshol végzett vizsgálatban, az edelőnyit én vezettem.)
- Kiemelkedően járult hozzá felkért szakértőivel az önkormányzati adóhatóságok adóellenőrzési feladat ellátásához, ami nagyon növelte az adóbevételeket. (Ezt az egyesületi „üzletágot” szoboszlói

hivatali főkönyvelő kollégám találta ki és vezényelte sikeresen éveken át.)

- Három szakkollégiumot működtetett; igazgatási-jogi; pénzügyi-gazdasági; valamint informatikai, utóbbit én vezettem.
- Segítségével indult ma is tartó útjára 1999-ben a „A JEGYZŐ” című szakmai folyóirat, amely hatékony segítség az önkormányzatoknak.
- A csatlakozásunk előtt éveken át segítette- előadók biztosításával is a tagjai közül- „A jegyző és az Európai Unió” című konferencia-sorozatot.
- Részt vesz a köztisztviselők átfogó érdekképviselőket célul kitűző „Magyar Közigazgatási Kar”, mint szakmai kamara, valamint a Jegyzők Országos Szövetsége munkájában.
- Ez az előbbi három szervezet alapította 2001-ben a Közigazgatási Szakmai Szervezetek Szövetsége (KÖZSZÖV) című, átfogó „égiszt”, amely az évenkénti országos jegyzőkonferenciákat is szervezi.
- Kiváló és hasznos nemzetközi kapcsolatrendszert épített ki és működtetett. (A külföldi szakmai tanulmányokról és kirándulásokról másik részben írok majd.)
- Széleskörű szakmai tevékenysége eredményeként jelentős bevételekkel gazdálkodott, amihez többen hozzá tudunk járulni. És hát az érdekvédelem, amitől nekem is lett egy nehéz esetem. Megyénk egyik Szoboszlóhoz közeli városában a polgármester és a képviselők egy része minden áron meg kívánt szabadulni a jegyzőtől. Végül találtak egy banánhéjat, amin „elcsúsztatták”. Egyesületünk fel kívánt lépni érdekében és közeliként engem kértek meg az eset „kezelésére”. A polgármester és a képviselők részben ismertek és mivel objektív, nem részrehajló hozzáállásomat is hangoztattam elfogadtak. „Jelentésem”-ben jegyző kollégám terhére kellett rójam azt, hogy az önkormányzatnak a bizottsága által elkövetett törvénysértést utólag reprodukálhatóan (dokumentáltan, vagyis írásban) nem jelezte, ám ez kisebb súlyú fegyelmi vétség annál, mintsem a legsúlyosabb, a „hivatalvesztés” büntetést alkalmazhatnák vele szemben. Később a bíróság is így döntött, én azonban jegyzői berkekben rosszállást kaptam azért, hogy nem mindenáron a jegyző teljes (szubjektív hozzáállású, elfogult) védelmére keltem. Ehhez tartozik, hogy az ottani polgármester célzottan jelezte nekem, hogy kellene nekik egy jó jegyző. „A jó

jegyzőséghez jó polgármester is kellene, aki hagyja azt dolgozni, boldogulni!” – válaszoltam.

A Városi Jegyzők Egyesülete 15 éven át szerintem is kiválóan, összetartóan, nagy szakmai színvonallal, jó emberi tulajdonságokkal bíró egyénekből álló csapatot alkotva működött. Ezt azért is hangsúlyozom, mert sokat „ellenkeztem” az egyesületi elnökséggel, rendszeresen „froc-liztam” őket, de nem azért, hogy ilyen pozíciókra törjek, mert éppen elég volt nekem az informatikai. Egyébként pedig tőlük én- és félek más- sem tudta volna jobban csinálni az egyesületi élet szervezését, anyagi és egyéb feltételeinek megteremtését. Ezért a 15 éves jubileumi vacsorán megkérdeztem a tagságot: nem vettem-e el többször a sulykot, nem sértettem-e meg az elnökség tagjait feleslegesen. Az egyöntetű válasz az volt: amilyen diplomatikusan, szarkazmusba csomagolva Te szólsz, azért nem sértődhet, vagy haragudhat meg senki. Lássuk hát egy ilyen véleményemet, amit ezen a jubileumi rendezvényen foglaltam „vers-szerúségbe”, 2008. április 8-án, Szerencsen, a várban:

Szülinapi hozsánna az elnök(ség)nek

*Jegyző, te mindent megjegyző, képviselők dicsőségét fényező,
Feladat- és hatáskörök számosságát viselő
És mégis jelentéktelenné váló tényező,
Pihenést és nyugdíjaskort csak aligha élvező,
Mindig csak magadra számítva ténykedő: valójában mi vagy te?*

*Egyedül a teherrel minden, összefogva, egyesülve maga az Isten,
Választó és választható, egyesületet alapító, elnökét és vezérkarát megszavazó,
S e dicső tettet rendszeresen megismétlő, hang nélküli kézfelemelő,
Érdeked védelmét így másra bízva reménykedő: ez vagy te!*

*Városi meg községi, körzetközponti meg kistérségi felelősség súlyát cipelő,
Szülinapot, évfordulót szakmai programmal, vigalommal is ünneplő,
Dicső elnöködnek és sleppjének hangtalan hálát rebegő, őket bizalmaddal
Újra meg újra felvértező s minden kételyt elhessentő: te vagy ez?*

*Óh, született örökös elnökünk és elnökségünk,
Imánkba foglaljuk neveteket nap, mint nap, s bár a tények ellene beszélnek,
Reményeink mindig élnek: könyörgésünk célba érhet,
Évek múltán egyletünk is révbe téved.*

*Aktívként, vagy majd csak nyugdíjasként megérjük még azt a csodát,
Hogy az elnökséget ciklusain a tagság megszolgált bizalma lendíti át,
Elnökünk meg kell ám nekünk, ha küldenék – micsoda feltételezés – nem engedünk.*

Jelek már akkor is voltak, hisz az idő felettünk sem múlik el nyomtalanul, meg országos kormányzati változások előszele is erősödött, ami azóta igazolódott: az egyesület elnökének nyugdíjba vonulása miatt is leszálló ágba került. Adózási vonalon is adódtak problémák, így nem maradt más választásunk: a tagok maradékának – benne én is – a2011. június 14-én Edelényben tartott közgyűlésen fel kellett oszlatniuk a Városi Jegyzők Egyesületét.

Jegyzők Országos Szövetsége

A rendszerváltást követően az első országos szakmai érdekszövetségi kezdeményezés a valamennyi –állami és önkormányzati- közigazgatási ágat átfogó Magyar Közigazgatási Kamara (később kamara helyett „Kar”) létrehozása volt. Ez szervezte meg az első két országos jegyző-közigazgatási konferenciát, amelyeken felvetődött az országos jegyző-szervezet igénye. Ezt felkarolta a Városi Jegyzők Egyesülete és a konferencián választott 3 tagú szervező bizottsággal együtt elkészítette a meg-alapítandó jegyzőszövetség alapszabály- tervezetét, amelyet 1994. október 18-án Hajdúszoboszlón szélesebb körű tanácskozás résztvevői véleményeztek. Aztán 1994. november 3-án Érden- mivel jegyzője, dr. Szikora Zsolt lett elnökké választva- alakult meg a Jegyzők Országos Szövetsége (elnökségében dominált a Városi Jegyzők Egyesülete), amelynek rövidesen több mint 1000 jegyző, aljegyző lett a tagja.

Következett az ország 4 helyén, több megye jegyzői számára tartott részközgyűlés, az egyik 1995. május 9.-10.-én Hajdúszoboszlón, a Béke Gyógyszállóban került sorra, öt megyére kiterjedően (Bács-Kiskun, Csongrád, Jász-Nagykun, Békés, Hajdú-Bihar). Ezen javasoltam informatikai munkacsoport létrehozását a szövetség kebelében, amit el is fogadtak, vezetőjévé pedig megválasztottak (más „örült” nem is jelentkezett erre). A pártpolitikától hangsúlyozottan független, semmilyen más szervezet ellen nem irányuló, a sajátos helyzetű (Goldoni után szabadon „két úr- állam, önkormányzat- szolgálói”) jegyzők szakmai érdekképviselőtét, emellett a magyar közigazgatás fejlesztését célul kitűző szervezet sikeresen működött éveken át, széleskörű hazai és nemzetközi kapcsolat-

rendszerrel. (A szövetség szakmai tevékenységének engem illető része külön „megér egy misét”, ami a következő részben, illetve memoárom harmadik kötetében történik meg.)

Aztán a körülmények megváltoztak, nehéz évek következtek a JOSZ-ra. Mindenek előtt a jegyző szakma leépülésének okán, amelyről jegyző- szakmai lapunk 10. éves jubileumi számában láttelelet készíttettem, amiből „csemegézek” most.

„A kezdeti évek nehéz, de felfelé ívelő szakasz volt. Sikerült megalapoznunk a szakma becsületét, megítélésünk javult, a politika szakmai tényezőként kezelt bennünket, országosan és helyben egyaránt. Anyagi elismerésünk is nőtt, többen megkaptuk a „címzetes főjegyző” címet, volt később elhalt minisztériumi kezdeményezés tudásunk, tapasztalatunk ország javára történő felhasználására. Igyekeztem a közigazgatás- korszerűsítés, informatika terén segíteni az országos célok elérését, megkönnyíteni kollégáim, valamint a szakcégek helyzetét. Úgy gondoltam, „felülről” jönnek majd a jó megoldások, az állam helyi delegáltjainak nemcsak feladatokat oszt, hanem elvégzésük feltételeit is biztosítja hozzájuk (pl. iratkezelő, pénzügyi, valamint hatósági ügyintéző szoftverek).

A második jegyzői évtized eleje hozott biztató jeleket, jelentősszolgált, megérdemelt- illetményemelést, a kistérségi többcélú társulási konstrukciót. Beléptünk az Európai Unióba, amely jegyzői vonalon többletteleendőket eredményezett (pl. jogharmonizáció, pályázatkezelés). Baj akkor lett, amikor a központi közigazgatás szétesését tapasztaltuk. A kormány saját kiszolgáló csapatát folyamatos átszervezésekkel, a „fűnyíró” rendszeres használatával, a teljesítményértékelési rendszer bevezetésével akarta „jó útra téríteni”. Rendszeresen tapasztaljuk a „derült égből jogszabály pottyán” helyzetet, felkészülési idő nélkül kellene őket alkalmaznunk, a jogszabályok minőségét nem is említve. Települési szinten elharapózott a kényre- kedvre történő jegyző- csere kikényszerítés, a jogszabályok semmibe vétele, a bírósági döntések figyelmen kívül hagyása, amit elősegít a felügyeleti szervünk közigazgatási hivatalokkal kapcsolatos huzavona is. Egyes önkormányzatok kizárólagos – és nemcsak helyi hatalomként kezdenek viselkedni. Napjainkban veszünk el minden úgynevezett „privilegiumot” (13. havi fizetés, kafetéria-adóztatása, címzetes főjegyzői juttatás állami finanszírozása), jelentős jövedelemcsökkenést elszenvedve. Nem számíthatunk parlamenti támogató lobbyra, a jegyzők- köztisztviselők feleslegesnek minősített „koloncai” az államnak, társadalomnak, az ostor rájuk sújt legkönnyebben. (Ékes példa, hogy a H1N1

védőoltás szempontjából sem tartoztunk az állam működéséhez szükséges kategóriába!)

Van- e kiút? (Akkor még úgy láttam) igen, mert ha nem megy felül(ról), csináljuk alul(ról). Az utóbbi években több kolléga kérdezte tőlem: mi történt, nem buzgólkodszt, nem beszélsz, nem írsz, belefáradtál? Nem, csak Szoboszlón csinálom, mert ezzel a várossal lehet és érdeemes is kezdeni valamit, áldom a szerencsém, hogy itt dolgozok. Persze városunk haladása nem oldja meg az ország gondjait, meg más települések problémáit. Erőt viszont adhat, s ha ezek száma elegendő lesz, a haza helyzete is megjavulhat. A tanácsom tehát az, hogy senki ne adja fel a küzdelmét. A közelgő választások bizonytalan állapotokat eredményeznek nekünk is. Szakszerűen és jogszerűen lebonyolítjuk és meglátjuk majd, hogyan döntenek -rólunk is- a választók.” Megláttuk, 2010-ben és azóta többször.

Ebben a helyzetben, 2008 júliusában Korfu szigetén, „kicsit egyesületi keretben pihenve” kijött belőlem egy „Jegyző-induló” című költemény- féleség. Íme:

*A jegyző rettentő, nehéz szakmát művelő,
mert mindenért felel ő.
Politika- játszma, árnyékot vet rája,
ellenállhat, legfeljebb megbánja.
A jegyző, főjegyző, címzetesen főjegyző,
polgármester, képviselő dicsőségét fényező.*

*A jegyző, fő szakmai tényező,
törvényességért is küzd ő,
Fegyelmi je várja, hisz be nem állhat szája,
vétkenként a bíróságot járja.
A jegyző, főjegyző, címzetesen főjegyző,
polgármester, képviselő dicsőségét fényező.*

*A jegyző, egyedi szereplő,
hiába van mellette az aljegyző,
Fizetséget várhat, és kereshet magának
másik helyet, ahol jobban járhat.
A jegyző, főjegyző, címzetesen főjegyző
polgármester, képviselő dicsőségét fényező.*

*A jegyző, munkaköre mégis kelendő,
hivatalban ő lehet a vezető,
A jövőbe látnak, vagy vizionálnak,
kik belőle bűnbakot csinálnak.
A jegyző, főjegyző, címzetes főjegyző,
polgármester, képviselő dicsőségét fényező.*

Ezt a szerzeményemet egyik jegyző kollégám közbenjárására megzenésítette és „Jegyzői Himnusz”-ként a siófoki országos jegyzőkonferencián előadta a „Vivát Bacchus” énekegyüttes. Mit mondjak? Nem ismertem rá, igaz a terem akusztikája is szörnyű volt. Kottáját ideadták vigaszul.

A választások után országos szövetségünk elnökét elküldték jegyzői munkaköréből, Kalocsán. Az új elnök a gödöllői jegyző (addigi elnökhelyettes) lett. Magánéleti tragédia okán is ekkortól „klinikai halott” állapotba került a JOSZ, vagyis létezett, de nem működött. Megyei elnökségéről hiába mondtam le többször, nem állt helyemre senki, így részese voltam 2015. évi „újjászületésének”. Kezdetektől eddig vezettem informatikai, majd „hivatalfejlesztési- informatikai” bizottságát.

Jegyzőegyesületi általános szakmai tevékenységem

Volt ám jegyzőközösségi, pénzt nem hozó funkcióm bőven, természetesen a kollégák bizalmából. Szinte a kimúlásáig, kezdetétől titkára voltam a Hajdúsági Jegyzők Egyesületének, több mint 20 évig a Városi Jegyzők Egyesülete, valamint a Jegyzők Országos Szövetségi informatikai „munkaszervezetének”. Emellett – lehet, hogy „ha ló nincs számár is jó” alapon mondhatom „napjainkig” (hisz a JOSZ-nak nyugdíjas jegyző is tagja lehet) mivel a lemondásom folytán 2005. június 2-án megválasztott utódom nemsokára be is fejezte jegyzői pályafutását és bírónak állt, elnöke a JOSZ Hajdú-Bihar Megyei Intéző Bizottságának. (Természetesen „nyuggerként” ezt a kényszerű szerepet nem gyakoroltam, viszont segítetek a JOSZ újjászervezésében, ahogy tudok.)

Ez utóbbi megbízatásban igyekeztem „hírvivő- hírhozó” csatorna lenni országos szövetségünk és megyénk jegyzői között, amivel segíteni próbáltam nehéz körülmények között dolgozó kollégáim tevékenységét. A szakmai tevékenység kiemelt része volt a megyei jegyzői gyűlések megtartása, a megyei önkormányzat és a közigazgatási hivatal támogatásával. Ezekre megyei intéző bizottság elnöki megbízásom lejártakor ke-

rült sor, 1997. április 11-én, 2001. május 24-én és 2005. június 2-án, mindegyik alkalommal a megyeháza Árpád- termében. Ezekon „felettes” megyei és minisztériumi szerveink vezetői tartottak nekünk hasznos tájékoztatókat, emellett aktuális jegyzői, jegyzőszerződési kérdések is terítékre kerültek. Széles „céges” ismeretségem révén mindig bemutatkozott pár olyan gazdasági társaság is, akik nekünk korszerű, hatékony szolgáltatásokat tudtak kínálni. (Az sem lebecsülendő, hogy szponzori támogatással növelték egyesületeink bevételét, ebédet is díjmentesen tudunk adni általa.) Nekem legemlékezetesebb az első megyei gyűlés volt, amelyen „A jegyzői jogállás, a jegyző helyzete, perspektívája” szerepelt kiemelt témaként. Ezt a számunkra életbevágó kérdést az illetékes belügyminisztériumi főosztályvezető, a megyei közigazgatási hivatal vezetője, meg egy mérvadó helyzetű jegyző kollégánk mellett „habként a tortán” jegyzőbarát megyebeli városi polgármester (aki volt vb titkár, valamint megyei szintű állami közigazgatási szerv vezetője is) világította meg több oldalról, praktikusán és időt állóan. (Anyagából adok majd ízelítőt rövidesen, könyvem következő részében.)

Ki kell még emelnem két általam szervezett megyei jegyzői rendezvényt (amelyet azért is szerveztem, hogy a folyamatosan új attrakciókkal bővülő szoboszlói fürdő élvezetét a kollégáknak is felkínálhassam nálunk).Az első szakmai nap 2001. október 19-én zajlott, Barátság Gyógyzállónkban. Ennek három fő témája volt.

- A JOSZ hivatal korszerűsítési ciklusstratégiájának vázlata (informatikai munkacsoport- vezetőként én készítettem vázlatát és beszéltük meg együtt);
- Adóellenőrzés, végrehajtás aktuális kérdései (hivatali főkönyvelőnk előadásában);
- A Széchenyi Terv pályázati lehetőségei (hivatalunk idegenforgalmi referensének tájékoztatójával)

Rendezvényünkön 7 infokommunikációs technológiai élenjáró megoldást kínáló cég is bemutatkozott, Debrecenből, Polgárról, Érdről, Pécsről, Győrből. 2004. augusztus 27-én pedig városházánkon megtartottuk a körzetközponti jegyzők megyei klubja összejövetelt, amelyen az újdonság kistérségi többcélú társulásokról kommunikáltunk, minisztériumi és megyei közigazgatási szakemberek részvételével. Erről is van egy kapcsolódó történetem.

A Belügyminisztérium által indított és szervezett kormányzati IDEA- programban (amely az önkormányzatok kistérségi összefogásának megalapozását és megoldását célozta) én képviseltem „felső szinten” – minisztériumi - kormányzati „főemberek” között - a Jegyzők Országos Szövetségét. A munkálatokat vezérlő, általam máig nagyra becsült politológus professzor bemutatkozaskor odasúgta nekem: 2 héten belül csinálj tanulmányt nekünk. Mondtam, hogy én országos szövetségünket képviselve nem készítőként, hanem az elkészültek véleményezőjeként, minősítőjeként veszek részt a munkában. Hiába, ragaszkodott hozzá és mivel senki sem állt mellém, „kiszálltam a buliból”. (Ide tartozik, hogy nekem persze nem kínáltak pénzt a tanulmányért, mint a többieknek. Pedig az iránnyal máig egyetértek.)

Egyébként kiváló fürdők és a kapcsolódó élvezetes szórakozási lehetőségek miatt hozzánk mindenki szívesen jött, sokszor hívás nélkül is „kikövetelve” ezt. Nem volt másként a Városi Jegyzők Egyesületével sem, segítségével a csapat sokszor tartott szakmai rendezvényt nálunk. Ezt a „jövési vágyat” élenjáró közigazgatásfejlesztési megoldásaink megismertetésére, „árulására” is igyekeztem felhasználni. A legsikeresebb a 2005. november 11.-13.-án a Hungarospa Thermál Hotelben zajlott „Közigazgatási Szakmai Napok” volt, amelyen a városi jegyzők egyesületi tagjai megismerkedtek ügyvitel-támogató (IKeR), gazdálkodási-pénzügyi, térinformatikai, valamint pályázati tájékoztató (EFOG= Elektronikus Fejlesztési Ötlet- Generátor, meg a Miskolc fejlesztette „Projektoffice)szoftvereinkkel, valamint I-SMS (Intelligens SMS) közigazgatási szolgáltató rendszerünkkel. Itt kell szólnom az országos jegyző- közigazgatási konferenciákról, amelyeken jellemzően előadói, néhányszor szekcióvezetői feladatokat vállaltam. Az én igyekezetem is segített abban, hogy ez a több mint negyedszázada évenként zajló több száz fős rangos rendezvény a balatoni helyszínekről a 2016. szeptember 7.-9.-i XXIV.óta Hajdúszoboszlóra (Béke, illetve Barátság Gyógyszálló) került. Ez nemcsak azért emlékezetes nekem, mert amikor jött, én meg mentem (nyugdíjba), hanem itt sikerült „kivitelezni” ötletemet, amelyet a nyugdíj előtt álló, valamint „friss” nyugdíjas kollégáimnak, minisztériumi volt vezetőknél, más „idős” közigazgatási szakértő barátaimnak szántam, lehetőségként és köszönetként (a maiakból álló hallgatóságnak pedig érdekességként, esetleges tanulságként). Ez volt a szeptember 6. késő délutáni „Obsitos találkozó; Rendszerváltó jegyzők” című általam vezé-

relt kerekasztal- beszélgetés. (A róla készített lényegi írásos összefoglalóm megjelent a konferenciáról kiadott kötetben, városi televíziónk pedig elejétől a végéig felvette.)

1996-ban a Belügyminisztérium a polgármesteri hivatalok „modelljének” (ideális szervezeti felállításának, létszámának) kidolgozásán kezdett munkálkodni. Ebbe berakta a Városi Jegyzők Egyesületét is, amely a kért 5 terület elemzésére munkacsoportokat hozott létre. Egyikbe én is bekerültem, így részese voltam annak a szakmai elemző, javaslatot tevő, véleményező munkának, amelynek eredményét a minisztérium megjelentette Önkormányzati Tájékoztató-jának 1996. évi 6. számában. Én vettem a bátorságot (avagy: voltam olyan „buzgómócsing”) és a célt támogató, de a járt utat részben kritizáló, más vizsgálati módszereket is ajánló véleményemet megjelentettem a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó „Hírlevél- Módszertan az önkormányzatoknak” lapja 1996. évi 20. számában. (Álláspontom lényege „A modell tulajdonképpen szervezeti létszám, dologi- technikai és jövedelmezési (bér) minimumokat tartalmazó ajánlasként kellene megfogalmazódjon, mert egy adott hivatal állapota, a jegyzői- hivatali munkafeltételek léte /inkább hiánya/ kizárólag a képviselő- testület hozzáállásától függ.”)

A Városi Jegyzők Egyesületének égisze alatt, hivatalunk főkönyvelőjének ötletéből és szervezésében több városban, eredményesen végzett helyi adó ellenőrzések inspiráltak arra, hogy ezt a tevékenységet az adó hátralék behajtással „megspékelve” hozzunk létre más városokkal, községekkel összefogva „Adóellenőrzési és Pénzügyi Végrehajtó Társulás”-t. Ekkor, 2001-ben Kaposváron már működött ilyen, tapasztalatait, dokumentumait megszereztem ottani jegyző kollégámtól, megismertem jól ezeket. A Pénzügyminisztérium illetékes főosztályában is támogatóra leltem, látszólag minden ment simán. Annál inkább, mert szakmai körökben ez volt az egyik legnehezebben teljesíthető feladatunk, a politikusok népszerűségét nagyban rombolni volt képes hátralékbehajtási igyekezetünk. Ez a tényező okozta veszét társulási kezdeményezésünknek is, „jobb a békesség” alapon a polgármesterek, képviselők inkább eltűrték az adók egyesek általi meg nem fizetését. (Persze ettől még bírálták jegyzőiket, hogy miért nem intézkednek eredményesebben.) A jegyzőegyesületi berkekben zajlott széles spektrumú „szakmázáshoz” tartozik publikációs tevékenységem. Erről vezetett jegyzékem szerint pályafutásom alatt különböző konferenciákon 57 előadást tartottam, 29 cikket írtam szaklapokba, két szakkönyvem is megjelent, a pécsi Közigazgatás Módszertani Bt. kiadásában. Ezek:

- A polgármesteri hivatalok korszerűsítésének, informatikai támogatásának hatékony módszerei. (2003.)
- A polgármesteri hivatali (kistérségi) összehangolt minőségirányítási, pályázatkezelő- és informatikai rendszer dokumentumai (2005.)

(Ha esetleg valaki kíváncsi lenne rájuk, nekem megvan és a múzeumunknak leadandó háttér dokumentumok között is megtalálhatók lesznek.)

Publikációim zöme a „Jegyző és közigazgatás”, valamint az egy darabig volt „Közigazgatási informatika” szaklapjainkban jelent meg, amelyeknek egy ideig szerkesztő bizottsági tagja voltam.

Ezen „általánosságok” után következtek egy konkrétum, mégpedig kedvenc területem, az informatika. Rövidesen és röviden csak, mert előtte jöjjön egy sztorim. Háttérként annyit, hogy országos jegyzőszövetségünknek az aljegyzők is tagjai lehettek, de őket a jegyzők többsége „nem nézte semmibe”. Egyrészt azért, mert szinte általános vélemény szerint „ők csak akkor valakik, ha nincs a jegyző”, másrészt félelemből, mert többen kérdeztek néha engem is, miután az aljegyzői státuszt „törvényesítették”, hogy: téged nem fúr az aljegyződ? Nem, mert amit neki kell csinálnia, azt én is tudnám, de nem szeretném. Amit viszont én csinállok, azt ő ha akarja, se tudná! Most pedig az esetem.

Az egyik siófoki országos jegyző konferencián, a nagy esti műsoros vacsora előtt hosszabban iddoggáltunk a szállodával szembeni „western” stílusú kocsmában (vagy ha tetszik: a jegyző és a káros szenvedélyek szekcióban). Az étterembe késve érkeztünk, így helyet csak egy 4 fős asztalnál ülő 3 csinos, fiatal hölgy mellett láttam. Mondták a kollégák, hogy ők aljegyzők. Odamentem és közöltem velük „Kolleginák, én a JOSZ aljegyzőket gyámolító tagozatának a vezetője vagyok, helyet foglalhatok?” Befogadtak, tartósan jó barátságba keveredtem velük, akkor is, amikor aljegyzői tagozat szervezésébe fogtak a JOSZ-on belül.

„e-Feri program” (a speciális jegyzői „lövéssem”).

Mi is ez az „e-Feri-program”- ahogy jegyzői berkekben neveztek, eszemre gondolva, amit csak később vállalt fel az egyszerű, ésszerű-, amit sokszor emlegettem, előadásaimban is. Nem más, mint

„a polgármester által távirányított, a jegyző által távvezérelt, papír-, ügyfél- és ügyintéző takarékos, automatikusan is működni képes, elektronikus hivatal”,

mint cél. Mit tettem a cél érdekében, különösen (a teljesség igénye nélkül)? Először is megpróbáltam felkészülni az „alkotásra”. Ennek érdekében kihasználtam minden bel- és külföldi delegációs és egyéb tapasztalatcsere lehetőségét, kiállításokat, vásárokat látogattam, megismertem a „területünkön mozgó” nemzetközi és hazai cégek kínálatát, szakértőit. Ebben komoly segítség volt a többes jegyzőközösségi funkcióm, többfelé hívtak, mint egy átlagjegyzőt, a miniszteriális és egyéb állami szervek bevontak (egyeseleteink útján) bennünket érintő dolgaik kitalálásába, végzésébe. („Magányos örült” voltam a jegyzői berkekben, senki nem törekedett a „helyemre”, igaz hozzám sem kívántak állni, sajnos hallgatni sem akartak rám jellemzően, pedig gondolhatták volna, akinek ugyanazt kell csinálnia jegyzőként, mint nekik, csak nem akarhat rosszat magának és sorstársainak.) Segített nekem az is, hogy már a tanácsi éra végén, 1989. év elején szert tett hivatalunk személyi számítógépekre (3 db IBMAT, 6 db IBMXT), ezek megbámulása után pedig elvégeztem egy számítógépes alaptanfolyamot, majd egy kétéves posztgraduális jogi informatikusi felsőfokú stúdiumot. (Persze ettől még nem lettem „számítógép szerelő”, csak rendszerszervezői alapokkal bíró egyén, vagyis: olyan, aki tudja mi várható el az informatikától és a kapcsolódó technológiáktól.) Következhetett a stratégia készítés, az önkormányzatok részére hasznosíthatóan persze, mert első perctől kezdve azt vállaltam: mind-egyiknek ugyanazt és ha jól teszik ugyanúgy kell csinálniuk, tehát: igenis készíthető nekik általánosan alkalmazható megoldás. Persze sem a döntéshozói, sem a felhasználói közeg nem volt fogadóképz (hiába mondogattam, hogy a lóval szemben is a vasparipa győzött, amire a legkonstruktívabb polgármesteri válasz az volt: öt éve már vettünk egy számítógépet a hivatalnak, „ezt kell hatékonyan használni, nem újat venni”). A korabeli szemléletmód lényegi megnyilvánulásai:

- divathullám (elmúlik majd nyom nélkül, legalábbis nálunk)
- eszement informatikusok trükkjei átverésünkre (volt benne igazság, kétségtelen)
- világhálóra fel, nekünk is (csináld informatikus, mi legfeljebb nézzük)

- honlapot bütykölünk (nem ördögösség az, mi is meg tudjuk csinálni)
- kivételként pedig
- a valós világot virtuálisan is vissza kívánjuk tükrözni (szervezéssel, szakértelemmel, csapatmunkával, ötletekkel).

Ennek ellenére, vagy inkább „csakazértis”, dolgoztam tovább, haladva a sajnos kevesek által taposott úton. Képviselő- testületünk 1999. januári ülésén elfogadta polgármesteri hivatalunk általam készített korszerűsítési tervét, amelyet a modellértékű működés megalapozására szántunk, három célterületen:

- közszolgálat: önkormányzati szervek- képviselő-testület, bizottságok, polgármester- szakszerű, hatékony kiszolgálása;
- lakosságszolgálat: a város fejlődésének menedzselése;
- ügyfélszolgálat: ügyfeleink (a hozzánk forduló) ügyeinek szolgáltató jellegű intézése.

Ehhez eszközül a papírtakarékos elektronikus hivatal – megyei önkormányzatunk hazai szinten egyetlen informatikai központjával „szimbiózisban” fejlesztendő KÖZ(igazgatási)- ÜGY(menetek”) szoftverrendszerrel -, valamint a városházán újonnan kialakítandó gyalogos bejáratánál kiépülő, „ügyfél- információs szolgálat” szolgál. Utóbbi ügyintéző- információs szolgáltató alapvető egység funkciói (részben ma is működik, a városháza „kapujaként”)

- intézkedő: problémák, ügyek jogszerű, szakszerű, hatékony megoldása;
- tájékoztató: polgárok közügyekben eligazodásának segítése, közérdekű, közhasznú információk szolgáltatása;
- tanácsadó: nem önkormányzati- jegyzői hatáskörbe tartozó ügyek megoldásához- eseti rendszeres illetve állandó módon- hozzájárulás;
- közvetítő: más szerv hatáskörébe tartozó ügyekben eseti közreműködés;
- kiegészítő szolgáltatások: pl. telefonos, számítógépes- internetes, sokszorosítási lehetőség a lakosság részére.

Egyfajta „előstratégiaaként” – két országos jegyzőegyesületünk égisze alatt- 1999. májusában informatikai ajánlást készítettem a jegyzőknek, polgármesteri hivataloknak, A 2000-es éveknek megfelelni” címmel. (Az ezredváltó év – amelyet informatikusok túlzóan „millenniumi bombának”, avagy Y2K-nak neveztek- azért fenyegetett gondokkal, mert a korábban gyártott számítógépekről az évszám első két jegyét (19) elhagyták, ráadásul „szőkőév” jött, tehát február 29. is volt.) Az ajánlás számítógépes alapismereteket kínált az infokommunikációs technológiákról, úgymint a telefon, fax, másolás, hardver (digitális irodai rendszer), szoftver, számítógépes hálózat „akkorszerű” megoldásairól, az iroda- automatizálásról, valamint a 2000. év problematikájának rendezhetőségéről.

Aztán következett a „nagy durranás”, az általam elkészített, az állami főhatóságok, a megyei közigazgatási hivatalok, az önkormányzati érdekszövetségek, egyes jegyzők, illetve szervezeteik, valamint 33 velünk együttműködő szakcég által véleményezett „Ajánlás a jegyzőknek az önkormányzatok (polgármesteri hivatalok) 2003-2006. évekre szóló informatikai stratégiájának elkészítéséhez” című 18 oldalas anyagot elfogadta a Jegyzők Országos Szövetségének küldött gyűlése, 2002. június elején.

Mottójaként az alábbi Szilárd Leó idézetet választottam:

*„Méltó célra irányítsd cselekedeteid,
de ne kérdezd elérhető-e a cél.
Tetteid modellként, példaként szolgálhatnak
Mások számára még akkor is, ha
Téged nem visznek el utad végéig.”*

A mással pótolhatatlan munkánkat segítő eszköz, az informatika rejtelseiben könnyű eligazodáshoz szántam segítségként az ajánlást. Szerepel benne helyzetkép az információs társadalomról, az ezzel összefüggő, önkormányzatokat érintő kihívásokról, bemutatja a 2001-ben elkészült Nemzeti Információs Társadalom Stratégia ránk vonatkozó lényegét, valamint a megvalósítását segítő Széchenyi Terv Információs Társadalom és Gazdaságfejlesztési Programjának nekünk szánt részprogramját. Célként az informatikát korszerű erőforrásként alkalmazó, az információs társadalom részeként hatékonyan működő elektronikus alapú önkormányzatok / polgármesteri hivatalok megvalósítását tűzte ki.

Ennek érdekében szükséges az „ember- eszköz- tartalom” összehangolt, célirányos fejlesztése, mert a rendszer- jelleg arra utal, hogy az egyik a másik nélkül nem sikerülhet. Az informatikai rendszer elemei is bemutatásra kerültek, amit a teendők megjelölése követett, végül- kiegészítő mellékletként- vázlatot kaptak kézhez a kollégák a stratégiáról, segítő a konkrét tervező munkát. (Az ajánlás országos szaklapjaink mellékleteként is megjelent, elhelyeztük jegyzőszövetségünk honlapján is.) Ajánlásunkat aktualizáltuk a 2006-2010. évre szólóan, amit a JOSZ 2005. szeptember 14-i küldött gyűlése fogadott el. Ennek mottóját Thomas Fullertől vettem:

„Minden dolog nehéz volt, mielőtt egyszerű lett.”

Ez már a 2002-ben létrejött Informatikai és Hírközlési Minisztérium által 2003-ban készített Magyar Információs Társadalom Stratégiára alapozódott, amely elvileg 2015-ig szólt volna.

Mit tettünk – szervezésben és irányításommal, no meg a programok vezérlésével- az ajánlás teljesüléséért? Először is a Városi Jegyzők Egyesületének égisze alatt együttműködési megállapodást kötöttünk az önkormányzatoknak kiváló eszközöket, szolgáltatásokat, megoldásokat kínáló 20 partnercéggel, akik rendszeres résztvevői voltak szakmai programjainknak, közösen dolgoztunk velük. (A szoboszlói nyitó találkozón jegyezte meg az egyik cég vezetője: „Mi azonos piacon működünk, de évek óta még egy sört sem ittunk meg egymással. Hiába, ehhez egy külső ember kellett.”) A cégek által egyfajta „étlapként” kínált portfólió széles spektrumon bizonyítottan alkalmas, legalább referencia helyen már működő termékeket takart, aki ebből választott, biztosra mehetett az alkalmazhatóságot és a minőséget illetően.

A javaslatunkat megküldtük két illetékes (belügy-, illetve informatikai és hírközlési) minisztériumok közigazgatási államtitkárának, ez alapján éveken át tartott a közös érdekű és előnyű együttműködésünk a „kreatív polgármesteri hivatal/ térségi igazgatási szolgáltató társulást-TISZT” irányban. (Ez erőforrás- kihelyezéssel- outsourcing- és alkalmazás- szolgáltatással – ASP- szabadíthatta volna meg a jegyzőket az igazgatási szakmai munkán kívüli, terhes, „egyedül harcosként” megoldhatatlan informatikai teendőktől.)

Partnercégeinkkel Hajdúszoboszlón kifejlesztettük – valószínű világújdonságként- az „I-SMS-Intelligens SMS” mobiltelefonos közigazgatási szolgáltató rendszert, amely kódszámok lekérdezésre automatizált

válaszúzenetként ügyintézéshez szükséges információkat nyújtott az érdeklődő polgároknak. (Rajtunk kívül Jászberényben és Kalocsán is működött, pár évig.) Munkacsoportunk tevékenysége nem merült ki az informatikában, mivel az csak egyik eszköze a közigazgatás fejlesztésének. Együtt dolgoztunk szakkönyv- kiadóval „Önkormányzati műhelytanulmányok” sorozatban, valamint a „Közigazgatási praktikák” CD-sorozat előkészítésében. (Sajnos egyik sem keltett elegendő érdeklődést a kollégák körében.) Partnercégeink körében szerveztem jegyző-szakmai lapunk, valamint konferenciáink támogatói körét, de az anyagiak megszerzése üzletek kötése hiányában nehezedett. Egyre kevésbé örültem annak is, hogy informatikai irányultságommal továbbra is páriája voltam a jegyzői karnak. Ezért is javasoltam 2005-ben az informatikai munkacsoport „Hivatalfejlesztési- informatikai Bizottság”-gá alakítását, amit a Jegyzők Országos Szövetségének küldött gyűlése el is fogadott. E rangban is nagyobb forma jobb vonzerő volt a kollégák körében, így az öt fővel megválasztott, elnökséggel működő csoportot sikerült tevékenységi területekre osztani (minőségirányítási, infokommunikációs technológiák, szoftverek).

Tagságunktól, 2004-től, a kisebb léptékű hazai finanszírozású pályázatok helyett jöttek az Európai Unió programjaiban szereplő nagyobb méretű lehetőségek. Eljött az ideje annak, hogy a sok duma után tettekkel is bizonyítsuk Hajdúszoboszlón: lehet és tudunk is élenjáró színvonalú informatikai rendszert fejleszteni, nem csak a szánk jár mindig.

Azért kezdem ezt így, mert az egyik minisztériumi államtitkár – aki már a tanácsi érában korszerű ügyfélszolgálati megoldással bizonyította közigazgatási- korszerűsítési elhivatottságát és tehetségét- egy országos konferencián kifakadt:

„Nehogy már Vincze Feri mondja meg, Hajdúszoboszlón, hogy kell a magyar közigazgatást korszerűsíteni!”

Azt hitte én nem vagyok ott, de felpattantam:

„Nemcsak mondja, hanem csinálja is!”

(Ez a fejes éveken át ígért néhány száz millió forintot nekünk fejlesztési terveink teljesítésére, ám csak hitegetett bennünket.)

Rövidesen „megszültük” közös gyermekünket, az „IKeR”-t, vagyis az Integrált Kistérségi e-Közigazgatási Rendszert. Valóban közös,

mert a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Informatikai központjával másfél évtizedes, az informatikai és közigazgatási felhasználói „szakma célországos együttműködése, több előzetes sikeres pályázat és közös munka alapozta meg, mondhatjuk „szimbiózisban”. (Az IKER azért is jó neve rendszerünknek, mert az informatikus partner vezető és én, jegyzőként, jogászként mindig, mindenhol, mindenről ugyanazt mondtuk, ezért „elektronikus ikrek”-nek neveztek bennünket.)

Siker-e az IKER? Mindenképpen és nemcsak nekünk, meg fejlesztő partnerünknek (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Informatikai Központja, amely „eKÖZIG Zrt”-vé alakult és ma is így működik Debrecenben). Lássuk hát állításom igazolását. Hajdúszoboszlón kérielt, számos publikációban ismertetett, több sikeres pályázattal megalapozott koncepcióval vártuk az európai uniós pályázati források megnyílását. 23 önkormányzatot sikerült meggyőznünk és partnerként bevonnunk két 2004. évi uniós pályázatunkba (GVOP – 4.3.1 és 4.3.2) és nyernünk összesen 639 millió forintot. (Ennek önereje nem volt csekélység, közel 100 millió forintos tétel kistérségi társulásunknak – önkormányzatunknak, de a bizalmat itt is megszolgáltuk, hisz kiegészítő pályázatokból azt is megszereztük.) A páros projekt időben, kiváló minőségben elkészült, az alábbi rendszerelemekkel:

- Közös közigazgatási portál az „összeállt” településeknek (www.e-tarsulas.hu)
- Elektronikus irat- és ügymenetkezelő workflow,
- „eti-KETt” elektronikus oktatóanyag,
- (direkt) önkormányzatoknak készített pénzügyi- gazdasági szoftver (CORSO)
- kistérségi térinformatikai erőforrás- térkép (adatgazdálkodás, fejlesztések segítésére)
- „ADATSZTÁR” adatgazdálkodást, információszolgáltatást biztosító modul
- ASP (alkalmazás) szolgáltatást nyújtó szerverfarm.

Az ügymenetkezelő hazánkban nemcsak a vele feldolgozott ügyfajták számossága (150, így szinte mindegyik a hivatalokban) miatt élenjáró egyedi megoldás. Az elektronikus ügyintézésre is felhatalmazott, keretet adó közigazgatási hatósági eljárási törvény lemodellezésével ráment egy teljes nyaram- készítettük el az egyes ügyfajták anyagi jogot is tartalmazó speciális ügymeneteit, iratsablonokat, vonatkozó hatályos

joganyagokat határidőkezelő részeket. (Ezzel elértük, hogy mind ügyintézői, mind ügyféli oldalon pusztán a számítógép- internet elegendő lett az ügyintézéshez, mivel rendszerünk mindent tartalmazott, szabályozott kényszerpályaként ráadásul.) Az „eti KETt” (a közigazgatási hatósági eljárási törvényt „KETt”-nek rövidítették) a dolgozók felkészítésének hatékony, online eszköze, a régi- új jogi rendelkezések összevetésével, részletes magyarázatokkal, fogalomtárral „jól jegyezze meg” kiemelésekkel, önellenőrző és vizsgakérdésekkel. Az ASP- szolgáltatással a szerverfarmon elhelyezett programcsomagot felhasználó partner hivatalaink az interneten érik el, a rendszer aktuális, hiteles (pl hatályos joganyag benne) állapotát partnercégünk biztosította (amikor elkezdett zúdulni ránk az állami jogszabályözön- kb. 2008-tól- egyre nagyobb ráfordítással). Rendszerünk tehát siker felhasználó partner hivatalainknak is, mert költségtakarékosan, érdemi munkabefektetés nélkül használhatják késztermékünket, amely

- ügyintéző és ügyfélbarát egyszerre (könnyen használható, hisz „azok készítették, akik dolgoznak is vele”),
- tudásalapú és munkafolyamat- vezérelt (minden benne van, emellett programozott ügyvitelt nyújt),
- szabványos és egyenszilárd (felügyeleti szerveink által zsűrizett, bármelyik településen alkalmazható),
- integrált, de moduláris felépítésű (elemenként is bevezethető),
- jogszabálykövető és a jó szakmai szokásokat, gyakorlatot is érvényesítő (legjobb gyakorlat- „best practice”, amit annyit emlegettek nekünk), meg azonos ügyfajtában azonos minőségű ügyintéризést garantál mindenhol,
- hatékony és mérhető teljesítményt eredményez.

Nemcsak számítógépes szoftver tehát, hanem komplex igazgatás-szervezési-ügyvitelfejlesztési megoldás együttes. (Éppen az lett a terjedés akadálya, hogy túl jó, sok mindent változtathat meg a hivatalokban, pl. a sok kis „okos” helyett egy lesz, ráadásul gép!) Az informatikai szakma elismerését is elnyerte, hisz 2009-ben megkaptuk a Miniszterelnöki Hivatal „e-Közigazgatási Díj”-át (az önkormányzatok közül még Szombathely, összesen). Igazi sikerré azonban akkor vált volna, ha sok önkormányzat veszi használatba és a következő évek alatt országos önkormányzati ASP- szolgáltató rendszert tudtunk volna kialakítani. Magunknak, de alig jöttek hozzánk, így a települések önkormányzatai éppen napjainknak

„nyeldeklik az állami békát, eszi nem eszi, nem kap mást” alapon csak jelenthetnek a „főnök állam” szerveinek. Mi mindenesetre hivatali ügyintézői munkát segítőből a lakosságot jobban támogató alapúvá alakítottuk át újabb TÁMOP –pályázati pénz segítségével, amely ma is működik, sokak hasznára www.hajduszoboszlo.eu közigazgatási portálunkon.

4. Jegyzőreform

Diagnózis

A kezdeti időkben keringett körünkben két- három régmúlt időbeli jó tanács és intelem. A legrégebbi 1690. június 16-áról, mégpedig Kanizsa város török alóli felszabadulása utáni tanácsulési jegyzőkönyvei első kötetéből Caspar Mozier városi írnok, később nótárius német nyelvű bejegyzése a jegyzőkönyv borító belső oldalán „Instrukció a nótáriusoknak” címmel. (Teljes szövegét csatolom könyvem háttérdokumentumaihoz, most csak csipegetek belőle.)

Számomra a lényege:

„Ha egy nótárius hivatalát jól akarja ellátni, akkor....a köz hasznára, ... meg a szegények védelmére, nem pedig saját hasznára és kedvére kell mindenk előtt figyelnie.... Jól kell gyakorolnia az igazságot a világ előtt, nem szabad neki jutalmakért és adományokért, vagy pénzért.... másképp beszélnie, olvasnia, vagy írnia. Tisztességes embernek kell lennie, szilárdnak és teljesen befolyásolhatatlannak, aki a becsületességet nem a nyelvén hordja.... A jó mellett kell állnia, s attól sosem tágitania... Minden dologban becsületesen és tisztességesen eljárnia és mindenki számára készségesnek lennie, a dolgaik jó irányba vitele érdekében.... A méltányosságot és türelmességet állandóan kell gyakorolnia.”

Az időben közelebbi egy falusi nótárius alábbi, 1872-ből származó, sokszor, sok helyen idézett szövege:

„Aki nem érez magában ösztönt arra, hogy a jegyzői hivatalnak szentelve magát, teljes erővel, kedvtelt kitarással és önfeláldozással működjék a közösség javára, az ne válassza hivatásul a jegyzői pályát, mert az olyan langymeleg jegyző, aki napszámos munkának tekinti a hivatalos teendőit, amelyek a hivatalos órával kezdődnek és végződnek, aki mielőbb belekapna valamely hivata-

los cselekménybe mindig felszólításra vár, minden erély nélkül halad a szokott kerékvágásban, az olyan jegyző, mint jegyző kétszeresen rossz tisztviselő, szerencsétlensége önmagának s az illető közösségnek egyaránt.”

Saját „ars poetica”-mat 2006-ban rögzítettem „Jegyző-no mit jegyez ő?” című versemben (megtalálható e könyvben is). A közelmúltból pedig jöjjön az „Óda a jegyzőhöz” című rímbe fogalmazott szöveg, amelyet országos jegyzőszövetségünk második közgyűlésén a „lódoktorok” (Állatorvosok Országos Egyesülete tagjai) adtak nekünk.

*Ég a nagy melegtől a ház tanácsterme,
Tikkadt képviselők szundikálnak benne.
Megtegyük? Ne tegyük? – ez most a nagy kérdés,
A szavazáson átüt a magánügy féltés.
Inkább csak hallgatnak, véleményük néma,
Az államigazgatás egyre inkább béna.*

*Egy, csak egy legény van talpon eme házban,
A törvényesség őre, a Jegyző Úr van lázban.
Ő csak alkalmazott, néhány diplomával,
A többi meg választott a nép akaratával.*

*A jegyző vitáz, ágál, érvel,
Tömi a közgyűlést az állam rendjével.
Mindenre van szabály, számos paragrafus.
-Minket nem érdekel – jegyzőnek ez a juss.
Polgármester mondja: - Én betonban vagyok,
Ha nem értesz egyet, én vagyok a nagyobb.*

*Lehet még belőled jegyző és főjegyző,
Aljegyző, tanácsnok, valahol körjegyző.
Csinálhatsz akármit, csak ne itt minálunk!
Ne zavard köreink, nem adjuk fel várunk!*

*Van ötszáz ügy, vagy még inkább ezer,
Teli van a törvény, a jegyző ezért felel.
Döntést előkészít, több mindent terveztet,
Eboltást megszervez, kóbor kutyát kerget.*

*Fakivágás, hulladék, anyakönyv és záradék,
Házasság és születés, temető és járadék.
Nyilvántartást vezet, igazol, kiállít,
Működést felfüggeszt, károkat elhárít.
Engedélyt ad, elkoboz, elrendel dolgokat,
Szoktatná rendre a tisztelt polgárokat.
Szabálysértést intéz, bírságot meg kiró,
Előterjeszt, felterjeszt, fellebbezést szerkeszt,
Költségvetést betervez, települést felfejleszt.
Átír, felír, felkér, megbíz, bejelent,
Iktat, kezel, és hivatalból feljelent.*

*Épít utat, temetőt és dögteret,
Ósi romot megerősít, viteti a szemetet,
Vizet fakaszt: nitrátmentest, olykor még ihatót,
Engedélyez vállalkozást, szatócs boltot, piacot.*

*Ennyi volna hiányosan a jegyzői feladat,
Egyedül vagy, Te véd meg hát önmagad.
A közgyűlés, a polgármester áll a hátad mögött,
Nem szerencsés a felállás, mert nem tudhatod, ki lökött.*

*Kormány, belügy, Fm és a vízügy,
Környezet és népjólét, közlekedés, iparügy,
Köztük megy a viadal;
Fejed felett közvetlenül ott a Közig. Hivatal.*

*Ennyi fért a mondókába bár lenne még tanácsom,
Fel a fejjel, lesz még ünnep, pár hét múlva karácsony.
Ktv-ben hosszabb az év, van egy tizenharmadik,
Lesz több ügyed, megszavazzák, ez lesz majd a sokadik.*

*Végezetül jó sok erőt, egészséget kívánunk és jó kedvet,
Jó főnököt, jó fizetést, jutalmat sem keveset.
Legyünk együtt, ne csak most itt, csökkenjenek a gondok,
A fentieket tiszta szívből kívánják a „lódoktorok”.*

Régebbi újságcikkeket nézegetve – amiket eltettem magamnak jobb időkre- belőlük is kell idézzek, helyzetünk megvilágítására, külső

szemlélők által is. Mivel az akkori napilapok közül a Népszabadságot (a hetiek közül meg a HVG-t) olvastam rendszeresen, egyik kedvenc újságírómnak a 2006. augusztus 6. számban „Az állam napszámosai” címmel írt glosszája a köztisztviselőket „védi” munkaadójuktól, az államtól magától. Meg a politikusokat minősíti, mert nincs időtálló víziójuk – soha, teszem hozzá én – arról, hogy milyen lenne a hatékony, modern közszolgálat, helyette mindig a pillanatnyi szükség (pl. létszámcsökkentés, jövedelemcsökkentés, költségmegtakarítás) válik céllá. A „húzd meg, ereszd meg” folyamat jellemző végig, a közszolgálati alkalmazottak egyre kiszolgáltatottabbakká váltak, politikától független ténykedésük esélye minimálisra zsugorodott. A lapban 2008. február 9-én „Jegyzők, két tűz között” címmel jelent meg cikk, amely példátlanul minősíti azt az állapotot, hogy valakinek a saját munkáltatója tevékenységét kelljen ellenőriznie („törvényességi őr” jegyzői részszerep), a méltatlanul kirúgott kollégák kapcsán. Történetek kísérletek változtatásra, de a 2/3-as önkormányzati törvényhez hozzányúlásra az akkori ellenzék esélyt sem adott. (Hogy miért? Hát csak!) Goldoni után „két úr szolgálaként”- állam, önkormányzat- is minősítették egyesek a jegyzőket (ha csak kettő lenne, mondhatjuk mi). Én meg azt, hogy „magad uram, ha szolgád nincsen” vagyis csináld, ahogy akarod, meg ahogy tudod, bár itt-ott látszott ehhez állami, szakcéges és helyi támpont, netán segítség. A jegyzők önkormányzati törvényben kialakított kettős (önkormányzati és állami egyaránt) feladatköre ráadásul eltérő személyiségjegyeket igényel. Lokális ágon az öntevékenység (nem árt hozzá a kreativitás), állami hatósági területen (egyedi ügyekben) pedig a jogalkalmazási- végrehajtási attitűd a kívánalom. Az első, a helyi kiindulópontú feladatsóport menedzseri jellegű, ezért azokkal értek egyet, akik „közigazgatási és közszolgáltatási menedzser”-ként határozták meg a jegyző ebbéli funkciójának mibenlétét. (Természetesen településmérettől függően eltérő mértékű „elegyet” alkot a két feladatkör.) Igazgatási hivatal vezetőjeként pedig alapvető az igazgatásszervezői teendősor (szervezetépítés, korszerűsítés-fejlesztés, karbantartás), amelyhez bőven jelentkeztek külső szakcégek, ajánlatok özönét zúdítva (jobb esetben ránk, veszélyesebb módon a polgármesterekre, ne adj Isten képviselőkre). Félreértés ne essék, kellettnek is helyenként, amihez nem volt (célszerűen) megteremthető speciális szaktudás házon belül.

Tapasztaltam „jegyzői sovinizmust” is, vagyis hogy „mi vagyunk a csúcs” leginkább már születésünktől fogva, rátermettebb embereket még nem hordott a föld, stb. (Az tény, hogy – nemcsak létszámazonosság-

ga miatt- az országos jegyzői kar leginkább a bírákhoz hasonlítható, hencgetek is ezzel egyes kollégák.) A sovén megnyilvánulások ékes példájának tekintetem a reánk vonatkozó „saját törvény” alkotására irányuló kísérleteket is. (Ép ésszel mondhatja valaki, hogy „egyszemélyben mindenhez ő ért legjobban”, neki hivatali- szakértői csapat felesleges.) Ilyet kezdeményezett, a JOSZ-nál először az egyik jegyzőklub, amely kétségtelenül járhatott volna haszonnal nekünk, például a javadalmazásunk növekedésében. A kísérlet azonban hamvába holt.

„Jegyzőtünk- edzőtünk” tovább, azért megyénk 1997. április 11-i jegyzői gyűlésén mi is napirendre tűztük a jegyző jogállásával, helyzetével, a konstrukció perspektívájával kapcsolatos elképzeléseket. Az ott szót kapott minisztériumi közigazgatásfejlesztési főosztályvezető szerint- helyesen- a jegyző elsősorban az önkormányzat (a település) embere, jogállását nem lenne szerencsés „államosítani”. Erősíteni szükséges viszont az állami ráhatást, pl. a minősítéséhez előírni a megyei közigazgatási hivatal véleményének kikérését, illetve dönteni szükséges abban a vitatott kérdésben, hogy kinevezésénél, felmentésénél legyen-e a hivatalnak valamilyen jogosítványa, beleszólása. Az anyagi megbecsülés kétségtelenül nem megfelelő, továbbképzésük sem. A színfoltként megnyilatkozott városi polgármester szerint a jegyző meglehetősen kemény, többirányú „össztűzben” éli az életét, ezért jól felkészült, korrekt magatartású, szakmailag folyamatosan továbbképzett embernek kell lennie, aki képes az ösztűz „alkotóival” kommunikálni. Szerepe fontos a jogi felvilágosításban és az ingyenes jogszolgáltatásban is. A konferencián szintén megszólalt megyei közigazgatási hivatalvezető mottóként azzal kezdte, hogy „akit az istenek meggyűlöltek, abból jegyzőt csináltak” Az első költői kérdés: a településé, az önkormányzaté, az államé, a képviselőtestületé, a polgármesteré, netán a polgármesteri hivatalé-e a jegyző? Az aktuális viszonyrendszer a történelem folyamán mindig kritikák tárgya volt, a jegyzők, jegyzőszerveződések törekvései állandóan az önállóságra, a függetlenségre irányultak. A függetlensége a testületi tevékenység körében jelenleg nincs meg, mert a befolyásolására módot adó hatáskörei szűkösek és súlytalanok. A jegyző a testület szolgálja, egyben kiszolgáltattja, „korlátozottan cselekvőképes”, azonban felelőssége a működés és a döntés jogszerűsége tekintetében határtalan. Csupán előkészítője a döntéseknek, szakmai tartalmú előterjesztéseket kell tennie politikai döntéshozónak. Ha nem is mindig nevesítetten, de ő az elsődleges felelőse (mert csak ő tehető ezért felelőssé) a testületi döntéseknek. Az államigazgatási hatósági hatáskörei gyakorlásában önállósága, függetlensége

látszólag egyértelmű, de a helyi viszonyok miatt nem mindig hatástalan nyomásgyakorlás is tapasztalható. Munkáltatói jogánál már szabadabb lett a mozgástere, de még mindig kettős vezetés érvényesül a polgármesteri hivatalokban, keverednek a polgármesteri irányítási- egyetértési, valamint a jegyzői vezetési elemek.

Aztán a helyzetünk nem javult, hanem romlott. A kormányzat más kínjai között próbálkozott, például körzeti feladatközpontosítással, kistérségi társulásokkal, de 2/3-os önkormányzati törvényünkhöz nem tudott nyúlni. Bevezették viszont a teljesítményértékelési rendszert (TÉR).

A TÉR-atyja, egy piaci szférából jött „ideiglenes okos főnökünk” az egyik konferencián felháborodva emlegette, hogy a munkaidő végén nem tud visszamenni hivatalába, a kiözönlő tisztviselők miatt. Felpattan- tam és közbekiáltottam:

„Miért, a Suzuki- gyárban a dolgozók tovább maradnak még kocsi-
csit bütykölni, ráadásul ingyen?”

(Aztán 2010. után a miniszterelnöki hivatalt vezető miniszter lázálomszerű uralma alatt már az lett az egyik mérce a megítélésnél, hogy ki meddig marad bent.)

2006-ban önkormányzati szinten már bekövetkezett „A győztes mindent visz” állapot, amilyen címmel dohogott okkal szaklapunkban egyik jegyző kollégám. A helyi választáson tarolt párt győzelmét tisztogatások követték, amelynek elsődleges célpontjai a jegyzők voltak, ügyvédi irodák rohanták le őket.

Terápia (?)

A jegyző szerepének átalakítása történhetett jogállásában („részleges államosítás”) területi szintek alkalmazásával (közjegyzőség, körzetesítés, kistérség), de óhatatlan volt a már- már átláthatatlan feladat- hatásköri „dzsungel” felülvizsgálata (dereguláció, profiltisztítás). A JOSZ 2008-ban állást foglalt – az önkormányzati és területfejlesztési minisztérium (volt ilyen „kakukktójás” szerv is egy ideig) felkérésére – a jegyzői államigazgatási feladat és hatáskörbe tartozó feladatok felülvizsgálatához. A munkálatokat támogató nyilatkozat – amelynek segítségével országos jegyzőszövetségünk munkacsoportot is létrehozott – szerint ennél nem

lehet eltekinteni a települések eltérő adottságaitól, amelyek alapján az önkormányzati közszolgáltatási funkciók megoszthatók települések, kistérségek, megyék és régiók között. (A kistérség új kategória – nálunk a tanácsi korszakbeli városkörnyéki községeinkkel azonos összetételű lett- amely „igazgatásszakmailag „- földrajzilag egymással határos, erős funkcionális kapcsolatot mutató, egy, vagy esetleg több központra szerveződő település csoport, amely a tagtelepülések közötti kapcsolatok révén lehetővé teszi a térségi feladatok ellátását.) A speciális szakértelmet igénylő, a településeken ritkán előforduló államigazgatási feladatokat is kistérségi szinten lenne célszerű ellátni, a feladat- és hatáskört pedig a kistérségi székhelyen működő, körzeti feladatokat jelenleg is már ellátó jegyzőkre lehet telepíteni.

Előzőleg, 2006. nyarán megyei közigazgatási hivatalunk vezetőjének kérésére én is készítettem feladat- és hatáskör elosztási javaslatot. Ebben megfontolásra ajánlottam a „kistérségi főjegyző” (amely célszerűen a körzetközponti jegyző lehet) vezette „Kistérségi Önkormányzati Hivatal” létrehozását. (Megnyilvánulásom minősítéséhez tudni kell, hogy azon kevés jegyző közé tartoztam, akik önkormányzati, vagy állami munkakör választhatósága esetén a helyit kértük volna, mondván: „inkább legyen 25 ezer főnököm, de találkozhatok velük, nem pedig egy „személytelen főisten” áldozata lehessek.”) Feladatelosztási javaslatom radikális változataként azt fogalmaztam meg, hogy minden polgármesteri hivatalokban végzett teendőt, hatáskört ez az új jegyző- közigazgatási szerv kapjon meg, a kistérségi főjegyző- egyetértési jogok bekapcsolásával –(pl. polgármestereknek, közig.hivataloknak)- gyakorolja a települések jegyzői feletti munkáltatói jogokat. (Így minden a „helyén maradna”, de koncentrálnak lehetne a technika, a munka, javulna annak szervezhetősége. Az „enyhébb változat” esetében csak az államigazgatási hatósági jogkörök kerülnek az új egységbe, a nem körzetközponti településeken megmaradna a most más valóban „polgármesteri” hivatal és a jegyző, az önkormányzati teendők végzésére. (Mégfogalmaztam egy „fállépés” variációt is, megjelölve 15 kisebb hivatalokban szakszerűen még technológiai fejlesztéssel is elláthatatlan feladatcsoportot – pl. adóellenőrzés, behajtás, végrehajtás, könyvvizsgálat, belső ellenőrzés, főépítész, kommunális szakigazgatás, teljesítmény- és minőségirányítási rendszer, informatikai támogatás- meg egy „halom” feleslegesnek minősülő, megszüntethető igazgatási beavatkozást) Javasolataimból kiderül, hogy végképp nem értek egyet a „totális (vissza) államosítással”.

Vettem egy mély levegőt, meg bátorságot és elképzelésemet „Jegyzőreform- vitaindító” címmel, korrekciókkal közzétettem jegyzőszaklapunkban, a 2006. végi számban. Számomra úgy tűnt, eljött az idő, hogy az állami reform- ötletek tengerén hánykolódva a jegyzői kar is alakítsa ki álláspontját érdekképviseleti szervei keretében, ha nem sikerül egységeset, akkor alternatívákat. (Ezt az igényt erősítették az újságunkban megjelent cikkek is, pl. „Jegyzővalcer.”) Jeleztem, hogy meggyőzhető vagyok álláspontom helytelenségéről, ha születik az enyémnél jobb megoldás, szívesen szegődök támogatójául. A kistérségi főjegyző- önkormányzati hivatal által végzendőnek ajánlottam még a társulási munkaszervezeti feladatok koncentrálsát, meg a kistérségi jegyzők egyeztető fórumának intézményegyesítését (amely az ügyvitelfejlesztés- korszerűsítés terepe is lenne), valamint a kistérségi főjegyzőre vonatkozó alapvető munkáltatói jogok gyakorlásához bekapcsolni a kistérségi többcélú társulás- települések polgármesterei alkotta – tanácsának egyetértési jogát. A tagtelepülések jegyzőire pedig a kistérségi főjegyző kaphatna egyetértési jogot.

Érvként említettem, hogy javaslatom a közigazgatási szakmát koncentrálná csak, az önkormányzati- képviselő- testületi jog- és hatáskörök – kiszolgálásuk is – megmaradnának a településeknek. A nagyobb hivatali „égisz” pedig jobban tudná biztosítani a szükséges szakértelmet a kisebb településeken is. A kettős (állami- önkormányzati) finanszírozás pedig jobb feltételeket képes biztosítani. A kistérségi főjegyzők jogintézmény „előre menetelt” kínál a – pusztán – jegyzőként megmaradó kollégáknak. A képzést pedig úgy kell megszervezni, hogy folyamatosan felkészülhessenek ők is a kistérségi főjegyzői feladat ellátásra, legyen ilyen „kínálat” az országban, a versenyhelyzet pedig elősegíti a teljesítmény(ünk) növekedését.

Jöttek aztán reakciók, szerencsére. A lapunkban megjelent vélemények egyaránt voltak egyet- értők és kritikusak (legalább részben), de alapultak mondandóm félreértésén is (például: én nem új hivatalt javasoltam, „többlet-jegyzőket” sem, mert a kistérségi főjegyző és az általa vezetett „kistérségi önkormányzati hivatal” a körzetközponti lenne). Más eredménye akciónak nem volt.

Eljött 2010, a választásokon döntött az ország. Bebizonyosodott, hogy rólunk is, hisz az új kormánytól rögtön megkaptuk az indoklás nélküli „rapid” felmentési lehetőséget, ehhez a törvény szerinti juttatást elvonó, végkielégítésünket terhelő 98 %-os adót. (Az volt „pofátlan”, aki annak minősítette ezt a nekünk járó jelképes összeget.) Ahogy egyik

jegyző kollégám megírta ez a velünk való politikai leszámolás céljait szolgálja, megteremtve a munkavégzést bénító tanácstalanság és félelem légkörét, hogy a kiszolgáltatott – véten!- emberekkel azt csináljanak, amit akarnak. Ő írta, nem én: „A közszolgákból így lesznek lojális politikai szerviensek, szolgák. A köztisztviselői eskü értelmét vesztette, nem a törvények betartására, hanem a politikusok feltétel nélküli kiszolgáltatására kellene esküt tenni.”

Az eredmény

Új szereposztás lett a helyi önkormányzatoknál, a jegyzők jogállásában, körülményeiben is a Magyarországi helyi önkormányzatairól alkotott 2011. évi CLXXXIX. törvénnyel és a „járásosítással” 2013-tól. A vezetői szerepkörökben megjelentek a menedzseri képességet igénylő feladattípusok, benne ezen teljesítmények eredményes és minőségi biztosítása. Ez a törvény azzal számol, hogy „profiltisztítással” az önkormányzati hivatalok és a jegyzők a jövőben kizárólag az önkormányzati típusú ügyekkel foglalkoznak majd, s az államigazgatási jellegűeket átveszik az állami szervek, főképpen a járási és a megyei kormányhivatalok. (Eddig nagyjából rendben is volna a dolog, elvileg.) Ezzel összhangban a jegyzők jogállását akként változtatta meg a törvény, hogy erősíti helyi kötődésüket, lehetővé téve, hogy a képviselő-testület és a polgármester által átruházott önkormányzati hatáskörökben is eljárjanak. (Tehát önkormányzati szervé –is – váltunk, mondtam is: most már „szervátültetéssel” is megszűnhetünk.) A jegyzőre vonatkozó munkáltatói jogok gyakorlását pedig a testülettől a polgármesterre telepítette át. (Ennek hivatalos magyarázata: a helyi kormányzásért a polgármester felelős, a jegyző szakmai vezetésére támaszkodhat, ez a „bizalmi elv” köszön vissza a munkáltatói jogokban.)

Amikor a jegyzők elüldözését emlegettük a tényekhez tartozóan azt is meg kell jegyeznünk, hogy korábban még a rossz jegyzőtől is nehéz volt megszabadulni, mert csak az alkalmatlanság bizonyításával lehetett jogszerűen eltávolítani.

Ez volt az elmélet, ám hogyan volt a gyakorlat. Erről írtam meg gondolataimat jegyző- újságunk 2013. november-decemberi számában. (Azért is merészeltem ezt, mert feleségem nagyközségi jegyző, így közelről vannak információim a legsanyarúbb helyzetben lévő kistelepülési jegyzők gondjairól.) A járási hivatalok létrejöttek, amelyben rengeteg előkészítő tevékenységet végeztünk mi is. Elvitték kollégáink egy, az elkerült feladatokkal nem arányos mértékű részét. Jó magyar módra fél-

eredmény lett a járás –is-, mivel a jegyzőktől 80 államigazgatási hatósági jogkör került át, 81 meg nálunk maradt (jellemzően a zűrösebbek), unikumként pedig említsük meg az építéshatóságot, amely „itt is vagyok, ott is vagyok” (az ügyfél pedig nem mondja, hogy „jaj de nagyon boldog vagyok”) helyzetben leledzik ma is.

Az udvari kocsiszínnél kijelölt helyen dohányoztam, amikor közelgett az egyik helyi építész- tervező. „Hová, hová hozzánk?” – kérdeztem. „Igen az építéshatósághoz.” „Biztos, hogy oda kell menned?” „Igen, én már rutinos vagyok!” Néhány perc múlva ballagott át a másik, a járási hivatalnak is helyet adó épületünkbe.

Ez a hatáskör- megosztás fenntartja a jegyző kettős (önkormányzati, állami) kötődését, az ezzel járó konfliktusokkal együtt. A polgármesterhez lökött munkáltatói jogokkal pedig kitettek bennünket egy ember kénye- kedvének, jogi védelmünk nulla lett. (A bizalomvesztés, mint eltávolítási ok azt jelenti, hogy elég annyit mondania, hogy többé ne gyere dolgozni, mert magyar abszurdként a bizalomvesztés okát még közölnie és bizonyítania sem kell.)

Jut eszembe az is tartós magyar abszurd, hogy államunknak negyedszázad sem volt elegendő arra, hogy ellásson bennünket egy hiteles igazolvánnyal. Kértük persze sokszor- elvégre hatóság lennénk, vagy mi a fene. Egyszer az utcán szabálytalanul árkonbokron áthajtó emberféleségnek kérésére megmutattam az általunk gyártott, polgármesterünk által aláírtat. Kinevetett: ilyet bárki tud hamisítani.

Másik alapvető nemtörődömség: piaci szolgáltatóknál kellett pítiznünk alkalmas internet- elérésért, a képviselő- testületnél pedig a költségvetési fedezetért, ahelyett, hogy mi is a kormányzati gerinchálózaton lógtunk volna!

Sokszor okozott nekünk szinte megoldhatatlan problémát az a rendszeresen tapasztalható „felettes” szervi magatartás- ugye mindig a kisebbet bántják -, mellyel az általuk ránk zúdított rendkívüli többletfeladatok teljesítését „lólahalásban, máris, de azonnal” kérik tőlünk. (Persze lehet, hogy a jegyző menedzseri szerepe nemcsak fejlesztés és változás, hanem válság- kezelést is takar?) Egyre inkább úgy tűnt, hogy az egy- polgármesteri- hivatalban legalább még három- négy, adatszolgáltató,

katasztrófavédelmi, közfoglalkoztató, választási hivatalnak kellene működni, az adott személyi állomány felszeletelésével, hogy a szükséges többlet- humán erőforrást- magunkat több példányban „klónozva”- biztosítani tudjuk.

Egy eklatáns példa. Egyik nyár elején –gondolom szabadságunk kivétele helyett- katasztrófavédelmi felettesünk levelet írt nekünk: mérjük fel a településen a tűzveszélyes helyeket, helyzeteket és intézkedjünk megszüntetésükre, amelyről záros –ami mindig a kelletténél rövidebbet jelenti- határidőn belül adjunk nekik jelentést. Válaszomban ezt megtagadtam, azzal a megjegyzéssel, hogy ha ők minősítenék ezeket, egész településrészeket kellene letarolni. Ennek ellenére élek, ugye?

Ráadásul bennünket, köztisztviselőket e-learning módszerrel tovább is képeztetnek, súlyos döntés elé állítva: ha tanulunk, nem dolgozunk, ha pedig nem dolgozunk, abba biztos belebukunk! Azon is rajta-veszthetünk, ha nem olvassuk és értelmezzük –jól- a tömegesen születő jogszabályokat, amelyek jellemzően derült égből pottyannak ránk is. (Igaz néhányat előzetesen véleményezhetnénk, az erre biztosított jellemzően egy két nap alatt.) Ez nem panaszkodás, ezek tények, sajnos! Reménykedhet még a jegyzői- köztisztviselői kar, hogy a „jó Állam” megteremtését célul kitűző hatalom rajta is segít, minimum a tíz éve nem emelt illetmény növelésével. (Csak a tények kedvéért: negyedszázada nagyközségi jegyző feleségem fizetése nem éri el az országos átlagot!)

E szomorú rész zárásaként egy polgármesterrel közös afférunkról:

A Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége évente egyszer megynként tartott fórumot az önkormányzatoknak. A mienk Nádudvaron volt, amelyre persze, hogy elmentünk a polgármesterrel. Itt tájékoztatót tartott a Belügyminisztérium egyik helyettes államtitkára az önkormányzati közszolgáltatások állami kézbe vételével kapcsolatos elképzelésekről. Polgármesterünk – hölgyről lévén szó különösen udvariatlanul – be-be kiabált neki, hiába próbáltam „megfékezni” indulatait, még menet közbeni távozásakor is odamondogattak egymásnak.

Előadóként következett a „legrégebbi motoros” másik közigazgatási államtitkár, akivel jól ismertük egymást. Ebédhez indulás

előtt egyetlenként én jelentkeztem reagálásra a közönségből, morajától kísérvé. Azt mondtam:

Nem kell félni Szoboszlótól, mert csak egy közmondás-sort mondok, íme: Nagyot akar a szarka, de nem bírja majd a farka, mert hiába vajúdnak a hegyek, azok egy egeret szülnek, közös lóként, aminek túrós lesz a háta.

Ő már nem reagálhatott érdemben, mert a tömeg a „vályúhoz” indult, de jelezte: ismer engem, érti is, amit mondtam az oktatási, kommunális és egyéb közszolgáltatásokra vonatkozó állami tervekről.

(Az állófogadásos ebédnél aztán többen odajöttek hozzánk, dicsérve, hogy jól megmondtátok nekik. - És ti? - Tudod, az állásom, a megélhetésem, a gyerekeim sorsa... - És nekünk?)

III. MAGÁNÉLET

1. Világjárás

Mondhatnánk, hogy kalandozásaimat túlzás "világjárás"-nak nevezni, mivel Európából csak kétszer mentem ki (Törökországba, Ausztráliába), de amit így, vagy úgy megismertem, az nekem maga a világ. Mehettem volna még Angliába, az Amerikai Egyesült Államokba, Kenyába, Tunéziába, de az angolszász- részeken az igazat megvallva - szégyelltem volna kicsi angol tudásomat. Vittek volna delegáció tagként az USA-ba, éppen az elnökválasztásra (Al Gore- Bush közötti éles küzdelem), de nem akartam, a vízuminterjú megalázó módszere miatt sem. A delegációvezető nem hitte el, hogy tényleg nem megyek, hiába mondtam neki, ezért felhívott a repülőtérrel: hol vagy? Hát itthon- és maradok is. Rendes tőlük, hogy nem „lincseltek meg” utólag, hanem többször telefonos élménybeszámolót tartottak nekem. (Pl. az alelnök is fogadta őket a Fehér Házban, bevitte a társaságot az ovális irodába is, csemegeztek a Monica Lewinsky-kalandon, meg „tengerezhettek” is Floridában.) Egy másik amerikai lehetőséget pedig főkönyvelő kollégámnak passzoltam át.

Mégér pár mondatot két nekem fontos dolog. Az egyik az első önkormányzati ciklus közepén történt, amikor is egy Szombathelyről Ausztriába átszármazott magyar cukrász érdekes marcipán múzeumát Hajdúszoboszlóra kívánta áttelepíteni. Mások nemigen mozdultak erre, ezért én elvonatoztam Bécsbe, ahová a múzeumos fia értem jött. A nem miattam sikertelen tárgyalások mellett ott, Puchbergben megismertem a Schneeberg-csúcsra járó (ahol Európa legmagasabban, 1795 méteren fekvő vasútállomása van) fogaskerekű vonatot, meg Bécsújhelyet, illetve nagyjából Bécs fontosabb nevezetességeit is bejárhattam, részben újra

Mégiscsak furcsa lenne, ha a közeli fővárost mindössze „Gorenjetúrán” láttam volna. Igen, mert 1989-ben elmentem egy buszos csoporttal, de az idő nagy részét külvárosi bevásárló- központban-én a büfében, mert irtóztam tőle- töltöttük.

A másik egy nálunk is tanító holland igazgatásszervező professzorral keletkezett barátságom. Őt úgy ismertem meg, hogy egyik szállodánkban a debreceni hivatal néhány vezetőjét okította, én meg a napi program végére odamentem és lecsaptam rá. Többször találkoztunk, míg Budapesten volt pár évig, aztán pedig telefonon beszélünk néha, meg

levelet váltottunk. (Őrzöm az egyik, maga készítette magyar nyelvű új évi üdvözlő önkormányzati karikatúra lapját.) Vele magyarul lehetett kommunikálni, mert aki nem tudná: a hollandok piszok gyorsan megtanulnak magyarul is.

Az 1970-es évek közepén egyik pesti rokonunk Velencei-tavi nyaralójába hollandok járogattak, éveken át. Rövidesen perfekt magyarok lettek, ez a házaspár a lagzimon is jelen volt... Peter professzor barátom pedig egyik alkalommal, amikor néhány napig Párizsban voltam, átvitt Hollandiába és megmutatta hazáját.

Hivatalos útjaim

(Ezek közül nem írhatok mindegyikről, csak a legemlékezetesebbekről, nehogy unalomba fulladjon ez a rész az olvasónak.)

Párizs várt bennünket 1992 júniusának végén, mégpedig a közepe, a Cité, benne a Szajna szigeten a „Saint Louis en l’île” templom, ahol Bárdos Lajos Városi és Pedagógus Énekkarunk június 27-én és 28-án (szombaton és vasárnap, így írhatom azt is: „fő műsoridőben”!) este hangversenyt adott partner francia kórusával (Chorale La Gondoire, Lagny- Gouvernes)! Hogyan jutottunk el ide? Autóbusszal – ami nem volt egyszerű, bár rendkívüli eseménytől szerencsére mentes. Köszönhető mindennek előtt egy Szoboszlóról Párizs egyik elővárosába (Lagny-Gouvernes) származott pedagógusnak (Szathmári Marika), az ottani kórus tagjának. Alpolgármesterünkkel (Dr. Joó Zoltán), meg „illetékes” hivatali irodavezető kollégámmal (Varga Imre) együtt részese lehettem ennek a felemelő turnénak. Útközben egy Szoboszlón is tartózkodó- lakó, kórusbarát német úrnak (Hansi- bácsi) köszönhetően megálltunk- megszálltunk Németországban, Nattheimben, ahol a kapott ételen- italon túl koncertet is adott este kórusunk.

Ebédnél a falu polgármestere a kezünkbe adta a helyi sörfözde kulcsát, hogy az üzem hosszabb ebédszünetében is megízlelhessük a jófajta nedűt. Megtettük, legalább a csapat nem kórustag, nem próbáló –töltelék- része, délután pedig körbesétáltuk a városkát. Csak betértünk egy sörözőbe is, ahol éppen senki sem volt (látszólag). Jött bentről egy dagi fiatalember, aki aztán látta vívódásunk eredményét: négyen 4, vagy egyből 8 korsó sört kérjünke? Érkezett egy női hang bentről: vigyél nekik nyolcat! Így ma-

gyarul, mert gazdája hamarosan elmondta, hogy Nattheim tele van Zsámbékról kitelepített svábokkal.

Másnap hajnali indulás után 17 órakor – időben, pontosan – érkezünk meg Párizs cél-elővárosába. A meleg fogadtatás után elszállásolásunk családoknál történt. A vacsorán jelen volt a polgármester, aki jelezte, hogy el kell mennie testületi ülésre, ám hamarosan visszajön, amit nemigen hittünk, de kb. egy óra múlva tényleg visszatért. (Elmondta, hogy náluk előre jelezni kell a hozzászólási igényt és vitát csak ezeknél a napirendeknél nyitnak. Nálunk akkoriban a délután kezdődött ülések rendszerint éjszakába nyúltak.) Mi, hárman, önkormányzati vezetők a kórus karnagyánál laktunk a néhány napon át, akivel a nyelvi nehézségeink – kölcsönösen kevés angoltudás, németül meg ők nem beszéltek – ellenére jól összebarátkoztunk.

Daniel (Catenne) univerzális tehetség, nem is franciának, inkább kozáknak néz ki. Az életvidám egyéniség az országos rendőr szimfonikus zenekar szaxofon-szólistája és tanára, az egyik opera magánénekes, a kórus karnagya, meg táncos is, emellett amatőr festő, méhészt, kertész – lehet ki is hagytam valamit. Már hajnalban jöttek a tanítványai, majd bekapott valamit és elautózott kb. 30 kilométerre levő munkahelyére. Késő délután hazajött, már várták tanítványai, majd kb. 20 órakor vacsorázott, iszogatót, beszélgetett családjával és máris vége lett a napnak. Tolmáccsal megkérdeztem: miért nem hagyja el valamelyik tevékenységet? Válasza: ha bármelyikről lemondana, mindegyik veszélybe kerülne. (A fenébe – gondoltam, ez a hajtás vár ránk is kapitalizmusként, vagy ez csak az univerzális tehetségek sorsa?)

Az, hogy kórusunk a Szent Lajos-templomban is énekelhetett a legnagyobb rang volt, büszkén fedeztük fel Párizs központjában a plakátokat erről. Volt két napunk kirándulásra. Az elsőn Párizs nevezetességeit csodálhattuk meg, a másodikon pedig Provins középkori erődvárosát, valamint a Vaux-le Vicomte kastélyt. (Ezt XIV. Lajos kancellárja, Focquet építette, a király pedig ezt „überelte” Versailles-sal.)

A párizsi városnézéshez busszal mentünk az egyik, keleti városkapuhoz, ahol 6 francia barátunk valamelyike mögé lehetett beállnunk, mindegyik sor egy nevezetes helyet látogathatott meg.

Szóltam, hogy csináljunk egy hetedik – rohanós – sort is, a fiataloknak, hogy magyarul-franciául tudó szervezőnk segítségével valamennyit megnézhessük. Így is lett, végigrohantunk metróval és taxival a városon és a kitűzött 18 órakor, ott voltunk a Magyar Házban (címére emlékszem, remélem a számra is jól: rue Vaugirard 127.), ahol az ottani magyarok szíveslátását élvezhettük.

Augusztus 16-tól 20-ig viszonzta látogatásunkat Hajdúszoboszlón a francia kórus. A fürdőbálon közösen eldöntöttük, hogy magánúton is találkozni kívánunk egymással. Kisorsoltuk, hogy ki kezdje, szerencsére ránk került a sor. A három család (alpolgármesterünk és irodavezetőnk a feleségével, utóbbiak fia is, meg mi két gyerekünkkel) egy ósdi, bérelt Mercedes mikrobuszal egy év múlva (1993-ban) nekiindultunk Európának. (Kiválóan vezető alpolgármesterünk minden igyekezete kevés volt, mivel járművünk nem ment 80 kilométernél többel, a sztrádán, a kamionosok dúrtak le bennünket, szinte a leállósávba.) Német testvérvárosunkban, Bad Dürrenheimben baráti családoknál megszálltunk – ahol kétszer hivatalos delegációval is lehettem -, ékszer fürdőjükben élvezkedtünk, majd eldöcögtünk – jobbnak láttuk főúton – franciáinkhoz, ahol a három baráti családnál (Danielék, Bernardék, Momo-Maurice-ék) helyezkedtünk el.

Kérdezhetnék: hogyan kommunikáltunk? Gyerekeink kölcsönösen tudogatták az angolt, ám válaszom mégis az, hogy franciául. Igen, mert korábban mondogattam, hogy szeretem és valószínűleg könnyen tanulom a francia nyelvet, tehát vállaltam egy év múlva a tolmács szerepet. Még a füvet is Walkmannal, fülhallgatóval francia nyelv kazettát hallgatva nyírtam. Sikerült alapszintig eljutnom, ha lassan, hangsúlyozva beszéltek nekem értettem belőle a lényegét. (Fehér asztal melletti beszélgetéseiket nem igen, de társaim mégis kérdezték, miről beszélnek vendéglátóink. Rájöttem az egyedüli megoldásra: kitaláltam, hogy miről lehet szó, de egy idő után lebuktam.

Franciáink – egyikük Párizsból költözött ki az elővárosba – ismerték a fővárost, mint a tenyerüket. Bejártuk hát nappal és éjjel is, amiről Zoltán ma is meglevő videofelvételt készített. (Később, ismételt párizsi látogatásaimkor bebizonyosodott, hogy milyen hasznos volt ez, meg a francia

tudásom, mert többeknek könnyen meg tudtam mutatni a nevezetességeket.) Egy napot kószáltunk a közeli EuroDisneyben, majd pár napra levittek bennünket az óceánhoz, a La Manche-csatornához, Bretagne-ba, Erquy-be. Itt kitaláltuk, hogy főzzünk magyar kaját, francia és újdonsült breton barátainknak. (Ez annál inkább jó ötlet volt, mert déltől estig hiába eszegettük a velük részben általunk szedett „tenger gyümölcseit”, éhesek maradtunk, készletünkől készétel konzervhez kellett nyúlnunk faházainkban.)

Szegény ember vízzel főz, különösen csapatnak. A pörkölt ötlettel szemben végül az olcsóbb paprikás krumpli variációm nyert, amihez desszertként Zoliék palacsintát sütöttek. Bernard barátommal – aki nyugdíjas csendőr ezredes és csokoládégyáros pajkos fickó volt, mi náluk laktunk, villájuk szállodányi emeletén, ahol gyerekeink futóversenyt is tartottak – bementünk nyersanyagért a városba és cidrizhettem: ha ő nem teszi, én ugyan miből fogom kifizetni vásárlásunkat. Meg is kérdezte, hogy melyik bankban tartom a pénzemet, mondtam, hogy nincs ilyen, mire ő: menjünk az övéhez, az Agrobankba, pénzt kivenni. Majdnem megnyugodtam tehát, de lett még okom izgalomra a boltban. Kiválasztottunk egy zsák krumplit, hagymát, szalonnát, meg a készleten levő összes kolbász-szerúséget, kenyeret és mentünk a pénztárhoz. (Paprikát, a tőlünk kapottat franciáink gyerekei utánunk hozták kocsival Párizsból.) Pontosabban csak én a kosárral, mert Bernard évődni kezdett az egyik eladó hölgygel. A kasszás mutatta az összeget, én meg – szívszélhűdésemet elkerülendő – pofátlanul hátra mutattam rá. Vacsoránknak olyan sikere lett, hogy illatára hívatlanul is jöttek kempingezők, mire én megmutattam nekik: nálunk kenyérrel ki is törlik a tányért. (Nem nagyon kellett mit mosogatnunk.)

Kulturált francia barátaink kalauzolásával megnéztük a környék nevezetességeit (Fréhel-fok, La Lotte-erőd, stb.), „megolajoztuk” a magyar-breton barátságot.

Calvadosuk jó ital, de a tokaji borunk se kutya! Mivel vittünk belőle 50 litert, volt mit kínálgatni. Franciáink breton barátja – Antoine – nyakalta is a parton ücsörögve, hiába mondtuk, hogy testes, ütős itóka. Bepityókált és estére meghívott lakására bennün-

ket, mondván, felesége ügyis Párizsban van. Ódon lemezjátszóján játszott nekünk népzene, a lemezeket a garázs oldalfalán levő polcokról előszedegetve. Addig, amíg el nem dőlt az egész polc, éppen akkor, mikor megérkezett mégis a felesége. Mit mondjak: nem tudtunk neki bemutatkozni, hanem osontunk szállásunkra.

Másnap kótyagos fejjel sétáltunk be – étlen-szomjan – vele apálynál a félszigeten, a dagálnál szigeten a tengerben levő kápolnához, az ebéd-vacsorához kagylót szedegetni fém hálós kosarakba. Ám ránk jött a dagály, ami órákra ott marasztott bennünket, volna, ha fiammal nem úszunk ki. Azt hagytuk számításon kívül, hogy a többméteres hullámok a partközelen sziklához vághatnak bennünket. Megúsztuk, mert kisebb sérülésekkel fel tudtunk kapaszkodni az egyikre, így rosszabb körülmények között – hánykolódva – vártuk ki az apályt, mintha a szigetkén maradtunk volna.

Egy év múlva eljöttek hozzánk franciáink, szállodában foglaltunk nekik helyet. (A „jó madár fiúk” vasárnap délben konyharuhákat ágyékkötőként használva sétányunkon kánkánt táncoltak – német vendégeink botránkozó döbbenetére.) Megmutattuk mi is környékünk nevezetességeit, elindultam a férfiakkal Kolozsvárra is. A „balkáni állapotú” határállomáshoz érve már csodálkoztak, majd Váradon már túl kérdezték: mindenhol ilyen állapotokat látunk majd? Igen – mondtam, akár Bangladeshig mehetünk, ugyanez lesz, mert ez más kultúra és ebbe szorított bele bennünket Trianon. Javaslatukra visszafordultunk, még Nagyváradon nézelődünk, eszegettünk egy kicsit.

Aztán a távolság és a nyelvi akadályok kihunyóvá tették barátságunkat velük, én még írogattam nekik leveleket, üdvözlőlapokat, majd az ottani kórus szétesett, többen máshová költöztek, meghaltak. Szívesen emlegetjük azóta mégis életünk e szakaszát.

Mivel Hajdúszoboszló élvezhető hely az idegeneknek, szakminisztériumunk gondolom ezt is számításba véve 1992-ben bevett egy országos, 25 főből álló *Bajorországba* menő delegációba. (Utunk és néhány későbbi küldöttség útjának kiértékelése „fürdőparadicsomunkban” zajlott, én meg minden szeptemberben jelen lehettem Balatonföldváron, a Jogar képző-központban, értékelő-célkitűzős, emellett lazító megbeszéléseiken.) Célállomásunk Regensburg volt (visszafelé még Passau), szállásunk pedig Donau-Wörthben, egy panzióban. Megtekinthettük még a cseh határnál levő Cham kisváros kommunális szolgáltatásait és ultramodern kórházát. Hivatalos programunkat Regensburgban, a megyei tanács-

nál kezdtük, ahol tájékozódhattunk az ottani közigazgatásról, közszolgáltatásokról, megismertük a város történetét, nevezetességeit – benne a szó szerint fejedelmi Hofbrau sört. Ide kapcsolódik két „nemhivatalos” jellemző történet.

- Regensburgi vendéglátóink a tanácstermük asztalára édességeket, csokoládékat is elhelyeztek, az üdítőkön, sörökön kívül. Programkezdésre delegációnk néhány tagja ezeket táskájába eltüntette. A kintinban zajlott ebédünk után vendéglátóink a büfénél a kávé kivül megkérdezték: és csokoládét kérünk-e még? (Szégyen, ne-sze neked, előzetes viselkedési felkészítésünk, meg a magyarok becsülete!) Hazafelé, Passauban, a Duna-parton megállva, a nevezetességek delegációnk kis része általi megtekintése után – a többiek az esőre hivatkozva még a közeli, magyar „érdekeltségű” dómot sem nézték meg – vettem egy szatyor csokoládét és oda-dobtam a buszban a ránk szégyent hozó, tettesnek vélt társaimnak: vegyék, vigyék, pedig nekem is van két gyerekem!
- Aztán este, panziónkban, miután elsőként az étterembe érkezvén a joviális tulaj közölte velem, hogy a bajor belügyminisztérium minden fogyasztásunkat fizeti, bosszút esküdtem. Gyorsan lefoglaltam fiatal társaimnak – közte egy magyarországi sváb, perfekt német jegyző kollégám és persze a hölgyek – a bejárat melletti, ráadásul a legnagyobb – 8 személyes, kör alakú – asztalt és bő-szen italok rendelésébe fogtam, mondván: vendégeim vagytok, mert én gavallér szeretek lenni. Szállingózni kezdtek a többiek, útközben látva az árjegyzéket – ami szerint még az ásványvíz is drágának minősült, kapott napidíjunk ellenére – helyet foglalva folyamatosan háritották a pincérek italkínálási kísérleteit. Erre megjelent a tulaj, aki kérdezte az okot, mert nem ismer rá a magyarokra. Társaink közölték vele, hogy ők egészségesen élnek, a vacsorához már semmilyen folyadékot, még vizet sem fogyasztanak, „i tak dälse”. Tulajdonosunk erre kitett egy posztamenst a terem közepére, rá egy üveg málnapálinkát, közölve: addig nem mehetünk el, míg legalább ez el nem fogy. Erre én, újabb „köröm” rendelése után felálltam: bocs, majd elfelejtettem, ingyen van minden, nektek is! Majdnem meglincseltek, a tulaj pedig ezt megtudva sváb kollégámmal együtt meghívott a másnapi panzió-beli lagziba, ami szintén nagy élményem lett.

Ugyan belföldi vonal, de ide tartozónak vélem, hogy évente minden szeptemberben el tudtam jutni a Veszprémben egy héten át zajlott közigazgatási nyári egyetemre, amely a szakmai haszon mellett jó Balaton melletti kikapcsolódást is jelentett. Ezt elősegítette, hogy az egyik veszprémi hivatali vezető Hajdúszoboszlón érettségizett, révén a polgármesterrel is jó ismeretségbe kerültem. (Ez pedig közigazgatás-fejlesztő tevékenységemben is kamatozott nemsokára, mert TÖOSZ-elnökké választották.)

Dániába kétszer is sikerült eljutnom. Először 1993-ban, egy szoboszlói társasággal Höng városába, a farmeroktatást tanulmányozni. Egyik általános iskolánk – máig – igazgatója gazda (farmer) képzést kívánt indítani (már most rögzítem: nem sikerült), ő szervezte 5 tagú csapatunk útját. Polgármesteri hivatalunk Mitsubishi mikrobuszával mentünk, menetben Lipszéban, jövetben Drezdában megállva.

Útvonalunk volt NDK-s része megdöbbenően lepusztult volt, a német pedantériához viszonyítva méginkább. Benzinkutat például alig találtunk, a még csak haza készülődő szovjet katonáktól sikerült benzint szerezni. A két nagyváros – különösen a jobban „érintett” Dreza – a II. világháborús bombázások után megmaradt része is két arcot mutatott: a régebbi múlt nagyságát, gazdagságát, illetve a közel múlt nyomorát. (Nesze neked fejlettebb, szocialista rendszer!) Berlin körül éppen újjá építették a még Hitlerék alkotta sztráda-gyűrűt, egy óriási „pondró masina” mászott – megkérdeztük – óránként 5-6 kilométerrel előre. Elöl szedte fel, majd darálta a betont, a végén pedig lerakta az új utat (aminek fel-festését pár száz méterrel mögötte ez másik gép végezte.)

Ja – és a csehországi, a világon legnagyobb „kocsissor” – ennyi kurvát sorban sehol sem láthattunk volna, az út mentén több tíz kilométeren át álldogáltak, mutogatva és kiabálva szolgáltatásukat.

Elérkeztünk Puttgardenbe, a Dániába menő komphoz. Amikor felszálltunk, csapatunkat meghívtam egy italra, ezért beálltam a komp boltja előtti tömegbe. A kikötőből kihajózást követően az üzlet kinyitott, a tömeg pedig bezúdult. A kinti pultoknál könyöklő embercsoport hamarosan tökrészeg lett, teljes családok együtt (őket a parton a személyzet „pakolta ki” és az ott levő szállodákban foglaltak előre maguknak „józanodási helyet”). Ezt a népi szórakoztató programot hallottuk már, viszont

a tényleges látvány kétségbeejtő volt. (Félreértés ne essék: nem önmagában a lerészegedés – hisz ez velem is előfordult néha - hanem az előre eltervezett módja.)

Höngben középiskolai kollégiumban – amelynek színvonala felért egy három csillagos szállodáéval – helyeztek el bennünket és sorba láto-gattuk a programelemeinket. A képző iskolát és igazgatójának farmját – mert csinálta is a gazdálkodást, nemcsak tanította -, a gazdákat világelső módon kiszolgáló farmerszövetségük irodáját, az egyik fiatal gazda házaspárt.

A látvány újra megjelenésén túl – hisz ketten vittek egy persze to-tál gépesített nagy tehenészetet, a szövetségtől évente 2 hetes sza-badság – időre kaptak ingyenes helyetteseket – a finom (ott nem agyonédesített) sütemények és a Pickwick-gyümölcssteák ízletes egyvelegét is érzem még.. Kajájukról pedig jót nem tudok, de semmit mégsem akarok írni. Felkészülésemkor – mert minden úti céлом lényegét, néhány nyelvi kifejezését előre igyekszem meg-ismerni – olvastam, hogy a gazdag szendvics, a „smorrbröd” a nemzeti eledelük, amire minden, a háztartásban található élelmi-szert rápakolnak. Nem is lett volna rossz, csak nekünk akkor iszonyúan drága, akárcsak a híres sörök (Tuborg, Carlsberg, Faxe). Azért mégiscsak ettem egyet, mert a pizza már kezdett unalmas lenni. Vendéglátóink ezzel kínáltak, így a közeli város-ban lakó patrónus tanárunk felesége is. Neki túlzottan sikerült, ta-lán azért, mert közben – intelmeim ellenére – bőszen nyakalgatta az általunk nekik vitt tokaji borocskát. Társaim ezt nem láthatták, mert a tanár úr őket elvitte kb. két órára városnézésre, én pedig azért maradhattam, mert szép, csinos, szőke lányuk megkért erre. (Úgy, hogy kérdezte közöttünk ki beszél franciául, mert pár nap múlva ment férjhez egy franciához. Na ugye a francia tudás újabb előnye.)

Kértünk egy szabad napot, hogy elmehessünk Koppenhágába. Persze nem kísérték, de elmondták, hogy a fővárosban összesen 6 db ingyenes parkolóhely található, a királyi palotával szemben, a tengerpar-ton, az út mellett. Rajta hát, gyerünk, majd én navigálok! A fővároshoz közeledve a soksávós bevezető útszakasznál akadtak ám gondjaim, hogy melyiket válasszuk. Kísért azonban szokásos szerencsém, mert nemsoká-ra balra megláttam a királyi palotát, jobbra pedig megtaláltuk az ingyenes

parkolóhelyeket, amelyből egy éppen szabad volt. Innen kiindulva aztán szétválva mentünk, mert én üzleteket nézni nem akartam, inkább a Tivoli-vidámparkot, meg a palotát, stb. (Azért kértem tőlük összesen egy sört bravúros navigálásomért – ára miatt mintha a fogukat húztam volna.)

18 órakor volt a megbeszélt találkánk, a kocsink közelében levő parkban. Fél órával hamarabb érkeztem és lementem a közeli, pincében levő kicsiny élelmiszerboltba, hogy vegyek – de mindenkinek – egy sört. Háborús menekült vajdasági szerb volt az eladó, aki beszélt egy kicsit németül, így röptében beszélünk polgárháborújukról. Hálából ingyen adott egy fél rekesz sört, amit a park azon padja alá rejtettem, amelyre leültem. Társaim megérkezve adták a kért sörömet, megittam, majd kiosztottam nekik egyet-egyét „készletemből”.

A másik dániai, immár Koppenhágába vezető utam 2003-ban volt, egy minisztériumi informatikai delegáció tagjaként. Ekkor a dán önkormányzatok szövetségének infokommunikációs technológiai kiszolgálásukra létrehozott, „Kommunedata” nevű cégének tevékenységével ismerkedtünk, illetve egy napra „szétraktak” bennünket egy-egy kisvárosi önkormányzathoz.

Az enyémben két dolog volt igazán érdekes. Az egyik, hogy az összesen 6 dolgozóból álló hivatal két műszakisa rotációban dolgozott: havi váltással az egyik járta a terepet és felelős volt a városban minden tevékenységi körükbe tartozó dologért (pl. beruházás karbantartás), míg a másik a benti, irodai munkát végezte. Láttam egy falra kitett fényképet, alatta szöveggel. Kiderült, hogy erre a valamikori dolgozójukra büszkék, azért, mert kreatív, újító ötletéből a Kommunedata országosan hasznosuló rendszert fejlesztett. (Bezzeg nálunk!)

Koppenhágába visszafelé vezető utunk során mondtam, hogy én még minden tengerben megfürödtem, amerre jártam. Nemsokára azt vettem észre, hogy kocsink letér a sztrádáról és megáll egy fából készült viking tájháznál. „Magyar, nálunk tenger 50 kilométeren belül mindenhol van.” Nem volt mit tenni, nekigyürköztem és pucéron – ami náluk természetes – nekieredtem a haboknak. Megfagyásom előtt, pár perc múlva kijöttem és a házban melegedve

szárítkoztam, de a magyarok becsületét megmentettem. (Utunk áprilisban volt, a víz meg vagy 8-10 fokos, brrr!)

Egyszer egyik szoboszlói szállodánkból felhívott polgármesterem: gyere ki azonnal, mert itt van egy francia ismerősöd. Ő volt „Möszjő Lőszjő”, így magyarosan jól hangzóan írva a nevét, a francia-magyar kezdeményezés nevű kinti egyesület elnöke. (Tipikus gall kinézetű „művészfigura” volt, a karvaly-orrával, zöld zakójával, sárga ingével, piros nadrágjával, fehér cipőjével.) Őt jegyzőegyesületi vonalon, az egyik, a nógrádi Bér községből kiinduló közös tapasztalatcserén ismertem meg, ahonnan egyik legendás fővárosi kerületi jegyző kollégámmal (Kígyó) Fradi-meccsre, no meg a pesti éjszakába is elvittük. Egyesületük égisze alatt ő szervezte, először 1995-ben 50 magyar polgármester, majd egy év múlva 50 magyar jegyző 10 napos **franciaországi tanulmányútját**.

A polgármesteri csapatnak tagja volt a mienk is, őt balszerencséje egy elmaradottabb részre sodorta. Hiába adtam volna oda neki az ételneveket konkrét tartalomra „fordító” – pl. mit jelent a Bourgogne-módon készült fogás – útikönyvecskémet, nem vitte magával. Angoltudásával ott semmire sem ment, szinte egész időszak alatt banánt és más zöldségeket evett. (Illetve legalább egy alkalommal „rendes” ottani ételt is a híres francia konyha remekeiből, mert arrafelé lakott fürdőcégünk akkori igazgatójának testvére, akivel első emberünk találkozott.)

1996. június 8-án repülhettünk Párizsba, ahonnan június 18-án jöttünk vissza – az Alpok felett komoly viharba kerülve, amiért leszállás után Air France-pilótánk elnézést is kért, pedig nem tehetett róla. A szállodában „Möszjő Lőszjő” barátom fogadott bennünket. Kérdezte, hogy miért vagyunk kettővel kevesebben. Mondtam, hogy kimentek a közelbe, ezért adja nekem ide az ő apanázsukat is. Megtette, pedig ők nem is jöttek, de az ügy kettőnké maradt, nem vertem nagy dobra. (Később látható lesz, hogy a többletet nemcsak magamra költöttem.) Az apanászból kellett fizetnünk szállásunkat – amit ők előre leszerveztek -, meg az étkezésünket, így már nem is volt olyan sok pénz. Ismét szerencsém volt, mert gyönyörű vidékre, Bourgogne régióba, a Loire-mentére, Nevers történelmi városába vonatozhattam, 3 férfi, 3 nő összetételben (soproni, mosonmagyaróvári, dorogi, esztergomi és komáromi jegyző kollégáimmal), egy fiatal férfi tolmács kíséretében. (Ötösével-hatosával szétszórtak ben-

nünket az ország különböző részeire. Legjobban a Nizzába menők jártak, akiknek egy üdülőfaluban a polgármester – szállásra, ételre, italra egyaránt kiterjedő – ingyenes teljes ellátást nyújtott. Évek múlva aztán olvastam, hogy öt maffiaüzelmek miatt le akarják tartóztatni, de Dél-Amerikába menekült előle.)

Mi egy kis családi panzióba kerültünk, a város központjában. A családdal jól összebarátkoztunk, vegyesen készítettünk velük magyar és francia ételeket vacsorára. A várost egy lengyel herceg alapította a kora középkorban. Özön történelmi épülettel bír, először is a XV. századi Ducal-palotával, meg a sok templommal. Jelképe a Saint-Cyr-Sainte-Juliette székesegyház, a XI-XVI. századból, a közeli Cluny-apátság részeként. Egy másik templomban található Sainte Bernadette apáca múmiája üvegkoporsóban, aki Lourdes-i zarándokútja során itt hunyt el (mintha aludna, szép, múmiaként is). Egy másik templom szolgált a zarándokok szálláshelyéül, kövezete kitaposott az emberektől, látszanak szinte fekhelyeik. A térség a fajansz egyik hazája, gyönyörű tárgyak találhatóak belőle a múzeumban. Érkezésünk előtt hetekkel avatták fel az itt polgármesterkedett későbbi köztársasági elnökről, Francois Mitterandról elnevezett utcát, özvegye jelenlétében. Ottlétünkkor a város szálláshelyei már telve voltak, mert a közeli Magny-Coursban június végén volt a Francia Nagydíj Forma 1-es autóverseny, felvezetésként számtalan kísérő programmal. A környékbeli településeken is zajló hivatalos programjainkhoz kaptunk egy kisbuszt, amit egy ottani hivatali dolgozó hölgy vezetett (Forma 1-es módon). Ő elvált volt, kísérletezett velem is, de ellenálltam. (Jobb is, mert elcsábult delegációs társam egy év múlva halálra hívtott, hogy ígéretét teljesítve tényleg meglátogatta a nő és mit csináljon vele a felesége tudta nélkül?) Naponta más helyekre mentünk, a városigazgatás különböző szakterületeit tanulmányozni. Az ebédek is nekünk kellett volna finanszíroznunk, de személyes varázsomat és – általuk nagyra értékelt – francia tudásomat bevetve mindig sikerült az ő kontójukra megoldatnom ezt, megkóstolandó a helyi ingyencségeket.

Volt két szabad hétvégénk, meg a szerzemény-tőkém. Elkértük hát a mikrobuszt kirándulásra, francia segítőnk fia pedig vállalta a vezetését. Első alkalommal elmentünk Magny-Coursba, előre megbeszélten megnézni az autóverseny pályát.

Itt az aligazgató fogadott bennünket, meglepetésünkre oroszul beszélve. Elmondta, hogy Leningrádban is tanult, mi meg éveken át tanultunk oroszul, mit csodálkozunk hát. Nagy nehezen megértet-

tem vele, hogy mégsem beszélünk ezen a nyelven, most is látszik, így átváltott franciára. Megmutatott mindent, még az ultramodern, a legkorszerűbb berendezéseket, eszközöket használó „elsősegélyhelyet” is. A versenyt később közvetítő magyar riporter fiókjába üdvözlő üzenetet is írtunk. A pályán a francia elit sportkocsikkal száguldozott, aligazgatónk pedig „beprotezsált” engem egy körre az egyik Porschéba. (Por se marad utána.) A kocsit vezető fiatal „hülyegyerek” ment, mint az örült, bravúrkodott, míg nem lassításkor, de még nagy sebességgel a gumikorlátnak csapódtunk, majd néhányszor megpördültünk. A kocsiba szerelt fém rácsszerkezet megvédett bennünket a sérülésektől, meg magamnál voltam, bár a világra rácsodálkozva. Mégis kikaptak, mentőautóba tettek, bevittek a segélyhelyre, bebugyoláltak egy drága pokróc-szerűségbe - nevetve bizonyítva gyors segítő-képességüket, meg azt, hogy értem nekik semmi sem drága. Utána a pálya szomszédságában levő go-kartokba sem voltam hajlandó beszállni.

A másik hétvégén, szombaton elindultam én is az üzletutcába, ajándékokat vásárolni, friss szerelmemnek, második feleségemnek parfümöt kívántam vinni. (Vásárolni nagyon nem szeretek, csak a normál életvitelhez szükséges élelmiszereket.)

Hősies bátorsággal bementem a kb. 50.000 lakosú város legnagyobb parfüm-boltjába, ahol csak nőket találtam, eladóként és vásárlóként is. Az egyik bájos eladó hölgy megkérdezte, hogy melyik a kedvenc márkám. (Nesze neked, magyarkám, hisz parfümöd sincs, nemigen telik rá.) Azonnal feltaláltam magam, a szemközti polcra nézve rávágtam: Balenciaga! Ő pedig mondta, hogy azért nincsenek férfiak, mert apák napjára vásárolnak nekik most a nők. Nofene-ilyen is van itt-gondoltam, majd kis évődés után a főnökasszony 50% kedvezményt – meg egy kisebb ajándékot is – adott nekem mindkét, a páromnak szánt parfümre.

Vasárnap aztán kisbuszunkkal-sofőrünkkel irány a kastélyok, mint Franciaország egyik legismertebb nevezetesség-sora, reggeltől estig. Gyorsított tempóban, futólag megnéztünk „kivülről” öt szép „Chateau-t” – Clamecy, La Verriere, Jussy-Champagne, Guerigny, Blancfort – a Loire-völgyében, majd a két leggyönyörűbbnél hosszabban időztünk. Az

egyik a Chateau-Chinon, ahol a ruhamúzeum kincseit is megcsodálhatuk. És hát a csúcs, a részben magára a folyóra épített csodálatos komplexum, Chenonceau. Itt aztán van minden, ami szemnek-szájnak ingere, parkok, kertek, ódon épületek, meg korhűen berendezett termek, a XV. századtól kezdődően.

(Itt éldegéltek, nem sanyarú körülmények között Poitiers-hercegek, Medici Katalin, meg néhanapján XV. Lajos király, de kapott szobát a híresebb XIV. is. Ezek nemcsak a szalonokból, hanem a viasz-múzeumból is kiderülnek.) Az abszolút világcsúcs azonban a folyóra telepített, sodrásának hajtóerejét kihasználva már a középkorban automatizált korabeli konyha. Itt a bőséges középkori fogásokból álló vacsoránkat is előfizetem, a hozzáillő jó borocskákkal együtt, aminek „gépesített” elő- és elkészítését is végignézhettük. Rá is ment a pénzem erre a kastélytúrara, nemcsak a két nem jött emberünk általam „elorzott” apanázsa, hanem az enyémmek megmaradt része is. Megérte, mert mindenki jól érezte magát, végig a 10 nap alatt. Hazaindulás előtt volt egy napunk még Párizsra, ezért társaimnak megmutattam legfontosabb nevezetességeit, a már begyakorolt metrós-taxis tempóval. Ezt a tapasztalatcsere utat mindmáig szívesen emlegetjük, mert csodás volt.

Eleink, a kalandozók Nyugaton messzire eljutottak valamikor, de kétségtelenül nem javították renoméukat. (Nagyobb baj, hogy mai vezetőink sem!) 2004. szeptember végén – friss uniós tagország büszke polgáraiként mi is nekieredtünk *Brüsszelnek*, a Jegyzők Országos Szövetsége 6 tagú delegációjaként, hogy részt vegyünk az Európai Vezető Köztisztviselők Szövetsége VII. kongresszusán. (Ennek vezetősége Szoboszlón is járt, elnöke a spanyol Palencia jegyzője, vezetőségi tag volt egy belgiumi, meg egy szlovákiai magyar, az USA-t pártoló tagként képviselő öregúr szintén magyar származású volt – szóval nyelvi nehézségek kevésbé voltak.)

Mi nem lovon, mégcsak nem is vasúton, vagy repülővel, hanem kisbusszal mentünk Németországon és Luxemburgon át. Magyar idegenvezetéssel megnéztük Nürnberg nevezetességeit, érintettük Würzburgot, Frankfurtot, Köln, Koblenzet. Visszajutottam a Dunához is, de Wörth helyett most Deggendorf mellett, egy családi panzióban volt a szállásunk. (Hazafelé ugyanitt, ezért már menetben megrendeltem a bajor sertéscsülök-specialitást, amit aztán német közönséggel, pálinkával, sörrel öntözve, jóízűen fogyasztottunk el.) Luxemburgban, az államocska fővárosában, a vasútállomás mellett egy szállodában megaludtunk, másnap pedig kisvonattal és gyalogosan megnéztük a várost. Innentől zuhogó eső kísért

végig, de Waterloóban mi is győztünk, mert ennek ellenére felmáztunk a toronyba, megnézni a csatateret, majd a csatamúzeumban szárítkoztunk meg.

Waterloo jegyzője természetesen magyar származású volt – ugye európai szövetségünk vezetőségi tagja – aki ott is segített nekünk egy darabig. Lecsücsülve egy bisztróban megláttam a falon lógó Napóleon-kép alatti feliratot: „Ha neki is rendelsz egy italt, a teljes fogyasztásod féláron kapod.” Nosza rendeltem mindannyiúnknak egy konyakot és kisebb vita után az összesre, nemcsak az enyémre megkaptam a kedvezményt. (Tessék, a francia tudás immár direkt anyagi haszna.)

Brüsszelbe érve könnyen megtaláltuk szállásunkat, bár nehezen akartuk elhinni, hogy tényleg ez lesz a mienk. „Rangon aluli garniszálló” volt, a szűk csigalépcsőn csak egy irányba és csak egy személy egyszerre közlekedhetett, a bőröndjeink szobánkba felcipelése „erőművészmutatványt” igényelt, mert a fejünk fölé emelve fértünk csak el velük. A szoba pedig: hát éppencsak alkalmas volt embereknek. Aztán megbékéltünk vele, mert a vállalt feladatunk az volt, hogy ritkán használjuk, hisz abban a városban a szállás különösen drága dolog. Színvonalas volt viszont az út túloldalán levő „hotelünket” is kiszolgáló étterem. Taxikkal tudtunk csak menni a kongresszusra, amely a Sheraton Szállóban volt, jó messze tőlünk.

Taxijaink a forgalmas úton a közelben nem tudtak megállni, csak egy pár száz méterre levő templom mellett, ahová nekünk kellett toronyiránt, a parkon át odarohannunk „puccba-parádéba” öltözötn. Persze, hogy sáros lett legalább a cipőnk, ezért a nívós hotel „táborszernagy” ruházatú ajtónállója nem akart beengedni bennünket. Mondtam neki, hogy kezdje el cipőnk tisztítását, mert ez az ő dolga is. Ám nem állt kötélnek, bezzeg este, amikor a fogadásra ugyanúgy érkeztünk, mert kifogásunkra addig a főnöksége eligazította. Ez a fogadás emlékezetes, mert ugyan mi kolduszegényekként kiszaradtunk volna, de a lengyel barátainknál szerencsére folyt a pia, ők annyi pénzzel gazdálkodtak.

A főtéren (a hírneves Grand Place) és környékén megnéztük a csokoládé, meg a sörmúzeumot, meg a csipkéket és a közelben levő – a

vártnál jóval jelentéktelenebb – „pisilő kisfiút” (Manneken Pis). Este aztán a rendkívül barátságos és közvetlen főpolgármester fogadta a teljes kongresszust, a szépséges városházán.

Előtte nekem még véghez kellett vinnem egy haditettet. Párom a gimiben franciául tanult és a kedvenc színésze Jean Marais. Megkért, hogy vegyem meg neki „Histoires de ma vie” (Életem története) című önéletírását. Ez azonban 1975-ben jelent meg csak franciául, így antikváriumokban kereshettem. Felmentem hát a számomra akkor még ismeretlen főpolgármester kabinetirodájába, bejutottam titkárához, ő pedig megadta a legnagyobb brüsszeli antikvárium – szerencsére főtérhez közeli – címét és útba igazított. Ez már fél siker, gondoltam. Korai volt. A boltot ugyan könnyen megtaláltam – jött velem egy engem megszáno kollégám is -, amit algériai arabok üzemeltettek, akik a színészről még nem is hallottak. Nem volt mit tenni, szisztematikusan elkezdtünk keresni az üzlet temérdek polcán. Végül az utolsó esélyes helyen találtam egy példányt – amibe „sok szeretettel barátaimnak, Brie-Brie” francia szöveget írt a belső lapjára valakit. Ez hitelesítette, hogy tényleg kint vettem és még időben, mert a főpolgármesteri fogadásról sem késtünk el. (Titkár urunk érdeklődésére büszkén mutattam neki kincsemet, majd otthon páromnak is, aki azt mondta hálásan: tudtam, hogy képes leszel találni egyet.)

Végül jöjjön a legnagyobb utazási-látogatási élményem, *Ausztrália*. Egyik informatikai cégeknél dolgozó ismerősöm mondta, hogy ez a hely mindenkit megfog, visszatérésre, ottmaradásra csábít, ő is kimegy 2-3 évente egy időre dolgozni oda. Ezt erősítették meg a Szoboszló-Debrecenből munkavégzésre oda kitelepült ejtőernyős ismerőseim is. (Utólag én is azt mondom, hogy fiatalon ide kellett volna disszidálni próbálnom.) Vigyázzak hát most, hogy fogjam vissza magam az élményméslésben, mert ez külön regény lehetne. (Azért mégsem kell engem szidni, ha hosszabb lesz a Sydney-rész.) Tagja lehettem a Közép- és Kelet Európai Választási Szakértők Egyesülete 11 tagú, 2006. március 11-18. között Ausztráliába utazó küldöttségének – néhány városi jegyző barátommal együtt, hogy az Ausztrál Választási Szakértők Szövetségének meghívására tapasztalatcserén bővíthessük választás-technikai ismereteinket. (Volt mit, mondanom sem kell.)

Az Austrian Airlines-sel utaztunk, Budapestről Bécsbe légszűrős, Fokker-27-es géppel, onnan pedig Kuala Lumpur-i kb. másfél órással, csomagkivétel nélküli ki-majd visszazárással Sydneybe. (Visszafelé ugyanígy.) Menni jó volt, mert a közel 30 órás utat szinte végig nappal tettük meg és a stewardessek lesték minden kívánságunkat, kérésünkre korlát nélkül hozták az italt. (Ki is használtuk ezt, „élénkítésünkre”, mert másként nehéz lett volna kibírni ezt a nagyon hosszú utazást.)

Kuala Lumpurban állig felfegyverzett és ezért szabadkozó egyenruhások (Formal-es futam következett pár nap múlva ott) kíséretében tettük meg az utat a reptér dohányzó helyiségéig, páran elszánt bagósként. (Persze előtte a csarnokban még ittunk hazai szilvapálinkából, utólag jöttem rá, hogy ez a rendkívüli szigorú ismert mohamedán országban bajjal is járhatott volna.) Kísérőink panaszkodtak, hogy a 22 éven át vaskézzel kormányzó, az elmaradott „kalózvidékből” modern kistigrist csináló elnökük, Mahathir Mohamed 2003-ban önként lemondott, mi lesz velük így? (Napjainkban, már 90 év felettiként újra próbálkozik a hatalom megszerzésével.) Épp hogy visszaértünk gépünk továbbindulására, az utolsó métereket már futva kellett megtennünk.

Én buta magyarként, a malajziai pálinka-kínáláson túl egy másik marhaságot is elkövettem. Hiába hívták fel figyelmünket, hogy a kontinens-országba ételt nem lehet bevinni, egy banánnal a kezemben csekkoltam ki. Erre kikaptak társaim közül és elrohantak jegyzőkönyvért. Szerencsére a csomagom közben nekem is megérkezett és azzal együtt kiosontam a többiek után, a ránk várakozó kisbuszt még elérve. Szállodánk a városközpontban volt, így gyalogosan is könnyen eljutottunk a szakmai programok, meg az egyik öbölbeli díszvacsera helyszínére.

Egyszer azonban csúsztunk kicsit, így nem kerülhettünk a zebráig, hanem lesz ami lesz alapon, toronyiránt át kellett vágnunk a forgalmas úton. A reakció megdöbbentő volt: szinte varázsütésre megálltak a kocsik, néhányan meg érdeklődtek, hogy van-e szükségünk valamilyen segítségre.

Minden szuper volt, csak az időeltolódás miatt éjszaka nem tudtunk aludni, nappal ezért szinte végig álmosak (néha nyugösek) voltunk.

Egy ott élő idős hölgy révén magyar idegenvezetéssel nézegettük meg a város főbb nevezetességeit. Egy ponton át haladva egyszer csak ágyúk dörrentek, 21-szer, vagy 23-szor – számoltam – és rájöttem, hogy ez az angol királynőnek szól. Arrafelé vettük az irányt és rábeszélésünkre a rendőrök közel engedtek ahhoz a szabadtéri sportpálya-szerű kis létesítményhez, ahol a Brit Nemzetközi Játékok megnyitóján sorakoztak ezen államok vezetői és Erzsébet királynő férjével tőlünk kb. 50 méterre lépegetett hozzájuk, kezét nyújtva nekik. (Fülöp hercegről egy kis színes. Szoboszlóról Yorkba származott festő barátomat – amikor Margit hercegnő portréját festette – megkérdezte a fogathajtó versenyző vagány herceg, hogy e versenyeket miért mindig a magyarok nyerik? „Azért felség, mert pálinkát isznak.” – „Charles szerezen nekem is.”- jött a reakciója. Szerzett, de mégsem nyert, éppen Kecskeméten kifogására Károly barátunk azt válaszolta: de ők barackpálinkát isznak.

Szabad időnkben külön is megnézegettük a város főbb helyeit (pl. Operaház, Harbour-híd, Taronga-állatkert, no meg a hírneves tv-torony forgó étteremmel a tetején.) A tv-toronyba csak szerencsével jutottunk fel rövid időn belül, vacsorázni, mert – mondhatni természetesen – két magyar fiatal diszponált a liftnél és „előre protekciózott” bennünket. Itt evés közben csodálhattuk meg az esti szépségét a városnak, minden helyi csemegét kipróbálva (pl. strucc, kenguru, emu). Az étkezésről még egy adalék. Egyik nap ebédelni indultunk – hisz ezt mindig magunknak kellett megoldani, a vacsorát nem mindig – és hárman a szálloda közeli park ódon villamos-végállomás épületéből kialakított, kicsinek, de megfizethetőnek látszó bisztróban leragadtunk, a többiek pedig továbbmentek a magasházak közé. A pincér javasolta, hogy várjunk kb. negyedórát, mert akkor menü lesz, ami olcsóbb. Elfogadtuk, aztán hamarosan szemünk szánk tátva maradt: a föld alól liftekkel ételcsomagokat szállító tolókoszik sokasága jött fel és síhederek által tolva elindultak a parkba, ahová kicsődültek a környéken dolgozók és „piknikelve” ebédelni kezdtek belőlük. (Mi is ilyen ételt kaptunk, ízlett és a kísérő 2-3 korsó sörrel elengedő is volt.)

Egyik szabadnapunkon kisbuszt béreltünk és elmentünk vele a híres-neves Kék (párafelhők miatt) - hegységbe kirándulni. (Én az ugyan csak ismert tengerparti Bondi Beach-et javasoltam, de a többiek leszávagtak, szomorúságomra.) Sofőrünk nagyon rendes volt, folyamatosan

ismertette útvonalunk érdekességeit, kérésünkre az Olimpiai Park felé is elkanyarodott és ott tett velünk egy jókora kört. A Kék-hegységet én is érdekesnek találtam, de mindez sovány vigasz lett volna, ha dicsérendő sofőrünk a többiek szállodánál kirakása után nem szalad le velem kocsi-jával a Bondira. Így aztán néhány percig ezekben a habokban is megmártózhattam. (Sokáig úgysem mertem volna, mert féltem a cápáktól – társaim lehet, hogy tőlem is jobban.)

Következett március 15., este fogadás főkonzulátusunkon. Az odajutáshoz taxilétszámra szétoszlottunk, úgy, hogy mindegyik kocsiban legyen angolul valamit tudó. Én ilyennek számítottam, nekünk maláj sofőr jutott. Kérdezte, honnan jöttünk? – Európából. – Közelebről? – Közép-Európából. – Melyik országból? – Hungary. – mondtam. Erre félreállt az út szélére és magyarázni kezdett Mahathir Mohamedről, meg valami Nick Greinerről. Sürgetésemre, hogy menjünk, nehogy elkéssünk nekiindult, de előbb megkérdezte társait: hol is van a magyar főkonzulátus. Megérkezésünkkor főkonzulunk és felesége megkülönböztetett szívéllyességgel fogadott, hisz hajdúdorogi származású ő is. Az is kivételesen része volt, hogy én nem a garden partyn, hanem lakrészükben kaptam vacsorát, mégpedig töltött káposztát. (Persze társaimnak is hagytam belőle kóstolót.) Ekkor kérdeztem meg a feleséget Nick Greinerről. Elmondta, hogy Greiner Miklós magyar származásúként csak két évre vállalta Új-Dél-Wales miniszterelnökségét, amíg a büdzsét rendbe szedi. Meg is tette és ezért mindenki nagyra becsüli. (Arra gondoltam, nekünk hogyan juthatna ilyen főnök, inkább Greiner, mint az autokrata Mohamed. Jutott aztán, de Mohamed-szerű vezérünk.)

A megunthatatlan Sydneyt mégis el kellett hagynunk, mégpedig másnap, hajnali öt órakor autóbusszal indultunk a fővárosba, Canberrába. Ide 8 órakor érkeztünk, ahol ismerősöm, a debreceni származású korábbi hadsereg-főparancsnok nagykövet várt bennünket. (Engem és debreceni jegyző kolleginámat különleges kedvességgel és ajándékkal is.) Szállodánkba hajtottunk, ahol az ottani medencében tudtunk egy lazítót úszkálni, sörözni. Vacsoránk nem volt, néhány társunk eltaxizott egy szupermarketbe, hideg kaját és piát venni. Vártuk őket vissza, de sokáig hiába. Megjőve elmondták, hogy nem úgy van ám itt, mint máshol. A vásárolni

szándékozók sorszámot kapnak, ez alapján engedik be őket és egyszerre nem nagy tömeget.

Reggel aztán a rendkívül szellősen épített Canberra ultramodern parlament-épületében zajlott az egész napos, szendvics ebédes, hivatalos választási programunk. Mint érdekességet, mutatták, hogy néhány aboriginál (őslakos bennszülött) tüntető sátorozik néhány méterre a parkban. Megkérdeztem, hogy hol WC-znek? Kártyát kaptak a parlamentbe. Ez segített rajtam később, mert akkor még dohányosként kimentem cigizni, lábammal kitámasztva az ajtót. Aztán óvatlanul elengedtem, az pedig becsukódott. Miután hiába kerestem visszajutási lehetőséget, eszembe jutottak a kártyás aboriginálok, akik segítettek is. 17-én aztán a nagykövetségünkön sikerrel abszolváltam életem első diplomáciai vacsoráját, közvetlen, jó hangulatban. Menü-kártyáját most ismét kézbe vettem.

Hazarepülésünk nehezebben elviselhető volt. Egyrészt azért, mert napok óta nem tudtuk kipihenni magunkat, leginkább az időeltolódás, meg a néhány éjszakába nyúló vacsora miatt, másrészt, hogy szinte végig sötétben jöttünk. Én a gép osztrák másodpilótájával haverkodtam össze, néhányszor a fülkéjében beszélgettünk, de ülémhez is odajött párszor. Egyszer valami dörrenést hallottunk, majd a gép lejjebb esését tapasztaltuk, mire egyik alvó társunk felriadva kérdezte: viharba kerültünk. „Egy fenét, lőnek ránk” – válaszoltam, mivel különlegesen veszélyes, háborús útvonalon – Kabul, Bagdad, Groznij, majd a Fekete-tenger – jöttünk hazafelé. (Ezt mintha megértette volna másodpilótánk, mert azt mondta: nemrég még vadászgép kísérettel repültek.)

VJE-tanulmányutak

A Városi Jegyzők Egyesületének vezetősége minden évben szervezett ilyen, kellemes a hasznossal összekötő, nyaraló hetet. (Az külön tanulmány tárgya lenne, hogyan teremtettük elő ennek fedezetét. Kreatívan, de munkával szereztük, amiben én is sokat tudtam tenni speciális „informatikai lövésem” révén.) A legjobb az lesz, ha elkezdem emlékeim felidézését, amit elősegít a hozott, megőrzött szuvenírek nézegetése. Az egylet észak-olasz (Garda-tó környéke) pár napos külföldi úttal kezdett, ezen én még nem vettem részt. Mentem viszont Krakóba, Zakopanába, buszos téli „kalandtúrára” – minden elromlott buszunkon és szálláshelyünkön, beleértve a fűtést is, csak hangulatunk nem –nosztalgiából is, ráadásul

Rozsnyót is érintve. (Szerencs testvérvárosa, akkor Szoboszlót imádó, jó ismerős magyar polgármestere, meg jegyzője volt.)

1994-ben pedig autóbusszal – első feleségemmel – még gyötrelmesebb út várt ránk, Jugoszlávián – még létezgetett az öszvér-állam – át *Görögországba, Paraliára*. Itt aztán az öt nap alatt kipihentük az út fáradalmait. (Jattolni is kellett az út mentén a rendőröknek, Bácskatopolyánál és Belgrádnál e célból félre is állítottak bennünket. A szomszédságban – Bosznia, Horvátország – zajló háború miatt annyira nem vettük zokon kávéval, édességgel, pénzzel történő „megfejtésünket”, jól jött az nekik a nélkülözésben.) Az egész út jó volt, nekem meg emlékezetes is.

Egy a tengerparttól pár kilométerre levő panzióban laktunk, láttuk az Olimposzt. Itt ünnepeltem meg azt, hogy 20 éve jártam először Görögországban. Az igazgatóval, Koutsakis úrral megállapodtam, hogy én az ő italaikat, ő meg az általam vittet fogyasztja (pálinka és tokaji bor). Egy idő után az urat nem találtam mellettem a bár-széken, mert ledőlt onnan. Ki is dőlt, így hazavitték, két nap múlva már újra jött dolgozni, én meg felhatalmazásával ingyen iszogathattam a söröket meccsnézés közben, a társaim irigy pillantásaitól kísérve.

Persze szakmáztunk is, Larissza polgármestere tájékoztatott bennünket európai uniós dolgokról. (Legtöbbet ő kérdezett tőlünk, hulladékkezelési megoldásaink különösen érdekelték.) Kirándultunk a lélegzetelállítóan lenyűgöző Meteora-kolostorokhoz, meg az egyik napon Athént is megjártuk autóbusszunkkal.

A *horvát Adriára, Opatijába* (Abházia) 1995-ben mentünk. Szigetváron gyülekeztünk, egy közgyűlést és egy éjszakát ott letudva. Másnap aztán nekieredtünk autóbusszunkkal a háborús részek közeléne (pl. Zágráb-Karlovác között rakétaveszély miatt előttünk nemrég még leállították órákra a forgalmat, a szakadár szerbek a Krajinából lődöztek). Szigetvár testvérvárosa, Podravska Slatina – ahol a Vegeta-gyár működik – polgármestere ebédre látott vendégül bennünket. Mégpedig a monarchia korabeli főtéri szálloda teraszán, ahol mindenféle finomság tárult elének. Szabadkoztunk, mert szégyelltük magunkat, hogy háborúba kényyszerült országban zabáljunk, de a pm agyba-főbe dicsérte a magyarokat, nyíltan kimondva: hálásan az általunk nekik szállított Kalasnyikovgéppisztolyokért. Elmondta, hogy a dombokkal körülvett várost a szerbek hónapokig körül zárva tartották és kényre-kedvre lődözgettek (ré-

misztó nyomait láttuk az épületeken). Neki meg kezdetben összesen 9 fegyverrel rendelkező embere volt, aztán géppisztolyainkból ők is kaptak, így többen lehettek. Buszunkra szállva kivitt bennünket a volt harci övezetbe, az amúgy is félelmetesen sötét erdős Papuk-hegységbe. Mikrofonba mondta, hogy itt laktak, édesanyját megölték a szerbek, máshol meg emberek fejével fociztak, mígnem egy kocsmánál megállította járművünket és felhívott rá egy atlétatrikós, dagi, idióta tekintetű és szövegű fiatalembert, akinek üveges sör volt a kezében. Azért mutogatta, mert két golyót kapott, mégis él hősük (kérdésem: hogyan, szegény). A riasztó hegységben haladva egy szétlőtt ház körül kötélén ruhák száradtak. „Itt maradt szerbek, de nem sokáig, mert úgysem adunk nekik semmit” – kommentálta vendéglátónk. (Én meg úgy nyilvánultam meg hangosan: ebből is látszik, hogy ezután is meg fogjátok öldökölni egymást, néhány évtizedenként.) Hegyi menetünk végpontja egy szanaszét lőtt falu volt, templomának tornyát olyan sok dinamittal robbantották fel a szerbek, hogy a legtávolabbi darabja 167 méterre repült (nyíl és tábla jelezte a távolságot). A romokat emlékmúzeumnak akarják megcsinálni. Ezek után gondolható, hogy milyen hangulatban utaztunk tovább, sok helyen látva még háborús kártételeket. A tenger azonban vigaszt nyújtott, azért is, mert velem volt Tomi fiammal megnyertünk egy csocsóbajnokságot, az érte kapott pénzdíj pedig javította anyagi kondíciónkat. (Igaz, egy része elúszott a szállodánkbeli bárban – könnyen jött, úgy is ment.)

1996-ban *Olaszországba, Riminibe* már új párommal mentünk. Dúlt közöttünk a szerelem, egész héten egymással foglalkoztunk, értelemszerűen nagyon jól éreztük magunkat. Innen is kirándultunk, két napon, először San Marino miniállamba, majd pedig Rómába. Ennek csúcsa a Vatikán, a Szent-Péter-székesegyház – nekem csak lett volna. Voltam olyan marha, hogy rövidnadrágban mentem, melegítőfelsőmmel próbáltam álcázni csupasz lábszáraimat, de az utolsó ellenőrző pontnál kiküldtek a sorból. Így aztán a téren kóvályogva vártam meg a többieket, söröcskével vigasztalva magamat. „Vigaszdíjként” páromnak magánprogramként a Trevi-kút közelében megmutattam a jezsuita Loyolai Szent Ignác templomát.

A következő évben csak „unisono” tudtam menni a csapattal a *spanyol tengerpartra*, a Costa Brava-ra, Tossa de Marba. Ez aztán tényleg hosszú buszos út volt, önmagában is embert próbáló. Különösen az ígért jó helyett kapott lestrapált buszunkkal és két szerencsétlen sofőrjével. (Szerencsére San Remo-ban volt egy éjszakai szállásunk.) Másnap, és éppen Monacóban, ráadásul szombaton dél körül defektet kaptunk, a pót-

kerék kibírta a Monte Carlo szélén levő gumijavítóig. Hiába ajánlottam francia nyelvű segítségemet, egyesületünk bölcs elnöksége angolul próbálta rábeszélni a soron kívüli javításra az éppen zárni készülődő műhelyt. Én azonban nem adtam fel, prospektusaimhoz társaimtól ajándéktárgyakat kunyeráltam és megkerestem a műhely főnökét. Miután beazonosítottuk, hogy hazánk fővárosa nem Bukarest, felderült az arca, hogy egy világvégéről idejött ember az ő nyelvén igyekszik beszélni. Megajándékoztam, helyettesét, a pénzügyeket kezelő hölgyet is, mivel az úrnak halaszthatatlan ügyben el kellett mennie. (A hölgy csak esküvőre menni készült, délután.) Immár vállalták a munkát, de német márkát nem fogadtak el, francia frankunk meg alig volt. A hölgy rendesen viselkedett velünk továbbra is, mert kocsijával elnökünket bevitte Monte Carloba, ahol a tengerparti sétányon szombat délután is nyitva tartott a Barclays bank. Fizettünk, minden rendben lenni látszott, de gyorsan kiderült: nemcsak a kerék lett kész, hanem a renoménk is. A dolgozók állították, hogy egyikük látta, amikor sofőrünk ellopott egy szerszámkészletet. Lesült a képünkről a bőr, sofőrjeinket félreállítottuk és a szerelő segítségével meg is találtuk a lopott holmit. (Jobb lett volna Bukarestnél maradni, azért is, mert a szomszédban lévő élelmiszerboltban, ahol akinek – mint nekem – volt francia pénze vásárolt, társainak is, éppen két román tolvajt szorongattak a rendőrök.)

Aztán a cél előtt sofőrjeink még el is tévedtek, hamarabb tértek le a sztrádáról, így késő éjjel érkeztünk csak meg szállodánkba. Ottlétünk viszont élvezetes volt, Barcelonába is eljutottunk (igaz, a tervezett bika- viadal – nem miattunk, mert még bikának is volt önként jelentkezőnk – elmaradt – helyette Andorra miniállamba kalandoztunk el.)

1999-ben – „ha lúd legyen kövér” alapon – megint Spanyolország következett, de *Mallorca* szigete és repülővel. Itt a főváros közelében, Playa de Palma laktunk, a tengerparti sétány mellett egy jó szállodában. Párommal és fogadott fiával, Attilával élveztük a németek által, illetve nekik épített nyaralóhelyi pompázatos infrastruktúráját, meg a tengert. (Attila egy ideig versenyszerűen úszott, én meg ugye tengerkedvelő vagyok), a sangriát, söröket, borokat. Kirándulgattunk is, a közeli fővárosba, Palma de Mallorcába, egyik nap pedig onnan a régi kisvasúton Puerto Soller-be. Mentünk volna a „Marineland”-ba, fóka és delfin showra, ezt azonban megakadályozta kirablásom.

Palmaban sokan voltunk az arra menő buszra, hogy megkoronázzuk a napot. Az érkező járműre néhány ottani fiatal tolakodva –

lökösödve előre törve próbált feljutni. A zömében német közönséggel nagyon felháborodtunk ezen, aztán a sofőrhöz érve vettük észre többen is, hogy zsebtolvajok voltak. Én elővigyázatos ember vagyok, ezért külön tároltam okmányaimat, a többi pénzem pedig a szállodában széfben hagytam. Így csak a napi maradék, meg a drága showra szánt, ezért jelentős összeg úszott el. (Szalldáig utazásunkra pedig velünk volt kollégám adott kölcsön.) A sofőr ugyan kihívta a rendőröket, de mire – bár nemsokára – megjöttek, kirablóink „otthonosan” eltűntek a helyszínről.

2002-ben aztán „árva” lettem, mert a *török Rivierára*, Alanyaba egyedül utaztam. Lett is élményem bőven. Kezdődött azzal, hogy néhány társammal mi is használni akartuk a török fürdőt, pénzért, de egyletünk elnöksége a környezetével a teljes hétre lefoglalta. Szomorúságunkra a recepciós felajánlotta a segítségét, mégpedig a közeli faluban a rokonai által működtetett fürdőt. Így öt napon át pár órára átugrottunk két szállodánk taxinál olcsóbban vivő sofőrjével oda.

Foci világ- (vagy csak Európa-, már nem emlékszem) bajnokság volt, következett a törökök elődöntőbe kerülését célzó meccs, amit a falu – ahol a tehének még a házak bejáratához voltak kikötve – néhány lakosával fürdünk presszójában néztünk. Én a még Alanyában vásárolt török – Hakan Süküré, aki végül a győztes gólt rúgta – mezben voltam és a muszlimoknak is söröket rendeltem. Hozzá sem nyúltak, de a továbbjutást jelentő gólnál a sörökkel teli asztalt feldobták a mennyezetre. Hívtak, sodortak kifelé magukkal és pár perc múlva egy kisbuszban voltam, török zászlót kilógatva lengetve az ablakon Nemsokára Alanyában köröztünk, néhányszor szállodánk előtt is elhaladva. (Láttam, hogy egyik kollégám mutogatja társainak: nicsak, az meg ott Vincze Feri!) Kinéztem ám töröknek is, fekete hajammal, bajszommal. Aztán beértünk a kikötőbe, felmentünk egy kirándulóhajóra és az éjszakában órákon át ünnepeltünk.

Ott aztán volt bazár, közülünk sokan élvezték is. Én azonban irtóztam tőle, különösen az árusok erőszakosságától, ezért leginkább a parton és a vízben, meg a város feletti kedvenc söröző-teázóban vízpipázva töltöttem az időmet. Egyik napon strandröplabda torna is volt lent, magyar hölgyversenyzőkkel. Sajnos csak kétszer játszottak, mert hamar

kiestek, ezért férfi társaimmal vigasztalni próbáltuk őket. (Hamar kiderült aztán, hogy nem az én vigaszomra vágnak.) Persze vásároltam ajándékot, magamnak is, ezért egyszer önfeláldozón elmentem a bazárba. Folk-lór CD-t kerestem, Orhan Hakalmaz: Kara tren (Fekete vonat) lemezét, mert kísérőnk ezt tartotta a legjobbnak. Természetesen nem volt a kínálatban, még a „hivatalos” török népművészeti áruházban sem, de az egyik árus megígérte, hogy másnapra szerez nekem egyet. Sikerült, lemásolta és a tea mellett annyira beszédbe elegyedtünk, hogy a másolat helyett az eredetit sikerült elhoznom. Hajókirándultunk is, bérelve egyet az egyik napon. Végigmentünk a part mellett – hajlékonyabb társaim szűk alagútbarlangban jöttek át a hegyen -, az egyik gyönyörű kis öbölben szédítő magasságból sziklaugrást hajtott végre hajónk két tagú személyzetének egyik tagja.

Kinn, a nyíltabb tengerrészen aztán – az italoktól is – felszabadultabbak lettünk és hastáncosnót béreltünk. Nemsokára hozták is csónakkal és zajlott műsora (láttam már ingerlőbb nőt és táncot, ezt nem „savanyú a szőlő” alapon mondom), amely során megkérte a legfeketébb férfi társunkat, hogy hanyatt feküdjön le, ő pedig a feje fölé guggolva rázogatta alsó részeit. Áldozata fura képeket vágott, fintorgott, mígnem csodálkozásunkra kibökte: büdös (neki ott)!

2004-ben aztán párom máig kedvenc helye, Málta következett, ahová 1996-ban fogadott új családommal (Mariann párom, gyermekei, Anna és Attila, valamint Anna fia, Sala – Sándor, Lajos, én rövidítettem le a nevét, ami rajta maradt – unokám) repültünk el a szokásos egy hétre. Itt aztán eljutottunk a delfin show-ra – párom nagy vágyakozása teljesült hát végre, bár úszkálni nem engedték velük. (Majd bepótolja, legalábbis reméli, ami késik, nem múlik, úgy mint a lovaglása, ami „vén fejjel” sikerült csak neki.) A fősziget csúcsán, Cirkewa-ban (ahol kompkikötő is van) levő Paradise Bay, négycsillagos, csodás szállodánk – minden volt benne, ami kell, még fedett uszoda is, nem tengervízzel, ahol végre a tengervíz nem kedvelő párom is úszkálhatott, igaz, csak egyszer szegény, a sok program és az „unokázás” miatt – korábban angol laktanya volt. Nekem annyi bajom volt vele, hogy a közút alatti alagúton lehetett a kb. 100 méterre levő kicsiny strandocskájára átbandukolni, ahol az érkező-távozó komphajók bűzét, füstjét érezhettük. A sziklás részen, a nagyon mély tengerrészre vezető létra használatát pedig párom tiltotta

nekem. (Egyszer-kétszer azért kicseleztem és úszkáltam itt is a mély tengerben.)

Egy alkalommal elmentünk a Golden Bay-strandra – ahová a Közel-Keletről hajóval hozták a homokot - ,itt meg Magyarországon járt személyzettel találkoztunk, kérésünkre elküldték nekik a nálunk általuk megízlelt gulyásleves receptjét, meg paprikát hozzá. Fő programunk azonban napokon át a „Kék lagúna” volt, ahol később a „Trója” című film néhány jelenetét is forgatták. (Miatta Gozo szigetére sem mentünk át a többiekkel.) Úgy kerültünk ide kishajó-járattal, hogy gyermekeink – akik jól beszéltek az angolt – összebarátkoztak angol bűvárokkal, akik lelkesen tanítgatták őket az erre legjobb részeken. Párommal addig a csodálatos lagúna növény- és állatvilágát csodáltuk, mivel minket a védett, nem a nagy hajók odaszállította tömeggel zsúfolt túlsó oldalon pakolt ki hajócskánk. Itt én hősködve kiúsztam egy sziklás, szűk átjárón a nyílt vízre, szegény párom meg sokáig aggódott értem, mivel alig bírtam a dagályban visszakecmeregni, hogy a hullámok ne dobjanak a sziklához.

Elrakott szuvenirjeimet nézegetve most látom, hogy *Kréta szigete* 1998-ban lehetett, ahová Tamás fiammal tudtam elmenni, aki hozzám hasonlóan nagy történelem imádó. (Itt meg kell jegyeznem, hogy ezen utak rám eső költségét általában bőven „megteremtetem” az adott év során az egyesületnek, úgy, hogy másoknak is jutott belőle, de a szükséges költőpénzek nem voltak kicsiny összegek, ezért nagy családom utazásait takarékosan kellett „arányosítani”, hogy mindenkinek jusson néha ilyen élvezet.) A fővárostól 25 kilométerre levő Hersonissos egyik hangulatos, közvetlenül a tengerpartra lenyúló szállodájában laktunk, elmerülve a hely és környéke nyújtotta élvezetekben. No meg az ógörög történelemben és kultúrában, mert az egyik napon kirándulást tettünk Knossosba, a minoszi-kultúra romjaiban is lenyűgöző és elgondolkodtató palota-maradványaihoz.

2005-ben pedig Andrea lánnyal voltam *Bulgáriában*, Várna mellett, az Aranyparton. Mivel lányom is nagy mestere, itt is jókat csocsóztunk (asztali foci, ha valaki nem tudná) az egyik, az ukrán maffiához tartozó szállodában. (Azért is itt, mert erdélyi magyar házaspár dolgozott a presszóban, így könnyebben tudtuk kienni-kiinni a maffiózókat vagyunkjukból, miután sorra megvertük őket – csocsóban csak.) Esztétikai élményt nyújtott, hogy a szomszéd szálloda medencéjében gyakorolva ott edzőtáborozott a bolgár szinkronúszó (hölgy) válogatott, a VII. emeleti szobánkból erre is jó kilátás kínálkozott.

Bizonyítéka egyesületi elnökségünk határtalan bölcsességének az is, hogy 2006-ban *Ciprusra* szervezte nyári programunkat. Rövidesen kiderül, hogy miért állítom ezt, bízva az olvasó figyelmében. Szóval Larnaka mellé, Agia Napa-ra mentünk, párommal, meg Attilával és Andi nevű barátnőjével. Itt néhányszor megcsodáltuk az 1366-ban épült és úgy is maradt bizánci kolostort, kincseivel együtt. Később én a fővárosban is láttam néhai Makariosz érsek-elnök templomát – elmerengve a sziget kettészakadásakor, 1974-ben zajlott autóstopos görögországi utunkon. Famagusta, a háború pusztította élettelen szellemváros is erre figyelmeztetett, szálláshelyünk közelében, amit hajóval közelíthettünk meg a tengeren. A legemlékezetesebb mégis a fővárosba, Nicosiába tett autóbuszos utam lett.

Páromék Földesen évekig rendeztek európai uniós gyermek rajzversenyekeket, amihez én is gyűjtöttem díj-adományokat. Ekkor az egyik díjat ciprusi, limassoli tanuló nyerte és a fényképezőgépet elvittük magunkkal. Előtte megbeszéltük ciprusi nagykövetségünkkel, hogy elviszem majd hozzájuk, ők pedig továbbítják a nyertesnek. A pénteki napra be is neveztem a szállodánkból összegyűjtött nemzetközi közönséggel Nicosiába menő buszos kirándulásra. Szokásos szerencsémnek megfelelően a fővárosban az egyik idegenvezetőnk az oda Magyarországról férjhez ment építész-mérnök hölgy lett, aki társára bízta a csapatot és eljött velem nagykövetségünkre. Ott azonban senkit sem találtunk, részint a szabadságok miatt és azért, mert Izrael éppen bombázta Libanont és az oda is delegált nagykövetségünk az ottani európai uniós polgárok ügyeit kellett intéznie. Mentőötletként elmentünk a közeli Nemzeti Múzeumba, ahol a diplomatánkat jól ismerő igazgatónak le tudtuk adni a díjat. Ráadásul ingyen nézelődhattunk a gyűjtemény csodaszép ókori szobrai és egyéb kincsei között. De ez mind semmi, mert átsétáltunk a „senki földjén” – ahol nemzetközi békefenntartó csapatok állomásoztak – a főváros török részére. (Ekkor még a sétálóutca is ketté volt választva.) Itt van a kezemben az ott kapott török vízum-papír, mert ha az útlevelembé bélyegezték volna, a görögök nem engednek vissza. (A „határbódék” személyzete kitódult hozzánk, csoportos fényképeket csináltak velünk, hirdetve és igazolva, hogy mennyire szeretik a magyarokat. Azt is mondták ám, hogy keveset mosolygunk, ami hibánk.) Aztán visszacsöppentünk a középkorba, ősrégi, még alig felújított

épületek közé, csak a rengeteg, utcán levő török katona volt zavaró (zsoldfizetés volt, a bankautomatákat „fejték”). Például betértünk egy karaván-szerájba, udvarán, földszintjén még a csacsiknak, lovaknak készített istállók, emeletén pedig tömegszállások voltak. (Anakronizmus volt az épület sarkában levő modern Efes-söröző.) Visszafelé haladva aztán bementünk egy pici boltocskába, megvenni jól megérdemelt török Efes-dobozos sörünket. (Társnőnk vett néhányat férjének, aki már hajlandó meginni, mert bár török, de finom.) Hazafelé buszunk pár percre még bekanyarodott a két országrészt elválasztó demarkációs vonalhoz, ahol békefenntartó katonákkal, köztük magyarokkal is találkoztunk.

A félpanziós „nélkülözés” korszaka után 2007-ben Korfu-szigetén (Agios Ioannis) már dőzsölős alkalom jött, az „all inclusive” szállodás szolgáltatással. Ahogy gépünk leszálláshoz készülődve keringett, társaságunk izgult, vajon a személyzet észreveszi-e szigetünket. (Néhány sziklát láttunk csak alattunk a tengerben, egy nagyobbat el is neveztem JOSZ-szigetnek, elnökünket pedig az urának.) Mégsem volt ez vicc, mert mint kiderült, a reptér rövid kifutópályája a „tengerbe lógott bele”. Ez a teljes panziós szolgáltatás abszolút hízókúra volt, mert déltől a szálloda tengeri bisztrójában ételek hosszú sorát tették közkinccsé. A finom italoktélókat is kóstolgattuk szaporán.

Párommal a szobánkból átláttunk Igoumenitsa szárazföldi kikötővárosra, ahol 1974-es stopos utunkon megállt egy rövid időre a bennünket Olaszországba szállító hajó. El-el merengtem a régmúlt történelemre, míg nem ötletem támadt az átjutásra. A mixer gyerek említette, hogy néha éjszaka kint a tengeren búvárkodni szoktak, könnyen ráállt, hogy motorcsónakkal átvigyen a kikötőbe egy kis nézelődésre.

Kirándultunk a fővárosba, meg Achilleonba, Sissy-császárné pihenő kastélyába. A csúcs azonban Albánia lett. Egyszer mentem lefelé szállodánk part részére, amikor megállt egy busz az erre kiépített helyen. A leszálló két hölgy döbbenetesen kiáltott fel: „Úristen, ez meg a jegyzőnk!” Kint idegenvezetőként dolgozó szoboszlói fiatalok voltak, másnap ők kalauzolták csapatunkat Albániába. Hajóval mentünk át a közeli kikötővárosba, Sarranda-ba. A kopár hegyeket nézegetve különös építmények tűntek fel a partoldalon, persze: hát a bunkerek. (Mondtuk is később,

hogy a legnagyobb jótétemény ebben az országban egy sikeres „bunkerhasznosító” program lehetne.) Fegyveres őrség – ráadásul marcona nő vezényelte – fogadott bennünket a parton – no ez is jól kezdődik, gondoltuk. Aztán régesrégi Mercedes buszra szálltunk – egyébként ott minden kocsni Mercedes batár volt – és elindultunk a kiépítettnek egyáltalán nem nevezhető utakon. Rövidesen, halálfélelem ült ki csapatunkra: szerpentin-en kapaszkodtunk felfelé egy hegyre, alattunk a tenger és szembejött egy betonszállító teherkocsi, de a két jármű nemigen fért el egymás mellett az úton. Sofőrünk egyre jobban húzódott lefelé az úton, mígnem – mivel a hátsó, teljesen üveg ajtónál, a felhajtható ülésen ültem – láttam hogy néhány centire vagyunk csak a szakadékba zuhanástól. Ordítottam hát én is a sofőrnek, végre megállt, majd félájult közönségével nekiindult, immár az útszerúségen. Célállomásunkhoz érkeve – jó meleg is volt – csapatunk megmakacsolta magát, hogy ők bezzeg nem mennek tovább, maradnak a presszó árnyas teraszán.

Én meg a két földim hölgygel nekivágtam a hegynek. Pillanatok múlva tátva maradt a szán, mert ilyet még nem láttam. Egy ókori város maradványai tárultak szemeim elé, már jórészt feltárt, de még el nem kerítgetett állapotában. Ez Butrint, ahol megtalálható és ami a lényeg, bejárható, „megsimogatható” volt minden, ami múltbeli romokból érdekes lehet. Oroszlános városkapun át színház, Apollon és több más szobor, jón, dór és korinthoszi oszlopok, templom, fürdő, vízvezeték, mozaikkal burkolt lakrészek az ókorból – szinte használható állapotban. Aztán ahogy haladtunk a hegyen tovább fel, a csúcsot egy komoly középkori erőd és bazilika koronázta meg. Adalék napjaink állapotaihoz: fentről egy óriási porfelhőt láttunk, sok kilométer hosszan. Hölgytársaim megkérdezték egy ottanitól, hogy mi az – Hát főútvonat. – válaszolták.

Vissza a múltból a jelenbe, másként is. Megérdemeltem tehát a Szkander-bég (Skanderbeu) konyakot, a sört, meg a Porti cigaretta-t, amit egy „oázis paradicsom” kiépítésű étterem komplexumában szereztem pénzemért magamnak, ajándékként is.

2008-ban Szicília – Giardini Naxos következett, Andi lánnyal. Szállodánkban az volt a furcsa, hogy sok román kiségitő dolgozott ott, meg egy lengyel, aki miért ne, főnökük volt. A tenger, a környezet szépsége mellett itt is volt két „csúcs” kirándulásunk. Az egyik szállodánktól

kb. 10-15 kilométerre, Taorminába, az ókori színház romjait csodálni, a másik pedig a borzongató Etna-vulkán. Ide 1900 méterig autóbusszal, utána 2500-ra felvonóval, majd 3300 méterre terepjárókkal jutottunk fel. Megint szerencsém volt, mert a csúcson osztrák alpinista – vulkanológus csapattal találkoztunk, akik elvittek mellékkráterekhez, föléjük behajolva szó szerint beleszagolhattunk az illatozó, füstölgő vulkánba, aminek egy részét „emlékkövekként” zsebünkben haza is hoztunk.

Most pedig egy kis kitérő. Ígéretemhez híven, hivatalunk csapatával – 15-en, mert velem volt meg ez a minimálisan szükséges létszám – egy miskolci utazási iroda autóbusszával – ugyancsak 2007-ben, de szeptemberben – elmentem Észak-Olaszországba. Szállásunk Bibionében, egy bérelt apartmanban volt, akkor még fürödni is tudtunk a tengerben. (Házunk az autóbuszparkoló mellett volt, ami óriási, de ebben az időszakban tök üres volt. Hivatkoztam is erre, amikor egyesek nálunk az ugyancsak szezonális strandfürdőre özőn parkolóhelyet akartak ráépíteni.) Az egész út jó hangulatú volt, amit a kirándulások tovább fokoztak. (Elmentünk Velencébe és Mestrébe, az üvegfúvókhoz, Veronába, Padovába, valamint hajókáztunk a Garda-tavon.)

Erdély (és azon is túl)

Ez aztán tényleg a „szívem csücske”, amiről nehéz röviden írnom, de meg kell próbálnom. A környező országokat tekintve gyerekként születtemmel eljutottam Csehszlovákián át Lengyelországba (igaz csak Zakopanéba, mert ezek „üzleti” utak voltak). Aztán középiskolásként már Krakó-Katowice-Czestochowa-ig, bár ezek is elsősorban árucsempészést takartak (a csehszlovák TUZEX és a lengyel PEWEX valutás-boltok közbeiktatásával). Érettségi-felvételi ajándékként kaptam azt a lehetőséget, hogy rádió-tv fejlesztő nagybátyámat elkísérhettem egyik hivatalos útjára. (IL-14-es, kétmotoros légszárnyas géppel repültünk Ferihegyről Prágába, majd onnan Varsóba, mindkét városban volt egy-egy napunk városnézésre.) 1982-ben pedig barátságvonattal jutottam el a nagy Szovjetunióba. Egyetemistaként Szegedről néhányszor átmentünk – itt is a pénzkereső üzletelés volt az elsődleges – Jugoszláviába, Szabadkára, illetve Újvidékre. Nyaranta főleg autóstópos kalandozás volt Erdélyben, a diplomaszerezés előtt pedig levizsgáztam idegenvezetőként. Csoportot, beosztott idegenvezetőként csak kétszer vittem Erdélybe. Így ismerkedtem meg egy temesvári magyar vegyész-mérnök hallgatóval, akit néhányszor meglátogattam, egyszer Ramnicu Valceában is, ahová őt még a

kommunista rendszerben helyezték dolgozni. Így legalább megismerhettem kicsit Dél-Erdélyt is, egészen Brassóig, meg a román oldalon Pojanán át Bukarestig, később Constancáig, meg a Duna-deltáig.

Kedvenc helyem Homoródfürdő – ahol cabanát. is majdnem vettem, de egy osztráknak is eladták - , méginkább a Kelemen-havasokban Palotailya volt. Itt egy marosvásárhelyi orvos ismerősöm „civilizált világon túli” – a patak mentén, ahol már a murvás erdei út is végetért volt, kocsii akkumulátorral lehetett világítani - , mesebeli mézeskalács-házikó szépségű, csodás környezetben fekvő vikendháza volt a bázisunk, néhány alkalommal.

Egyszer kollégámmal, még kisebb gyerekeinkkel voltunk ott. Marosvásárhelyi baráti házaspárral elmentünk a Pietrosz-csúcsra kirándulni. Volt arrafelé egy kisebb román laktanya, a parancsnok frissítőre beinvitált bennünket. Az alakulat babusgatott egy német juhász kutyát, aminek négy aranyos kicsinye volt. A tiszt megkért, hogy adjak nevet nekik. Tisza, Duna, Maros, Olt válaszoltam, mire megkérdezte, hogy a „Tisza” miért lett? Mert ez még cseppet sem a tietek. Egy év múlva újra mentünk arra, behívott most is és Tiszát nekünk adta (barátomé lett).

Vállaltam néhány csempész utat ide is (gyógyszereket, ami ott végképp nem volt), ma már látom a közegek tudták ezt és elnézték nekünk. Így jutottam el Máramarosba, meg a moldvai kolostor vidékre.

Mivel akkor még látogatásainkat bepecsételték útlevelünkbe, egyik alkalommal a határon megkérdezték, hogy miért járok olyan sokat oda. További zaklatásra rávágtam: azért, mert én Magyarországon belül szeretek külföldre menni! (Kitiltottak érte az országból, de szerencsére jött a forradalom.)

A rémlátomásszerű határátlépésekről másik történet. Agrármérnök barátom kérte, hogy menjek át velük Nagyváradra, szétnézni kicsit. Az egyik könyvesbolt kirakatában meglátta Elena Ceausescu akadémikus asszony agráriumról írt alapművét és mindegyik boltban volt példányát megvette. Ladájában mindenhol látható volt belőle jó néhány példány és a határközeg kérdésére, hogy miért vett belőle ennyit azt válaszolta: azért, hogy itt kevesebb maradjon. Mondanom sem kell, visszazavart bennünket a hosszú sor végére.

Jut eszembe: bánthattak volna a rendőrök, hisz két alkalommal is bevitték, de nem tették, hamar elengedtek, így hát áldozat mivoltommal nem hencegthetek. Néhányszor csoportos úton is voltam Erdélyben, de szégyelltem magam azért, hogy egyes társaim a mi országunk jobb világával dicsekedve verik a mellüket sanyarúbb sorsú nemzettársaink előtt, akik nem tehetnek róla, hogy oda születtek. Aztán, mint minden, előbb, vagy utóbb, a szomszédvani józan észen erőszakot tevő rendszer is megszűnt, mondhatni „szétrobbant” egy pillanat alatt. Jöttek az 1989. december végi „forradaliás” idők, amelynek út szélén nekünk integető emberei emlékét senki sem veheti el tőlem, amikor én is azt hittem, hogy a két nép megbékél végre egymással. Gyűltek az adományok Szoboszlón is, taxisaink kezdtek, majd mi, tanácsiak is beleálltunk a gyűjtésbe. Városunkból az első segélyszállítmányt a kockázatos-lövöldözős Kolozsvárra vittük volna, de Nagyváradtól nem engedtek tovább, Nagyváradon a református egyházhoz lepakoltunk. A második alkalommal Szatmárnémetibe mentünk. Nem tudtam nyugodtan otthon ülni az eseményeket televízió-rádióon figyelve, ezért bejelentkeztem szállítmány kalauznak a Vöröskereszthez. Karácsonyom ezzel telt akkor, Szilágysomlyó-Zilahra, majd Nagykarolyba „vezéreltem” 30-40 személy-, illetve teherkocsiból álló konvojt. Majd 1990. február 6-7-én leendő testvérvárosunkba, Dicsőszentmártonba vittünk egy tehergépkocsinyi adományt. (A dicsői testvérvárosi nexust a másik memoár-kötetemben részletesen bemutatom, ugyanígy a bihari Rév (Vadu Crisului) községgel készített három, határon átnyúló pályázatunkat, amelyek összehoztak bennünket, emberileg is jó barátságba.)

Bizony ez a sok erdélyivel kialakult emberközeli, baráti viszonyom okozza most nekem a gondot: hogyan szuszakoljam be mindezt pár oldalba, hisz kötetnyi esemény, élmény keletkezett. Önmagában Dicsővel kapcsolatban is, akivel különösen az első 15 évben virágzott a sokágú-sokoldalú, több szervet, szervezetet, no meg a magánszemélyeket is felölelő, kiváló, kölcsönösen előnyös eredményű együttműködés. Gondolom azért is, mert itt többségében úgy gondoltuk, hogy erdélyi szórványban élő magyarjainknak úgy tudunk tartóssá alakuló módon segíteni, ha a románsággal is jó kapcsolatot ápolunk. (Ma sem látom ezt másként.) Aztán 2006-tól 2012-ig – a kinti polgármester változásoknak és a kapcsolatokvász Népszínház kiváló vezetője halálának is sajnálatos eredményeként – apály keletkezett az együttműködésben. Ebben persze mi is ludasok voltunk, egyszer például szinte megrohmoztuk Dicsőt városunk turisztikai bemutatkozása gyanánt, zenészeket, táncosokat vittünk, meg

vacsora-nyersanyagot, amivel mi láttuk vendégül az ottani vezérkart (lehet, hogy erőszakos, kicsit sértő módon). Az is tény, hogy akkori polgármesterük cselekedete sem védhető, mert magyar beütése ellenére – vagy talán éppen ezért – kirívóan udvariatlan módon ütötte le egyik táncoslányunk fejéről a borral teli butellát. Az sem válik dicsőségemre, hogy ideig-óráig én is beálltam a kétkedők közé, hogy van-e értelme a folytatásnak, ha ott nem igazán akarják. Helyettünk, hivatalosságok helyett szerencsére voltak mások, akik továbbvitték a kapcsolatot. (Én pedig karitatív készségemet máshol, a gyimesi – moldvai csángóknál, a Dicső melletti Küküllőpócsfalván, valamint Réven próbáltam kamatoztatni leginkább.)

Az együttműködés olajozása érdekében 2011. májusában egy, a csángókhöz támogatást vivő önkormányzati delegációnk (tagja volt két fontos bizottságunk elnöke, református vezető lelkészünk, főkönyvelőnk, nemzetközi referensünk, kulturális központunk igazgatója) útját úgy szerveztem, hogy menetben egy éjszakát Dicsőszentmártonban aludjunk (természetesen minden költséget általunk fizetve). Sajnos nem sült jól el, kívánnivalókat hagyott maga után szállásunk állapota, tisztasága, a református lelkész pár méterről – kéréssem ellenére – sem jött át, a helyiek sokat késtek a vacsoráról, szóval majdnem ellentétes eredményt sikerült elérnem. Aztán 2012. júniusában megláttam az új dicsőszentmártoni polgármester – aki első osztályú futballbíró, felesége magyar, régről ismerem – Meghesan Nicolae Sorin mi polgármesterünknek írt, szívdertítő levelét, benne azzal az őszinte szándékkal, hogy a „holtvágányon rostokoló” 20 éves múltú kapcsolatot szeretnék újjáéleszteni és elmélyíteni. Következett két európai uniós pályázat előkészítése Dicső által, velünk, meg német és francia testvérvárosával – Kulturális Karaván – de sajnos egyik sem nyert. Folytatódott kulturális együttműködésünk, immár a Kökényes Néptáncegyüttes jár hozzánk vendégszerepelni, majd táborozni is, de kétszer a román Junii Tarnaveni folklór-csoport is fellépett nálunk. A dicsői városnapokon delegációval és kulturális együttesel részvételünk, polgármester úr párszori ellátogatása hozzánk családjával, elősegítette 2016-ban a 25. éves testvérvárosi jubileum méltó megünneplését nálunk és náluk. (Erre városi lapunk és televíziónk cikk/fotó albumot és közel egy órás filmet készített.) A baj csak az, hogy általam megfejthetetlen okból polgármesterünkben kihuny a testvérvárosi kapcsolatok iránti érdeklődés, önkormányzati képviselőink sem igyekeznek ebben tenni semmit.

2008-ban (végzésünket követő) 30 éves évfolyamtalálkozókon felállt egyik szegedi társunk (Csárli) és tájékoztatott bennünket, - voltunk vagy ötvenen jelen – arról, hogy a csíksomlyói búcsún találkoztak egy, az ezer éves határon még éppen belül volt, de 1950-ben Moldvához, Bákó (Bacau) megyéhez átcsapott gyimesi *csángó* falu képviselőivel, el is mentek hozzájuk. Magyarjainknak minden kellene, leginkább épület a magyar nyelv oktatásához. Kérte, aki tud, segítsen. Lettünk rá vagy tízen, zömében volt katonatársak. (Mi, obsitosok évenként találkozunk, mindig (Nagy) Magyarországon belül, ezért egy év múlva meglátogattuk a gyimesi és moldvai csángó vidéket, Bákó megyeszékhely városában a Moldvai Csángómagyarok Szövetségének vezetőivel is találkoztva.) A segítségünkre első helyen kiválasztott Kostealek (Cosnea) mintegy 700, szinte mind magyar lélekkel bír. (Zömük római katolikus, de a valamikori görög katolikusok egy része az állami kényszer nyomán ortodoxszá is vált.) Csárli – és a Rotary Klub égisze – lett a segítség fő szervezője. A Rotary tulajdonába gyorsan megvettek egy tanári szolgálati lakás és tanterem építésére alkalmas házasingatlant – emlékeim szerint lejtben 2 millió forintot kitevő összegért -, amit két kezünk munkájával is, például a nyílászárókat, ereszdeszkázatot, homlokzatot nagyrészt én festettem/meszelttem le – nemcsak felújítva, hanem meg is toldva, fürdőszobát is kialakítva alkalmassá tettünk a székely tanár pár kényelmes lakhatására. Csárli pedig elhozta oda – tényleg a „világ végére”, hisz 12 kilométeren csak burkolatlan, zúzottköves, a patak/hegyomlás által rendszeresen tönkretett „út” vezet hozzájuk – a szeged-csanádi megyés püspököt, aki felszentelte a szolgálati lakást.

Akkor már kb 5 éve ott tanított egy (gyergyói, illetve sepsi) székely tanár (későbbi ,házas) pár, aki a magyart meg folklórt, meg a szokásaikat visszatánította a falusiaknak, nemcsak a fiataloknak, emellett működtette a közeli hegycsúcsról elnevezett Szellő Néptáncgyűttest. Mindezért – no meg megnyerő személyiségükért, jó emberi tulajdonságaikért – őket már befogadta és tisztelte a falu, bennünket pedig a házszeneléskor fogadtak el, látván: nemcsak eszünk-iszunk és dumálunk, hanem a munkából is kivesszük részünket. Jární kezdtünk tehát oda, sűrűn, sőt feleségem ösztökélésére majdnem egy házat is megvettem. (Ezen az ottaniak meglepődtek, minek az, hisz bárkinél kapok szállást – mire én: igen, most, egyedül, néhány napra, de a családommal, esetleg hosszabb

időre? Laknak anyaországiak évtizedek óta a Gyimesben, ismerem is őket, én is kacérokodtam ezzel, nyugdíjas éveimre.)

Következtek az újabb tervek „megvalósításai” (ahogy kint mondják): a fából épült tanterem, majd pedig a tetőterében vendégszobákat is tartalmazó, magyar háznak átépített 6-szor 12 méteres csűr. (Ezek a beruházási, felújítási munkák összesen kb. 15 millió forintba kerültek – ebből nálunk csak melléképületet lehetett volna építeni.) Előadásaimért, cikkeimért néha adtak honoráriumot nekem, ezeket fordítottam erre a célra, alapítványi adományként leginkább, de inkább a pénz és egyéb tárgyi segítség szervezésében jeleskedtem. Példa erre, hogy az átépített csűr kiváló próbaterem lett a táncegyüttesnek, de kicsiny magnójuk ezt képtelen volt „behangosítani”. Kostelevi gyimesi csángókat segítő programot indítottam partnercégeink, barátaim, ismerőseim körében, eredményeként a csűr felszereléséhez is sikerült évek alatt hasznos hozzájárulást nyújtanunk (multifunkciós irodai eszköz, számítógép konfigurációk, házimozi rendszer, televízió, laptop, stb.). Emellett tartós élelmiszert is sikerült gyűjtenem a néhány, ételhez alig jutó szegény sorsú gyerek táplálásához. Pénzadomány is összegyűlt az évek során nálunk, mintegy 2 millió forint összegben, amelyből 2015-ben – más pénzekkel kiegészítve – tudtak venni egy, a 8-10 kilométer hosszú faluban a gyermekeket iskolába és vissza, meg a fellépőket rendezvényekre szállító használt kisbuszt. A legsikerültebb azonban a szoboszlói adottságokat a csángók javára hasznosító eseménysorozatunk (azzal az alapállással, hogy „Európa legnagyobb fürdője – össznépi lavórunkban” elfér még néhány ember.) A Szellő Néptánccsoport, meg Vaszi Levente énekes-tanár, Vrencsán Anita tanítványával évről-évre fellépett rendezvényeinken (Hajdúvárosok Találkozója, Folkhétvége), amelyet sok fürdőzési lehetőséggel honoráltunk nekik. 2012. júliusától aztán (Folkhétvégeinkhez igazítva nemcsak fellépésük miatt, hanem, hogy láthassák a neves hazai szereplők műsorát) minden évben következett katasztrófavédelmi bázison az egy hetes táborozás, támogatóinknak köszönhetően idén már 8. alkalommal. A 25 fős kosteleki táborozó csoport – amelynek költsége az utazásukkal együtt közelíti az egy millió forintot – táborozásába négy évvel ezelőtt a dicsőszentmártoni Kőkényes Néptánccsoportot (Szellővel közös folkhétvégi fellépésük így már egy teljes estét kitölt), majd Rév fazekas-csemetéit is be tudtuk kapcsolni.

A „csángósegítő program” sikere annak köszönhető, hogy sokan álltak mellé: önkormányzatunk, fürdőcégünk, polgármesteri hivatali ve-

zetők, művelődési központunk igazgatója, városi lapunk és televíziónk, városi vállalkozók. Őket köszönetként is igyekeztem elvinni az évek alatt csángóföldi kirándulásra. Ez eddig 10 alkalommal sikerült, közel harminc útitársam élvezhette a túrát (a táj szépségét, az emberek kedvességét, meg hallhatott tőlem Erdély kalandos történetéről, mai napjairól), ami azt eredményezte, hogy a régiiek mindig, de újak is számosan jönnek velem. 2011-ben társult hozzám először jó barátom és Erdély ügyeiben kitartó, ötletdús segítóm, Csapláros László. (Ő egyszer a háza felújítása alatt a tetőjéről is leugrott, otthagya csapat-papot, csakhogy megkésztetett hívásomra is jöhessen velünk, ahogy minden alkalommal tette.) A Belügyminisztérium-Személyügyi Főosztályának korábbi dolgozójaként – Nemzedékek Biztonságáért Alapítványa egyik vezetőjeként szerzett anyagi támogatással már sok éve tart táborozást nálunk szegény rendőr családoknak. (Többek között ez inspirálta Szoboszlóra költözését. Mellette képzőművészettel – galéria, festmény-árusítás, művész táborok szervezése – is foglalkozik, hobbyja a fafaragás.) Az ő ötlete volt a folklór gyerektábor, azóta is közösen gyűjtjük hozzá a pénzt, szervezzük és szintén végig együtt vagyunk a szeretetre méltó táborozókkal. Jöjjen ide is pár történet.

- Egyik évben görög katolikus lelkészünk is jött velem Kostelekre. A csűrben este vártuk a gyerekeket. (Mikor jönnek? - kérdezte ő párszor. – Majd ha a szénagyűjtésből hazajöve az állatokat is el látták. – válaszoltam.) Körbeülték az atyát, aki a mennyországról is mesélt nekik. Ekkor megszólalt az egyik kislány: Igen, én már jártam ott – majd az atya csodálkozására folytatta – mert nekünk Szoboszló a mennyország!
- Mentünk volna be az élményfürdőbe, de az egyik fiú karszalagja nem nyitotta a sorompót. Már karbantartó-szerelőt is hívtunk a személyzettel segíteni, míg valaki rájött: a tavalyi karszalag van rajta!
- Az egyik vagány kosteleki fiú (Szilamér a keresztnéve) kesergett nekem egyszer a fürdőnkben: „Jaj Feri bácsi, jajj, jajjjajjjaj... Azt hittem valami baja lett, mire kinyögte: „Hogyan fogom én meghálálni azt a sok jót, amit kaptam itt, de az biztos, hogy a családomat el fogom hozni a szoboszlói fürdőbe!”

- Ez a következő eset is példa arra, hogy a csángók mindenkit „egyből megfognak!” Székelyudvarhelyi találkozóról szoboszlói motorosok – egyikük már volt velem a kostartásról elnevezett faluban – páran elmentek Kostelekre, anélkül, hogy érkezésükről az ottaniak tudtak volna. Olyan meghitt vendéglátásban lett részük, hogy az idős házaspárt (Marci bátyámékat, ahol én is laktam többször) meghívták pár napos szoboszlói szállodai ingyenes vendégségbe, fürdőzésre. Sőt az általuk szintén vágyott Budapestet – a parlamentbe, a szent koronához is bemenne – is megmutatták nekik. A fejedelmi vendéglátást azóta is mind a „négy évszakban” emlegetik a hotel jószívű tulajdonosának és társainak, életük maradandó élményeként.
- Egyik évben az énekes- tehetség kislány szüleinek két hetes szoboszlói gyógykezelést is sikerült megszerveznünk, köszönet érte a Hungarospa mindig segítőkész illetékes igazgatójának és dolgozói alapítványának. (Szintén hála a tenni mindig önzetlenül hajlandó, néhány programunknak a feltételét biztosító Korona szálloda korábbi üzemeltetőinek.)

A többek – leginkább a székely és csángó hagyományt felelevenítő és bemutatásra képesé tevő tanárok – által elvetett mag termékeny talajra hullott, hisz először a Szellő Néptáncegyüttes (2012-ben), majd Vaszi Levente énekes-táncos tanár (2014-ben), végül Vrencsán Anita énekes-palánta tanítványa (2015-ben) nagy sikerrel szerepelt a Duna Televízió „Felszállott a páva” folklór-vetélkedőjén. Levente, aki vidám, pajkos természetével és kísérő (konferáló) szövegével, gyönyörű énekével „szívéből dalolva”, autentikus táncával, összességében szívderítő műsorával – no meg vőfélyként -, Anita tanítványával együtt, hitelesen ismerteti meg a csángókkal közönségét, a csángók „új ikonjává” vált, ami nagy felelősséggel is jár, felesége és három kicsiny leánykája alkotta családja által segítve. Egyórás film is készült róla nemrég, „Ének a fák tetején” címmel.

Levi jó szövegére példa az, amikor egy interjúban megkérdezték tőle, hol van Kostelek, így válaszolt: „Mész, s amikor azt hiszed, hogy eltévedtél, ott van.” A másik, hitvallásaként is: „Aki a munkáját szereti, annak egész életében nem kell dolgoznia.”

Ezekért „szerettek beléjük” sokan mások is, például Sajóvamos polgármestere és csapata, ahová a szoboszlói nyári táborokból három éve egy estére mindig elruccanunk velük. A szabadtéri színpadi szereplésük nem vált unalmassá az ottani közönségnek sem. (Sajóvámossal Kostelek újabb támogatóra talált, meg örömömre a szép borsodi község a Nyárád menti székely „unikum faluval”, Jobbágytelkével is „összejött”, segítségünkkel.) Helytálló tehát az „erdély.ma” honlapon a kosteleki cikkeknek adott cím: „A falu, amely a néptánc által maradt meg magyarnak”. (Hogy meddig, az fogas kérdés, mivel ott is alig születik gyerek, meg dolgozni is eljárnak – elmennek sokan. A másik félelmem: a világtól elzárt falu a Csíkszépvízre menő, a magyar hadsereg által 1940-ben készített út megújításával, használhatóvá tételével – ami onnan a falu felé már részben elkezdődött – nem válik-e Csíkszereda üdülőterepévé?)

Akkor most jöjjön még néhány sor arról, hogy miért is szeretem én a csángókat?

Az a táj, ahogy a gyimesi tetőről látszik a „svájci alpesi jellegű” hegyvidék már önmagában is megfog minden szépre éhes embert. Aztán a patak völgyek, a Tatros (Tatáros?)-folyó az ezeréves határon a Rákóczi-vár romjai, mellette a felújított vasúti őrház a bunkerrel, egy másik csángó-ikon (Deáky András) – akinél igazabb hittel és meggyőzőbben még senkit nem hallottam az „elcsángáltakról” beszélni – kegyhely magyarságú panziója, a Kontumáci kápolna és így tovább, tovább.....A legmélyebben az emberek érintik meg az „idegent” régies nyelvükkel, hitükkel, nemcsak Istenben, a római katolikus vallásban, hanem valódi, igaz magyarságukban, jellegzetes – ma már leginkább csak ünnepi, templomi-viseletükkel. (Például a köszönésük: „Adjon Isten jó napot/egészséget, boldogságot, etc... nem pedig „helló”, „cső”, „csövi”, netán ....pot. Bár a „nemzetközi” régi latin „szervusz”-t használni láttuk mi is.) Saját példám a régies kifejezéseikre: Az egyik pusztinai leányka (ma a csángók közül elsőként pszichológusnak tanul budapesti egyetemen) egy szoboszlói étteremben mellettem ülve a vacsoránál így kérdezett rám: „Megmondaná kend, hogy miért szeret bennünket, csángókat?” Válaszom: „Például azért, mert kegyed így kérdezte.”

Következzék éppen Pusztina, amelyet többször sikerült útbaejtenem, megcsodálva a többezer lakosú színmagyar falu nagy temp-

lomának oltárképét, amelyen „Szent István felajánlja országát Máriának”, a magyar házban avagy saját házában meghallgatva Nyisztor Ilona gyönyörű énekét (és megkóstolva férje finom pálinkáját), megízelve a csángók ismert, egyetlen néprajzos doktora, Nyisztor Tinka ismertetőjét és finom jellegzetes ételeit. (Évek óta minden karácsony előtt az Ilona, édesanyja, valamint dalos tanítványai által készített „Moldvai szentes énekek és imák” című CD-je adja meg nekem az ünnep áhítatát.) Az a moldvai csángók külön keserősége, hogy évtizedek óta nem hallgathatnak magyar nyelvű misét – talán mostanában változik ez valamicskét – pedig éppen Pusztina, Tinka vezérletével a pápáig is elment – szó szerint – ennek érdekében. A 2011. szeptember 9-11-én tartott IX. Bioétel és Borfesztiválunkra sikerült idecsábítanom Tinkát, aki nemcsak beszélgett a színpadon a közönségnek a moldvai csángómagyarok étkezési szokásairól, hanem este énekeltek is, „Szent István gyermekei” pusztinai hagyományörző csapatként öten és „csángó galuskát” – a hazai „tőtikéhez” hasonló szőlőlevélbe töltött, húsmentes étel-, meg húsos-gombás tokányt is készítettek, puliszkával. (Ezeket a finomságokat kóstolóként kínálgatták, csángósegítő barátainknak alig tudtam adni belőle, mert pilanatok alatt elfogytak.)

Ilona sokáig szabódott, míg végül a 2012. július végi Folklórhétvégénken fellépni megálltak egy éjszakára nálunk, a Velencei-tónál volt egy hetes táborukból jövet. Ebéd, utána fürdőzés, fellépés, vacsora, majd a Fesztivál-téri játszópark kipróbálása volt a programjuk. Amikor éjfélkor elbúcsúztam tőlük a gyerekek kórusban mondták: ez a fél nap többet ért, mint az egy hét Velencén! (Ugye, városunk vonzereje!) Ilona pedig a következőt nyilatkozta városi lapunk augusztus végi számában (csak az utolsó kérdésre adott válaszát idézem):

„Én el se tudtam képzelni, hogy ennyire szép a város. Arra gondoltam, hogy itt van közel a román határhoz, hát mitől lenne különleges? Minden gyönyörű és az utolsó technika szerint van felszerelve.”

Persze, hogy ezután szívesen jött ismét hozzánk, férjével együtt, énekkarunk karácsonyi koncertjén vendégszerepelni, pihenni, meg dalos gyermek tanítványaival 2014-ben ismét fellépni Folkhétvégénken.

Csatolnom kell megbecsülésem tárgyaként anéhai Lakatos Demeter csángó költő által írt verset (mai magyar nyelvre fordító szójegyzékkel, meg a szerző életrajzával), amit minden úti-társamnak oda adtam:

Ahol a nap leszentül

*Messze ott, hul nap szentül le
Mefog vala apóm szokcor
Kezentül,
Micissza-vala, hul a nop
Leszentül.
Mangya vala: dzsermek, látud,
Ott, ni....ni,
Ott vagyand ed nod szíp urszág,
Tudd meg tiisz,
Megjárd ott az világodand,
Ha leik risz.
Ién elmenek maszt, viny vagyok,
Nem uro,
Ne felejsd-el: én tanítlok
Sak júro.
Dét meghult, okkor-isz mondto
Halálnál:
Mit mondtom ítéletembe, ne
Felejsd-el!
Riütt, dét mondto basu nekem
Erekkí,
Myha maszt isz látnám, mind folyna
Künűji...
Mondto nekem, én nem tudtom
Mosztonig,
Elíg maszt az ű tüze hogy
Belím ig.
Nem felejtem el szoho zen
Apómot,
Kisike dét voltam, nekem
Mit mondott:
Ott vagyand a műk országunk,
Tudd meg júl,
Ott, hul a nop minden öszte
Leszentül...*

Szójegyzék:

Apóm=nagyapám, basu=bacsó, bácsi (öreg ember), dét=amikor, dzsermek=gyermek, erekkí=örökké, júro=jóra, күнүji=könnyei, leszentül=lenyugszik, leáldozik (a Nap), mangya=mondja, maszt=most, micissza-vala=mutatja vala, mutatta, мүк=mi, nem uro=nem tudok, képtelen vagyok, nod=nagy, riütt=rítt, sírt, szoho zen=soha sem, szokcor=sokszor, víny=vén

Lakatos Demeter nevét, és amiket „pogocsált”, ismerték szerte Moldvában a csángó magyarok, pedig szülőfalujában, az északi csángó Szabófalván néhány évtizede már súlyos megpróbáltatás járt minden kieltett magyar szóért. Az utolsó moldvai csángó „pogocsások” (népi, általában tréfás verses mesék mondója) egyike volt ő, amíg élt. Szülőfalujának temetőjében felállított keresztfájára azonban – néhány román szó kíséretében – a következő névfelirat került: Mitica Lacatusu (1911-1974).

Első csángóföldi („katonatalálkozó”) kitekintésem arra indított, hogy az elcsángált véreink magyar nyelvi oktatását szervező Moldvai Csángómagyarok Szövetsége (MCSMSZ) tevékenységét is segíteni kellene. Elnökével, Solomon Adriánnal írtam is ennek elindítása érdekében egy tevékenység ismertető, ehhez segítségét kérő levelet „magamnak”, remélve, hogy így könnyebb dolgom lesz. Elnök úrnak gyorsan „kunyeraltam” is az egyik IT-cégtől egy HP-laptopot, majd egy év múlva önkormányzatunktól a szövetségnek 1 millió forint támogatást. Emellett pénzügyi bizottságunk elnökével a szövetség magyarságmentő tevékenységét ismertető és ehhez támogatást kérő levelet küldtünk 82 gazdagabb magyar város polgármesterének. Egyetlen helyről kaptunk választ, az sem a támogatásról, hanem annak akadályairól szólt. Persze ekkor már „nemzeti” kormánya volt – ismét – hazánknak, amely ezen a vonalon sem tűrte az öntevékeny programvitelt. Az érdekképviselői szervként 1991-ben alakult MCSMSZ 2000-ben magyar nyelven írást-olvasást (a felnőttek egy része sem tudta ezt, csak beszélt magyarul) tanító programot indított, a kb. 60.000 így még beszélő csángó, leginkább a kb. 9000 gyerek „megmentésére”. Ennek sikerességét igazolja, hogy tíz év alatt 26 településen 2200 diák oktatására terjedt ki, segítve asszimilációjuk megállítását. Hét településen pedig (vásárlással, felújítással, építéssel) magyar házat alakított ki, Csíkszeredában csángó kollégiumot működtetett, összesen 47 önkéntes (páran az anyaországból), jelképes fizetésű tanár dolgozott a programban. Ehhez a magyar kormány évente 70 millió forinttal járult hozzá a szükséges további 90 milliónyit „modern koldulási

módszerekkel” – alapítványok, cégek, magánszemélyek támogatása, keresztszülő program – szedték össze. A kormányzati polip karjai szorítani kezdték őket, majd fojtogatni, végül mondvacsinált ürüggyel indított prekonceptációs, megalázó vizsgálat elérték, hogy a teljes vezetőség – benne a programot kitaláló, menedzselő ügyvezető is – kénytelen volt lemondani. Az oktatási program „átkerült” a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége (amelynek elnöke valamikor Dicsőszentmártonban tanított) égisze alá. Mindezt az általuk annyira várt „nemzeti kormány” csinálta velük.

A szövetség közigazdász elnökét Bőjte-anya csábította vissza Budaestről, hogy segítse sorstársai megmentését. Mikor évekkel a kormányzati kinyírást követően . rendeződni látszott az élete, meghalt. Nyugodjék békében, egyszerű, közvetlen, népcsoportjáért önzetlenül dolgozó ember volt.

Hogyan lehet Révbe élni? Vonattal is, mert a gyönyörű szorosban halad a Nagyvárad-Kolozsvár vasútvonal, de a legtöbb Erdélyt járó az E60-as főúton haladva lát egy letérő, település-irányt jelző táblát: *Vadu Crisului*, magyarul *Rév*, amely magyarul a helységtáblán jelenik meg. Kevesen gondolják, hogy a falu neve a Sebes-Körös gyöngyszemét, „Erdély sziklakapuját” takarja, amely olyan, „mint egy zsúfolt kincsesbolt kirakata”. Itt vezetett régebben Erdélybe az egyetlen járható út, az ezen folyamatosan szállított áruért – pl. a Körösön tutajjal a só – itt kellett vámot fizetni. A kb. 3000 fős lakosság kb. 18%-a magyar, a különböző nemzetiségek együttélése a településen példászerű. (Mindez nagyban köszönhető a már sok éve együtt dolgozó román polgármesternek és magyar alpolgármesternek. Mindkettő rendkívüli kapcsolatteremtő képességgel rendelkezik, a „viceprimar” helyi közéleti mindeneként – nem véletlenül volt futóversenyző – szakadatlanul és fáradhatatlanul igyekszik a feltételek javításáért, pályázati támogatásokat is sikerrel megszerezve a fejlesztésekhez, széles információs és együttműködési holdudvara segítségével. Mi is így találkoztunk vele 2010-ben.) A faluból a Körösparthoz kimenve élénk tárul a „Kis-Békás-szoros”, sziklafalaival, barlangokkal, extrém sport-lehetőségekkel (turistautak, drótkötélpályák, via ferrata, rafting). Régen nagyon ismert volt és szerencsére az igyekezet eredményeként új reneszánszát kezdi élni az európai ritkaság fehér kerámia, mivel a vas-oxidot alig tartalmazó anyag égetés után is fehér marad. (Napjainkban már csak három fazekas dolgozik itt, de elkezdődött gyere-

kek tanítása.) Rév „kulturális kincsestár” is – a legutóbbi közös pályázatnak ezt a címet adtuk – mert 2016-ban azon tíz település között volt, amely elnyerte a „Románia Kulturális Települése” címet. (Sikeres pályázatuk a révi Sebes-Körös szoros festői szépségére, a fehér kerámiára, a sok magyar és román műemlékre, szobrokra, illetve a település hagyományörző-teremtő kulturális rendezvényeire fókuszált, de a zsűri nagyra értékelte a magyar-román-roma közösség példamutatóan konstruktív együttélését is.) Nekem – és gondolom még sokaknak – egyedi érték a korábban görög katolikus, majd ortodox templom több száz éves ikonosztáziója, amelynek nagyon esedékes felújítására kezdeményezésre közös, sajnos nem nyertes pályázatot is benyújtottunk. Ha már itt tartunk, ugyancsak inspiráltam a révi értéktár létrehozását célzó közös „hungarikum pályázatunkat”, amelynek szép eredménye a Hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum Szoboszlón bevált módszertanával és szervezésében 2016-ban készült tanulmányokat tartalmazó, magyar és román nyelvű „Helyi örökségi értékek Réven” című könyv. Képtelen vagyok számba venni azt a temérdek rendezvényt, eseményt, alkalmat, amelyen kölcsönösen találkoznak, szerepelnek, egymással, egymásnál – hisz végülis tényleg közel vagyunk (nemcsak földrajzilag), ami megkönnyíti a barátkozást. A falu és környéke, vezetőivel, lakosaival, remek szálláshelyeivel, éttermeivel – pl. kedvencem a Roua Muntilor panzió, készséges román tulajdonosával, családjával, avagy a Drakula gróf szálloda, netán a Szakács Háza – nálam könnyedén besorolt azon erdélyi részek közé, ahová alig várom, hogy újra és minél többször eljussak, mert őszinte barátokkal kiválóan tudom érezni magam. Rendszeressé vált, hogy amikor csak lehet, hívjuk egymást látogatásra (nálunk fesztiválok, örömnapi, náluk Sívám-ünnep, elszármazottak találkozója, magyar szórvány napja), csoportjaink fellépésével színesítve. Rendkívül megnyerő és meggyőző a Révről elszármazottak, vagy hozzá másként kötődők (pl. 1848/49-es huszár ezredes, a Zichy-barlang felfedezője, legutóbb egy neves építész, avagy II. Károly román király) emlékének megörökítése az utókornak (emlékoszlopok, szobrok, emléktáblák, megemlékezések, helyi újságban cikkek). És hát a református gyülekezeti ház, amelyhez szerencsére tudtam egy kis segítséget szervezni.

Családommal pár éve egy emlékezetes hetet töltöttünk Réven. Egyik este a parókia mögötti Körös-parton a református lelkipásztor által nekünk készített gratar-vacsorán voltunk. Ő mutatta a szerkezetkész gyülekezeti házat, amihez aztán tudtam jelképes, de

hasznos (500.000 Ft) önkormányzati támogatást nálunk megszavaztatni, az általam is készített pályázatokból „megmaradt” pénzből. Örvendetes, hogy használt eszközöket, berendezési tárgyakat is „találtam” városunkban, tervezett fazekas- múzeumukba is.

Örömteli, hogy nemcsak az általam „koordinált” támogatás jutott el hozzájuk, hanem nagy Erdély-barát társam Csapláros László önzetlen magányadománya is. (A többi általam felkarolt településnek is rendszeresen segít.) Az ő ténykedése már „odáig fajult”, hogy 2018-ban hét alkotóval megrendezte az egy héten át tartó I. Révi Nemzetközi Művésztelepet, az ott maradó festményeket Szoboszlón is kiállítva. Nemzetközi referensünk (Lévay Enikő) pedig nagy romániai és hazai médianyilvánosságot szervezett rá, hadd terjedjen a megérdemelt jó hír(ünk).

Most pedig kézbe veszem a tőle kapott, nekem dedikált, a román királyi családot fotókon is gyönyörű környezetben bemutató, román és angol nyelvű nagy formátumú könyvet, hogy még jobban felidézsem a történetet, ami miatt a királyi Romániában nagy becsben tartották Révet. Történt ugyanis, hogy a – nők iránti heves érdeklődéséről híres – szeretője miatt a tróntól is lemondott II. Károly király 1930. június 6.-án mégiscsak visszatért az országba, uralkodni. Ám repülőgépe Magyarország felett elvesztette az egyik üzemanyag tartályát, ezért kényszerleszállást hajtott végre Réven. Trónra lépésének évfordulóján mindig hívott révi csoportot Bukarestbe, azt a kislányt pedig, aki egy korszából vizet adott neki felvitte szolgálni a királyi palotába. A 2014. évi Sívám-ünnepen mellszobrot állítottak II. Károly királynak. Ünnepeük ezen részén még nem vettünk részt Szoboszló képviselőjében, később érkezünk, nem tudván arról, hogy a király első házasságából származó fia, Paul főherceg, feleségével Liával és kisfiukkal, Károly Ferdinánddal Réven tartózkodik. Az esti vacsorán mutattak be nekik bennünket, hirtelen csak szoboszlói prospektusokat és pálinkát tudtam köszöntésül adni, utalva világhírű gyógyvizünkre, ami „otthon van”, nem itt. Érdeklődésükre „hirtelen felindulásból” meghívtam őket „magánlátogatásra” hozzánk, amit polgármesterünkkel írásban is megtettünk hazaérve. (Ellenkező híreszteléssel szemben a magyar koronát, de még Bocskaiét sem ajánlottam fel!) Ígéretükhöz híven 2015. szeptember 11-15. között, a Bioétel és Borfesztivál idején meglátogattak bennünket.

Kiváló Atlantis-hotelünk tulajdonosának- aki korábban járt velem Erdélyben és a csángók földjén- felajánlásából jó elhelyezést, ellátást kaptak, részt vettek fesztiválunk egyes eseményein, vacsorán a TUBA-

tanyán, „koronás” szállodánk román vendégeinek szervezett műsoros estjén- mindenhol a román média érdeklődésétől kísérve. Szállodájukbeli fogadó ebédünkön rajtam kívül románul- angolul- magyarul egyaránt tudó, nálunk dolgozó, többszörös.kinti utitársnőnk, meg Rév polgármestere és alpolgármestere vett részt. A főherceg és családja közvetlen és barátságos volt nálunk is, sok érdekes információt kaptam tőlük, meg valóban a mesebelihez hasonló kinézetű- kisherceg francia tanáráként is ténykedő nevelőnőjétől, Madeleine bajor főhercegnőtől. (A sofőr gondjaira bízott kisherceg pedig virgoncan látványosan unatkozott.) A főherceg a neki ajándékba adott, általam kifejezetten neki festetett ikonnak nagyon megörült, látogatása alatt mutogatta is mindenhol, a róla készített médiafotókon is fogja a kezében. Meghívott bennünket látogatásra rezidenciájára, névjegye hátoldalára a közvetlen telefonszámát is felírta.

Küküllőpócsfalva (Pauceni) testvérvárosunk, Dicsőszentmárton mellett fekszik. Nagy becsben őrzöm az alábbi dokumentumot is.

Emléklap

melyet a Küküllőpócsfalvi Református Egyházközség ajándékoz Dr. Vincze Ferenc jegyzőnek Erdély és Küküllőpócsfalvi szeretetéért, amely következtében a Küküllőpócsfalvi Református templom új ruhába öltözött. Isten gazdag áldása legyen életén és szolgálatán.

Ebben az alig 200 lelkes - ebből 120 református magyar- falucskában, a református templomban működik Erdély legrégebbi dátummal - 1693 – ellátott orgonája, amit sikerült felújítaniuk. A templom megújítását is elkezdték, de pénz híján meg kellett állniuk vele. Egy dicsői barátom tanácsára keresett meg engem 2012. év elején az agilis református lelkész. Javaslatomra önkormányzatunknak címezve leírta, hogy a templom már 2005-ben elkezdett javítási munkálatainak befejezéséhez 4720 euróra lenne szükségük. Mivel következetes, céljától eltéríthetetlen embert ismertem meg benne, aki a hit ébren tartásával a magyarság megmaradását hűen szolgálja, nekikezdtem a vállalt feladat teljesítéséhez. „Segítsünk, hogy magyarként élhessenek” jeligével adománygyűjtést indítottam, megkeresve halom szóba jöhető támogatót. Bő egy év alatt 31 személy, szervezet közel 3000 eurót adott össze. (Ennek egyharmadát a szoboszlói Aqua Generál Kft igazgatója, egyhatodát polgármesterünk a keretéből, de százezer forint feletti összeget adományozott református egyházközségünk, a Hungarospa, valamint a Hajdú-Bihar Megyei Ön-

kormányzat elnöke- mai parlamenti képviselőnk!) Ezt „megspékeltük” a nagyváradi Zsuzsanna-bálon általam látott KO-FA-duó (református-evangélikus papok kabaré előadása) jótékonyági és a támogatókat köszöntő, hotel „Béke-beli” műsorán gyűjtött 46 900, meg a megújult templom átadását köszöntő istentiszteletre tőlünk odautazó delegáció által „összedobott” 80.000 forinttal. A még hiányzó pénzt pedig velük közösen általunk írt, magyar állami felhívásra benyújtott pályázaton próbáltunk megszerezni, sajnos sikertelenül. (A román kultuszminisztériumtól viszont szereztek részleges támogatást.) Jött az ötlet, hogy készüljön egy CD, rajta az ódon orgona hangjával. Egy kolozsvári fiatalokból álló négy tagú kamarazenekar szolgáltatta a megkapó zenét. A lemezt egyrészt köszönetként adtuk az önzetlen támogatóknak, másrészt jelképes áron kínálva árultunk is belől 80 000 forintot. (Ki ne maradjon: polgármesterünk ismét adott 100 000 forintot.) Végül az ottaniak és itteniek, sokak összefogásával, tiszteletes úr kintartásának, szervezőkészségének köszönhetően 2013. őszére teljesen megújult a templom, a tornya is, így „hetykén feszülhet szembe” a dombtetőn a valamikori görög katolikus, ma ortodox Isten házával. Ketten, éjszaka is, szépen megvilágítva már messziről kellethetik magukat az utazóknak, a faluba kanyarodásra csábítva őket, orgona nézőbe is. Amikor pedig a közelébe ér az ember, felnézve rá úgy látszik, mintha a templom tornya már a mennyben lenne.

Amit teszünk, önzetlenül tesszük, a tettekkészségét már többször bizonyított szoboszlói csapatunkkal. Azaz mégsem teljesen, mert mi is mindig jól érezzük magunkat Erdélyben. A pócshalmi templomdombról szép kilátás nyílik a Szászföldre, jó időben a Fogarasi-havasok csúcsai is látszanak, amit ott megszállva is szeretnénk néha csodálni. Nézegetni a magánszemélyek által a templomhoz közel, a faluban létesített „Küküllőmenti hagyomány őrző tájház” kincseit, kóstolgatni a „vízmelék” híres borait, konyakját, a helyiek jóféle pálinkáját, finom ételeit. Kedvenc „dicsőmenti éttermünkben”, a „Szász hordója”(Butoiul Sasului)-ban is. Kínálkozott hát a továbblépés, a révi református gyülekezeti ház példáján is: a parókia melletti, rommá vált iskolaépület helyére szálláslehetőséget is biztosító közösségi épületet- ami jelenleg végképp nincs a falucskában-, gyülekezeti házat felépíteni, ugyancsak összefogással, sokak támogatásával. Szerencsére az induláshoz biztatásként képviselő-testületünk adott 500.000 forint támogatást, támogató csapatunk pedig számos módon (nálunk a kempingből, szállodákból levetett, de az ottaniaknak megújítás utáni használatra még eladható berendezési, használati tárgyak ajándékozásával) igyekszik az építkezést segíteni. Lelkész

urunk és a falu életrealóságát igazolja, hogy az épület már túljutott szerkezetkész állapotán.

Végezetül pedig: nekem Erdély, Ibike nélkül nem lenne az, ami, mert megható története ide is kívánczok. 2012. október 5.-én egy szokásos jó csapattal úton voltunk csángóinkhoz. A csíksomlyói templomban társaim útbaigazításom alapján nézelődtek, én pedig a bejáratnál jobbra levő részen megláttam egy imádkozó, „régmúlt idők nagy tanúja” hölgyet. Szóba elegyedtem vele és bebizonyosodott: valóban ő az, akiről Vujity Trvtko a televízióban bemutatott filmet készített nemrég. Szabó Miklósné Hankó Ibolyával városi televíziónk velünk volt forgatócsoportja azonnal interjút csinált, én pedig levelezést, illetve telefonbeszélgetéseket folytattam vele, néhányszor meg is látogattam, még öt éven át. Jól ismerem hát történetét, részleteiben is, amit több alkalommal, dokumentumokat csatolva / átadva megismerttettem velem. (1973-ban már járt Szoboszlón, az újabb lehetőséget hiába ajánlottuk neki, már nem merte bevállalni.) Íme, a vele történtek lényege.

Ibike 1930-ban született az ezeréves határ, az Ojtozi-szoros bejáratánál fekvő Bereck városkában. Csíkszeredában lakik, a központ egyik blokkházában. 2011. január 25.-én a főkonzulátuson beadta magyar állampolgársági kérelmét, mellékelve hozzá egy fényképet, amely 1940. szeptemberében a szorosban, a határt jelentő Sósmezőn készült, arról, hogy ölben tartja őt egy magyar katonatiszt. (Ibike itt elszavalt egy édesanyja által kalendáriumából kitépett, „Erdélyország” című, Észak-Erdély visszacsatolásáról írt verset, a fotó ezt követően készült.) A tiszt a csíkszeredai főkonzul nagyapja volt, aki ráadásul pécsi származású, ahová Ibike fia elkerült. Magyarországi látogatás következett, a fiához, a tiszt sírházához, meg a Parlamentbe, ahol külügyminiszterünk is fogadta. Itt véget is érhetne mesélésem, de volt folytatás. Sósmezőre elvitték újra, ismét elszavalta a verset, nemcsak állampolgári eskütételén. A náluk 1940-1944 között lakó magyar zászlós 1944. szeptember 18.-án, valahol Erdélyben hősi halált halt, sírját Ibike 1960-ban megtalálta Szászrégen mellett, színromán vidéken, a Görgényhodák és Libánfalva közötti Üvegcsűr faluban, amit az egyetlen ottani magyar asszony gondozott. Én meg a katonatiszttel készült fénykép másolatával, meg a verssel 2014-ben elmentem az Ojtozi-szorosba, Sósmezőre. A régi fotó alapján- a hegyek látványával- beazonosítottam a helyet, ahol Ibike mondhatta azt

és elszavaltam (a korábbi magyar, de elrománosított) világháborús hősi emlékmű előtt. Rögtön felhívtam Ibikét, elmondtam ezt neki, majd az ott rólam, kezemben a fotóval és a verssel készült fényképből is adtam neki.

Az idő telik, nem nyomtalanul, utoljára 2017. tavaszán beszéltem, járnai meg a csángókhoz már nemigen arra, hanem az északabbi útvonalon és ritkábban járogatunk, ezért meglátogatni sem tudtam. Ő, vagy a vele élő lánya sem jelentkezett, így zavar, hogy nem tudom, mi van vele, de lépni már szégyellek. (Azért is, mert utolsó beszélgetésünkkor fájón említette, hogy sem Tvrtko, sem a konzul nem keresi évek óta.)

Moldávia (a túlon is túl) a Prut és a Dnyeszter folyó között, pontosabban Transznisztríát is tekintve a régi „Besszarábia” részben a Dnyeszteren túl is terül el. Előtte fekszik Moldova, Erdélytől- a Kárpátoktól- a Prutig terjedően, amelyet magyar ajkú –csángó- lakói Moldovaként emlegetnek. Ez a két állam- illetve rész- jelentős magyar gyökerekkel bír. Területe 895-ig magyar törzsek szálláshelye volt –Etelköz-, majd kunok és besenyők lakták (Kumánia), II. Endre királyunk részükre alapította a dél-moldvai Milkói püspökséget. Aztán Nagy Lajos magyar király 1356-ban vazallus bánságot alakított ki, a tatárok elleni védekezésül. Később husziták is érkeztek, ők alapították Husz (ma Husi) városát. Egyes történelmi vélemények szerint a XIII.század második felétől a XV.század végéig a magyarok többségben voltak Moldvában. Számukat gyarapították az 1764-es madéfalvi veszedelem (Siculicidium) után ide menekülő székelyek. Besszarábia 1812-től volt a török utáni orosz uralom alatt, míg 1918-ban Romániához került, majd 1940-től – a Molotov-Ribbentrop paktummal- a Szovjetunió elvette és létrehozta a Moldáv Szovjet Szocialista Köztársaságot. A szovjet hatalom önálló moldovai, a románoktól különböző etnikai tudat kiépítésére törekedett, hirdetvén: a moldován nyelvet cirill betűkkel írják, így is különbözik a románoktól. Az 1970-1980-as években a kommunista hatalom ezért is jelentős ipari, tudományos, jóléti- pl. blokklakások- létesítményeket épített ott. Ma a kb. 3,5 milliós lakosság kb. 2/3-a moldovánnak tartja magát, a maradék orosz, ukrán, román, lengyel, bolgár és gagauz (török). Tapasztalataink szerint oroszul mindenki beszél, románul meg nem mindenki szívesen. (Lehet, hogy azért, mert az 1920-as évektől kezdődött román uralom bevezette a botbüntetést a cári birodalom élelmiszer ellátását biztosító elit népességre.) Mindenesetre románul tudó társaink értették a különbözőnek hirdetett nyelvüket. A függetlenségét 1991-ben kinyilvánító köztársaságban rögtön pol-

gárháború tört ki, következményeként 1992-ben létrejött a kb. félmillió lakosú „zárvány-államocská”, a Dnyeszter Menti Köztársaság (Transznisztria, avagy Pridnyesztrovie), amely jogilag Moldávia része, gyakorlatilag azonban orosz befolyás alatt áll, saját pénzzel, a korábban Afganisztánból ide hozott 14. orosz hadsereg 1 500 katonájának „békefenntartásával”. Moldávia része a Gagauz Autonóm Tartomány, kb. 150 000 ortodox keresztény török lakosával. A Moldovai Köztársaság kb. 1 millió munkavállalója külföldön (Oroszországban, Ukrajnában, Romániában, de egyre többen Nyugat- Európában, az USA-ban és Kanadában dolgozik.) Pénz- hazautalásaik nemcsak családjaik megélhetését biztosítják- az otthoni fizetések alacsonyak, az árak viszont magasak, kb. a magyarországgal azonosak-, hanem az ország GDP-jének negyedét adják. 2014-ben társulási egyezményt írt alá az Európai Unióval, így vízummentességet kaptak, Moszkva meg ezért több tízezer dolgozót zavart haza és embargót hirdetett a hirtelen „egészségtelenné vált” moldáv mezőgazdasági- élelmiszeripari termékekre. Ma már az export 65%-a az unióba irányul, Oroszországba csak 15%. A lakosság kb. fele- fele arányban oszlik meg a két irány között, az államelnök orosz, a miniszterelnök Európa párti. Tüntetések is átélünk egyik évben a főutcán, sáttortáborukat a következő évi látogatásunkkor is láttuk még a parlament előtt. (Ottani jó barátunk, a vezető politikai újságíró, Anatol Golea a választási várható eredményt firtató kérdésemre így válaszolt: mindegy, mert az egyik vezetőnk Moszkvába, a másik pedig Brüsszelbe jár pénzért, a másik oldalhoz csatlakozással fenyegetőzve. Kapnak Bukaresttől is segítséget, pedig oda végképp nem akarnak csatlakozni.) Napjaink érdekessége, hogy római katolikus püspökség van 2001 óta a fővárosban, Chisinauban, moldvai csángó magyar származású püspökkel.

Miért írtam erről ennyit? Mindjárt kiderül. Éppen a vízummentességre alapozva kezdtük megdolgozni a moldáv turisztikai piacot, 2014-ben nemzetközi referensünk, Enikő románul szintén tudó, szállodaüzemeltető társával (Pálvölgyi Éva) saját kezdeményezésükre, „öntevékenyen” nekieredtek a Chisinaui Turisztikai Vásárnak, amiben ottani nagykövetségünk és konzulátusunk segítségükre volt. Kint aztán nemcsak diplomataink emberségét, segítőkészségét tapasztalhatták meg, hanem azt is, hogy Moldávia élvezhető, javuló szolgáltatásokkal bíró ország, lakói pedig barátságosak, kedvesek, szívesen veszik az érdeklődést, „turistáskodó típusúak”, de rólunk még alig hallottak. Nemzetközi referens munkatársnóm terveiről, lépéseiről mindig egyeztettem velem kedvező benyomásaikról is tájékoztatott, meg a vásár vezetése és diplomataink

megszívlelendő ajánlatairól. (A lényeg: az utazni, világot látni szerető moldávok a keleti részek, tengerpartok után nyugati irányba fordulnak, márcsak az ott dolgozó családtagjaik meglátogatása okán is, menet-jövet pedig legalább megpihenésre alkalmas a kis kitérővel elérhető Hajdúszoboszló, amint hosszabb gyógykúrákra is.) Ottani új barátaink kedvezményes szállás és vásári részvételi lehetőséget kínáltak nekünk és mindenben igyekeztek számunkra hasznos tapasztalatok, jó benyomások, vendégküldő támogató partnerek elérését lehetővé tenni. „Magamat ismerve” nem tehettem másként, mint hogy az ügy mellé álltam és a jövő évi (ezek mindig a mi húsvétunkkor, vagy közelében voltak) turisztikai vásárra kedvező összetételű, jó adottságú, egymással korrekt kollegiális viszonyban levő tagokból álló csapatot szerveztem. (Mikrobuszunkat az emellett pénzügyi- logisztikai „csapatfőnök” főkönyvelőnk- Lőrincz László- vezette kiválóan és rá jellemző nagy-nagy türelemmel, két úttörő társnőnk-höz a Hungarospa erdélyi származású munkatársnője –Székely Ruth Csengele- kapcsolódott „front office személyzetként”, velünk jött festményeket, ajándéktárgyakat árusító üzletemberként Csapláros László is.) Oda még útlevelet kellett, pecsételték is bele, ezért megnézve most pontosan tudom, hogy a négy vásáron részvételünk mikor zajlott (2015. április 1-6.; 2016. április 6-11.; 2017. április 5-10.; 2018. március 28- április 2.). A borszéki, később gyergyói éjszakai megalvásunk miatt néhányszor tudtuk választani az északi-Szászrégen, majd a gyönyörű felső Maros-völgy- utat, szálláshelyünkről pedig a Targu Neamt- Pascani- Targu Frumos- Iasi (Jászvásár) irányban közelítettünk a moldáv főváros, Chisinau (Kisinyov) felé. A legelső alkalommal – másokra hallgatva Jászvásárból Sculeni határállomáson léptünk az országba, majd olyan (fő?) útra keveredtünk, hogy a rajta levő pocsolyákban fürdő libákat, kacsákat kellett kerülni. Kényszerű visszafordulás után találtunk egy jobb minőségű utat, ahol- a környezet, a falvak jellegét, állapotát tekintve „időutazással” visszamentünk a trehány szovjet világba- végül eljutottunk célunkhoz. Tanulva ebből ezután mindig a délebre fekvő Leuseni határállomást használtuk, amit vagy Jászvásáron, vagy a lenyűgöző, lélegzetelállító szépségű Békás-szoroson át, a Piatra Neamt- Roman (avagy Bacau) – Vaslui- Husi (századokkal ezelőtt ide jöttek a magyar husziták) főutakon értünk célba. (Hazafelé pedig néha meglátogattuk Kosteleket.) Mindkét útvonalunkon azt tapasztaltuk, hogy a román oldalon sokan hallottak már Szoboszlóról, ismernek olyat, akik már élvezték fürdőszolgáltatásainkat és jellemzően terveznek hozzánk jönni (osztogattuk is román nyelvű reklámanyagainkat). Aztán – leginkább- a moldáv televíziók, új-

ságok révén, amelyek nemzetközi referensünk kapcsolatrendszerének, meg vásárlátogatásainknak köszönhetőek elsősorban- nemsokára a moldáv oldalon is népszerűek lettünk, így könnyen léptük át a határt, oda-vissza egyaránt.

- Egyszer kicsit nehezebben. Jött velünk hazafelé Borszékre egy ott, a mi szálláshelyünkön dolgozó, szintén a vásáron szerepelt székely hölgy, akinek, sok ismerősétől is kapott, az engedélyezettnél jóval nagyobb mennyiségű itókája volt járművünkben. (A mienk csak kicsivel volt több.) Szegény moldáv vámos, mikor ezt meglátta tétovázni kezdett, mivel a kamerák mindent látnak. (Pedig ez a hölgy azt mondta nekünk, hogy mindenhol mindenkit ismer és kapcsolataival mindent el tud intézni, csak szóljunk). Szóltunk hát, hogy neki „illik” valamit tenni, végül felajánlott „elvéltelre” pár üveg piát, amit a közeg teljesített is.
- Nekem is volt egy tanulságos- a mallorcai zsebtolvajok módszeréhez hasonlóan ügyes megoldású- kudarc, mégpedig a vámmentes üzletben. Családomban vannak dohányosok- én is az voltam 36 évig, de néhanapján még elszívok egy finom szivarkát, gondoltam veszek nem dohányzó utaslétszámunkhoz igazítva bőven belőlük, a hazaihoz képest egyharmad áron. (A moldáv- román határon a kábítószer mellett a cigarettacsempészes is nagyüzemben zajlik, a szomszédos város dombján épült kirívó új palotásor igazolja is ezt.) Választottam is a legjobb világmárkákból, majd a kasszánál még odajött hozzám egy eladólány, kérdezve, hogy segíthet-e valamiben? Szóval oldalra is figyelnem kellett- nem volt csúnya látvány, ahogyan az ottani lányok többsége-, a kasszás pedig egy tökfekete, átláthatatlan műanyag tasakba pakolta árumat, aminek tömege és a vett italok miatt súlya is „lenni érződött kezemben”. Beültem buszunkba, elindultunk a Pruton át a román oldalra (itt a sorompó mellett fegyveres őr is van), ahol kiderült, hogy szatyromban alig van dohányféleség. A román személyzet mondta, hogy azok mindig így csinálják, menjünk vissza reklamálni, ám hogyan bizonyítsam, hogy tényleg kevesebbet adtak a vásároltnál? Hazafelé, nem visszafelé indultunk tehát.

Chisinau (vagy oroszul Kisinyov) társaságunknak több okból tetszett. Legfőképpen azért, mert a többi ottani városnál szebb látvány: a régebbi többemeletes blokkházak kevésbé kopott kinézetűek, mert mész-

kőből épültek és jobban karbantartottak, a földből pedig sorra bújnak ki a szép új társasházak, az utak, járdák jobbak, kevesebb a kátyú, a parkok szépen virágosítottak, gondozottak, koldust nem látni. (Tolvajokat sem az utcán, amit szintén csodáltunk, bár az utolsó alkalmunkkor sétálgatva kerülgetnem kellett társnőimet, mert többször bukkant valamelyik oldalunkon gyanús elem, egyszer el is kellett hessegetnünk ilyen.) Szívesen császalkáltunk, sétálgattunk hát a városban szabad időnkben, este is, mert a közbiztonságot is jónak ítéltük.

Chisinau megismerését az is elősegítette, hogy kétszer is eltévedtünk.

- Csengével közös intelmeink ellenére - nesze neked ottani GPS-ugyanoda jutottunk: a vásár területe helyett fel, az egyetemhez, a gyönyörű villanegyedbe, ahonnan- bárhogy próbálkoztunk- sehogya sem találtunk kijáratot. Nem volt mit tenni, hívnunk kellett
- az egyébként debreceni származású- szuper konzulunkat, aki levezetett bennünket. (Egyik tévesztésnél, amikor már nagyon késésben voltunk, a forgalmat is le-le állítgatva- hogy nem bántották, abban magas, erős termete- amiről lerítt, hogy cselgáncsozik és- kapcsolatteremtő- megoldást találó, kiváló, a helyzetet rögtön átlátó és a kiutat egyből megtaláló készsége is közrejátszott.)

Már a legelső alkalommal, megérkezésünk estéjén- éppen, hogy el tudtunk készülni- nagykövetségünkre vacsorára várt bennünket nagykövetünk, aki korábban Kolozsváron volt főkonzul. (Ez mindig megismétlődött, amíg ott volt, utolsó évünkben már nem ő volt. Jelzem, hogy konzulunkhoz és családjához is nagyon közel kerültünk emberileg, nagykövet úrral azonosan ők is sokszor kilátogattak hozzánk, a vásárba, lakásukra vacsorára is meghívtak.) Ezeken a vacsorákon részt vettek a moldáv illetékes potentátok- a vásár igazgatója, a turisztikai országos vezetők, média fontos képviselői, stb.- és közvetlen hasznosságuk mellett közvetett eredményeket is hoztak Szoboszlónak, jó hangulatban zajlottak. Amikor a Moldexpo turisztikai vásáron kolléganőim ügyességének köszönhetően Magyarország lett a díszvendég, a moldáv turisztikai miniszter nagy fogadást adott, jelen volt a bennünket, városunkat jól ismerő magyar turisztikai államtitkár is. (Ekkor nagyobb magyar részvétel volt a vásáron, egyébként rajtunk kívül csak az egyik utazási irodánk.) Jut eszembe: az ekkor kapott nagyköveti vacsorán történelemről is sikerült

jót beszélgetnünk a kinti vezetőkkel, mert nagykövetünk és konzulunk mellett turisztikai államtitkárunk is érdeklődő a múlt iránt. Úgy éreztem, hogy e szereplésem is erősítette Hajdúszoboszló kedvező megítélését.

Meg az „időjárás-felelősi” működésem, minimum útitársaim körében. Mivel a jegyző mindenért, így hát az időjárásért is felelős-különösen egy fürdővárosban. Egyik évben zuhogó esőt jósoltak utunk egész időtartamára, ami miatt csapatunkon csüggedés vett erőt. Szerencsére nemcsak mondanom, hanem elérnem is sikerült az eső „megállítását”, legalábbis ott, ahol megálltunk. Néha kint a vásárban is, minimum, amíg kint voltam szivarozni. A velünk szemben levő hatalmas Románia standon szereplő szovátai és parajdi székelyeink kértek is többször, hogy menjek velük dohányozni.

A vásáron „front office csapatrészünk” folyamatosan kínálta kiváló termálfürdőnket és a kapcsolódó szolgáltatásainkat a látogatóknak, emellett Enikő részt vett a kinti turisztikai szolgáltatóknak tartott fórumokon, prezentációkat tartva, interjúkat adva Szoboszlóról. Ezt a kialakult ottani kapcsolatrendszerük is elősegítette, amelyet diplomatáinkon kívül sokakat ismerő barátaink (különösen az újságíró házaspár, Galina és férje Anatol Golea, meg Nicolae Gereg szervezett nekünk. Mi, a férfiak pedig a pakoláson túl, az általunk vitt finom gönci barack pálinkával, tokaji borral, Pávai-ásványvizünkkel és kávéval kínálgattuk a standunkat meglátogató, vagy általunk odahívott személyiségeket:

Visszatérően meglátogatott bennünket Valentyina (akit én Tyereskovának neveztem) Deszjatnyikova, aki a fővárosban él, de korábban a gödöllői egyetemen végzett és kiválóan beszél magyarul. Mindig hozott finomságokat, ahogy egyszer a velünk szomszédos – a bejáratnál volt a helyünk, ez sem utolsó tényező- helyen a vásárgazgatóságon dolgozó fiatal moldáv hölgy is, nagymamája sütötte süteményt, meg finom konyakot, mondván, hogy nekünk most van húsvét. Végiglátogattuk a standokat, megkóstoltgattuk a moldáv, román, ukrán, szlovák, meg gagauz kiállítók ételeit, italait, én meg rendszeresen a büfében kedvencemet, a moldáv palacsintát (párolt káposztával, vagy sós túróval) falatoztogattam. A palacsinta kedvelésemről még annyit, hogy egyik megérkezésünkkor Nicolae barátunk egy tállal hozott nekünk belőle,

nem tudván, hogy rögvest indulnunk kell a konzulékhoz vacsorára. Nem baj, napokig eszegettem még.

Minden jel szerint több éven át tartó ténykedésünknek nagyban köszönhető, hogy elkezdtek nálunk megjelenni- különösen Hungarospa Thermál Hotelünkben, hisz elsősorban a sajátunkat ajánlgattuk- a moldáviai vendégek, buszos csoportok is. (Egyszer hívtott is egyik magánszállásadónk a kocszi MD- jelölése miatt, hogyan kerülnek ide macedónok?) Az újságokban, televíziókban sokat szerepelt városunk, a kint készített műsorok mellett hozzánk is ellátogatva. (Pl. az egyik legnagyobb ottani, az Euro Tv ingyen készített riportfilmet nálunk, amelyet csúcsidőben többször levetítettek.)

2016-ban nagykövetségünkkel két különleges helyre is ellátogattunk csapatunk vásáron nélkülözhető részével: a Dnyeszter Menti Köztársaságba (Bender és Tyiraszpol városába), majd másnap Gagauzia fővárosába, Comratba. Transznisztríába nagykövetünk, kereskedelmi tanácsosa és néhány kolleginájuk jött velünk, míg Comratba ugyanezzel a kísérettel, de nagykövetünk nélkül utazhattunk.

Jó szokásomhoz híven felkészültem „Pridnyesztrovie”-ből – ahogy az ottaniak nevezik-, gondolom nem árt egy rövid ismertető erről a „szovjet rekvizitum”-ról. 1990. szeptember 2.-án szakadtak el Moldáviától, az oda diszponált 14. orosz hadseregnek is köszönhetően. A csak Abházia és Észak-Oszétia által elismert zárvány saját parlamenttel és egyéb hatalmi szervekkel rendelkezik, az egyetlen posztszovjet „állam”, ahol sarló és kalapács van a zászlón, Lenin-szobrok uralják a tereket (ebből a chisinaui vásárvárosban is találtunk egy „mintha megöregedett volna” változatot, fényképezkedésre azért jó volt). Pénzük is saját, bár rubelnek nevezik. A várost 1792-ben Szuvorov alapította. A hadseregmaradványon kívül az orosz nyelv és kultúra tartja össze. Vannak széles sugárutak- hadd férjenek el rajta a tankok-, rendezett, tiszta parkok, csak rendkívül kihaltak, az emeletes blokklakások a külvárosi részeken elhanyagoltak. Úgy néz ki az egész, mintha a Szovjetunió itt még nem omlott volna össze. A szocialista modellt követik, kapitalista beütésekkel. Monopolhelyzetben van a Sheriff nevű vállalat- konglomerátum, ott szinte minden az övé (avagy valójában a vezetőké, ahogy nálunk is kezd lenni.) A Dnyeszter innenső partján levő Bender (nem Osztap), valamint a túlparti Tyiraszpol mintegy 350 000 lakosú agglomerációt képez, a teljes, kb. 500 000 fős lakosság túlnyomó részéből.

Tehát (2016.) április 9.-én reggel elindultunk a „vakvilágba”, nagykövetségünk diplomáciai kocsijának felvezetésével. A határt a közút lerekesztésével, forgalmi akadályokkal alakították ki, az út mentén pedig beásott páncélgépkocsik, tankok voltak láthatók, nehogy eltévesszük az irányt. Amikor nagykövetünk magyar zászlóval ellátott kocsija megállt, két, a szolgálatot akkor letett orosz katona- az egyik ráadásul nő- kiugrott személykocsijából, a csomagtartóból kivették géppisztolyaikat, csőre töltötték és kocsijainkra fogták. (Úristen, remélem ezek először kérdeznek, nem lőnek!) Aztán kisebb tétovázás, tanakodás, viselkedésre figyelmeztetés után beengedtek bennünket. Nemsokára balra hatalmas, ultramodern „Sheriff-komplexumot” láttunk, a focicsapat stadionjával, sportcsarnokkal, uszodával, tenispályákkal, bevásárló központtal, stb. A forgalomtól szinte mentes utakon hamar megérkeztünk célunkhoz, az ottani fejlesztési ügynökséghez. Meglepetésünkre csinos fiatal hölgy- nem ez volt a meglepő, hanem az, hogy- magyarul köszöntött bennünket. Elmondta, hogy édesapja nálunk járt egyetemre és rá is ragadt valami nyelvünkéből. Közölte azt is, hogy aki még Szovjetuniót akar látni, az jöjjön ide, de szerinte a jó útjuk nem Keletre, hanem Nyugatra kell vezetni. (Nagykövetünk szerint ott más nemigen mert volna ilyen mondanivalót, különösen azért, mert a lakosság 98%-a a 2006. évi népszavazáson az Oroszországhoz csatlakozásra szavazott. Az meg- legalábbis látszólag- a füle botját sem mozdítja értük.) A kicsiny helyiség megtelt a helyi vezetőikkel, szék nem maradt üresen, ezért- nagykövetünk egyetértésével- mi, azaz delegációnk férfi tagjai- néhány mondatos köszöntőm után- kereskedelmi attasékkal, meg az onnan származó sofőrrel városnézésre indultunk, mivel a szereplésre elég volt részünkről nemzetközi referensünk. A városnézést- pénzváltás után- a szembeni Kvint-konyakgyár mintaboltjában kezdtük, miért ne? Ezt 1897-ben alapították.

Már nem nevezhetik konyaknak, így „diwin”-nek (distilled wine) hívják. Nagy sor volt, literszámra vitték nagy műanyag balonokban a finom nedűt. Fiam lelkemre kötötte, hogy a posztszovjet miniállamból feltétlenül jelentkezzek, a bolt sarkában- mivel ezt a helyet ajánlották- találtam annyi térerőt, hogy sms-t tudtam neki küldeni.

A „Verhovna Rada” – ez a parlamentszerűség – épülete előtt a légiközlekedést is akadályozó magasságú Lenin-szobornál fényképezkedni kezdtünk. Egyszer hátulról vállon vereget- nem éppen dicséretként- vala-

ki, hát egy orosz tiszt, hogy tilos fényképezni és venné el a gépünket. Kérdeztük többször is, hogy miért tilos, mire válaszként mindig az jött vissza: nyilzja! Jó, ha te így, mi meg úgy, mondtuk neki: még nem kezdünk hozzá, mert az ultramagas szobor sehogy sem fért bele velünk együtt a képbe. (Aztán elpucolt tőlünk.) Gyorsan virágot vettem és átmentünk a szemközi hősi temetőbe, amely előtt kápolna, meg az elmaradhatatlan T-34-es tank állt. Nincs ember, akinek ne szomorúság ülné meg szívét ettől a látványtól! Mindenféle viszály, háború hősi halottai, köztük a „Szovjetunió Hőse”-i (sokra mentek vele, szegények), meg a legvéltlenebb áldozatok, a II. világháború végén „málenkij robot”-ra idehurcoltak síremlékei. Megkerestem a Hajdúnánásról elraboltak síremlékét és elhelyeztem rajta a virágot. (Arra gondoltam, mit érezhettek szerencsétlenek, akik azt se tudták hová kerültek, azt pedig pláne nem, hogy miért.)

Lélekben megtörve tettünk még néhány kört a városban, majd visszatértünk a többiekhez. Kigondoltuk, hogy önzetlen, áldozatkész segítőinket meghívjuk itt ebédre. Kiderítettünk egy közeli, „tájjellegű” éttermet, ahol ki-ki ízlése szerint próbált választani az étlapról, de rövidesen kiderült hiába. Ők döntöttek ugyanis helyettünk és hoztak annyi ételt, hogy estig sem tudtuk volna megenni, ráadásul jó drágán (ilyen áron még sehol sem ettem). Nem volt mit tenni, elmentünk még pénzt váltani, fogcsikorgatva fizettünk, a maradék étkeket meg becsomagoltattuk. (Szállásunkra visszatérve a csomagokat egy kivételével odaadtuk kísérőinknek, megérdemlik bizony, meg legalább nem kell főzniük, mert vasárnap volt. Este a nálunk maradtat felbontva láttuk aztán, hogy csupa hús, szegények meg a köretet és zöldséget vitték el.)

Hazafelé aztán, kirándulásunk megkoronázásaként megnéztük a benderi (románul Tighina) erőd-várat. (Bendert nálunk régebben Neszter-Fehérvárként emlegették.) Ezt Stefan cel Mare moldvai fejedelem, majd a törökök építették ki. Az 1700-as évek második felében többször ostromolták az oroszok, az egyik csatában részt vett Münchhausen báró is, akire az ottani „általa repült” ágyúgolyó emlékeztet. A vár bejáratát nem könnyű megtalálni a szerintem részben még a cári időkből ottmaradt ipari, katonai romhalmazok között, de aztán a látvány- ideértve a Dnyeszterre szép kilátást is kárpótol, legalábbis bennünket. Az ukránokat nem biztos, mert a múzeum- kínzók is- eszközein, tárgyain túl van ott egy Bogdan

Hmelyickij festmény, amin a hokedlin ülve könyöklő, jövőbe révedő hetman szomorú arcán a mai ottani kínok is látszanak.

Április 8. volt Gagauziába látogatásunk napja. Utazásunk előzménye a baskán Hajdúszoboszlóra meghívása volt.

Az akkoriban megválasztott új baskán, Irina Vlah asszony (neve is orosz-román kettősség) jogász, az autonóm terület kormányzója. Gagauzia lakossága ortodox keresztény törökként nem igazán kötődik Moldáviához, őket az oroszok kedvelik- pl. a Moldáviára vonatkozó mezőgazdasági- élelmiszeripari termék embargót sem terjesztették ki rájuk-, ott az orosz nyelvet és médiát használják. Kormányzó asszony végül nem látogatott el hozzánk- pedig válaszevele elfogadó volt-, ahogy a diplomáciában a lényegyet eltakarni akarva mondani szokták: időpont egyeztetési nehézségek” miatt. Ám nagyrabecsülését fejezte ki polgármesterünknek- rajtam kívül ugyan ki tudta volna ezt elintézni neki. (Biztos szívesen fogadta volna a csinos- elvált- jogász hölgyet.)

Tehát kereskedelmi attasénkkal – aki valamikor Moszkvában végzett, nagykövetünkkel azonosan-, nemzetközi referensünkkel együtt mi „fűk” elmentünk Comratba, Gagauzia „fővárosába”. A főtér itt is a Lenin-szobor árnyékában leledzett, a szoborparkban a korábbi szovjet tagköztársasági pártfőtítkárokkal, majd államfőkkel. Bemenne a kormányzóság épületébe kiderült, hogy baskán asszony sajnos távol van, ezért munkatársnői fogadtak bennünket, akik mind a hatan félszegen felmondták nekünk a kiadott „leckét”. Ezért én is ezt próbáltam tenni, úgy éreztem tőlük is sikerületlenebbül. Aztán átmentünk egy szemközti épületbe, a szovjet irodalmat bőven tartalmazó könyvtárterembe, kipakoltuk az általunk vitt frissítőket, kávé, megvendégtük a pár megjelentet, akiknek Enikő, attasénk orosz tolmácsolásával megtartotta prezentációját, végül válaszoltunk az egyetlen nagyon érdeklődő újságíró kérdéseire. (Tanulva Tyiraszpolból, itt már nem hívtunk meg ebédre senkit, mi sem kaptunk enni, ezért pár perc sétálgatás után visszaindultunk.)

Természetesen esténként, meg egymást váltva néha délután volt szabad időnk is, amikor kinti barátaink érdekes programokat szerveztek nekünk. 2015-ben az egyik napon „férfiszakaszunkat” borszéki társnőnk elvitte főmérnök ismerőséhez, Balti-ba, a konyakgyárba (a főmérnök fia

hazánkban tanul). Voltunk olyan ügyesek, hogy a régebbi, a tankoknak döcögős betonlapokból készített „hadiúton” mentünk, aztán ott megmutatták a hazafelé vezető újabb, jobb utat. (Elhaladtunk Orhei-Őrhely- városa mellett, amely honfoglaláskori magyar alapítású, Chisinau-Kisjenővel együtt, említettem ezért társaimnak, hogy ide vissza kell még jönnünk.) A jellegtelen, elhanyagolt-de közel kétszázézer lakosú- nagyvárosban, a blokkházak között aztán nagy nehezen megtaláltuk az ottani állapotokhoz képest rendben tartott „Barza Alba” (Fehér Gólya) konyakgyárat, amit a főmérnök aprólékosan bemutatott.

Vágytunk már egy kis itókára, azonban amikor a különterem terület-terület asztalán megláttuk, hogy 15 féle szeszes terméket fogunk megkóstolni, megijedtünk: ennyitől szégyenszemre be fogunk rúgni, ezért a kezdeti gyengébbeket nem ittam meg, kiöntöttem a kancsóba. Ezt meglátva a főmérnök mondta, hogy figyeljük az átellenben ülő feleségét, vele azonosan eszegessünk a csemegekből, így biztos nem árt meg. Igaza lett, ettünk-ittunk hát újra-kezdve, majd sikeresen befejezve, végül mintaboltjukban vásároltunk is.

Nemcsak a konyak, a bor is szőlőből van következzen hát borkombinát, mégpedig a híres-neves Cricova. Ez a 130 kilométer hosszú földalatti borváros úgy alakult ki, hogy innen termelték ki Chisinau (újja) építéséhez a mészköveket. (Azt nem verik nagydobra, hogy bizony nagyüzem kellett a II. világháborús Iasi-Kisinyov hadműveletben „büntetésül” módszeresen rommá lőtt főváros újjáépítéséhez, ahol így alig maradt régi épület.) Rabok is dolgoztak- mondta filigrán idegenvezetőnk-, akivel úgy összebarátkoztunk, hogy haza is mi vittük. A rabmunkának társaim örülni kezdtek, az jó, ha a börtöntöltelékek robotolnak, azt már én tettem hozzá: csak hogy nem volt bűnük! (merthogy Gulagra száműzöttek és „málenkij-robot”-ra hurcoltak is szép számmal voltak közöttük). Szóval lelkemben keserúséggel indultam lefelé a járatokba, a mikrobuszunkba beült hölgy kalauzolásával.

Egyszer csak sivítás- csörgés- csattogás, majd blokkolva hirtelen megállás. Nem figyeltünk arra, hogy tetőcsomagtartó van járművünkön, ezért beszorultunk az alagútba, néhány mennyezeti világítótestet is elmozdítva. (Kísérő hölgyünk szerint ő volt figyelmetlen- köszönjük ezt a hozzáállást.) Tolatás, majd másik irányba

vittek bennünket. Itt aztán van bor, az alagutak mindkét oldalán kialakított tárolókban ezrével hevernek a palackok, nevezetes személyiségektől származók is (pl. a német fasiszta Göring marsalltól, pártvezérektől, a hasonlóan diktatorikus „felállású” Szovjetunióból, művészekről)- bértárolásban is. Pezsgőpalackozó, mozi, színház- meg kóstolótermek, éttermek, ahol mi is borkóstolós vacsorát fogyasztottunk el. (Gyanúnk támadt, hogy fegyverraktár is ez a komplexum, amit a másik hasonló objektum meglátogatása később megerősített.)

Bizony, mert voltunk ám egy másik hasonló helyen is, mégpedig az Orhei városa melletti Branesti-ben. (Sajnálatomra elmaradt a harmadik konyakgyár a Calarasi meglátogatása.) Itt is száz kilométer feletti hosszúságú járatrendszert vájtak ki, a bejáratnál kiállított géppel. Jó nagy magasságú- szélességű járatok ezek, atomrakéták is beférnek. (Lehet vannak ott is, pl. azért mert az- álca?- pezsgőgyártó gépsor látogatásunkor poros volt- pedig szerintük nemrég járt le a műszak, meg a 15-16 °C-os hőmérséklet nem igazán alkalmas borok tartós tárolására.)

Ennek a kombinátnak tulajdonos oligarchájával jól összeismerkedtünk. Elmondta, hogy a Gorbacsov-éra szesztilalma idején ők nem semmisítették meg a szesztartalmú italokat, hanem üdítőt gyártottak belőle (vagy eltették jobb időkre, vélekedtünk a látott gazdagság alapján.) Megmutogatta fejlesztési terveit is, amelynek fontos, részben már megvalósult eleme a földalatti, „kőkorszaki stílusú” szálloda. Étterme már kész volt, hatalmas tűzhelye- amit fahasábokkal rakosgattak meg, kürtője kivezetve a szabadba- mellett melegedtünk, majd jót vacsoráztunk. Hazafelé behívott közeli, részben földalatti, borpincékkel „aládúcolt” lakásába, bemutatta feleségét, beszélt családjáról, aztán megkínált a legöregebb, 55 éves, családjának készített exkluzív finomságú konyakjából. Saját falurészén templomot is épít, amit szintén megmutatott. Mivel mondta, hogy szokott járni Magyarországon, a sztrádán közeli- lünkben elhaladva, meghívtuk hozzánk, ami aztán elmaradt részéről. (Gondolkoztunk rajta, ha a fürdő komplexumunkat megmutatnánk neki és azt mondanánk ez a mienk, hatunk tulajdona, csodálkozna-e? Az ő vagyoni helyzetét látva nemigen.)

Kirándulásainkon nemcsak direkt gasztronómiai élvezetekben volt részünk. Segítőink által a vásáron megismertünk egy ottani fazekasművészt, akinek a neve is az, Gonciar, hasonlóan a nádudvari Fazekas családhoz. Ő Galináékkal egyszer eljött Szoboszlóra, a finom Nimorinka- pálinkát főző üzem tulajdonosával együtt, de Fazekasékkal „összehozásuk” nem sikerült. Aztán mi mentünk el hozzájuk, ahol megmutatott egy, a családja által valamikor birtokolt falurészt, ahol hangulatos műhely- bemutató- vásárló- kikapcsolódó helyet alakított ki. Éppen világrekord-kísérletbe fogott, az eddigi legnagyobb vázát elkészíteni szándékozva, amihez hatalmas kemencét kellett építenie. Az ügyes, agilis, tiszteletre méltó, hagyományörző család ezt is teljesítette volna biztosan, adományok is gyűltek hozzá, ám akadályt támasztott nemsokára fia súlyos betegsége (amiből szerencsére, hatalmas áldozatok árán kigyógyult). És ahogy ígértem, eljutottunk ám Orhei- Őrhelyre is, a 40-50 méter magas sziklafallal övezett Orheiu Vechi kanyonba, ősrégi sziklatemplomot is meglátogatva, a falu régi korok szerint kialakított éttermében finom ételeket- italokat elfogyasztva. Tudomásom szerint a tatárjárásig ez volt a magyar- természetes adottsága révén könnyen védhető- határ.

Ezzel függ össze egy érdekes esetünk a vásárban. A kora délutáni csendes időszakban Csengével voltam szolgálatban, a többiek elmentek valahova. Megállt nála egy öregúr és mondott valami számomra is furát. Csenge aztán megerősítette: azt mondta, hogy Orheiben családja őrzi régi magyar gyökereit, sokszor hallgat magyar zenét, nézeget dolgokat rólunk az interneten, most például azt vizslatta, hogy mi hogyan készítjük húsvéti ételeinket.

Aztán az ortodox kolostorok, amelyből Galináéknak köszönhetően négyet is láttunk, egyik érdekesebb volt, mint a másik. Az is, hogy a kommunista időkben milyen, enyhén szólva túl prózai célokra (mondhatnám a prózait alantasnak is) használták ezeket, de nagy ütemben épülnek újjá napjainkban.

Ha már a kultúránál tartunk, írnom kell arról is, hogy emlékezetes előadást láttunk Chisinauban, a Nemzeti Színházban, mégpedig „Örkény István: Tóték” című darabját, ami önmagában kiváló „nyersanyag”. A román nyelv ellenére élvezhető volt nagyon, hisz a történetet ismerjük, amit a színészek nagyszerűen játszottak el. Az előadás után adtak nekünk egy kis eszem-iszom fogadást, ott aztán láthattuk, hogy a színpadon nagyon milyen, mondhatom észrevehetetlen hétköznapi emberek- ami iga-

zolja tehetségüket, képességeiket a színjátszásban. Kiderült, hogy ők egy Moszkvában végzett osztály, egyben ideszereződtek, megújítani próbálva a színjátszást. (Most is élvezettel nézegetem az előadásról ajándékkul kapott fotókat.) A darab élvezhetőségét az egyetemistákból álló közönség is elősegítette, jól ültek a poénok. Ezek után természetes, hogy a „Familia Tóth”-al meghívtuk őket szoboszlói előadásra, ami azonban csak majdnem sikerült.

Még egy kicsit írnom kell az élvezetekről, először a sörről, majd a kozmetikumokról. Kóstolgtattuk a finom Chisinau-sörüket, mígnem Galináék szervezésében- mondhatnám: hogyan másként?- eljutottunk üzemplátogatásra a török Efes-építette modern fővárosi gyárba. Kalauzaink éjfékete hajú-szemű gagauz hölgyek voltak, hamar kiderült aztán ez csak természetes, mert ők a jó sörkóstolgtatók. Munkaköri kötelességként is- irigyelt beosztás-, mert a női érzékszervek jobbak erre (is). Mire végignéztük a fel (és el)csigázó gyártási folyamatot, a félkészállapotok ízlelgetése ellenére férfiasan hősiesen készen álltunk a kóstolgtató bemutatóra. Iszogattunk hát, így is védendő a magyarok becsületét (manapság ráfér), majd a néhány üveg elfogyasztása után eredményesen válaszoltam hölgyünk azon kérdésére, hogy melyik a legjobb sör? Az, amit még nem ittunk, a csapolt- erre hozták is a korsókat, ő pedig mondta és bizonyította, hogy neki is ez a kedvence.

Galina csapatunkat többször is elvitte az ugyancsak a fővárosban levő Viorica-kozmetikumgyárba, ami ékes példája az 1980-as évek itteni sok szovjet beruházásának, hiszen ekkor, a francia Diorral együttműködve építették ezt az üzemet. Végigpróbálgattuk a bő termékskálát, amely az ottani gyógy-és haszon növények mellett az algákra is alapoz, a szokványos női- férfi cuccokon túl parfümöket és babakozmetikumokat is gyárt. (Egyszer ránk, a fiúkra szóltak, hogy amit magunkra fűjtünk, az női termék- nem baj, majd a legendás „Krasznaja Moszkva” gázolaj illatbúze úgyis elnyomja a végén.) A mintaboltban külön, a velünk levő igazgató asszony által nekünk biztosított kedvezményben részesültünk, ajándéknak is bőven vásárolgtattunk hát, minden évünkben. (Igazgató asszony üzleteivel Magyarországra is terjeszkedni akart, Erdélyen át, ezért meghívásunkra eljött Szoboszlóra családjával, de a nyitandó üzlet kérdése, rentabilitása több szempontból kérdéses volt, így nem sikerült nyélbe ütni.)

Ha már élvezeti cikkekről beszélek megkedvelt országunknak e téren nincs szégyenkeznivalója, mert kiváló csokoládékat, pralinékat, aszalt szilvát, barackot, stb. gyártanak, amiből az egyik mintaboltban

mindig bővel vásároltunk. (Egyébként a csokoládé román neve azonos a boldogságával, ezért a Bucuria-gyár termékeit különös előszeretettel ízlelgettük, másoknak, az itthoniaknak is kínálva- elvégre egyszer élünk!) Egyszer voltunk vásárolni- konzulunk vitt oda- a Budapest nevű szupermarketban, de magyar kötődéséről, a név valamilyen különleges okáról nem tudtunk kideríteni semmit.

E rész vége felé közeledve szólnom kell kiváló szállodánkról (Villa Arus Hotel), amely a vasútállomás közelében, csendes lakótelepi környezetben van. Modern, meghitt- kb. 30 fő lakott benne összesen -, de hatalmas szobákkal és többszáz főt befogadó étteremmel (amit csoportos nagyrendezvényekre használnak, nem betérő vendégeknek) bíró kényelmes hotel, megnyerő, nagyon kedves személyzetével- egyszóval egyből belopta magát a szívünkbe és szerencsére minden látogatásunkkor ott tudtunk lakni. (Annál inkább, mert a szinte szomszédos, még a szovjet időkből való és állapotban is maradt toronyház Kozmosz- megahotelben járva láttuk ám a „micsoda különbség”-et - Koszmosznak neveztük.) Szakácsunk mindig finom reggelivel szolgált nekünk, különösen a palacsinta változatok ízét érzem még most is a számban. Már a legelső alkalommal kerestünk vacsorázóhelynek moldáv nemzeti éttermet, de a közelben előbb törököt, majd japánt találtunk. (Utóbbi legalább a hatalmas vegyespiac mellett volt, ahol mindent, szerintem még hordozható atombombát is, lehetett vásárolni.) Majd figyelmes Kolumbuszként felfedeztem- no nem a spanyol viaszt; hanem - egy valóban nemzeti, emellett színvonalas éttermet, a főutcán, nagykövetségünkkel átellenben, ahol többször töltöttünk kellemes órákat. Lett egy másik kedvenc helyünk is, a szállodánk közelében levő „London Pub”, ahová konzulunkat is meghívtuk feleségével vacsorázni, legalább részben viszonzni próbálva azt a sok figyelmességet, kedvességet, amit kaptunk tőlük.

Összességében- teljes csoportunk álláspontjaként- úgy gondolom, hogy Moldávia hiányozni fog nekünk, jó szívvel emlékezünk mindig rá. Társaságunk kisebb súrlódásoktól eltekintve szuperül és együtt működött minden alkalommal, azóta is találkozgatunk, emlegetve maradandó élményeinket.

Ez a kiváló programsorozatunk kötelességemmé teszi, hogy egy különleges történetről még beszámoljak. 2018. évi kint létünkkel feleségemtől, Földes jegyzőjétől értesültem e-mailben arról, hogy 2016-ban Dr. Nora Özert választották nálunk a „Nemzet Szépe”-nek. A bűbajos teremtés „magyar- moldáv (gagauz) projekt eredménye”, mert édesanyja földesi származású. (Csapatunk férfi zsűrijének véleménye: megérdemel-

te és a fotókról azt is megállapítottuk, hogy a királynői viselet is jól áll neki.) Ez a történet is igazolja, milyen kicsi a világ- csak férjünk el benne, békésen, teszem hozzá.

2. Világlátás

Helyünk – Európában!

Ezt a részt kedvenc történeti esszémre, „Szűcs Jenő: Vázlat Európa három történeti régiójáról” című, 1984-ben készült művére – a továbbiakban: Vázlat – alapozom. A szerző bevezetőjében megállapítja, hogy Bibó István (napjainkban sajnos már egyáltalán nem hallani, olvasni róla) nem történettudós, hanem politikai gondolkodó volt, a történelemnek mégis szerves része van életművében. A történészeknek is példát mutatva volt tudatában annak, hogy a „történések” mögött a századokon átnyúló, hosszú távon is bizonyos „szerkezetek” a lényegesek, melyek a jelen számára egyszerre jelölnek ki határokat és kínálnak lehetőségeket.

Henry Kissinger – korábbi amerikai nemzetbiztonsági tanácsadó és külügyminiszter- „Diplomácia” című vaskos könyvének (PANEM-GRAFO Budapest, 1998.) 19. oldalán írja: *„A történelem tanulmányozása nem biztosít automatikusan alkalmazható használati utasítást. A történelem analógiákon keresztül tanít, oly módon, hogy összehasonlítható helyzetek esetén bemutatja a lehetséges következményeket. Ámde minden generációnak magának kell eldöntenie, hogy melyek az összehasonlítható szituációk.”*

A 427. oldalon pedig a következők szerepelnek: *„Annak oka, hogy miért is nem lehet senki próféta a saját hazájában, abban keresendő, hogy szerepük az, hogy képzeletükkel és tapasztalataikkal felülmúlják kortársaikat. Az elismertséget a próféta akkor fogja megszerezni, amikor víziója majd tapasztalattá válik- azaz röviden: „ha már túl késő van ahhoz, hogy előrelátását felhasználják.”*

Visszatérek a Vázlat bevezetőjéhez. Bibó a hatások és a lehetőségek hosszú távú trendjén a magyar történelmet egy háromfázisú mozgás képleteként fogta fel. Végsőkéig leegyszerűsítve: ezredforduló utáni történelmünk első ötszáz évében a magyarság „alkatilag”, azaz társadalomszerkezetében a Nyugathoz tartozott, legalábbis ahhoz közelített (noha

„egyszerűbb szövedékben, vidékies jelleggel” és „fokozati különbségekkel”); történeti katasztrófák szorították ki aztán a következő több mint négyszáz évre a helyzetből, hogy belekényszerítsék egy kelet-európai jellegű szerkezetbe, melyet a „társadalmi erőviszonyok mozdulatlansága”, „holtpontok” és reménytelen visszatérési kísérletek jellemeznek, elegendő, hogy a folyamat a XIX. század második felében kísérteties „zsákutcába” torkolljon.

Szűcs Jenő Vázlatában Európa koordinátái így festenek:

A „barbárok” Róma nyugati örökségét bekebelező első expanziója létrehozta a „Nyugat” fogalmát (500-800 között); újabb „barbárok” pacifikálása után a Nyugat első nagy expanziója (1000-1300) keleti és északi irányban tágította ki Kelet-Európa kereteit (benné Észak- és Közép-Kelet-Európával), miközben a Róma keleti örökségét őrző Bizánc kisugárzásában létrejött egy „csonka” Kelet-Európa, valamint Délkelet-Európa (mely utóbbi azonban, minthogy a középkor végére fokozatosan elsorvadó Bizánccal együtt fél évezredre kiesett az európai struktúrákból, figyelemünkön kívül maradt). Az újkor, egyik irányból a Nyugat második nagy expanziójával (1500-1640) köszöntött be, mely a képlethez az Atlanti-óceánon átnyúlva hozzákapcsolta Amerikát (s idővel abszorbeálta Skandináviát), másik irányban a „csonka” Kelet-Európa nagy expanziója létrehozta a „teljes” Kelet-Európát, hozzákapcsolva a képlethez a Csendes-óceánig kiterjedő Szibériát. A kettő közé szorult Közép-Kelet-Európa az újkor hajnalán defenzív döbbenettel eszmélhetett rá, hogy míg Nyugat felől a történelem újra megvont egy elmaradottnak vélt határvonalat, dél felől az évezredek múltja közép-ázsiai eredetű inváziók utolsó (s legerősebb) hulláma „partjait” ostromolta, s maga sem tudta pontosan, hogy beletartozik-e még Európa Occidens kereteibe, vagy kiesett belőle.

A régiók eredeti helyzetéből, eltolódásaiból és a történelem kihívásaira adott válaszaiból következtek azok a strukturális modellek, amelyek máig ható érvennyel meghatározzák a modern Európát.

(A Karoling-birodalom idején – 800 körül – a Nyugat határvonalán belül volt Pannóniánk, míg a Dunán inneni „Hunnia” ezen kívül esett. Kérdezem ezért: ennek van-e köze a lázongó, „kurucos típusú” Hunnia sorsának alakulásához?)

Általános vélekedés szerint a pápa általi korona-adományozással Szent István királyunk kijelölte utunkat Nyugat felé, amely civilizációs gyűjtőfogalommá vált. Nyugaton az újkor kezdetét sikerdátummal (1492, Amerika felfedezése) jelölik, míg nálunk katasztrófadátummal (1526, „Mohácsi vész”) kezdjük. Egy „nemzeti monarchia” lehetőségét nem Mohács vágta el, mert a magyar királyság akkor már rövid megszakításokkal másfél évszázada, hol lengyel, hol német birodalmi, hol cseh, hol Habsburg perszónaluniók keretében kényszerült tágabb dinasztikus kereteket keresni. A Habsburgokat szerencsés házasságok és másokat sújtó sorscsapások segítették. Csak tőlük lehetett segítséget remélni a török kiűzéséhez, de nekik ez nem érte meg (pl. a magyar végvárrendszer fenntartása többbe került, mint amennyi adót itt be lehetett szedni). Magyarország a nemesi ellenállás miatt kizáródott a felvilágosult abszolutizmus előnyeiből, a parasztságot pedig egyik régiónkbeli ország nemességének sem állt érdekében kihúzni a második jobbágyság státuszából. 1848-ig ilyen csak elvétve, kis csoportokkal (pl. hajdúk kiváltságolása) történt. Ez a köztes régió csak bukott, avagy félforradalmakat produkált. A magyar történelem nem egyszerűen csak holtpontra jutott 1526 után, hanem máris belekerült abba a zsákutcába, hogy a maga „nyugatias” (de ilyen minőségében hiányos, erőtlen és féloldalas) alkatával egy olyan „közép-kelet-európai megoldás-variánsba” szorult bele, melyben elvben záródott ki, hogy az állam akár tiszta nyugati, akár tiszta keleti modell szerint hatékonyan kihúzza a válságból. Az állam rendi pólusát elszánt erővel konzerváló, féloldalas nemesi politikai társadalom arra még képes volt, hogy egy-egy nekirugaszkodással tömegeket vonjon magához a „haza szabadságának zászlaja alá”, arra azonban már szükségképpen képtelennek bizonyult, hogy saját erejéből, belülről modernizálódjék. Maradt tehát az anakronizmus, míg a Nyugat elindult a nemzeti abszolutizmus, a Kelet pedig a birodalmi autokrácia irányába, e nemesi társadalom nem ismert (nem ismerhetett) más koncepciót, mint hogy a (Habsburg) birodalmi keretben és a megváltozott feltételek között is kapaszkodjék a „corpus politicum” középkorias rendi dualizmusába és az „ország szabadságának” rendi képzetébe, formális félsikerrel. Megmaradt a Szent korona-eszme középkori kövülete, lényegét tekintve váltig a „verbőczyánus”

summázatban. A dinasztia azt hajtogatta, hogy „jót tett”, vagy akart tenni „népeivel”, csak éppen ebben mindig megakadályozták a rebelliók, a nemesség pedig a „magyar nemzet” szüntelen szenvedését panaszolta fel. A Bastille lerombolásának évében már nemesi „nemzeti lázadás” érlelődött a jobbágyokat „felülről” felszabadítani kívánó II. József ellen. A társadalom vezető rétege egy alapvetően mégiscsak „kiegyezésszerű” állami struktúrában (ahol ura maradt jobbágyainak, megtartotta az államnak a rendi játékszabályok szerint őt illető uralmi- igazgatási szektorait) évszázadokon át úgy élt, hogy elhitette magával: szüntelenül lázadó és „ellenálló”. (Ennek a szuggesztiónak máig a hatása alatt vagyunk.) Ezek közé tartozik a felfokozott és örökletes „uralmi szellem”- ellenpontján a „jobbágyi alázattal”-, meg a rebellis alapállás depressziós ellentéte, a rezignált belenyugvás a dolgokba, mondván: minden fontos ügyben úgyis valahol „fent” születnek a döntések.

A kép mégsem ilyen reménytelenül sötét és nemcsak „nyugati kultúrtörténetünk, hanem a „szabadság kis köreinek” részleges megmaradása, léte miatt (pl. városi polgárság, meg a nem teljesen jogfosztott parasztság, a faluközösségek, illetve a hajdúk, jászok kiváltságai). Ez az eltorzulások ellenére sem teljes kizáródás segít megérteni, hogy míg a „felülről” kezdeményezett reformokból nagymértékben sikerült kimaradnunk, alig negyedszázadon belül magának a nemességnek a legjobbjai képesek voltak olyan megújulásra, a reform, majd a forradalom ügyének alulról való kézbevitelére”, amely aztán a magyar történetnek le európaibb korszakát nyitotta meg. Ahogy Bibó írta: „a leghatalmasabb erőfeszítést a nyugati fejlődés fővonalára visszatérésre.” Összegzésül azt is leszögezte: „Nem hiszek a történelmi százszázalékos szükségszerűségekben, hanem hiszek bizonyos nagy vonalakon belül- több- kevesebb lehetőségekben, melyet lehet elpuskázni és lehet szerencsés vágányokra irányítani.”

Ide tartozónak érzem Degré Alajos; Visszaemlékezéseim- Az 1848-49. év előtti, alatti és utáni időkből” című, a budapesti Szépirodalmi Könyvkiadó által 1983-ban ismét kiadott (eredetileg 1883-ban megjelent) munkájának 62. oldaláról a következő néhány mondatot:

„Hálátlan utókor, mely gúnyolod s kineveted a táblabíróvilágot nem gondold meg, hogy ennek köszönheted, ha még magyar vagy. Ez a táblabíróvilág, a megyei védősáncok mögé sorakozva, századokon át védte mindenféle támadások ellen az alkotmányt,

megőrizte a magyar nyelvet, mikor főuraink azt megvetették, s városaink németekké lőnek. Ha akkor nincs az az áldott jó táblabírói osztály, nyelvünket irgalom nélkül megsemmisítik, de a középosztályt sem hiúság, sem erőszakoskodás a hazafiúi útról eltántorítani nem volt képes. A középosztály beszélte és mívelte nyelvünket, védte és fejlesztette alkotmányunkat. Részemről a legmélyebb tisztelettel emlékszem vissza rájuk, mert nélkülük Magyarország ma nem volna magyar, s tán ország sem.”

A Magyar Nemzet napilap 2017. január 16.-i számában Csizmadia Ervin politológus „Él- e ma a régióelmélet?” címmel írt cikket, azzal a „felütéssel”, hogy újra elő kell vennünk azokat a műveket, amelyek a geopolitika fontosságát hirdetik. Ebben írja, hogy megjelenésekor hatalmas vihart kavart Szűcs Jenő: Vázlata, ez volt az értelmiség egyik legizgalmasabb és legkeresettebb olvasmánya, Bibó István válogatott műveivel együtt. Ezek ráirányították a figyelmet a „régiováltás”- köztesből nyugatvá válás- lehetőségére, de a rendszerváltás „elsodorta” őket. A diktatúrából a demokráciába átmenet sikerült- okkal kérdezem: valóban?- , de az alapkérdések- és ezt napjainkban egyre nagyobb súllyal érezzük-fennmaradtak. Szűcs a nyugati „középkori rombolást”, a korábbi struktúrák szétbontását tekinti alapfeltételnek ahhoz, hogy ott spontán folyamatok összességéként és alulról egy önmaga meghaladására képes, folyamatosan változó szerkezet teremődjön. A lényeg az időbeli eloszlás- pl. a nép már meghökkentően korán, már a XIII. században részesedik a hatalom gyakorlásából, nemcsak forrása annak-, a társadalmi szerkezetek kiépülése nem egyszerre, hanem organikusan és egymásra épülve zajlik, több száz év alatt. Magyarországon azonban nem így történt: a társadalmi szerkezetek itt „tagolatlan összevontsággal, alig másfél évszázad folyamán és egymással párhuzamosan vázolódtak fel”. Nálunk is mindenütt megjelentek a nyugati szerkezetek- városok, nemesség /túlburjánozva/, jobbágyság -, de a Nyugaton kialakult komplex teoretikus szövevényhez” képest nagyon leegyszerűsítve. Ezek az alapvető különbségek később is megmaradnak, a nyugati vívmányok teljes mértékű átültetése a társadalmi szerkezet nyugatias jellegének hiánya miatt nem sikerülhetett. Mivel itt nem volt olyan dezintegrációs szakasz, mint Nyugat Európában, a hazai államszervezés egy felülről jövő integrációs szándékkal indul és mindig ez is marad a képlet. A rendszerváltás optimizmusában úgy látszott, hogy a köztes régió (benne Magyarország) hátránya a Nyugathoz képest behozható, ma már látjuk, hogy ez nem (egyszerűen) megy. Csizmadia

szerint mindig voltak mintaadó és mintakövető régiók, de arra nincs esély, hogy mindenki mintaadóvá váljon, maximum arra lehet törekedni, hogy a minta adás illetve mintakövetés ne örök érvényű szerepsémákat jelentsen. Ilyen értelemben a rendszerváltás felerősítette a mintakövetést, ma pedig- szemmel láthatóan- ennek ellenkezője a magyar hivatalos politika lényege. A szerző azt is tanulságként említi, hogy nem érdemes sutba dobni a régi könyveket, Szűcs Jenő „képzeletmozdító” Vázlata segít megértenünk mai nyomorúságunk mélyebb okait.

Ugyancsak Csizmadia Ervin, a HVG- hetilap 2017. november 30.-i számában a vele „Visszatérő múlt” címmel készített interjúbán azt állítja: az Orbán- rendszer nem zsákutca, hanem a magyar politika történet szerves része. (Az interjú „A magyar politikai fejlődés logikája” címmel megjelenő könyve apropóján készült vele.) Ebben nyilatkozza, hogy az utóbbi másfél évszázadban tucatnyi rendszerváltás volt nálunk, mindegyik a múlt hibáinak kijavítását tűzte ki célul, a demokratikus jogok kiszélesítését hirdette, de rövid idő alatt mindegyik hasonló utat futott be. Ennyi zsákutca nincs, ennyi rossz politikus nem lehet, az sem lehet, hogy egyetlen párt, vagy személy felelős azért, hogy mindig ugyanabba a folyóba lépünk. Szembe kellene néznünk végre azzal, hogy sajátos magyar fejlődésről van szó. A „magyar út” az, hogy bármilyen ideológiájú hatalom rendezkedik be, hamarosan egypártrendszerű struktúra jön léte (vegytisztán, vagy formálisan – lásd: dualizmus, majd Horthy, Rákosi- Kádár” végül Orbán rendszer), amely párt gyakorlatilag leválthatatlan, mert a társadalom elfogadja a kormányzópárt érvelését, hogy az ellenzékkel szemben csak ő képes biztosítani a „közjót”. Véleménye szerint a FIDESZ 2006-ban, amikor az MSZP újabb négy évet kapott a választóktól, döntötte el: mindenáron hatalomra kell kerülnie és „be kell magát betonoznia” mert ellenkező esetben ezt a baloldal teszi meg. A párt jobbra fordulását pedig generációs fejlődésnek tartja. 2010-től az „orbánizmus” már nem is akar kommunikálni az ellenzékével (teszem hozzá, lassan a civilizált világgal sem), igyekszik meghaladni a történelmi tapasztalatokat, ám úgy tűnik neki sem sikerül megteremtenie a nemzeti egységet. A rendszerváltás után a szocialista- liberális koalíció „mintakövető” volt, szinte kritika nélkül másolták a nyugati megoldásokat, abban a hitben, hogy egyszer így magunktól elérjük azt a szintet. Ez nem következett be, a FIDESZ pedig felélesztette a „mintaformáló” modellt, amely nem tagadja meg a Nyugatot, Európához akar tartozni, de azt mondja: „Tessék elfogadni a mi sajátosságainkat!” Annak okaként, hogy az emberek miért ábrándulnak ki hamar, nem adnak impulzusokat a poli-

tikának, nem kérnek számon rajta semmit, a hiányzó társadalmi szolidaritást, a kohézió nem létezését tartja, azt az alapállást: egymást hibáztatjuk, elképedve soroljuk a negatívumokat, de nem vonjuk le a tanulságokat, nem akarjuk megismerni, megérteni önmagunkat. A magyar társadalom a hiú várakozás ellenére nem vált demokratává egyik pillanatról a másikra (a hatalom sem igyekezett „nevelni” erre). Sokat vártunk, de nagyon keveset kaptunk a liberális demokráciától, ezért a csalódás. Orbán azt értette meg, hogy liberális módszerekkel nem lehet sikeresen vezetni piac, verseny és polgári öntudat nélküli országot. Már első ciklusában lett egy sokat gúnyolt mondása: „Merjünk nagyok lenni!”- és tényleg, bár nem könnyen, nagy pártot csinált a FIDESZ-ből. Ehhez az is kellett, hogy a jobboldal inkább elfogad egyetlen vezetőt, a baloldal pedig rögtön elkezdte kinyírogatni a sajátjait, meg hogy elméleti sikon és nem a legegyszerűbb szavazók szintjén beszélnek a baloldalon vízióikról és problémamegoldásaikról.

A kétharmadhoz persze kellett Gyurcsány is, akire vonatkoztathatók a Kissinger által „Diplomácia”-jában a 128. oldalon írtak (meg Orbánra is, de rá a jó értelemben):

„Az emberek általában hosszú távon nem tisztelik azokat a vezetőket, akik a saját bizonytalanságaikat tükrözik, vagy akik csak a válságok tüneteit veszik észre, de nem a hosszú távú trendeket. A vezető szerepe az, hogy vállalja a felelősséget azokért a döntéseiért, amelyeket az eredmények irányának felbecsülése és az azok befolyásolására alkalmas eszközök kiválasztása után hozott. Ha ebben kudarcot vall, a válságok száma megnő, ami egyenlő azzal, hogy a vezető elvesztette uralmát az eredmények fölött.”

Helyünkről Európában van több irodalmi megnyilvánulás is. Szintén nagy olvasmányélményem „Simonffy András: Kompország katonái” címmel írt „történelmi kollázsregénye” (Magvető Könyvkiadó, Budapest 1981.) Bevezetésként „Ady Endre: Ismeretlen Korvin- kódex margójára” című, 1905-ben megjelent írásából idéz. Most én is ezt teszem:

„Komp- ország, Komp- ország, Komp- ország: legképességesebb álmaiban is csak mászkált két part között: Kelettől Nyugatig, de szívesebben vissza.

A Nyugattal szórványosan már régen elmátkázódtak itt lelkek, Magyarország durva embermatériájából már kicsillan egy sereg

differenciálódásra érett és alkalmas molekula. A nagy Humbug nem Európának ártott meg, a hazugságot itthon hitték el. Miért hazudtak már az apáinknak és miért adták a hazugságot tovább? Minekünk váltig azt mondták, hogy itt Európa van, kultúréletre készültünk, s megfeszített idegekkel rángattuk magunkat egyre előbbre.

Minket kergettek előre, nem volt szabad hátranézni, meglátni honnan megyünk robogva. Meglátni, hogy néhány fáraóé ez az ország, hogy szennyes állati életben tartják a milliókat. Morituri te salutant: új magyar társadalom, az elámítottak, a becsapottak, az előreszaladtak, a kijátszottak, a túlfejlődött magyar lelkek, a vértanuságra kiválasztott magyarok..”

Egy politikával rövid ideig kacérkodott, magát- két fiútestvéreivel azonosan - egyikből szintén tábornok, másiból püspök lett-, alacsony sorból magas rangú katonatisztté felküzdött „ritka magyar” Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945 című művének (Kossuth Könyvkiadó Budapest, 1983.) 187. oldalán olvastam az alábbi- félreértések elkerülése végett-, 1938-ból származó sorokat:

„Szomorúan láttam....milyen áldemokrácia van nálunk. Hogy milyen rohadt a mi politikai életünk és hogy milyen jellemtelenek az emberek. Egy politikust azért és így üldözni, az államhatalom és a közigazgatás segítségével így sakkban tartani valakit, mert felfogásának, megítélésének kifejezést adott, a legbrutálisabb- eljárás, a demokrácia lábbal taposása....

De tapasztalom azt is, hogy milyen jellemtelenek és haszonlesők az emberek. Politikai meggyőződésük nincs, csak azt nézik, miből van előnyük, hasznuk.”

Végezetül „e szilárd részhez feszültség oldónak” következzenek „Hory András: Bukaresttől Varsóig” (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1987.) című visszaemlékezéseiből egy vidámabbnak szánt rész. Ő aztán tényleg diplomata volt és művének 189-190. oldalán egy hölgygel így adomázik:

Hölgy: Tud maga hallgatni?

Hory: A mesterségemhez tartozik. Azaz, hogy....ellenkérdéssel válaszolok: Mi a különbség egy diplomata és egy tisztességes asz-

szony között?- Nem tudja?- Szóval: ha egy tisztességes asszony azt mondja, hogy „nem”, az még nem zárja ki, hogy „lehet.” Ha azt válaszolja, hogy „lehet”, az annyi, mintha „igen”-t mondana. Ha pedig azt mondja, hogy „igen”, hát akkor nem tisztességes asszony.

Viszont, ha egy diplomata azt mondja, hogy „igen”, annak nem szabad felülni, mert csak annyit jelent, hogy „lehet”. Ha azt mondja „lehet”, annak az az értelme, hogy „nem”. És ha azt mondja, hogy „nem”, akkor nem diplomata.

(A diplomata helyettesíthető politikussal.)

Mi a magyar?

Olvasgatom „Babits Mihály: A magyar jellemről” írt tanulmányát, amely először a Szekfü Gyula szerkesztette „Mi a magyar?” című tanulmánykötetben látott napvilágot (Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1939.).Ekkortájt a „nemzetkarakterológia” divatos tudománnyá alakult, különösen a szomszédunkká vált hitleri Németországban. Legfőképpen azok kezében, akik a magyarság kiválóságáról festettek hamis, de nagyméretű és vakítóan csillogó freskót. Pedig a magyarságnak józan önismertetre, mérlegelő, elemző önvizsgálatra, értelmes történelmi tudatosságra lenne szüksége a – mindig felszínre, sokszor előtérbe kerülő- hangoskodó kufárokkal, álhazafiakkal, árvalányhajás népfiaokkal, műparasztokkal szemben, akik hamis ígéket, álságos próféciaikat kurjongatnak.

Babits azt akarta tudni, mennyit ér élete- halála annak, akit a sors magyarrá tett, aki anyjától magyar szót tanult, akit emberré több mint ezer év magyar történelme formált.

„A magyar jellemről készült tanulmány első része a „Mi a magyar?” című, amivel arra keresi a választ, hogy mi az a magyar, ami vagyunk. Nem az önismeretről, nem valami lelkiismeret- vizsgálatról, nem arról, hogy milyen a magyar szál elemzése, hanem a meghatározásról, aminek itt a jellemzés csak eszköze. A magyarság lényege érdekli, ami történelmi jelenség, mégpedig nem testi (faji), hanem szellemi, átöröklése is lelki tényező. Egyszóval a magyarság élő valami, s kiterjedése az időben van. Tartalma maga a nemzeti hagyomány: azaz sorsemlékek és érzelmi élmények összessége. Külső megjelenése pedig a magyar jellem és viselkedés, mely tapasztalatilag megfigyelhető s szavakkal kétségtelenül körülírható. Költőink munkái szándéktalanul is a legőszintebben tárják fel a nemzeti lélek mélységeit, hisz nagy irodalom csak a lelki való-

ságból merítkezhet, s ami egyszer kivirágzott a költészetben, annak mély gyökere kell legyen a lélekben. Így fogalmazza meg történelmünket:

„Magyarországon tarka a táj és ingatag az időjárás- változatos föld és változékony ég. S vegyük ehhez még a történelem viszonyosságait. Szép hazánk rossz helyen van, Nyugat és Kelet határvidéke, népek keresztútja, meg ütközőpontja a kultúrának. A magyar úgy ült itt le, a Kárpátok körbástyája alá, ahogy a pásztor leül a viharban s maga köré keríti subáját. Való igaz, hogy nem lehet a magyarnak külön, jellegzetes tulajdonságául venni a harciasságot. Próbált volna nem lenni harcias! A harciasság, amit magával hozott, csak olyan volt, mint minden vándor népé. Kergetve, nyomulva jött-e a magyar, vagy kalandra, a Nyugat csillogásától csábítva- a kaland és a fényesség nem hiányzott, de a kockázat és a siralom se. A magyar történet a viszontagságok és a valószínűtlenségek sorozata. Ragyogó dicsőségek ormairól lehulltunk a végveszélybe. Egyedül voltunk és meztelen, a gyepű nem védett, hanem nekünk kellett védenünk a gyepűt. Úthoz álltunk nagyobb erők néztek rajtunk farkasszemet. Muszáj volt harcolni és reménytelen. Ravaszul kellett evickélni különböző örvények között. Néha úgy elfogytunk, magunk sem találtuk magunkat. Néha a magyar is idegen volt, néha az idegenből lett a legjobb magyar. Néha már ott álltunk a végső bukás partján. A csoda mindig az utolsó percben jött, de ez se segített véglegesen. Minden bizonytalan maradt, még a föld is ki- kicsúszott lábunk alól, az ország darabokra tört, majd ismét összetapadt, megmentő és ellenség szerepet cseréltek, minden kétértelmű volt, minden lehetséges. Mi magunk jóformán tehetetlenek voltunk, szinte csak szemlélői saját életünknek. Hősköltemény, vagy tragédia helyett mesét éltünk. Memóriánk nemcsak színnel, hanem kalanddal is teli, lelkünk megedződött minden csodálatosra és nevetségesre. Képzeteink buján termi a mesét és anekdotát. Ez is egyike a „keleti” vonásoknak, amik Nyugaton sem sorvadtak el. A csodát már nem is tudjuk nélkülözni, kell az mint a mindennapi kenyér. Történelmünk legkalandtalanabb kora egy nagy felelőtlen mesélőt szült akit a nemzet költőjévé (írójává?) fogadott, Jókait. Ugyanez a kor volt a híres anekdotázások kora is, az úri kvaterkáké. A végzet ekkor már ott suhogott fölöttünk, messziről hallható szárnycsapásokkal. A magyar föl se nézett, látott ő már különbet is. Látott már csodát is eleget.”

A következőket a magyar „okosság” természetrajzához írta Babits. „A magyar lélek tarka és dúskáló, színek és benyomások, tájak és emlékek szokatlan sokfélesége gazdagítja, de e gazdagsággal nem mindig áll arányban mélységük. Vig kedélyű, csapongó, derűs nép- e a magyar? Erre nem sok oka lenne, de éppen ezért nem búsul ok nélkül s tovább, mint az ok tart. Petőfi legalább olyan, mint a tükör, amelyen nem hagy nyomot a legfeketebb kép sem, noha igen egészségesen tud kétségbeesni. Ezért mondják, hogy a magyar érzés mindig egy kicsit „szalmaláng”. Ady nem oly derűs, mint Petőfi s nem is annyira kifelé fordult tükör, benyomások helyett inkább sorsérzések villannak dalaiban, hetyke, dacos, kéjes, keserű, vagy baljós, de ezek is kifogyhatatlanul változtatják egymást. A magyart semmiféle érzés nem teszi vakká a többi világra. Aranyánál nincs nyíltabb, figyelőbb világszem, pedig ő ugyancsak búsongó és töprengő lélek. Ez a józan és tárgyilagos fölény a világszemlélet realizmusát jelzi, amely szemlélődő, nem gyakorlati (mint például az angolé). Oly nép magatartása, mely megtanulta folyton figyelni a rázúduló ezerféle hatást, noha jól tudja, hogy igazából úgymint tehetetlen azokkal szemben. A magyart „politikus nemzet”-nek is mondják, de nem úgy értve, mintha politikailag cselekvő volna, hanem a legnagyobb tette éppen a cselekvéstől való tartózkodás, egyetlen önvédelme pedig az óvatosság. Így lomhának látszik, egykedvűnek: valóban esze ágában sincs tülekedni. Ha van keleties vonás a magyarban, ez a lusta, szemlélődő természet az! (Ez a lusta mélabú hatja át Arany líráját, a szláv vérű Petőfi nyugtalanabb, csak úgy látja a magyart Pató Pálnak, ha ostorozza is.) A híres magyar humor, irodalmunknak is egyik fő vonása tulajdonképp flegmatikus parasztbölcsesség, a nyugodt szemlélő fölénye a cselekvővel szemben.”

Babits szerint „a magyar nem lázadó, éppen csak védelmezte azt, ami az övé volt, például a saját alkotmányát. Lázadónak mindig csak ellenségei nevezték, például ellene küzdve inkább királyát tekintette lázadónak, mert az sértette meg az elvet, a jogot, vagyis minden lázadása sérelmi politika volt. A „pártoskodást” általános emberi tulajdonságnak tartja, a magyarra pedig szenvedély és elkeseredés helyett jellemzőbb a megalkuvás és jogfenntartás, a „bujdosás” és a „struccpolitika”. Megalkudtunk az idegen hatalommal, hogy megvédhessük az országot a pogány ellen, másfelől szövetkeztünk a pogánnyal, hogy önállóságunk dacát megmentsük a megalkuvás ellen. Egészen a legújabb időkig a magyar haza a nemzetet jelentette s a nemzet csak a nemesség volt. A „magyar szabadság” lényege, ahogy évszázadokon át értették, hogy senki ne há-

borgasson: Zrínyi jelszavában is összefoglalható: „Ne bánts a magyart!” Mária Terézia mindent tehetett vele, mert nemzeti inerciáját megkímélte, abban dédelgette. II. József ellen, ki abból föl akarta rázni rögtön a leghevesebb ellenállást tanúsította. Az ellenállás annál erősebb, minél nagyobb az inercia. A nagyobb tehetetlenségű (tétlenségű?) tömeg megmozdítva mindig nagyobb reakciót mutat. Ezért hatja át ez a reakció, ez a hirtelen felbuzdult tetterő ilyen pillanatokban a nemzet egész nagy tömegét, minden érzését, egész életét és irodalmát. Ez az oka, hogy nálunk a költészetnek oly sok köze van a politikához.”

Szerzőnk ezután a szónoki elem szerepére tért át, a „költögető, biztató, korholó” szónoklásra: „Aki nehezen cselekszik s aki ezt gyakran morális hiánynak érzi, az folyton akaratát kényszerül biztatni, s ez épp a szónoki. A magyar ember jobban szeret beszélni, mint tenni, nem erő, hanem akarathiányból. A magyar szónoklat a lelkiismeret komoly szava, iskoláinkban Kossuthot és Deákot szembe szokták állítani, mint az érzelem és az ész szónokait. Valójában mindkettő a nemzeti morál szónoka, bár teljesen ellentétes jellemek. Az egyik a magyar szalmatűz, a másik a józanság képviselője, de a kettő egy.

A szónoki magyar igazából mégsem szónoknak született, hanem költőnek, „poétikus nép vagyunk”. Poéta csakugyan van itt elég, a falusi verselő mellett kivirágzott a magasabb költészet is. Népünk feltűnően nagy s magas értékű irodalmat és művészetet hozott létre, amely nemcsak egyes csúcsteljesítményeiben, de egészében is kiállja a versenyt hatalmas nemzetek teljesítményeivel. Különös jelenség ez, de nem érthetetlen. Népünk, amely nehézkes a cselekvésben, éppoly fogékony és gazdag a látásban. Ez eredményezi, hogy egy messziről jött és testvértelen, harcias és harcokban megtépett kis nemzet Európa egyik rejtett és zaklatott zugában a nagy nyugati kultúra hűségesebb letéteményesévé és önálló folytatójává tudott válni.

A magyar hagyományosan, javíthatatlanul individualista. Azok, akik bánni akartak vele, sokszor tartották fegyelmezhetetlennek. Pedig a fegyelmezettség nem hiányzik belőle, de ez nem a cselekvés céljaira uniformizált tömegek fegyelmezettsége. A magyar fegyelem azonos a „magyar flegmával”, az egyén nyugalmanak és szemlélődő fölényének gyümölcse. Nem ellenkezik az egyéni szabadsággal, sőt feltételezi azt. Ez a fajta szabadság teheti a magyart alkotóvá, azaz boldoggá. A kis nép feladata őrizni a múltat, a magáét és magában a világot, mert lehet a mozduatlan őrszem nagyobb hős, mint a rohamvezér.”

Babits ezt a tanulmányt 1939-ben írta, így érdekes lehet: jutotunk-e előbbre azóta? Nemigen, legalábbis ha a következő, mérvadó véleményeket tekintem a belénk ivódott, „nemzeti sztereotípiákról”: sírva vigadó- magyar pesszimizmus; Ázsiából magunkkal hozott lelki- fizikai restség; avagy újabban: „a magyar genetikusan alattvaló, mindent másra hárít; Magyarország lelke mélyén még mindig Koppány- országa, leöntve valamifajta Szent István-i mázzal.” Van aki mentalitásunkat „önsorsrontó kollektív habitus”-nak tartja, mert visszatérően fejjel megyünk a falnak, aztán „visszapattanva” ugyanazt ismételjük. Mintha „nemzeti karakter jelleget” öltene konokságunk, mert minden nyilvánvaló és már sokszor bizonyított ésszerűtlensége, illetve öngyilkos jellege ellenére napjainkban is széles a támogatottsága a hamis szabadságharcos politikának, a közgondolkodás szintjére emelt önbecsapásnak. Ha valaki, akkor a mai, immár „fél tartós jellegű” miniszterelnökünk és tanácsadó csapata jól ismeri a magyart, mert kijelentette: „a magyar nemzet tízmillió szabadságharcosból áll”, meg, hogy „egy ilyen félázsiai népség, mint mi, akkor tud összefogni, ha erő van.” A politikának és gyakorlójának azért súlyos a felelőssége, mert a nép olyan, amilyen, leváltani nem lehet, ezzel a „nyersanyaggal” kell(ene) előrébb jutnunk, aminek eszköze az ámítás helyett csak a nevelés lehet. (Azért ne” menjünk vissza Ázsiába”- pedig főnökünk szerint „Európán kívül is van élet”-, amely 1902-ben született Ady- cikket érdemes ma is elolvasni.)

A „HUNEGO”-ra én az alábbi pár sort találtam ki:

*Magyar vagyok,
Magam vagyok,
Gondjaimmal szaporodok.*

Szereztem egy „kampányversikét” is, a hatalmi tömegbázist alkotókról:

*A hóember jó ember, úgy szavaz, ahogyan kell,
mondhatsz neki akármit, ő fejének nem számít.
A hógolyó kis csomó, elgurítod nagyra nő,
lesz belőle hóember, ránk szavaz, mert jó ember,
hívünk lesz majd sokáig, hazánk sorsa neki nem számít.*

Még valamit szeretnék leszögezni e helyen is, amit sokszor emlegetek. A magyar „melldöngetésre” azt szoktam válaszolni, hogy mi olyan

szuperek vagyunk, hogy három alap- dolgot sem vagyunk képesek kialakítani: a köszönést, a bemutatkozást, meg a társasági viselkedést. Igen, a köszönést, mert a növekedő gyermek a „csókolom” után már nem talál neki is tetsző üdvözlési formát a felnőtteknek, inkább menekül előle. A bemutatkozásnál pedig jellemzően mindkét fél egyszerre mondja a nevét, így egyik sem jegyzi meg a másikat. A társaságot pedig akkor ismered meg igazán, ha egy kicsit kimégy a helyiségből és visszatérve mit tapasztalsz:

- Éktelen „kakofóniában” mindenki saját mondókáját erőszakolja, amire alig, vagy egyáltalán nem figyelnek a többiek; (vagy)
- Egyvalaki szórakoztatja a csapatot- „tetszik, nem tetszik, mind-egy” alapon-, túlkiabálva mindenkit, még rosszabb esetben idétlen viccekkel „pótolja” a mondanivaló hiányát.

Van történetem arra is, hogyan viselem én a magyarságomat:

Egyszer Kézdivásárhelyen, március 15-én – amikor oda miniszterelnök- helyettesünk „belovagolt”-, az ünnepségen lefújta a szél a kokárdámat, amit nem vettem észre. Rámkiáltott az egyik anyaországi „fajmagyar”: Milyen magyar vagy te? Én azt belül, a szívemben viselem- válaszoltam.

Ennyi „általában írt” után jöjjön konkrétabb, mégpedig arról: számomra mi a legnagyobb magyar majd pedig, hogy ki az igazi példaképem. „Nagy László: Egy szabályos magyar úr Genfben” című, 2000-ben a Hajdúvárosok Szövetsége kiadásában megjelent könyvének előszavában Ady Endrét idézi 1906-ból:

*„Várad kapitánya, Stephanus Bocskai nagy ember és magyar úr volt.... Féltünk, hogy palántája kipusztult már ennek a szép fajtának. Mert micsoda gyönyörű ember volna egy mai Bocskai István! Az Európától megihletett erdélyi kultúrában felnőtt. Protestáns, jeles újító, nagy elme. Főképpen pedig bátor és bölcs magyar. Hiba és beteges csoda történhetett a magyar lélek evolúciójában. Iszonyú pici magyarok a mai magyarok.....
Megvédte a lelkiismeret szabadságát. Megnövelte a magyarság harcosságságát....Gyakorolta a megértő és lemondó bölcsességet. Fáklyát gyújtott a magyar géniusznak. Okos formáját formál-*

ta meg a nemzeti szabadságnak..... Korába helyezve ő igazán elődje az igazán európai nagy magyarnak...”

„A legnagyobb magyar”, ahogy Kossuth Lajos 1840-ben mondta róla számomra is Széchenyi István gróf, aki hedonista katonatisztból a külföldet sokszor megjáró, a nemzetért nemcsak elméleti, hanem gyakorlati munkásságot, építő tetteket is végrehajtó emberré vált. Azonban komoly vitába keveredett- nem a célokról, hanem a hozzá vezető leghatékonyabb útról- az addigra politikailag meghatározó véleményformálóvá vált Kossuth Lajossal. Ugyanez történt példaképemmel, Görgei(y)- ő pontos „i”-vel írta a nevét, éppen nemessége ellenére- Arthur tábornokkal. (Feleségem Deák Ferenc- párti, én is nagyra becsülöm őt.) Görgei nagyon is értett a hadvezetéshez, de végképp nem boldogult a politikával. (Szerény megjegyzésem: pályám vége felé már én sem.) Könnyű helyzetben vagyok, mert most került a kezembe a HVG- hetilap legfrissebb, 2019. március 7.-i száma, benne interjúval („Örök recept” címmel) a tárgyban napjainkban leginkább otthonos Hermann Róbert történésszel, akinek véleményével könnyen tudok azonosulni. Szemelgetek hát ebből. „Görgei határozott és kemény személyiség volt, mindig a feladatára koncentrált és ezt várta el környezetétől is. Kossuthal nézeteltérései nem személyesek és sokáig nem is politikaiak voltak, hanem a katona és a politikus eltérő szempontjaiból fakadtak. A szabadságharc végére politikai szembenállás lett közöttük, Görgei- hibásan- a trónfosztást okolta az orosz beavatkozásért. Az árulás vádjá a világosi fegyverletételért először a nép, a katonák körében terjedt el róla, mivel a terror során életét megkímélték, szinte logikus módon vált bűnbakká. Kossuth pedig gondoskodott arról, hogy ez az érzet megmaradjon, amikor az 1850-ben Magyarországra is eljutott vidini levelében „hivatalosan” is megvádolta ezzel és élete végéig kitartott e meggyőződése mellett. Úgy magyarázta, hogy Görgei nem „szegény hazánk nemzeti statusának megmentésére” fordította a tőle kapott teljhatalmat, hanem önös céljaira. Görgei 1852-ben Lipcsében, németül megjelent emlékiratait pedig azonnal betiltották a Habsburg- birodalomban, idehaza csak 1911-ben jelenhetett meg az „Életem és működésem”. Évtizedeken át „karaktergyilkosságot” követtek el vele, a tényeket- érveket figyelmen kívül hagyva hiteltelenítették történelmi érdemeit, személyiségét.”

Sokszor gondolok arra, memoárját és a róla írtakat újra és újra elolvasgatva, hogy mit érezhetett ez a valóban tettekkel bizonyított nagy ember, akinek a vele szemben méltatlanul megfogalmazott alaptalan vád

terhét hosszú élete során cipelnie kellett, ausztriai kényszerlakhelyén, majd Visegrádon, belső száműzöttként. (Nagyobb nyilvánosság előtt is csak egy ízben, 1868. júniusában, Beniczky Lajos honvéd ezredes temetésén jelent meg.) Alig 30 évesen jutott a csúcsra- 1818-ban született és majdnem száz évesen, 1916. május 21-én hunyt el.

Kit illet Erdély?

(Mielőtt bárki megróna, hogy milyen jogon avatkozom ebbe a más ország(ok)ra tartozó kérdésbe jelzem: az ott élő- kettős állampolgárok rólunk is szavazhatnak, úgy, hogy eredményét jellemzően csak jóként- pl. nemzetpolitika- élvezhetik, ellentétben velünk. Nos, beszélhetünk, írhatunk hát az általunk is imádott Erdélyről mi? Kérdezem, azzal, magyar állampolgársághoz jutásukkal teljesen egyetértek.)

Alcím-kérdésemre a nyilvánvaló válasz az, hogy leginkább őt magát, nemcsak kulturális, nyelvi, hanem a „civilizáltabb” európai részen már elért területi elvű autonómiával. Azt szoktam mondani román barátaimnak: „Voltunk mi, vagytok ti, lesz majd valaki- de, hogy lehessen, férjünk el egymás mellett (nem helyett!)”. Hosszú utam vezetett idáig. Vehemens ifjúként én is vissza akartam foglalni, de az 1989-es változások után katonailag, politikailag már azért sem, hogy több millió román gondját ne vegyük nyakunkba, amikor a sajátunkéval sem boldogulunk. Aztán úgy láttam, hogy gazdaságilag (befektetésekkel, vagyoni-visszaszerzéssel) a „mienk” is lehet, ami a románoknak is érdekében állhat. Ma azt vallom, hogy az „unió Erdéllyel” nem megy állam(ok) által, ezért az Európai Unió teremtette lehetőségeket is kihasználva csináljuk alulról „maszekban” , barátkozással, egymás kultúrájának megismerésével, kisközösségek együttműködésével, személyes kapcsolatok építésével, ápolásával. (Egy ideig látszott egy perspektivikus esély, mégpedig, hogy minden román kimegy onnan Nyugatra, dolgozni, így majd az ölünkbe hull, de egyre inkább a magyarok is mennek, onnan is, innen is. Továbbra is az ilyesféle álmoknál maradvá- elvégre szeretjük az operettet, jellemzők is ránk- esetleg az is kitűzhető célként, hogy Hajdúszoboszlón érijük el: legyen egy olyan pillanat, amikor minden erdélyi román nálunk fürdőzik, így könnyen átvonulhatunk oda. Erre utaló történetet is hallottam kint:

Az egyik ultranacionalista román párt vezetője egy nagy emberük- szobrát mindenhová odaállították- születésének évfordulóján

mindig elmegy annak szülőfalujába, ahol egyre kevesebb résztvevővel zajlik a megemlékezés. Megkérdezi ezért a polgármestert: hol vannak a románjaim?- Hát Hajdúszoboszlón!- jött a válasz.

Azt meg, hogy „odaát” később mi lesz, ki tudja, mert tapasztaltam: Romániában minden és mindennek az ellenkezője igaz tud lenni!)

A Kárpát- medencében szomszédol a kontinensen megtelepedett három nagy nyelvcsalád, a germán, a latin és a szláv. Közöttük lakik egy mindegyikkel szemben idegen származású nép, a magyar, de létszámának alakulása nem nevezhető sikertörténetnek. 1495-ben a Magyar Királyság akkori 307 000 négyzetkilométernyi területén a becsült 3,1 milliós népességből legalább 2 millió volt a magyar. Nyelvünk határa a mai Szlovákia és Kárpátalja területén a jelenleginél 20-30 kilométerrel északabbra húzódott. Erdélyben még döntően magyar volt az Erdélyi-medence, ugyanez volt elmondható a Bácska teljes egészéről. A mohácsi csata és a Rákóczi-szabadságharc vége között eltelt két évszázadban országunk etnikai összetétele alapvetően átalakult. Döntően a törökellenes és a belső háborúk miatt a volt 2 milliányi magyarság létszáma 1,5 millió körülire csökkent, a nem magyaroké viszont 1 millióról kb. 1,7 millióra nőtt. A magyar lakosság a Szerémségből, a Bánságból, Bácskából és Szlovákiából szinte teljesen eltűnt, de többségük elpusztult, elmenekült az Erdélyi-medencéből, az Alföldről és a végvárövezetből is. A XVII. század második felétől Erdélyben a magyarok kisebbségbe kerültek a románokkal szemben. (A magyarok aránytalanul nagy vesztesége annak következménye, hogy településeik a háborúk idején szinte védhetetlen sík és dombvidékre, folyók mentére helyeződtek.). A XVIII. századi belső népvándorlásnak és főként a több mint 3 millió német, szerb, román, ruszin bevándorlásnak köszönhetően az össznépességen belül a magyarok aránya soha nem látott alacsony szintre, 34,7%-ra csökkent. 1910-ben, a népszámláláskor az ország lakosságának 54,5%-a volt magyar (vallotta magát annak). A két világháború ismét átrendezte hazánk népességét. 1918-1924 között 426 000 magyar menekült át az elcsatolt ország-részekből az anyaország-maradékába. A második világháború után Erdélyből további 125 000, Felvidékről 120 000, Délvidékről 45 000, Kárpátaljáról 25 000 magyar települt át a jelenlegi államterületre. A tudatos román „nemzetépítésnek” és etnikai homogenizációs politikának köszönhetően a XX. században a románok aránya Erdélyben 55%-ról 74,7%-ra nőtt. Az adatokból látható, annak igénye, hogy a „tartományt” kizárólag magunknak tarthassuk meg évszázadok óta nem volt reális. Nemcsak a

megtett, a megtevésével fenyegető, vagy elmulasztott állami intézkedéseink (nemzetiségi homogenizáló, avagy jobbiztosító irányba) miatt, hanem mert a magyarországi kisebbségek az erősen nacionalista beállítottságú szomszédos anya-államaikban felbújtókra és erős támogatókra is találtak. (Elvileg lehetőségünk lett volna- legalábbis ébredésük kezdetekor- a nemzetiségek megnyerésére, ehhez azonban egy Svájc-hoz hasonló, több-kultúrájú- többnyelvű államszövetségre lett volna szükség, nem pedig a magyar szupremácia többszöri kinyilvánítására.) Az is valószínű, hogy népszavazás esetén Erdély túlnyomó része a Romániához csatlakozást választotta volna. Tény, hogy Ausztria is kijátszotta ellenünk nemzetiségeinket, 1848-49-ben egészen a fegyveres felkelésig terjedően.

Trianon a magyarok többségéből jellemzően érzelmi, kevésbé értelmi reakciókat vált ki, pedig ideje- lenne- elkerülni a felelősségáthárító magyarázatok csapdáit. A Habsburg- birodalom, benne a történelmi Magyarország összeomlását több tényező „összetalálkozása” idézte elő. Így az államformában le nem képezett soknemzetiségű jelleg, ezáltal a nemzetiségi hangadók részben megalapozott elégedetlensége, meg a birodalom határain nemrég létrejött új államok irredenta politikája. Ide tartozik a győztes nagyhatalmak érdeke, illetve stratégiai megfontolása, de az országunkon belüli akkori kaotikus viszonyok is. A Monarchia és a „benne levő” történelmi Magyarország- Trianontól függetlenül- előbb, vagy utóbb felbomlott volna. Ne feledjük az előző századfordulótól az európai államfejlődés legfőbb hajtóereje a modern nacionalizmus volt, amely napjainkig érvényesül és még nyilvánvalóbbá vált. (A Balti-Égei tenger, illetve a némettől az orosz nyelvterületig terjedő régió 24 nagyobb és több kisebb népcsoportja a XIX.század elején három nagy multietnikus birodalom- Habsburg, oszmán, orosz- alattvalója volt. Ma ezen népek 20- Koszovóval együtt 21 - államba szerveződve élnek mindennapjaikat.

Korábban volt már „európai” a kényszerűen önállósuló Erdély, mégpedig Bethlen Gábor fejedelem 1613-1629 közötti uralkodása során, amely „Erdély aranykora”-ként vonult be a magyar történelembe. Márpedig , ha ezt mindenki így tartja, akkor méltatlan mindmáig ellentmondásos megítélése (amivel sajnos ő is a Bocskai- Thököly- Görgei alkotta sorban áll). A vele szembeni ellenérzések törökbarátságára és Habsburg-ellenességére, illetve a kettő összepárosítására vezethetők vissza (jól mondom: különösen a katolikus oldalon?). Azokkal értek egyet, akik szerint az ő erős hite, meggyőződése és ezek alapján véghezvitt cselekedetei emelte Erdélyt az önálló államok sorába és tette a magyar szabad-

ságszeretetet, a protestantizmus élni vágyását szélesebb körben ismertté. Kedvenc regényeim egyike Móricz Zsigmond Erdély- trilógiája, amelyben neves írónk, nagy felkészültséggel, ismeretanyaggal vértézve „lehetetlenül olvasandóan” a realitások talaján álló, józan és megfontolt reformer-politikus típusát alkotta meg Bethlenben- művét 1922-ben megjelentetve-, szembeállítva az álmodozó és nagyot akaró, ám terveit megvalósítani nem tudó elődjével, a fékezhetetlen és csapodár Báthory Gáborral. Sokszor gondolkodom minderre, amikor barátaimnál Gyergyószárhegyen, a Lázár-kastélynál- ahol a fejedelem nevelkedett - van módomban a régmúlton elmerengeni. (Újabban csak a kastély mellett, mert sajnos tulajdoni- hasznosítási ellentétek miatt évek óta nem látogatható. Más épületben látható viszont az ott sokáig működött művésztelep gyűjteménye, amiből a válogatott anyagot pár éve Hajdúszoboszlóra is sikerült elhoznom kiállítani.)

És akkor e rész befejezéseként kerüljön sorra most egy (szovjet majd) orosz, Alekszandr Lebegy tábornok, az Afganisztánban harcolt és a Dnyeszter-mentére kivont 14. hadsereg egykori parancsnoka, aki ezt mondta a háborúról, mint eszközzel:

„Én, aki negyedszázadot szolgáltam le a hadseregben, gyakran megkérdem magamtól: érdemes-e halomra ölni az embereket, nyomorékká és árvává tenni őket, lerombolni az előző generációk kemény munkájának eredményeit, csak azért, hogy végül leüljünk és aláírjunk egy egyezményt? Egyszerűen átugorhatnánk a civilizálatlan részt. Legerősebb fegyverünk a józan ész.”

Ezt – az ars poeticámba illő – véleményt üzenem a háborúpártiaknak, az Erdélyt mindenáron visszafoglalni akaróknak. Arra is figyelve, hogy – tapasztalom magamon – az életkor haladtával a lexikális tudást felváltja a tapasztalatot is érvényesítő esszenciális, amely azonban lexikális alapok nélkül veszélyes következtetésekhez vezetnek.

Hangulatjelentés

A régi, szocializmusbeli világban a hajdúszoboszlói városi tanács titkársági osztály vezetőjeként „púpként a hátamon” feladatomban volt a rendszeres időközönkénti tanácsai „hangulatjelentés” összeállítása, az intézményeinkből érkező anyagokból. Az elkészített jelentést a tanácselnök által aláírva a városi (MSZMP) egypárt-bizottságra kellett továbbítanunk. Azt

kellett tartalmaznia, hogy dolgozóink miként vélekednek a világban és az országban történt eseményekről. Képzelték, hogyan nyilvánultak meg. Jellemzően egyet értettek- legalábbis ez volt írva- pártunk és kormányunk, valamint a nagy Szovjetunió és a szocialista országok alkotta „béketábor” politikájával, az „imperialisták” elleni „élből” igazságos harcával, a kapitalista „rabigában” sínylődő népek szabadságküzdelmével. (Erre jól bevált sablonok szolgáltak, amelyeket időről- időre felváltva gondoltunk megoldásnak és építettünk be az igazából semmilyen hasznot senkinek sem hozó „elmeszüleményeinkbe”) Az 1980-as években már a kritika is fel-fel tűnt bennük, mert például azt mégsem írhattuk, hogy mélységesen egyetértenek a béremelés nélküli, vagy attól nagyobb mértékű áremelésekkel. Utóbbiak okaként a cserearányok romlása (vagyis az importfüggőség okán exporttermékeink gazdaságtalansága), a jövedelem-termelő képesség, a munkatermelékenység alacsony szintje volt „központilag” megjelölve. Volt három kiemelkedően káros „hadi-tett” a Szovjetuniótól, amely nem talált helyeslésre viszonylag (a többi sorstárs szocialista országhoz képest) független kis hazánkban. Az afganisztáni szovjet intervenció (ugyan mit keresnek ott és kinek jó ez?), a dél-koreai utasszállító gép szovjet légvédelem általi lelövése, ártatlan áldozatokkal (mondtuk is, ahogy hirdették: elhagyta a szovjet légteretpersze, csak függőlegesen, sajnos), valamint a szovjet pártfőtítkárok sorozat- elhalálózása. (Brezsnyev után Andropov, végül Csernyenko: amikor ő lett elődje temetésének bizottsági elnöke, majd utódja, kora, állapota miatt tudtuk hamarosan következni is. A temetéseket a munkahelyeken nézni kellett, ezért a műszaki boltból kölcsönzött televízió készüléket a második eset után már nem is engedtem visszavinni a boltba.) Az már kabaréba illő történet volt, amikor Mathias Rust (nyugat) német fiatalember a szovjet légvédelem legnagyobb dicsőségére Moszkvában, a Vörös- téren szállt le kisgépével. Ideológusaink a kapitalizmust hirdették rothadónak, pedig... Nem volt nehéz egymás között megállapodnunk: a szovjet hivatalos hírügynökség, a TASSZ közleményeinek „alapból” mindig az ellenkezője igaz és a gyalázott (tiltott is) müncheni Szabad Európa rádiót is meghallgatva hozzá silabizálhattuk ki a talán valóságot.

Miért írom ezeket? Azért, mert eljátszom a gondolattal, hogy napjainkban kik, milyen „hangulatjelentéseket” készíthetnének. Na persze ma más világ van, a rossz régi nem jöhet vissza, „nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba”, meg ahogy akkoriban hirdették: „a történelem az élet tanítómestere”. (Lenintől azt is: „tanulni, tanulni, tanulni!”) Azon hazánk történelmében ritka időszakot éljük, amikor országunk független,

sokáig hiába remélt esélyt kapott a fejlett Európához csatlakozásra, leráz-
tuk magunkról a keleti igát (valóban?). Ha hozzá kezdenénk a jelentés
elkészítéséhez, akár így is kezdődhetne:

*„Magyarország a rokonságok és a panamák világa. Ez egy olyan
furcsa ingovány, hogy aki ebbe beleplántálódik, az vagy akklima-
tizálódik, vagy elpusztul. Az olyan növények, amelyek szeretik ezt
a nedvdús talajt, buja virágokat hajtanak, azok, akik nem szeretik,
belefűlnak a sárba.”*

Nem, nem, ezt nem én írom, hanem Móricz Zsigmond a „Roko-
nok”-ban. Persze idézhetnék Mikszáth Kálmántól is, akit ugye szintén
úgy olvastunk, mint aki olyan állapotokról ír szarkasztikusan, amelyek
nem térhetnek vissza nálunk. Említhetném még szovjet kedvencemet,
Vaszilij Suksint, neki is az „Áfonya, a vagány” című megfilmesített no-
velláját, mert aki ezt nem ismeri, az nem tudja mi volt valójában a szovjet
kommunizmus „alulnézetből”. Netán az egy másik művéből készített,
„Sértés” című tv-játékot is vehetném, amely a karaktergyilkosságról szól
plasztikusan. (Lényegi tartalma: csak hazudni kell tudni és merni- a da-
rabban az élelmiszerbolt eladója ráfogja a vevőre- ráadásul kisfia jelen-
létében-, hogy részegen dühöngött a boltban, emellett bántja a családját
és a sorban álló vevők közül senki sem kel a védelmére, sőt!)

Persze ha mocsár van, abban sziget is van, amely sziget szerintem
Hajdúszoboszló. „Jegyző- könyv Hajdúszoboszló új önkormányzatiságá-
nak negyedszázadáról” címmel írt másik visszaemlékezés-kötetemben
bemutatni igyekeztem ezt a „szigetet a szárazföldön”. (Van olyan mon-
dásunk is, miszerint: kivétel erősíti a szabályt.) Számomra megnyugtató,
hogy itt becsületesen ledolgoztam közel 40 évet, mondhattam „főnöksé-
gemnek”: értem tűzbe tehetik a kezüket, mert nem nyúlok oda, ahová
tisztességes embernek nem lehet. Azt is, hogy a becsület- amire mindig
hiú és persze büszke is voltam- mindennél többet ér, nincs az a kincs,
amiért érdemes lenne kockára tenni. Vallom emellett: a gerinc csak egy-
szer hajolhat meg, az egyenes többet nem lesz! Mottómként jöjjön hát
egy általam összeollózott „hit-vallásom” szöveg (utána megmondom,
honnan szedtem):

Mert mindegy bárki mily hitet vall,
kövesse megszokott utat.
Módot a világot legyőzni,

Mindnek saját hite mutat.

Óh, irgalmatlan fény- felismerés,
a gonosznak ellent kell állani,s
nem fontos a gyors mennybemenés!

Az első négy sor Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás (Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1981.) című, általam sokszor forgatott művének 140. oldaláról való. A második három sort pedig „Mezey Katalin: Ha Krisztus még egy esztendőt megér” című versének végéből szerkesztettem össze, de a vers megérdemli a teljes közlést. Lássuk:

Ha Krisztus még egy esztendőt megér,
nem feszítetteti keresztre magát.
Leteszi a messiás- csuhát,
halat fog Genezáret- taván.

Nem szidja a forgandó szerencsét,
nem dicséri a jó fogást,
feje alatt éles kést rejt a rongy,
követ dob vissza, kenyeret eszik.

Ha Krisztus még egy esztendőt megér,
nem adja át magát az árulónak
és nem vall színt ellensége előtt.

Tudja mikor kell ütni vagy szaladni,
tudja, hogy az élő kín többet ér
minden virágésőnél, jótanácsnál.

Asszonyt vesz, gyermekét megtanítja,
hogy a szemét inkább árnyékba tartsa,
mint jóhiszeműen kerekre nyitva.

Ó, harminchárom év villámcsapása,
irgalmatlan fény, felismerés:
Hogy a gonosznak ellent kell állani
és nem fontos a gyors mennybemenés.

(Ez alapján ha kérdeztem, hogy van-e Isten, vagy az öröklét értelmét: az a sok ott, mely fennen ragyog-válaszoltak nekem a csillagok.)

Sok beszédnek sok az alja, ezért még annyit ehhez a részhez: napjaink kormányzatának ténykedését látva, sokszor úgy érzem, hogy amit csinálni akar, az hihetetlennek tűnik- akkor is, amikor megcsinálta. „Végigélveztem” a két kiskakas (Gyurcsány-Orbán) kilátástalan küzdelmét a szemétdombon, félve attól, hogy rámegegy az ország. Mostmár látom, egyik is elég hozzá! Biztosan azért gondolom úgy, hogy békésebben, az ország kettészakítása, renoménk világ előtti kockáztatása nélkül többre jutnánk, mert nem vagyok alkalmas – ilyenfajta?- politikusnak. Sokszor eszembe jut, amit egy általunk felvett stopos fiatal lány szegezett nekem, napjaink történéseiről vele beszélgetve:

„Milyen országot készítettek és hagytak nekünk, mondja meg hát, mit csináljunk, hogy jobb legyen?”

Ha én azt tudnám..., persze nem ezt válaszoltam, hanem mentegőztem: én nem az ország, hanem a város szolgálatára szegődtem, az pedig kiállja a próbát, minden tekintetben. (Napjainkban azonban bennem is felmerül: meddig?)

3. Életvitel

Családomban, baráti körömben egyetértenek velem abban: demokrácia akkor lesz, ha virágozhat sok virág, nem tiltanak el semmilyen ebbe a keretbe illő nézetet, véleménynyilvánítást. Szerencsére itt – még?- nem tartunk, de egy szólamban kezd szólni szinte minden rádió- tv (műsor)- újság, értelmes ember számára hallgathatatlaná, nézhetetlenné, olvashatatlaná válva. Mondják meg nekem az illetékesek: ki kíváncsi a „papagáj- kommandóra”, persze „hatalomtechnológiailag” ez beválni látszik. Igaz előnye is van számomra: nem vesznek el időt komolyabb, hasznosabb elfoglaltságtól. Ha hiszik, ha nem, nemrég volt kicsit hasonló állapot jobb sorsra érdemes hazánkban- „liberális véleményterror”.

Szoboszlón is voltak sajnos olyanok, akik annyira „szabadelvűek” voltak, hogy saját véleményükön kívül másét meghallgatni sem voltak hajlandók: Kiadtak egy „Szabad a Tér” című lapszerűséget (én „Szabad a szenny”-nek neveztem) amelyben gátlás nélkül, jobb esetben félinformációk alapján, de jellemzően pusztán álta-

luk kitalálva ontották az ocsmányságot, tekintet nélkül arra, kinek az életébe gázolnak bele, milyen károkat okoznak.

Ha már demokráciát emlegetek, erről „tudományos tézisémm” a következő: a demokrácia az a társadalmi formáció, ahol az emberek – különösen a magyarok?-legrosszabb tulajdonságai korlátlanul érvényesülhetnek. Tény azonban, hogy jobbat még nem találtak ki tőle, úgyhogy jobb, ha tanulgatjuk.

Család

A „Szuper: Szoboszló” részben már írtam arról, hogy az én „aranyéletem”, kontra feleségem magánya-szinte csak két gyermekünk gondozásában kimerülve-erodálták kapcsolatunkat, amely idővel teljesen kihuny, minden „megjavítási kísérletünk” ellenére. (Ahogy sokan mások, mi is úgy jártunk, hogy mire felépült végre - sok kínlódással - a házunk, már tönkrement házastársi viszonyt hordozó családként költöztünk be oda.) A vége ennek először csak az „ágytól- asztaltól”, majd a teljes válás lett, normális közös megegyezéssel, 1995-ben. (A kölcsönös jó légkör azóta is megmaradt közöttünk, tágabb körünkben is.) Az ide vezető út természetesen okozott problémákat, nem volt könnyű így egy lakásban élnünk, nehéz volt hallgatni egyesek megjegyzéseit, hogy a nejemet mikor, hol, kivel látták. (Nem tudom neki mesélték-e ugyanígy az én csavargásaimat.) Különösen az utolsó karácsony volt még együtt nehéz, amikor is így rögzítettem akkori érzéseimet:

Miközben a család ünnepe,
kénytelen-kelletlen bár, de
összefogódzva,
Tudjuk mindannyian, cinkosan
egymásra s magunkba révedve
kacsintva:
a család utolsó karácsonyát
imitáljuk valójában a búcsúra
koccintva.

Aztán elmúlt ez „a hangulat karácsonya”. Először nejemnek sikerült új- napjainkban is tartó- társat találnia, így ő már keveset tartózkodott „otthon”. Majd vevőt is találtunk házunkra, egy német házaspár szemé-

lyében, akik szinte teljes bútorzatával és jó áron (mindketten tudunk belőle magunknak újabb kertes házat vásárolni) megvásárolták fészünköt. (Én egy komódot, egy kis szőnyeget, meg Dani kutyát – általam „tá-kolt” házával- hoztam magammal, meg könyveink nekem való- tényiro-dalmi- részét, nagyjából, mert néhány kötetet nem kicsinyeskedtem expárommal.)

Ám előtte- mondhatnám kénytelen- kelletlen- még jobban bele- húztam az éjszakába, keresve a nőt, az új, szándékom szerint tartós(abb) kapcsolatot, a szerelmet. Sokáig ez nem akart sikerülni, pedig igyekez- tem.

Ekkor – a hasonló cipőben járó polgármestert célozva, de őt fir- tatni nem merve- kérdezte meg tőlem testületi ülésen az egyik képviselő- szabadkozva: tudja, ez persze magánügy, ha nem aka- rok ne válaszoljak-, hogy: milyen a jegyző magánélete? Ez tény- leg magánügy, viszont az- akkori- életvitelem akár közügy is le- het, ezért válaszolok, de figyeljenek, mert nem fogom megismé- telni: én, a kor követelményeinek megfelelően privatizáltam, azaz „magányosítottam” magam, ezért nekem a piacon kell megsze- rezni azt, ami másnak látszólag megvan! Lett ám nagy felzúdulás: mi az, hogy „látszólag megvan”?

Aztán az egyik fürdőbál végén, hajnalban, a díszvendégeket ha- zakísérve bandukoltunk szállodájuk felé a sétányon, amikor egy padon egymásba gabalyodott középkorú párt láttam. Pár lépés után visszafordultam, mert az ominózus képviselőt véltem felfe- dezni az egyik alanyban. Így is volt, ezért vállon veregettem és mikor ijedten felnézett rám, közöltem partnerére vonatkoztatva: neki is „látszólag megvan”- de folytassák a műveletet, amihez ideiglenes közterülethasználati engedélyt adok.

Kilengéseimnek annyi előnye mindenképpen lett, hogy megerő- södött hitem a női nemben, mert a „pletykások” vélekedéssel szemben mégiscsak képesek titkot tartani. Jól tették, hisz nem mindig én voltam a kalandok kezdeményezője, ők is bajba kerülhettek volna- ugye „látszólag megvan helyzetük” is- egyébként.

Szerencsére nemsokára elkezdődött új, ma is tartó, sőt „házasság- ba torkolló”, immár szerelmi kapcsolatom. A rendszeres hajdúsági jegy- ző-egyesületi rendezvényekre meghívókat küldözgettem, tagjainknak, Földesre éppen „Kedves Szabó Sándor!” megszólítással. (Pedig ő már

máshová ment jegyzősködni, helyébe Kiss Mariann került 1995. március 15-től, de nyilvántartásunkat nem pontosítottuk. Ráadásul kiment egy olyan, hétvégi kikapcsolódást is célzó invitálás, amelyben azt is megkérdeztük a polgármestereket is meghíva, hogy hány szobát kérnek- azonos nemű pm-jegyző párosnál ez kisebb zúrt okozott volna.) Az új földesi jegyző asszony- megnézi már, hogy ki ez a (vén?) hülye- a nyár kellős közepén eljött hozzám, a Hajdúdorogon a görög katolikus gimnáziumba járó (na tessék, még ez is azonos közöttünk) lánya Hőgyesgimnáziumunkba átkerüléséről érdeklődni „hivatalos helyen”. Úgy voltam bent szabadságom alatt, éppen egy pályázatot gyártani, hogy titkár-nőmnek megtiltottam bárki beengedését, de a talpraesett kollegina lányával rám rontott. Későbbi elmondása szerint nem ilyen figurára gondolt a jegyző személyében, én meg gyorsan elhívtam a szeptemberi, siófoki országos jegyző konferenciára. (Lányának azt mondta találkozásunk után: ez lesz a szeretőm!- pedig legendásan tartózkodó volt kapcsolataiban.)

Az 1995. szeptember 14-16. közötti Jegyzők III. Országos Konferenciájára utazáshoz hajdúsági jegyző egyesületünk tagjai részére külön buszt szerveztem. Hajdúszoboszlón Mariannal felszálltunk erre és „végig beszéltem neki az utat”. (Szegénynek a nyaka meggémberedett ebben.) Megérkezve a szállodához intézkedtem, hogy a szomszédos szobába kerüljön. (Ma is magunk előtt látjuk a recepciós férfi pajkos tekintetét. Egy év múlva is így és őszinte örömmel fogadott kettőnket, immáron közös szobát felajánlva.) Az esti közös vacsoránál is együtt voltunk, majd a Balaton partján jót beszélgettünk, nyugovóra térés előtt. Más azon az estén nem történt, de a következő éjszakát már az ő szobájában- „önként átmentem”- együtt töltöttük.

Elvált emberekként kölcsönösen megtaláltuk egymásban a „számításunkat” és elkezdtük közös életünket. Először „bujkálva”- saját családjaink elől-, a reptéren- hisz Anna ejtőernyőzött- találkoztunk, meg a szomszéd kollégium vendégszobájában „lopva”. Egyik reptéri röpke randevúnkon dugta Mariann farzsebembe az alábbi Nagy László verset (címe: Jártam én koromban, hóban):

*Jártam én koromban, hóban,
húzott az álmom.
Mást kerestem s mellém te álltál,
kardél mellett felnőtt virágszál,
szobzott virágom.*

*Húszévem elveszett, s érzem
te lész a vígasz.
Mord kültelken, hol a füst szárnyal,
szádról szóló harmonikáddal
föl-fölvidítasz.*

*Engem a szépség, a vígság
csodásan éltet.
Érte égek, hogy megmaradjak,
bár úgy kelljen szívnom, mint rabnak
kócból a mézet.*

*Köröttem kúsza az élet,
kúsza a sorsom.
Vértezz hittel, hűséggel állig,
akkor én a haláloságyis
belédfogódom.*

A következő ilyen alkalomkor én meg „Szergej Jeszenyin: Ifjúságod széthordta más” című költeményével kedveskedtem neki, amit most csak részlegesen, „lényegileg” idézek:

*Ifjúságod széthordta más,
de megmaradt, nekem maradt meg
hajadban a füstszín varázs
s őszi fénye fáradt szemednek.*

*Ó édes ősz kora! Nekem
szebb ez, mint járni tikkadt nyárban.
Jobban szeret képzeletem
téged a lágy ősz sugarában.*

*Szívem igaz lett és erős,
S a suttogók szemébe vágom:
nem vagyok már tivornyahős
zabolatépő éjszakában.*

Éveim búcsút intenek

*a hajdani duhaj legénynek.
Új vágy telíti szívemet,
véremlen hűsebb szenvedélyek.*

*S komolyodó szelíd dalom
csak néked zenghet mostantól
alkonyba fűlő utakon
elfutó szilaj ifjúságról.*

A Hajdú-Bihari Napló 1995. december 11-i számában cikk jelent meg róla az alábbi címmel: „Földes az álmait váltotta valóra” (kérdés, hogy neki, vagy vele, mert azóta is ott jegyzősködik és döngeti az én 26 éves, egy helyen jegyzőként eltöltött rekordomat). Ebben párom – aki Budapesten jogot kezdett tanulni, de hamar otthagya és inkább az Államigazgatási Főiskolát végezte el – a következőket – is – mondta:

Nyíregyházán születtem, ott tanultam. A helyi tanácsnál kezdtem a közigazgatási munkát, az ügyfélszolgálati osztály csoportvezetőjeként. Ezután kerültem a titkárságra, ahol közelebből is megismerkedtem a képviselők nehéz hétköznapijaival. Már a nagyapám is jegyző volt, így családi indíttatásból pályáztam meg egy kisközség (Beszterec) jegyzői állását. Két évig dolgoztam ott. Aztán megláttam a földesi pályázati kiírást, ami nagyon megtetszett. Vonzott a nyugodt falusi élet. Úgy gondoltam, itt aztán kiélhetem az állatok iránti szeretetemet, tarthatok kutyát is. (Megjegyzésem: Mariannak is kuvasz kutyája volt korábban – Pajtás-, találkozá-sunkkor pedig Aliz, a német dog.)

Aztán hiába vonzotta a falusi élet, mert nemsokára Szoboszlóra került, igaz az állatok itt is kísérik mindennapjait. Alpolgármesterünk látta szerelmünket, találkozásaink nehézségeit, ezért javaslatára képviselő-testületünk - „kollégiumunk” mellett - szuper szolgálati lakást - az intézet volt igazgatói lakását - biztosított nekem, 1996. március 15-től, ideiglenesen, amíg nem találok az eladott helyett másik megfelelő házat. Ez a fürdő-repülőtér közötti kégli nekünk maga volt a paradicsom, árnyas, parkos környezetben, ahol családtagjainkkal is együtt tudtunk lenni. Gyermekeink már az első találkozáskor maguktól megtalálták egymással a közös hangot. Mariann 1980. július 1-jén született Anna lánya és 1986. január 21-i szülinapos Attila fia velünk élt, az enyémekek pedig - kicsit

korai felnőttként - külön lakásban laktak, ugyancsak itt, Szoboszlón. Apósommal is egyből megkedveltük egymást - ő is jogász, Mezőberigazgató, majd lányát követően Beszterecen jegyző, majd Kéken szakmunkás- iskola alapító igazgató volt-, szakmányban gyártotta ő is a pályázatokat. Ma is élő 86 éves anyósom pedig máig „istenít”, sokszor lánya rovására is. Korábban kamionsofőrködő alpolgármesterünk aztán nemsokára szólt, tud teherkocsit szerezni és vezetni, így páromékat költöztessük át Szoboszlóra. Így is történt, szinte meglepetésszerűen, mert szerelmem meg akarta tartani „kétlakóságát”, de ezt nem hagytuk neki, szinte mindent felpakoltunk a kocsira. (Nyéki István jóságát hozzánk soha nem felejtjük el!) Bőszén kerestük a saját házat, hogy ne éljünk vissza képviselőink jóindulatával, mígnem november végére sikerült a Csokonai utcán egy ikerház felét megvásárolnunk- éppen annyiért, amennyi pénzem volt rá-, amit aztán az évek során- részben hitel felvételével- kicsit átalakítottunk, bővítettünk és felújítottunk.

Polgármesterem kérdezte ekkoriban: nem sajnálsz a két kezű munkájával felépített házadat? Sajnáltnám, ha rosszabb jött volna helyébe. Ez a mostani jobb az előzőnél, jól megtervezett, megépített, nincs haszontalan része. Szinteltolós-félemelet -és tetőtérbeépítéses, összesen 160 négyzetméteren (plusz garázs, melléképület), 5 szobában, két fürdőszobával (ha kell, két konyhával is) kényelmesen elférünk- jelenleg hárman, Attilával- benne.

Mariann gyermekei is könnyen elfogadtak engem (-ez mindig ilyen jó kedélyű- kérdezte ekkor Anna), ő pedig az enyémekeket, szinte megértő pajtásukként- egyszóval jól alakult minden, korábbi nejemekkel is mindannyian tartjuk a normális kapcsolatot. Négy gyermekünk közül három jogász lett (bár lányom történelem szakosként kezdte az egyetemét, de hamar rájött, hogy a sumérokból nem fog tudni megélni), igaz egyiküket sem kapacitáltuk erre. Kettő polgári bíró, lányom pedig az országos adóhatóságnál dolgozik. A negyediket, a legkisebbet már „nem engedték” jogra, javaslatunkra az Államigazgatási Főiskolát járta évekig, de a széteső intézmény elvégzésébe sajnos beletört a bicskája. A két gyermekes vonulat családjunkban folytatódik, hisz Tominak és Annának egyaránt egy fia és egy lánya van, először a fiúk születtek meg. Négy unokánk közül Anna gyermekei szinte velünk lakva nőttek fel, Tomi, felesége a szintén jogász Kriszta, valamint 2006. december 24-én született

Boldizsár fiuk és 2010. március 19-én világra jött Boróka lányuk pedig Debrecenben laknak.

Megyénkben sokáig két Vincze-nevű jegyző házaspár dolgozott. András Hajdúhadházon, majd Nádudvaron, felesége pedig- aki szintén Marianna- Hortobágyon (ma ő a község polgármestere). „Jegyző” szakmai lapunk 2009. áprilisi számában mind a négyükről jelent meg cikk. Ebben „A jegyzőélet párosan szép” részben szerepelnek ezek a mondatok:

A megye két jegyző házaspárja példa rá, hogy megfér egy családban két polgármesteri hivatal vezető. Mondhatják egyesek: könnyű nekik, hisz még otthon is tudnak feladataikban egyeztetni. Ez azonban nem így van, márcsak a települések mérete miatt sem. Ami a hölgyeknek probléma, az az uraknál alacsonyabb hivatali vezetői, vagy ügyintézői szinten merül fel jellemzően, ezért „süketek párbeszédévé” válhat, tehát rutinosan nem is kísérleteznek vele. Az otthon töltött kevés idő a családi élethez kell.

A „jegyzősködés” egész embert kíván, kevés szabad időt biztosít. Feleségem hetente többször kocsikázik Földesre és vissza, mivel tömegközlekedés nincs, munkaidőn kívül is sokszor kell dolgoznia. (Egyesek szerint nincs is feleségem, csak emlegetem az 1957. november 21-én született páromat, mint Columbo, mert legfeljebb boltban láthatják velem.)

Ő egyedüli gyerek („egyke”), nekem pedig egy öcsém- sajnos csak volt. Jancsi tőlem két évvel fiatalabb, 1955. december 28-án született. Mindig a gépészet, a technika érdekelte, mindent szét- és összeszerelt, velem ellentétben, aki nem szeretem a „bütykölést”. Jellemző volt rá, hogy kisgyerekként a járó motorral hagyott traktort többször elkötötte, aztán pedig a motorkerékpárok váltak kedvencévé. Járművet vezetni jól tudott, velem ellentétben, akinek a figyelmét a környezet elvonja, mert különösen érdekelnek a világ dolgai. Természetes volt tehát, hogy ilyen vonalon tanult Debrecenben, a Mechwart-gépipari technikumban érettségizett. Aztán megnősült, felesége óvónő, született három fiúk. (Közülük a legkisebb, keresztfiam Csabi építésznek tanult és tehetsége, szorgalma révén sokra viheti ezen a pályán.) Öcsémtől idézek egy két évtizeddel ezelőtti, vele készített Hajdú-Bihari Napló interjúból:

„Hajdúdorogon valamikor két olajütő dolgozott, de ennek már csak az emléke van meg. Ahogy teltek az évek, úgy jöttem rá, hogy nincs más út, mint a vállalkozás. Először fuvarozással próbálkoztam, majd a mezőgazdasági termelés is érdekelni kezdett. Nemcsak búzát, árpat és kukoricát termeltem, hanem zöldborsót és paradicsomot, meg káposztát is. Az utóbbi termesztése nem igazán sikerült az időjárás miatt, ezért nem volt másra való, mint savanyú káposztának. Akkor vásároltam műanyag hordókat, melyeket később nem tudtam igazából hasznosítani. Törtem a fejem, hogy mihez kezdek ennyi hordóval és ekkor hallottam az olajpréslésről. 1997-ben több lábon álló vállalkozó lettem, saját és vásárolt napraforgóból kezdtem olajat hidegen sajtolni. Rendszerem hántolt fekete szemű napraforgót dolgoz fel, amely a présgépen ketté válik: étkezési olajjá és sok fehérjét tartalmazó, állati takarmánynak kiváló pogácsává. Ezért mondhatom azt, hogy az olajkészítésnek nincs gazdaságtalan része.”

Az olajsajtoló üzlet ment, kedvező ár-érték aránya és tápértéke miatt vitték, mint a cukrot-, amíg mehetett. Azonban egyes kontárok belerondítottak ebbe, mert hántolás nélkül, héjával együtt sajtolták a napraforgót, amelynek olaja így kesernyés lett, rossz híre keletkezett, ami öcsém manufaktúráját is tönkretette. Szegénynek lett egy másik komoly gondja is, mégpedig az, hogy a hatvani konzervgyár tulajdonosa egy teljes éves paradicsomtermés árát nem fizette ki, nemcsak neki, hanem másoknak sem, akik termését segítőkész öcsém teherkocsijával szívésségből szintén odaszállította. (Ebből a családokat tönkretevő, szívtelen emberből parlamenti képviselő, majd államtitkár lett,- azt mondanom sem kell, melyik párt „kebelében”.)

Öcsém a nehézségekbe kezdett beleroppanni, ivásra adta a fejét, éjjel- nappal a kocsmákat járva. Mogyorva és kötözködő, sőt garázda alakká vált, rá sem lehetett ismerni a jószívű, vidám, önzetlen emberre. Pedig addig a kocsmákat nagy ívben kerülte, a kocsmatöltelékeket megvetette. Segítenünk sajnos nem sikerült rajta, elvált „birkatürelmű” feleségétől, külön költözött családjától (volt hová, mert sógornóm tartási szerződés fejében is gondozott öregeket, mintha más dolga nem lett volna elég), züllött tovább, megkeserítve életünket. Mígnem következett a döbbenet: holtan találták az általa akkor használt házban, napok múlva, 2008. október 19-én. (Apu az előző évben, 2007. október 5.-én hunyt el, 79

évesen.) Így aztán szüleim és öcsém egy hármassírban nyugszanak Hajdúdorogon, nekem, az elszármazottnak abban nincs helyem.

„Naptelték”

A furcsa kifejezésem „örve alatt” életmódomat, napjaim zajlását kívánom bemutatni. Kezddhetem a napkeltéssel, mert keveset- 4-5 órát jól-alvó és korán, frissen ébredő vagyok, így „hosszabbak”, vagy inkább több cselekvést lehetővé tevők napjaim. A hajnali, 3-4 óra közötti ébredés után olvasgatni és zenét hallgatni szoktam, majd kb. egy órán át tornázom („beindítom” a testemet). Ezután a családnak kávé, teát- mézzel, citrommal-, meg ittlétükkor az unokáknak- legendásan finom- kakaót készítek. Almát is „készítek”, mert így szívesen fogyasztják. Ezekkel ébresztem családomat, míg készülődnek, én is ezt teszem. Aktív koromban ezután munkába indultam, gyalogosan, legfeljebb kerékpárral, ha esik, ha fúj. Előnye nemcsak a további felfrissülés, hanem, hogy találkozhatok emberekkel, akik ha megállítottak, általában meg tudtuk beszélni a gyógyírt problémáikra, legalább tanácsot tudtam nekik adni ehhez, nem kellett, vagy ha igen, felkészülten tudtak befáradni a hivatalba. Nyugdíjasként a munkába meneteli többlet- mozgást a napi szükségletek megvásárlásával (a nyíregyházi, majd hajdúsámsoni házassági kitérő után közeliünkbe visszaköltözött Anna lányunk családja részére is) oldom meg. Ez jólesik nekem, általában nem a legrövidebb utat választom a kerékpározásra, a szóróanyagok alapján eltekerek az akciós termékeket kínáló üzletekbe is, mert így kettős a haszon, meg gyönyörködhetek a megépített/ megújított házakban, a környezetben. Mivel korán saját lábra álltam, nem rendít meg a mosás- főzés- takarítás sem. Utóbbi nemcsak a „saját részemet”- földszint+ lépcsőház- illetően csinálom meg, hanem családomat is kisegítve. Szalonnasütés, kerti grillezés, bográcsozás is előfordul nálam, akár bent, akár kint készítek ételeket, azok ízlenek másoknak. Itthon- és Annánál- a kerti munka elvégzése is az én vállalt feladatom, ebben szeretek mozgolódnival, babrálgatni, „kerti szösz-mösz”-ként.

Amíg dolgoztam, szokásom volt, hogy munkaidő lejártával egymásfél órát tovább maradtam a munkahelyemen, mert ekkor senki sem zavart, egységnyi idő alatt jóval többre jutottam így. (Polgármesterem heccelt is mindig, hogy a melót munkaidőben kell elvégezni. Ha csak rajtam múlt volna!) A munkaidő lejártá még így sem tette mindig lehetővé a hazamenetelt, mert sok rendezvényre, eseményre jártam. Nem min-

dig „saját jogon”, hanem a polgármester megbízásából, öt pótolni próbálva többször.

Szomszédasszonyom emlegette is: könnyű nektek a polgármesterrel, mert ingyen esztek- isztok sokszor. Igen, látszólag, csak három baj van ezzel: nem akkor, amikor szeretnék; nem azt, amit szeretnék és nem azzal, akivel szeretnék. (Kétségtelen azonban, hogy kedvenc „helyi nemzeti eledelünkből”, a birkapörköltből így sokszor tudtam jókat falatozni és a kísérő iddogálás- kvaterkázás sem volt általában ellenemre.)

Focizgattam sokáig, ennek a kedd volt a szent napja nálam. Utána megittunk pár sört, jókat beszélgettünk, ami lazításnak kiváló volt. A „bulikon” végig ott szeretek lenni, nem hagyok cserben semmilyen társaságot. Feleségem ebbe nem avatkozik- ezért is jó asszony-, igaz nem is jön velem szinte soha, azt viszont mondogatja: csak egyszer lennél utolsó előtti távozó- de én „utolsó” típusú vagyok.

Üdülőhely jellegünk is keletkeztetett bőven plusz elfoglaltságot. Hozánk szívesen és lazulni jövőgetnek és sokszor előfordult, hogy ismerős felhívott: itt vagyok nálatok, igyunk meg egy sört együtt. Nem lenne bajom vele, ha nem a sokadik lennél mostanában, válaszoltam többször, amit nem minden vendégünk volt képes megérteni. Velük is tipikus program lehetett néha hírneves fürdőnk használata, amit leginkább gyermekekkel, unokáimmal látogattam.

Bátran mondhatom azonban- ha egyesek első látásra furcsállják is-, hogy legjobban otthon szeretek lenni. Kedvenc időtöltésem a zenehallgatás, meg a mellette, vagy nélküle olvasgatás, avagy a jó filmek, sportesemények nézése. Egyedül imádom, magányos meg nem szeretnék lenni- családtagjaim ugyanilyen alapállásúak. Életem eddigi időszakára visszatekintve önkritikusan be kell vallanom, kulturálisan egyáltalán nincs még bennem annyi, amennyit szeretnék. Látszik, hogy „falusi első generációs értelmiségiként” nagy hátránnyal indultam a (fő)városi lehetőségekhez képest, amit leküzdeni azóta sem tudtam. Egyrészt, mert iskoláim alatt sokat „linkeskedtem”, szórakoztam, másrészt jegyzőségem első másfél évtizedének munkaterhei lehetetlenné tették, hogy a szakirodalom mellett mással is foglalkozzak. Egyébként leginkább „tényirodalmat” olvasok, mert szeretném a világot jobban megismerni, megérteni- ami lehet hiábavaló igyekezet. (Természetesen a szépirodalom remekeit is elolvastam életem során, ami felé az „indíttatást” középiskolai mento-

rom, Ratkó József jól megadta. Vágyom újraböngészésükre, remélem lesz rá még időm.)

Édesapám nálunk járva- amúgy rá kevésbé jellemző „jó dorogi módra”- csalódásának adott néha kifejezést, mondván: fiam, te nem vitted semmire! Hogyan?- mire azt válaszolta: még egy kocsitok sincs! (mert faluhelyen a vagyon számít elsősorban). Rámutattam könyvespolcainkra: azon legalább egy kocsi ára van és ez nekem többet ér!

Néhány szót a zenéről, amiben „mindenevő” vagyok. Talán azért is hallgatom szívesen, mert odahaza, szüleimnél is szinte mindig szólt a rádió(ból). Cseperedő gyerekként én is az akkor születő „beat-zenét” hallgattam. Kedvencem az Illés-együttes és Koncz Zsuzsa, nagy vitáim voltak az Omega, avagy Metró pártiakkal. (Például egyszer azért kergettek meg, mert Zoránról azt mondtam: „Zorrán, száján egyaránt jött a hang!”)

Ma már szélesebb kör és repertoár tetszik, el ne felejtsem a külföldiek közül a Pink Floydot. A népzene pedig az abszolút első nálam, reggelente erre ébredek (jó kedvre derít) és este „erre fekszem”. A „komolyzene” egyre jobban teret nyer, szívesen hallgatom, különösen a szimfóniákat és az orgonadarabokat. Szerencsém, hogy kedvelem a muzsikát, mert három jó zenei rádió (Bartók, Dankó, Retró) folyamatosan, színvonalasan nyomja ezeket. Mivel a magyar rádiók, televíziók szövegben már sajnos „egyszólamúak”, néphülyítés, hatalomdicsőítés, meg „termelési riportok” vannak bennük szinte kizárólag, ezért hallgatásuk, nézésük már nem programom. (Undorodom a sajnos tipikussá vált „migráncs híradót” véletlenül meghallva, de a „kijelentő riporterektől” is, akik nyalnak a hatalomnak, az ellenzékietek pedig szóhoz alig engedik jutni, nehogy a preconcepciótól eltérőt válaszolhassanak.)

Ne tévedjek azonban, mert a sportesemények közvetítése még nézhető. El nem hittem volna, ha valaki mondja, hogy már évtizede képtelen vagyok megnézni egy focimeccset (amely „játék” valamikor volt, most pedig- sajnos hiába- akar lenni, mert öntik belé a pénzt, nemzeti büszkeségünk része). Ez a sportág- nemcsak a magyarok szerencsétlenkedése, a világuzletté válás, meg az edzők diktatúrája miatt- számomra unalmassá vált, hosszú percekben át nem történik benne semmi érdeleges. Bezzeg a kézilabdában, kosárlabdában, röplabdában, de még a vízilabdában is másként van. Ki tudja, hogy a kézit pár évtizeddel ezelőtt

nagypályán játszották és nagy nehezen született egy-két gól a meccseken (ebben hasonlított a focira). Manapság pedig „pörgés” van, szinte megál-
lás nélkül a pályán, mintha artisták művelnék a játékot (helyenként büvé-
szekkel), ráadásul a magyarok ebben a világ legjobbjai közé tartoznak.
Nézem is, amikor csak tehetem e sportágak mérkőzéseinek közvetítéseit.
Különleges kedvenceim a mozifilmek, azokból is a „művész- jellegűek”,
amikbe több gondolható bele, mint ami elsőre látszik. Sok jó filmet volt
szerencsém látni (erre nagyon jó időszakban élek), amiket szívesen nézek
meg újra- néha a televíziókban is csurran- cseppen belőlük-, de nem kez-
dek bele felsorolásukba, mert úgysem győzném. Kettőt viszont ki kell
emelnem mégis közülük. Az egyik „Bo Wideberg: Adalen ’31” című mű-
ve, amely a svéd városban 1931-ben zajlott tüntetés vezetőjéről szól. Be-
lőle tanultam meg félretenni a megoldhatatlan problémákat, eseteket,
viselni a ránk szakadó bajt. (A rendőrök által lelőtt családfe ravatalánál
családja- kicsit morbid módon is- folytatja addigi ténykedését, jelezve
ezzel a művészi eszközzel: az életnek mennie kell tovább.) A másik a
„Napsugaras szemek” című, a Riviérán játszódó könnyed nyári darab,
amelyből rájöttem: az „aranyélet” nem lenne kedvemre való, „playboy”
nem akarok lenni (nem is nyílt esélyem rá, de így nem okozott
lelkiismeretfurdalást). Nekem a legnagyobb rendező Bernardo
Bertolucci, a „filmfestő”, aki nemrég hunyt el, művei annál inkább élnek,
legalábbis bennem.

„Nyuggerként” is gyorsan telnek napjaim, mindig találok elfog-
laltságot, unatkozni nem tudok. Mondogatták mások, hogy a nyugdíjas-
nak sincs elég ideje, tény, hogy ugyanolyan gyorsan telik, mint az aktív
korban- legalábbis annak, aki hasznosan tudja tölteni. Az ünnepnapok- a
sajnos rám is jellemző oktalan nagy várakozás miatt- lassabban telnek el,
szerencsére ritkák. A készülődés rájuk nyugös és általam „túlbonolyí-
tott”, az étel- ital halom jó része állandóan megmarad. Tény, hogy én
rossz ünneplő- fajta vagyok, kevésbé szeretem a „leállásokat a hétköz-
napokból”.

Bőven tudnék még írni, erről-arról, de- legalább is ezt a részt -
ideje abbahagynom. Azonban egy dolgot még említenem kell, háziállata-
ink kapcsán. A kutyák-macskák emberhez idomulása, kedvessége, hűsé-
ge közismert (nekem gyerekként selyemhernyóim, galambjaim és nyula-
im is voltak, Attilának meg akváriuma és aranyhőrcsögei), de a csókát ki
ismeri? Legjobban bizonyára Mariann-párom, aki többször talált ilyen,
fészekből kiesett, sérült fiókát. Hazahozta, gondozgatta, a madárka szo-
bájában lakott, szabadon, de leginkább kosarán csücsülve. (Bár szobatisz-

ta volt, de kétségtelen, hogy ott többet kellett takarítani.) Azt, hogy egyikük mennyire a szívünkhöz nőtt- meg feleségem élvezetes stílusát- igazolják az alábbi, párom által új gazdáinak készített- elvitték a Dunántúlra, egy madarász családhoz-, fotókkal színesített „használati utasításból” vett részletek:

Nevem: Csóri. Ismerem és hallgatok is rá. Nem szeretem, ha kézzel felém nyúlnak, inkább én akarom kezdeményezni az emberekkel a kapcsolatot.

Ha azt mondd „Csóri hoppá!”, azt jelenti, hogy szeretnéd, ha a válladra ugranék (ugranék, mert sérült szárnyam miatt repülni nem tudok.) Gyere a bal válladdal minél közelebb hozzám és ha van kedvem, rá ugrok. (Többször is mondd, hogy „Csóri hoppá!”, mert egy kicsit akaratos vagyok.)

Ha a válladon ülök és már ismerlek, kérhetsz puszit, „Csóri puszit!” vezényszóval. Ilyenkor a szádra, vagy az arcodra adok puszit. (Néha az orrodra sikerül, mert azt hiszem, hogy az a csőröd.) Kedvenc játékaimat, szőnyegemet, ücsörgőmet magammal viszem, remélem, hogy megszerettek majd. Ha nem, hozzatok vissza a régi helyemre. Legyetek türelmesek és várjátok meg, hogy én kezdeményezzek.

Csórinak jó helye lett, boldogan éli napjait ott is. Feleségem sokszor emlegeti: „csak állatnak ne szülessen az ember”. (Ki vannak ugyanis téve az emberek kénye-kedvének.) Mi ennek cáfolata szeretünk lenni.

4. „Röpkék”

(szikrányi gondolat-villanások)

Munkámban a siker: meglegedettséget kelteni másokban. A büntetés is előidézheti ezt - de csak másoknak!

Mottóm: Azért dolgozom hivatalban, hogy ne lehessen ügyfél, mert sajnálom őket miattunk. De ha nem tennék a javulásért, akkor nem dolgoznék itt.

Önbizalom: Pénzem nincs, csak eszem. De annyi mégsem, hogy sok pénzem legyen belőle.

Képviselői kijelentés: Én teljes mértékben független vagyok, ezért az előző véleményemtől is elhatárolódom.

Kifakadásom kérdésfeltevésakor: Ez olyan, mintha turistaútra küldenének, de már az induláskor kérnék az élménybeszámolót.

Tanácsom képviselő-testületünknek: Nem kell kft-t alapítani, mert a testület maga a korlátolt – felelősségű – társaság.

Polgármester-jelölt nyilatkozata: Én a célomat máris elértem, mert felmutattam, hogy mire lennék képes, ha megválasztanának.

Tréning-tanulság: Ha tele van papírral az íróasztalod és bejön valaki, két reakciója lehet:

- megsajnál („és még én is terhet akarok rakni rá”)
- lesajnál (ettől akarok én bármit is, hisz maga körül sem tart rendet)

„Szerencséje volt” kijelentésre: A szerencse a tudás és a tapasztalat mellékterméke, de csak annak jut, aki tesz is érte.

Építkezés az élet: Azért is, mert a szakemberek vitáját a laikus megrendelőnek kell sokszor eldönteni. /A demokrácia hasonló ehhez./

Általános műveltség: az, ami nemrég mérce volt, ma meg sem említik.

Kultúra: összetett valami, amiből sosincs elég bennünk (hiánya látszik ám).

Művészet: kevés sört ittál ahhoz, hogy tetsszen.

Csemegéim: A jófajta szalonna, tepertő, zsír, pörkölték, ám kedvencem a túrós csusza és a káposztás cvekedli. A paradicsomszós kivételével mindent szívesen fogyasztok.

Kúrálás: Negyedszázada minden nyáron végig csinállok egy három hetes gyógyfürdő- kúrát- reklámozásként hirdetni tudnám a „Szüless újjá Hajdúszoboszló gyógyfürdőjében” reklám- szlogen igazságát.

Mit ittunk anno?

- Cseresznyepálinka, barackpálinka, kevert, Hubertus, Napóleonkonyak, Sztolicsnaja- vodka, rumpuncs, unikum Jägermeister,
- Kőbányai, Balatoni, Borsodi világos, Szalon, Zywiec („táncos”), Tatran, Radeberger, Berliner, Wernesgrüner, Jelen- pivo, Smädny mnich (Szomjas barát),
- Egerszóláti Olaszrizling, Pusztamérgesi Rizling, Debrői Hárslevelű, Egri Bikavér, Tokaji Furmint.

Tanács: sörre bor mindenkor – borra sör meggyötör.

„Zebrahang”: Szabad jelzést kaptak. Átkelhetnek a Hősök tere úton. (és ezt hallom úton- útfélen!).

Medve idomítás: Riporter kérdés a havason legeltető juhászhoz: „Mit kell csinálni a medvével, hogy ne támadjon?” Válasz: „Azt tőle kell megkérdezni!”

Disznóvágás: Hajnali ordítás a sötét ólból: Az apátok vagyok, ne szúrjatok!!!

Disznótorunk: Apu idősebb korában a disznó ült tort rajtunk- nem ő készült el, hanem mi ki.

Vagyoneleltárom: Kerékpár - 2 db; családi ház - 1 db (60%-a); kocsis - 1 db (13 éves Opel Astra, nejem nevében, házuk 40%-a is az övé)

Szobortalapzatkalapálgatás: Egy ember egy hónapon át végezte főtéri Bocskai- szobrunk talapzatán. Mire gondolhatott közben?

Totyogók: A közeli szociális otthonból két öreg bácsi egymás karját fogva rendszeresen cammog az út szélén. Reggeli séta? Igen, a közeli kocsmáig, majd vissza.

Néger focistára vonatkozó taktikai utasítás védőnknek: Menj közel hozzá, nem ken az össze!

Szexuáláltalános: Az utcán jól „megpettingelték” egymást, majd bementek az általános iskolába. Az ötödik osztályba.

Társkeresési hirdetés: Keresem a párom – kizárólag nő személyében.

Öregedés- jelzés: Focicipőt már nem kell többet vennem. És mit még? – Elfelejtettem.

Old boy: Szeretted még a nőket?- Igen, de már egy lépést sem teszek értük. Csak jönnek. (Mellettem el az utcán.)

Vén kujon: Bátyám megy még a kamaty?- Alanya válogatja. Magácskával például menne!

Zsúrízés: Fiatalon száz lányból csak egy volt szép. Ma már ez fordítva van.

Népdal: Szeretted a fene soha; Csak meg voltam véled szokva; Úgy meg voltam véled szokva; El se felejtelek soha.

Népdal 2: Este kialszik a lámpa; Nagy szerelem van a lányba; De még nagyobb a legényben; Éjjel ölel a sötétben.

Népdal 3: Kicsi róka, kicsi nyúl, kicsi nyúl, még a pap is odanyúl, odanyúl.

Használati utasítás (a neten terjedő állításokkal szemben azt egy újságolvasó kb. 20 éve küldte be – jókat nevetgélünk rajta). Íme:

NAGY ÖROM!

Használati utasítás import elektromos kirakó- játékhoz.

Használati utmutat:

Biztosan nagy az öröm! Hogy a gyermek eztot a játék neki, ünneplő alkalma kezébe venni, által kissé tanulás célzatából kaptál.

Tehátakorló sok!

1. A doboz tetővel bir. Ez leszedés után szabad benyújtás a kéznek, négyzögalak elektrom csellenyücske.
2. Alapos és kézbentartva alányulva óvatos doboz fenekérőlelső játék bekezdését.
3. Futuyulim! Felszólít! A játék elektromos felnőtt nélkülfeljesen uldaba!
4. Minezután meg lehet kezdeni játszását a játéknak vele.
5. Fogjátok a drót alfalát a kéz megsujja közzé, és jobb kezetek fölle mozgat, majd onnét villany bekapcsol, hirtelen smirolni erősen, különben nem jön a villany se át, se hosszu, se tyü!
6. Egyfejü magánjáték ha vatytok egyed és nincs játszó önmagatokból is összerakni és az nyer aki előbb. Mindenfejü vételelbernek üzen kedves játszát?

„Gyártmánytyó cég”

Nagy László (költő) interjú- üzenete az utókornak: „Csókolom őket- ha lesz még emberi arcuk egyáltalán”.

(Urna)sír- feliratom: Voltam sok, lettem kevés,
/ilyen az élet, mindig csak rész,
mert ami körülvett, az sem egész./

VÉGE(?)

Ha már ennyit foglalkoztam a magyar történelemmel, befejezésül engedjék meg még egy kevéske belőle. A szocialista rendszer „olvadásának” legvégén, 1989-ben az ÁKV- Maecenas Könyvkiadók a „Reprint” sorozatban- 50 év „árnyékboksz” után, mert akkoriban is sokan hivatkozták és bírálták „láthatatlanul”- megjelentették „Szekfű Gyula: Három nemzedék- és ami utána következik” című két művét. Ez az 1830-as évektől- az általa legtöbbször tartott Széchenyitől- a következő száz esztendő magyar történelmét fogja át. A Horthy-korszak mérvadó történészének generációja történelmünk legtöbb nemzeti- társadalmi megrázkódást megélt korosztálya volt. (1883-ban született 1955-ben halt meg, ka-landos pályafutás után). E kötet borítójának hátsó lapjáról idézek most:

„A Három nemzedék nagyhatású történelmi panoráma, amelynek előterében a trianoni katasztrófa, az amputált nemzet traumája áll. Szekfű híres- hírhedt tanulmánya arra keresi a választ, hogy az 1867-es kiegyezés felszárnyaló pályáíve hol és miért tört meg, mi vezetett el az Osztrák- Magyar Monarchia szétaprózódásához s a magyarság sorstragédiájához. A historikus Szekfű- bármennyire is igyekszik elfogulatlanul látni és láttatni a három egymásra következő nemzedék „elkorcsosulását”- kortársként nem lehetett igazán elfogulatlan. Okfejtései meggyőzőek és sodró lendületűek, de sebezhetőek, vitathatók.

Immár a Három nemzedék sem tabu. Vajon tanulunk-e belőle? Tudjuk-e tisztelni értékeit, meghaladni tévedéseit?”

Brian Cartledge kiválóan diplomázott történelemből Cambridgeben, majd tanulmányait Oxfordban folytatta. 1960-ban lépett brit diplomáciai szolgálatba, 1980-1983 között Budapesten, 1985-1988-ban Moszkvában volt brit nagykövet. Gyakran észlelte, hogy az ide látogató britek mily keveset tudnak Magyarország történelméről, ezért megtanult magyarul és megírta „Megmaradni- A magyar történelem egy angol szemével” című, 600 oldalas monumentális művét, amelyet az Officina Kiadó 2006-ban jelentetett meg. Fedőlapjának belső fülszövegéből „veszem kölcsön” az alábbiakat:

„Ez a könyv arról szól, hogy egy kis ország, amelynek élete két nagy birodalom között zajlott, amelyet ellenséges szomszédok vettek körül és amelyet gyakran megszálltak és elfoglaltak, hogyan élte túl eseményekben gazdag történelmének tragédiáit és hogyan vált szuverén demokratikus köztársaságként az Európai Unió tagjává. A tatár, az ottomán, a Habsburg, a náci és a szovjet birodalom eltűnt, de Magyarország, amely mind az ötnek áldozata volt és amely elszenvedte annak a következményeit, hogy minden háborúban, amelyben részt vett, a vesztes oldalra került, még ma is azon a földön él, amelyet a IX.században elfoglaltak a magyar törzsek.”

Munkámban Görgei adott nekem példát- ne tűnjek szerénytelennek, de éppen a felkészülés- tervezés- szervezés- erőforrás-biztosítás-feladatmegoldás /újító módszerekkel is/” általa alkalmazott, későbbi korokat megelőző, következetes szisztémájával.

Tanulság számomra a máig fénylő 1848-49-es forradalom és szabadságharc bihari vértanújának, Szacsvey Imrének 1848. márciusi „Nép-kívánatok” című röpiratában írt konklúziója.

„Emberek és szervezetek életüket veszítették a szabadság utáni vágyban, egy két töredékeszme kivívhatásáért. De a végtelen küzdelmeknek egyedül azon tanulsága maradt, hogy a valódi, az igazi szabadságot nem háborúk és lázadások, hanem az ész mindenható tüze termé meg.”

A visszaemlékezések közül pedig a legjobbnak a most bemutatandót tartom, azért is, hogy „a végén csattan(jon) az ostor”. Degré Alajos (olvasóim közül ki ismeri-e nevet?) nagy idők tanúja, jelentős történések részese volt a reformkorban, majd az 1848-49-es eseményekben. (Francia származású édesapja Temes megyébe keveredett katonaoorvosként.) Mikszáth Kálmán a következőket írja róla:

„Szebb életfolyamat a Degrénél alig lehet. Ez az ember minden édességből és minden keserüségből kivette részét, ami az akkori életviszonyok keretében fiatalembernek elérhető volt.”

1819-ben született, „Visszaemlékezéseim” című munkája 1883-ban jelent meg először, majd éppen 100 év múlva a budapesti Szépiro-

dalmi Könyvkiadó publikálta újra. Kitűnő emlékezőtehetsége volt, szavahihetősége pedig kortársai előtt közismert. (Jókai írja róla: „Én szokva voltam Lojzi pajtásomnak mondásait készpénzül fogadni.” Egyébként nagy írónk Degré édesanyjáról mintázta a hazafias érzelmű három fiút felnevelő Baradlay Kazimírné alakját- neki mindhárom fia részt vett a szabadságharcban, szerzőnk huszár századosként.) Valamennyi irodalmi műfajban alkotott, ezek akkor népszerűek voltak, mégsem ezekkel vált emlékezetessé. Szinte „száguldó riporterként” jelen volt minden fontos eseménynél, a kezdetektől a világosi fegyverletételig, amelyeket művében megörökített. Ez az eleven személyes élmény, meg atmoszfé- teremű ereje teszi írását kivételesen élvezetes olvasmánnyá. Emellett rendkívüli érzékenysége a parányi emberi megnyilvánulások iránt, valamint remek humora, öniróniája. Szabadságharcosaink emlékét ezzel is megbecsülve álljanak itt a váci (lányom ebben a városban lakik) csata emlékművének három oldalára írt sorai (a negyedik oldalon a csatadátumok szerepelnek):

1.

Ha szabadság napját élvezed,
Áldd érte Istent s e szent hamvakat;
Honvédeink véréből nőtt e fa,
Mely vész s viharban enyhe nyugtot ad.

2.

Vándor megállj! Tekints szét e mezőn,
Honvédeink itt küzdtek a jogért,
S itt nyugszanak, kik vért és életet
Áldoztak a honért.

3.

Ha zsarnok lába nyomja a hazát,
Ne csüggedj el! Hisz ők csak nyugszanak.
Széttörni béklyót, szolgálócokat
Fölkelnek újra ők, a –hősfiak.

A „Visszaemlékezéseim”-ből, az 53. oldalról szeretném még idézni a következőket:

„A vándor, hajnal óta kiállott fáradalmi után, alkonyatkor, ha megpihen, elmerengve nézi a leáldozó napot s elgondolkozik azon benyomásokon, amiket útjában a tájak, események s viszontagságok lelkére tettek. Aztán behunyja szemeit, hogy álomba merüljön. Én is fáradt vándor vagyok, napom már leáldozik, s nemsokára behunyom szemeimet, hogy elaludjam- örökre. Én is elgondolkozom a benyomásokon, miket az élet utaim mindenféle események s viszontagságok lelkembe véstek. Ezekről akarok történeteket előszedni. Nem írok én történelmet, naplót, vagy emlékiratokat: csak egyszerűen visszaemlékezéseket szándékozom festeni.

Történelmet, emlékiratokat szerettek nagy írók nagy emberekről, állami viszonyokról, magas közügyekről, de a mindennapi életről, az ifjúságról s az alsóbb rétegekről alig emlékezett meg valaki; pedig hadsereg nélkül nincs tábornok, apró csavarok nélkül nincs nagyszerű gépezet, lelkesült közvélemény nélkül nem aratnak diadalt a nagy eszmék. A történészek s emlékiratok szerzői lefestették a magasztos dolgokat, híven, művésziiesen kiemelték minden dicső mozzanatot, de képeik mégis kiegészítetlenek, mert nem törődtek a háttérszínezéssel, melyből a főalakok csak jobban kidomborulnak. (Minden- ezt én teszem hozzá) múlt nemzedék ifjúsága megérdemli, hogy egy lap számára is fenn legyen tartva ott, ahol a közel-múlt nagy időkről van szó.”

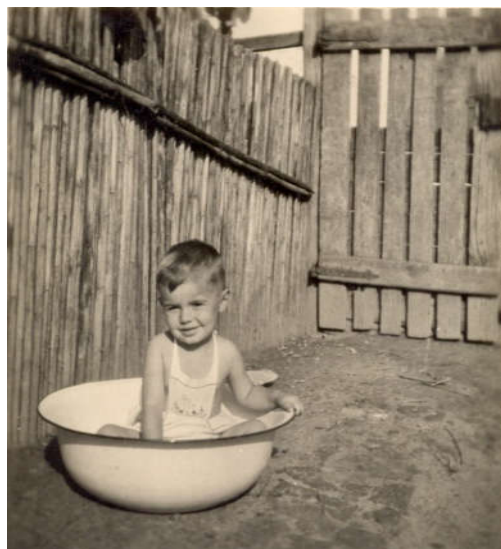
FOTÓK CSALÁDOMRÓL ÉS MAGAMRÓL

Apu: Vincze Ferenc (1928-2007)

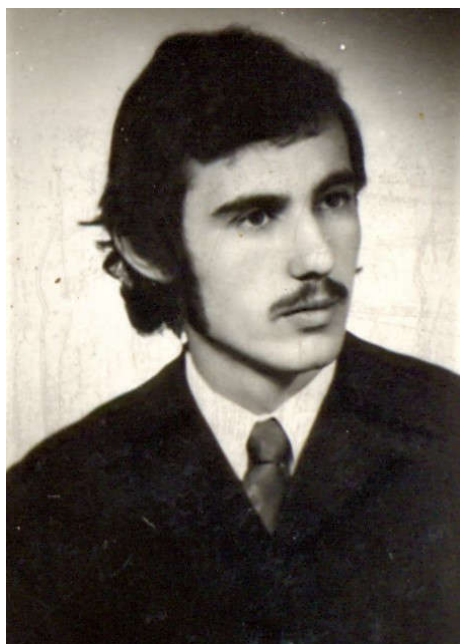
Anyu: Oláh Erzsébet (1929-1981)

„Füüdővárosra készülődve” (1958)

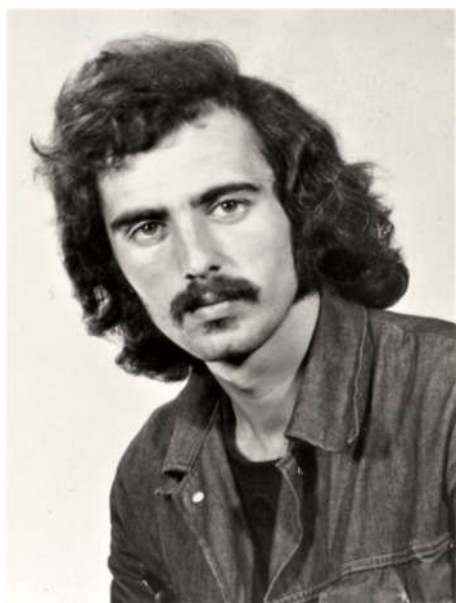
„Füligazítás” előtt (1964)

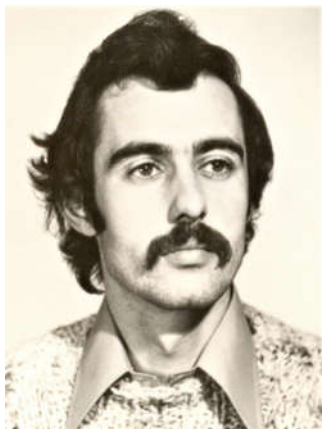
Éretten (1972)

Honvédként (1972)

Egyetemen (1973)

Munkában

Első házasságom: Dr Takács Katalin (1977-1995)

Jegyzőként

**Második házasságom: Kiss Marianna
(1995 -)**

Gyermekeink és Unokáink

Lányaim:

Dr. Vincze Andrea

Andival

Dr. Klémán Anna Enikő

Annáékka

Lányka Unokáim:

Borókával

Vincze Boróka

Földi Panna Kitti

Pannival

A Fiúk:

Öcsém: Vincze János (1955-2008)

„Vinczénék” (Hajdúdorog, 2018)

A „Vincze fiúk” (Öcsém gyerekeivel Hajdúdorogon, 2018.)

Fiaim:

Dr. Vincze Tamás

Tamással

Klémán Attila

Attila

Fiú unokáim:

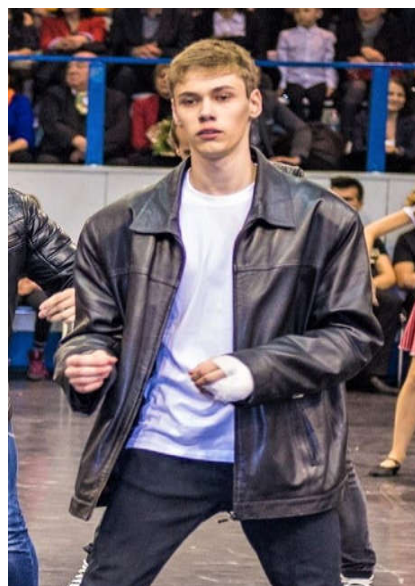
Vincze Boldizsár

Boldival

Fesztóry Sándor Lajos

SaLa